

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXIX, št. 1

Ravne na Koroškem, 20. februarja 1989

Cena 500 din

D 128206

1989

SREČNO LETO 1989
Z ŽELJO, DA BI NAS
KONČNO SREČALA
PAMET,
DA BI MANJ
GOVORILI
IN VEČ NAREDILI!

Katjuša Pušnik

Jože Žunec

Kako zagotoviti dobro poslovanje

V poslovno politiko za leto 1989 smo zapisali, da bomo zagotovili pozitivno poslovanje v Železarni Ravne. Pravzaprav smo zapisali tudi, da bomo dosegli takšne poslovne rezultate, ki bodo omogočili zaustavitev padanja realnih osebnih dohodkov, oziroma doseči moramo takšne rezultate, da bomo lahko povečevali realne osebne dohodke. Zelo smeli cilji, ki pa so nujni, pa tudi realno dosegljivi.

Za boljše delo je potrebno motiviranje vseh zaposlenih. Verjetno v tem kriznem obdobju ni boljšega motiva kot odvisnost osebnih dohodkov od rezultatov poslovanja. Osebni dohodki bodo tako rasli odvisno od našega dela, ki pa se neposredno odraža v dohodku in čistem dohodku, pa nič manj v izplačanih osebnih dohodkih.

Da bomo dosegli navedeni cilj, bomo dosledno izpolnjevali naloge na vseh nivojih od najvišjega navzdol. Dnevno bomo proizvedli toliko, kolikor nam bodo omogočala naročila, kapacitete in kadri. Vsaka nedoslednost v pripravi in proizvodnji nam bo poslabšala skupen rezultat, zato takšnih stvari ne bomo dopuščali, saj si bomo tako sami rezali večji ali manjši kos kruha.

Če smo se v preteklosti dokaj lahko zadovoljevali z ugotovitvijo, da pač manjka naročil, da ni mogoče ničesar storiti, se v bodoče ne bomo več. Nezadostna zasedenost z naročili nima opravičila. Delavcem, ki pridobivajo naročila, bomo pomagali vsi. Kako? Tako, da bomo našim kupcem pošiljali blago v zelenem roku in visoki kvaliteti. Le tako bomo naredili prostor in ga tudi napolnili v novimi naročili. Medsebojno si bomo tudi pomagali, saj imamo to ugodnost, da naše proizvodne zmogljivosti v glavnem omogočajo fleksibilno proizvodnjo.

Imamo letni plan, v katerem smo opredelili naše možnosti in cilje. Opredelili smo poslovne rezultate. Če jih hočemo dosežati, to pa moramo, moramo vsak mesec doseči najmanj dvanajstino plana v vseh njegovih karakteristikah.

Da bomo dosegli vse načrtovane cilje, moramo proizvajati z dohodkom oziroma

z dobičkom. Več kot nujno je, da držimo vse vrste stroškov v načrtovanih mejah. Naj samo navedem, da preveliki stroški nastajajo zaradi slabe priprave in izbire tehnologije, slabega izplena, prevelike porabe surovin, materialov in energije, preveč razkošne porabe za investicijsko vzdrževanje, raziskovalno razvojno dejavnost, če ni pokrito s primernimi rezultati, razmetavanja s sredstvi za zaščito, in še bi lahko naštevali. Zaključek je jasen, varčujmo vedno in povsod.

V preteklih dveh in pol letih smo mnogo zgubljali zaradi neugodnega razmerja med vhodnimi in izhodnimi cenami. Vzrok za takšno stanje je bil v veliki meri tudi nedoslednost pri zagotavljanju informacijskega sistema. Zaradi tega smo često tavalili v mraku, če že ne v temi. Na vhodu ne bomo popuščali, če ne bomo imeli istočasno pokritja na izhodni strani.

Zelo velik vpliv na doseg končnega učinka ima asortiment proizvodnje. Naše zmogljivosti so takšne, kot sem že zapisal, da omogočajo veliko fleksibilnost v proizvodnji. Ravno to pa moremo izrabiti. Pridobiti moramo čim več takšnih izdelkov (tudi v izvozu), da bomo poleg z materialom tržili tudi z znanjem.

Delovni proces bomo tako organizirali, da bodo delovni čas in proizvodne zmogljivosti optimalno izkoriščene. Opažamo, da nam ravno tu primanjkuje strokovnjakov, zato bomo izšolali strokovne delavce v tujini (doma takšne šole ni) za tehnološko organizacijo dela in delovnih procesov.

Kakšna bo vloga koordinacije, ki je doslej postavljala operativni mesečni plan? Omenil sem že, da bomo mesečno planirali najmanj dvanajstino letnega plana, zato bo koordinacija v prihodnje skrbela predvsem za pravočasno razrešitev problematike, ki bi sicer negativno vplivala na realizacijo plana, skrbela bo med drugim za medsebojne pretoke materialov (interne dobave), kar bo v veliki meri pomagalo optimalno zasesti proizvodne zmogljivosti v tehnološki verigi.

Nadaljevali bomo z optimiranjem zalog, kjer smo v zadnjem letu dosegli nekaj dobrih rezultatov, vendar so na tem področju še pomembne rezerve.

Imamo predvidene ukrepe za zagotavljanje tehnološke in delovne discipline. Povsod jih bomo spoštovali, saj bo to izjemno pomemben prispevek za doseg dobrih poslovnih rezultatov.

Zahtevali bomo take metode dela, ki bodo v oblikovanje strokovnih in poslovnih odločitev vključevale čim več strokovnih delavcev. Od strokovnih delavcev pa pričakujemo in jih pozivamo, da prevzamejo strokovno iniciativo v okviru sprejete poslovne politike.

Zlatko Škrubej

Srečno vsem!

Novo leto, kaj prineseš nam,
mar vsem zdravje, srečo in veselje,
kakor narekujejo že želje,
vsega tega sem potreben sam.

A sedanost kruta je že zdaj,
dan že vsak prinese kje nemire,
za nesrečo vedno nove vire,
srečnih dni zares ne bo nazaj.

Upamo pa lahko le samo,
da stvari se bodo uredile,
slabo voljo v srcih ublažile,
sleherni bi vsak rad čutil to.

Jaz vseeno vsem bom zaželel
obilo sreče, zdravja in uspehov,
veliko še prijaznih res nasmehov,
vesel obraz naj vsak bi še imel.

Dušan Vodeb,
Brane Žerdoner

Razvojno tržni koncept organiziranja Železarne Ravne

1. Uvod

V prejšnjih prispevkih smo prikazali razvojne trende v železarni in svetu. Tem in problemov, ki jih moramo še obdelati, je veliko, današnji prispevek poskuša odgovoriti na vprašanje, kako se organizirati v sistemu železarne, da bomo bolj racionalno gospodarili, dosegli zastavljene poslovne cilje, prestrukturirali posamezne delovne procese, spoštovali doktrino večje predelave proizvedenega jekla na Ravnah, zagotavljali nova delovna mesta v dolini in ostali še naprej uspešen sistem s svojim imogom doma in predvsem v svetu.

Drugačno obliko organizacije zahtevajo dogajanja v okolici, obvladovanje tehnološkega razvoja in družbenih sprememb ter vse večje notranje naraščanje entropije pri delu. Vedno več strokovnega kadra ni zadovoljnega v delovni organizaciji in si išče delo drugje. Letni odhod visokošolskih kadrov pomeni, da sta sprememba okolice in naša togost prišli do točke, ko prevladajo bonitete okolice. Tudi notranja premeščanja kažejo znake velikega neugodja v določenih okoljih. Resnost krize se najbolj odraža po ljudeh, ki so s svojim znanjem in delovnim statusom iskani. Ko tem postane vseeno, kaj in kako v trenutnem sistemu organiziranja v železarni, in si mimo legalnih poti iščejo zadovoljitev v drugih okoljih.

Okolica neusmiljeno pritiska na nas, vse več ustvarjene vrednosti se jemlje iz delovnih sredin, tudi posameznik je vse bolj izpostavljen šokom, nezadovoljstvo je iz dneva v dan večje. Strah, nezaupanje v varnost preživetja se širi na šolstvo, zdravstvo, kulturo in vpliva na vse širši krog družine in bivalnega prostora. Trenutni čas zahteva spremembe, vendar do pozitivnih sprememb s sedanjim načinom razmišljanja, vedenja, morale in organiziranja ne bomo prišli. Za železarniški sistem organiziranja in našo družbo je najhujše zlo stagniranje, stopicanje na mestu in čakanje na čudež ali odrešitev, ki je konec koncev v nas samih. Potreben je samo pogum in volja, rešitev pa iskati v borbi s svetovnimi trendi in premagovanju naše entropije, kateri smo vse bolj podvrženi.

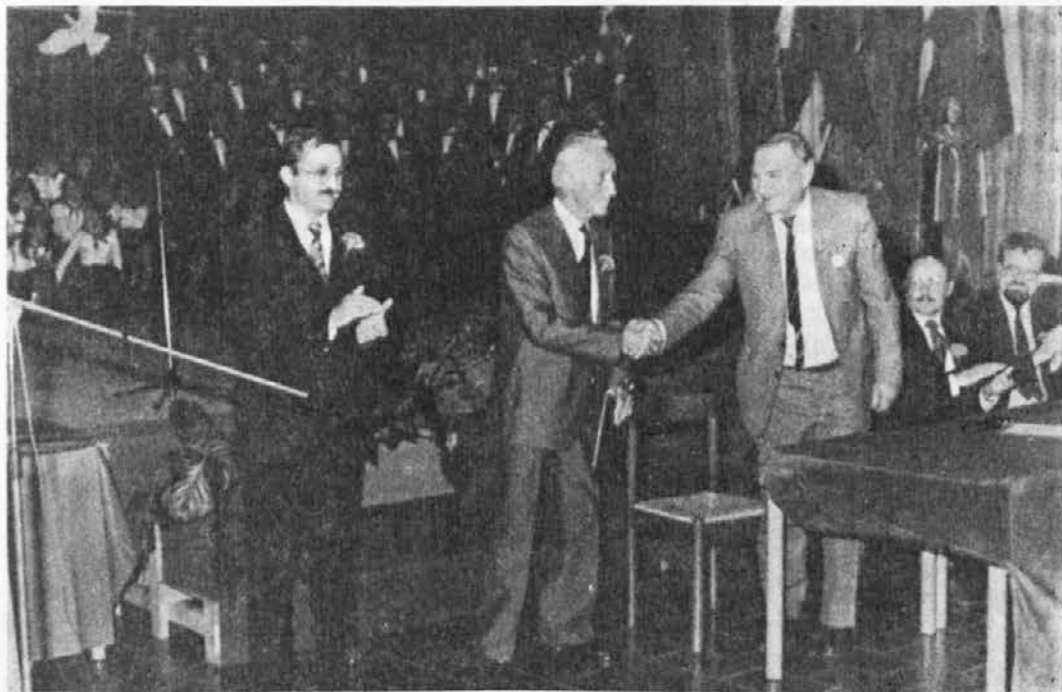
V železarni smo imeli do sedaj nepisano pravilo, da se na tujih trgih, z določenim izvozom in asortimentom izdelkov potrjuje naša kakavost. Kljub temu da nam ni bilo treba izvažati, smo za zagotavljanje kakovosti del naših izdelkov redno testirali v svetovni konkurenci in se potrjevali. Danes so se razmere bistveno spremenile, na tujem trgu moramo biti konkurenčni in ustvarjati dobiček, zato pa je treba test o kakovosti našega dela prenesti na višjo raven. Ker kapitala nimamo, da bi lahko uveljavljali koncept nastopa kot koncern, nam ostane samo preizkus v znanju, in to na področjih, kjer smo v kakovostnem vrhu. Tudi združevanje v Evropi gre vse bolj v

smer združevanja znanja in manj kapitala, zato moramo tudi mi izrabiti te tokove združevanja in se preriniti v nje.

Znotraj našega prostora se nered večja in na obljubah ter prerazporejanju rezultatov dela ni mogoče trezno in realno graditi razvoja. V inflacijskih razmerah, ki v tem trenutku izjemno močno bremenijo tako fizične kot denarne tokove, je naša dejavnost zaradi dolgega cikla proizvodnje močno na udaru. Osnov za kreiranje razvoja je vse manj in čas jih vidno manjša. Ravno zato moramo biti bolj odločni, hitro in argumentirano moramo sprejemati posamezne odločitve. Le s poslovno drznostjo si bomo poiskali pravo pot iz trenutnega stanja. Vsaka naša odločitev pušča sledi v naravi in ima vpliv na spremembo entropije. Za živi sistem, tudi poslovni sistem železarne je del tega, je karakteristično, da kontinuirano porablja del entropije iz svoje okolice. Samo sistemi, ki so to sposobni, porajajo nove sisteme, nove kvalitete. Logika uspešnega sistema je, da pušča v svoji okolici rezervno entropijo, iz katere se lahko poraja nova kvaliteta na višjem organizacijskem nivoju. Tem mislim slede vse preobrazbe, zavestne ali nezavestne.

Sistem železarne ima na svojem prostoru zelo globoke korenine in po ekonomskih kriterijih ni prave logike njegovega tako dolgega kljubovanja spremembam v okolici. Ravno takrat, ko je ta sistem najbolj ogrožen, najde v svoji sredini dovolj napredka, rezervne entropije in tudi pravih idej, kako in v katero smer naprej. Samo

napredek je bil vodilo iz globokih kriz, v katerih smo se že znašli. Pri odločanju o nadaljnjih poteh razvoja, osvajanju novih programov so tukajšnji ljudje vedno znali najti pravo rešitev. V svojem bistvu se je strategija obstoja vedno gradila iz močne vezi med porabniki jekla in našimi železarji. Ali so bile to pred sto leti tirnice, kvalitetni program za specialno rabo v prvi svetovni vojni, plemenita jekla po osvoboditvi, vedno program, ki je pomenil v določenem trenutku tehnološki vrh sklopa jeklarna — porabnik. Tudi ko danes iščemo svoj jaz v prostoru in času, imamo enak problem in rešitev vidimo samo v delu proizvodov visoke tehnologije na področjih, ki nam bodo zagotovila nadaljnji obstoj in rast sistema. To vodilo nam je motor in sila napredka. Ravno zato je danes strokovnjakom težje, odločitve so vezane na skupinsko delo, uporabiti je treba več znanja, izzivi so močnejši. Intuicijo nadomeščajo simulacije možnih nadaljnjih poti nas in okolice, veliko informacij je treba prebiti in pravilno usmeriti. Obdobje močnih posameznikov moramo nadomestiti s skupinami mladih, neobremenjenih, nekonzvencionalnih strokovnjakov. Premalo se zavedamo, da so iz naše sredine šli ljudje, ki posebejajo posamezna delovna področja in katere moramo čim prej nadomestiti z novimi. Vse to vpliva na večanje negativne entropije, ki se kaže tudi v nestrpnosti ustvarjalnih sil po postavitvi novega sistema na višji kakovostni ravni. Novi sistem mora biti tako organiziran, da se bo sposo-

Gregor Klančnik, častni občan naše občine, priznan športnik in telesnokulturni delavec, gospodarstvenik, Bloudkov in Kraigherjev nagajenec, prvi direktor slovenskih železarn in dolga leta naš direktor, je 7. 11. 1988 dopolnil 75 let. Ivan Močnik, znan družbenopolitični delavec, ki mu čestita ob imenovanju za častnega občana, pa 24. 12. 1988 70 let. Obema k visokima jubilejema naše iskrene čestitke za dobro zdravje in življenjsko srečo z globokim spoštovanjem za njuno prehojeno delovno pot, katere uspešnost je močno vtkana v naše železarsko in Koroško življenje.

ben razvijati in rasti tudi v nenormalnih razmerah in ob enakopravnem nastopanju na svetovnih trgih.

2. Dosedanja zakonitost organizacije Železarne Ravne

V tem delu ne želimo govoriti toliko o strukturah organizacije, ki so v preteklosti veljale v železarni. Poskušali bomo najti organizacijske motorje, ki so s svojim uspešnim delom prispevale k razvoju železarne in napredku tehnologije. Organizacija je oblika, ki naj popisuje resnične poti vodenja in odločanja v enoviti tehnološki sistem po logiki lastnega izgrajevanja. Kot spreminjajoča forma se organizacija stalno prilagaja novim zahtevam ali trga ali razvoja, saj notranja energija sistema na osnovi poslovnih odločitev teži za vedno novimi cilji.

V železarni imamo poslovne cilje dolgoročnega značaja; ti se v svojem bistvu ne spreminjajo. V osnovi so tiha strategija firme, ki je zajeta v filozofiji znanje, kvaliteta in humanost. Tekom razvoja so se ti cilji modificirali, vendar sta notranja organiziranost ključnih funkcij in obnašanje posameznih služb delovali po teh nepisanih principih. Težko bi našli vse zgrajene objekte, ki predstavljajo fizično potrditev teh usmeritev, od jeklarne do uvedbe sinter tehnologije v TRO. Zanimivo, da tudi v fazah največje gradnje, ko bi nas evforija lahko hitro zavedla na stranske poti, nismo odstopili od zakonitosti notranje rasti sistema. V rasti posameznih tehnoloških enot smo na tistih delih, ki smo jih modernizirali, iskali tehnološke posodobitve postrojenj, pri novogradnjah pa smo želeli doseči tehnološki vrh. Vsaka tehnično tehnološka odločitev je bila zasnovana in ocenjena z vidika reprovverige predelave domačega jekla v končni izdelek.

Delavci železarne so kmalu po osvoboditvi ugotovili, da na tem geografskem teritoriju ne bodo preživeli samo z izdelavo plemenitega jekla in njegovo predelavo v polizdelek, ampak morajo stalno odvajati del svoje amortizacije za postavitev obratov za finalizacijo našega jekla. Na osnovi tega načela se je del sredstev iz uspešnejših enot prelivaval v predelovalne obrate, v njihovo gradnjo in modernizacijo. Jeklo iz jeklarne se predela v kovačnici in valjarni, del odlije v jeklolivarni, tok materiala se nato podaljšuje v predelovalne obrate, kjer se finalizira. Dosedaj je bila logistika tega materialnega toka proizvodnje usmerjena in planski akti so izhajali iz optimizacije proizvodnih zmogljivosti. Tako smo določali proizvodno zasedenost posameznih agregatov, več ali manj smo bili usmerjeni v vodenje toka materiala od jeklarne do posameznega porabnika. Slabost le logike je bila v tem, da bolj ko si bil oddaljen v tem toku od jeklarne, da si lahko kot direktni kontakter s trgom pariral njihovim zahtevam, večje zaloge si potreboval. Rast železarne je bila v investicijski dejavnosti zasnovana tako, da se je širila v svojih reprovverigah in težila s svojimi izdelki priti čim bliže končnemu porabniku. V organizacijskem smislu je temu cilju podredila tudi posamezne organizacijske oblike, tako da je lahko čim učinkoviteje izvajala ta svoj notranji princip rasti.

Rast železarne je potrebovala delovno silo različnih profilov. Nova tehnologija in tehnika stalno zahteva nova znanja za obvladovanje povezave trg — proizvodnja. Če rečemo, da je sistem železarne ponor, ki potrebuje nove strokovne kadre in okolica vir teh kadrov, kaj hitro ugotovimo, da se je ta tok ljudi in znanja na določenih segmentih proizvođenj prekinil. Hitro rast novosti, ki jih narekuje trg, vse teže pokrijemo s strokami in zadostnim številom delavcev. Tu ne gre toliko za vprašanja števila delavcev, ki so se pripravljene zaposliti, ampak je dan poudarek znanju, ki ga novi kader prinese s sabo, da dobimo že izdelan kader, ali pa ima novi kader toliko predznanja, da se v najkrajšem času zahtevano izpopolni. Za obvladovanje sistema, ki je nujen in pomeni povezavo trg — fleksibilnost — tehnološke možnosti, poleg čistih strokovnih kadrov potrebujemo tudi sodelavce drugih strok. V organizacijskem smislu potrebujemo za vodenje, upravljanje in kontrolo dela sistema določeno maso kadrov, ki je s pomočjo tehnike sposobna krmiliti proizvodni proces. Višja ko postaja raven sodelovanja s trgom, bolj zahtevna je ta naloga vodenja tako v organizacijskem kot poslovnem smislu. V nekaterih okoljih niso več sposobni slediti tem novim tokovom in prav nerazumevanje in nespodobnost vodenja zahtevata organizacijske ukrepe za rešitev nastale problematike.

Posebno poglavje v Železarni Ravne je velikost in organizacija znanja, ki je zbrano v posameznih poročilih in ljudeh. Sistem železarne je do problema znanja imel specifičen pristop, na eni strani ga je podpiral in omogočil njegov razvoj v vsej njegovi širini, po drugi strani pa ni bilo znanje pravilno motivirano. Vsebinsko odgovoriti na ti dve dilemi ni lahko, pa tudi članek ima drug namen, da pokaže potrebo po znanju, če si v sistemu postaviš cilje rast, kakovost in konkurenčnost. V sedanjem času si pod pojmom rast sistema moramo predstavljati ne več fizično rast proizvodnje jekla, ampak rast novih kvalitet, izdelkov, ki vsebujejo več znanja in manj materiala ter energije. Če pogledamo posamezne segmente proizvođenj, vidimo, da imamo zelo kvalitetno rešeno obvladovanje problematike znanja v metalurško predelovalnem delu, da pa bistveno zaostajamo pri končnih izdelkih in spremljajočih dejavnostih. Iz logike proizvodnega pristopa smo vedno začeli pri izdelavi jekla in naredili vse, da smo ta del perfekcionirali. Prav je bilo, da smo vodili tako politiko, saj imamo sedaj bogato zakladnico tega znanja, ki se nam že tudi pozitivno obrestuje. S pomočjo tega znanja lahko obvladujemo nove izzive v specialnih legurah kot nadgradnji naše jeklarne metalurgije. Pri tem pa ne smemo zanemariti logičnega razvoja kvalitetne izdelave in predelave sedanjega programa jekel, ki bo še naprej osnovni nosilec vseh razvojnih dogajanj. V finalizaciji smo bili vezani na plasma po znanih načrtih, del tehnologije smo pridobili, del pa osvojili sami. Bolj ko silimo s povečano količino končnih izdelkov na domači in tuji trg, bolj se kaže potreba po celovitem obvladovanju kakovosti izdelkov in njihova tržna konkurenčnost. Vse večja potreba zagotavljanja kakovosti, ki jo diktira tržna naravnost in konkurenčnost, za naš sistem pomeni, da na eni strani moramo

Hubert Močivnik

Ura

Brez prestanka meri nam življenja čas, a mi bi radi zmeraj pozabili na slabe čase, lepih se spominjali, ki vse prehitro odhajajo od nas.

Ustavil uro svojo rad bi vsak, takrat ko lepe čase nam prešteva, ko sreče glas v srcu ti odmeva, zadržal sreči svoji bi korak.

Pa neusmiljeno odšteva ura čas, ne zmeni se za naše tihe želje, ne ustavi se, ko z nami je veselje in ne preskoči dni, ko žalost je pri nas.

Pozabit žalost moramo, ki v duši vzklije, ko proti volji v srca nam zaide, verjemi, da za dežjem sonce pride in žarek sreče znova nas obsije.

vleči znanje o lastnostih jekla do končne porabnika, na drugi pa se usposobiti za visokokvalitetno izdelavo izdelkov, jim dati pravo geometrijo in ostale zahtevane fizikalne lastnosti. Na tem drugem področju veliko delamo z zunanjimi institucijami, ker doma nimamo fizično toliko strokovno usposobljenega kadra, da bi lahko celovito obvladali problematiko. Novi pristopi do izrabe znanja v obliki celovitega obvladovanja kvalitete v najširšem smislu zahtevajo tudi spremembo organiziranja skupin, ki posedujejo znanje. Treba je ločiti del, ki bo skrbel za inoviranje proizvodnje in istočasno nadziral celovito zagotavljanje kakovosti v reprovverigi, od dela, ki mu je naloga, da se v železarno še z večjim dotokom dovedejo nova znanja.

Organizacijsko obliko nam je narekovala okolica s svojo zakonodajo, vendar pa so bile osnovne poslovne in razvojne funkcije, ki ženejo sistem v zdravo rast, stalno prisotne. Iz prikazanega se da razbrati smiselna kontinuiteta dosedanjega razvoja, ki ima pozitivni image doma in v svetu. Na področju izdelave in porabe jekla so se razmere na svetovnih tržiščih bistveno spremenile in za uspešno delo v prihodnje bo treba v skladu z novo zakonodajo poiskati za naš sistem ustrezno organizacijsko obliko, in to tako, da ne porušimo ali prekine mo dosedanjih pozitivnih vezi med proizvodnjo, razvojem in trgom. Iztočnic, kateremu segmentu poslovanja za definiranje nove organiziranosti dati večjo težo ali prednost, je veliko. Najpogostejša možnost, ki jo omenjajo, je vrnitev na osnove organiziranja iz leta 1968. Pri tej varianti vsi pozabljamo, da je od takrat minilo dobrih 20 let našega dela in razvoja, da je svet v tem času napravil ogromen razvoj na področju organiziranja in vodenja proizvodnje. Pri nas smo intenzivno prinašali iz razvitega sveta tehnologijo, stroje, naprave, nikoli pa se nismo poglobili v njihovo delo in organizacijo. Če si postavimo cilj, da se

organiziramo za jutrišnjo borbo z razvitim svetom, kar nam je edina rešitev in pozitivna varianta, potem se moramo notranje organizacijsko prilagoditi njihovim principom in načinom organiziranja.

3. Programska organiziranost sistema železarne

Osnovno vodilo za prihodnjo organiziranost železarne mora biti, da se organiziramo za jutri in da se s predlagano organizacijo ne želimo vračati v preteklost. Na področju trdih ved, metalurgije, strojništva, računalništva, elektrotehnike smo si v železarni prisvajali in imeli pozitivne zglede iz razvitega sveta. Z lastnimi organizacijskimi posebnostmi smo preproste rešitve spremenili v zapletene zaprte kroge, tako da so se nam porajali otoki znanja, namenjeni posameznim interesom, manj skupnim. Na drugi strani je slabo stimuliran kader zapuščal neposredno proizvodnjo in iskal svojo potrditev izven proizvodne sfere. Danes se stanje v okolici bistveno spreminja in nas sili v strokovne in tržne konflikte. Samo dobra fleksibilna organizacija bo uspešna proti tem napadom in izzivom, ki jih naši kadri v razvoju, komerciali in delu proizvodnje iz dneva v dan vse bolj občutijo. Povečuje se tempo kvalitetnega dela in izdelkov, krajšajo se dobavni roki, znižuje se količina naročil. Naš sistem bo preživel pri sedanjih strukturi prodaje, kadrih in dani velikosti samo s selekcijo izdelkov v visoko kvaliteto. Soočamo se z realnostjo dediščine, ki nam pušča kvalitetno strokovno podlago proizvodnih enot, in z vse večjimi pritiski trga po večji odprtosti in fleksibilnosti sistema. Smo pred problemom, kako organizacijsko povezati sistem v kohezivno celoto, kjer naj nam bosta vodilo znanje in trg. Prikazujemo možen predlog povezave v enovito podjetje po proizvodnih programih in skupnem vodenju razvoja, financ in trženja. Predlog ima svoje zglede v svetu in nam najbolj zagotavlja tesno povezanost trg-fleksibilnost-tehnološke možnosti z enotnim upravljanjem in razvojnim vodenjem podjetja. Znotraj reproverig se vzpostavi konkurenčnost in pojem pozitivnega poslovanja, zagotovi se kvalitetna oskrba z materialom ne samo določenih delov reproverige, ampak celotne verige, in omogoči se nadaljnji razvoj sistema železarne po že opisanih principih spodbujanja finalizacije reproverig in visokokvalitetnih izdelkov. Po tako postavljeni organizacijski shemi bo možno vpeljati principe celovitega zagotavljanja kakovosti, bližja nam bo filozofija, da se posamezni deli orientirajo na specifične izdelke, avtomobilski sklopi, rezila, stroji, naftna industrija itd. Kot vsak predlog ima tudi ta svoje dobre in slabe strani, samo vprašanje je, kaj je bolj pomembno oziroma obvladljivo v danem trenutku.

Vsaka reorganizacija pomeni v osnovi spremembo moči, vlog pri odločanju in priznanju pravega dela, ustvarjanja. Vedno pri statusnih spremembah trčimo na sile, ki težijo po ohranjanju obstoječega in operirajo z zagovori, ki temelje na napakah novega, in z manjšinskim delom, ki poskuša vpeljati novo smer, višjo kakovostno raven. Manjšinsko mnenje in argumenti se štejejo kot idealizacija realnega življenja. Vsak predlog in tudi ta bo obravnavan s teh

dveh pogledov, zato bomo pristop obdelali samo iz zornega kota trga in razvoja, kako z več znanja preiti v nadaljnjo fazo prestrukturiranja in nove organizacije. V svojem sistemu moramo najti rešitev za izhod v novo kvaliteto. Težka in odgovorna naloga, vse pa je odvisno od nas in naših sposobnosti.

Običajno smo bili navajeni, da smo železarske tokove obdelovali iz smeri jeklarne, predelava, finalizacija, trg. V tem pristopu želimo tok obrniti in izhajati iz trga in poiskati v tehnoloških verigah skupen imenovalec za posamezne tehnološke enote, ki se bodo na koncu strnile v jeklarskem delu železarne. Na trgu smo prisotni v metalurških polizdelkih, metalurških finalih, strojih in znanju. Po tem pristopu dobimo naslednje tehnološke verige, ki gredo od trga do jeklarne.

Naše jeklo predelamo v rezila za potrebe papirne, lesne, tobačne in drugih industrij. Predelava se vrši v Industrijskih nožih in Tovarni rezalnega orodja, ki imata svojo predelovalno bazo v Valjarni. Od programa Valjarne je delno odvisen tudi program v Ljubnem in usluge za Vzmetarno. Jeklovlek je čisti odjemalec valjanih polizdelkov, ki jih dodela v višjo kvaliteto.

Naslednjo skupino izdelkov sestavljajo izdelki, ki imajo za osnovo odkovek — orodja, valji, deli po naročilu. Ta reproveriga bo morala biti vedno bolj fleksibilna in tržno konkurenčna, posebno na delu toplotne in mehanske obdelave, zato je smotrno v ta sklop vključiti tudi kalilniški del v železarni.

Odlitki pri nas dobe najpopolnejšo finalizacijo v armaturah, določeno finalizacijo pa v težkih obdelovalnicah, ki sta trenutno locirani v enotah Strojov in delov ter Težkih strojnih delih.

Stroji se v železarni izdelujejo v enoti Stroji in deli, podobne programe imamo v Pnevmatičnih strojih, kovinarstvu in Monterju. S časom naj bi se ta dejavnost razširila tudi na izdelavo metalurških naprav.

Z grobim opisom glavnih proizvodnih tokov in karakteristik predelave našega jekla doma pridemo lahko do reprodukcijskih verig. Gledano s stališča trga smo naš program opredelili v finale iz valjanega, kovanega in litega, ter del, kjer smo se us-

merili v investicijsko opremo. V tem delu smo združili naše jeklo in znanje. Proizvodnjo tekočega jekla smo opredelili posebej. Od tod se diktirata celoten ritem in kvaliteta izdelkov. Tak pogled nas pripelje do skupne niti na tistem delu vodenja in upravljanja, ki nam prinaša dobiček, saj sledimo toku od tržne zahteve do začetka proizvoda v isti grupaciji in interesih. S takim pristopom smo prišli v proizvodni verigi železarne — jeklarne, trije predelovalni obrati in finalizacija — do vertikalne trdne interesne povezave med začetkom proizvodnje in trgom. Trden osnovni skelet je potreben zaradi nadaljnje gradnje sistema organizacije in preprečitve drsnih ploskev različnih parcialnih interesov. Po zgornjih razmišljanjih pridemo do profitnih verig: valjano, kovano, lito, stroji in jeklarne, kot osnova za vse izdelke.

Postavljanje organizacije zahteva trdno tehniško in tehnološko povezavo, kajti osnovnim proizvodnim tokovom je lažje prilagajati nadgradnjo. Če smo se ob dosednji zakonodaji organiziranosti več ukvarjali s pravicami kot dolžnostmi, je v prihodnje prav, da popravimo storjene napake. Le kvaliteten izdelek, dobro prodan na trgu, nam bo prinesel dobiček, o katerem se bomo nato lahko dogovarjali, kam ga bomo usmerili. Interesov zapravljanja je več kot interesov dobrega gospodarjenja, in le s trdnimi proizvodnimi vezmi bomo uspeli dvigniti raven naših izdelkov.

3. Zaključek

V prispevku smo poskušali dati nekoliko drugačen pogled na razvoj železarne in možnosti njenega nadaljnega organiziranja kot osnove za razvojno in tržno poslovanje. Čas in okolica vse bolj neusmiljeno pritiskata na sistem železarne, ki se je v dosedanem razvoju zelo uspešno razvil. Kako naprej in kje je naša varnost, se sprašuje vsak zaposleni v našem sistemu, ki mu je doslej nudil vse ugodnosti. Čas, v katerem sedaj živimo, nam ruši ideale, pojme varnosti, biti velik, biti železar, vse se nam obrača in vse premalo se zavedamo lastnega znanja in sposobnosti. Zaupanje zaposlenih v stroko in nove poglede je obremenjeno z odhodom ljudi, ki so posebej posamezna področja. Poleg soočanja z naravno

Strojna, vas domača

selekcijo je vse bolj prisotna tendenca odhajanja strokovnjakov, ki so se v železarni izgradili in usposobili v profesionalce v svojih strokah. Pozitivna dediščina na področju tehnike in tehnologije nam prinaša tudi negativna gledanja in nazore zaposlenih. Znanje nima pravega mesta v motivaciji strokovnjakov, ne upošteva se dovolj stroka, saj službe najraje odgovornost prenašajo na odločitvene nivoje.

Razmere v okolici so neusmiljene, borba biti najboljši v panogi pomeni za nas vse zaposlene stalno aktivnost in potrjevanje naših izdelkov na domačem ali tujem trgu. V novih razmerah bomo uspešni samo s pomočjo znanja in s tržnimi odnosi do kupcev, tem trendom pa moramo prilagoditi našo organizacijo. Posamezni organizacijski pritiski iz raznih smeri in diktat s pozicije moči kaj hitro pripeljejo v stanje, ko se podleže osebnim ali višjim interesom. Ti interesi pa niso vedno v skladu z logiko dosedanjega razvoja, tehnološkimi možnostmi, kadri in popuščanje bi v današnjih časih pomenilo stagnacijo v razvoju ali celo resen udarec obstoju železarne.

Proizvodna veriga v bodočem organizacijskem diagramu mora dobiti čvrste vertikalne povezave, ki jih je treba zapolniti s poslovnimi in razvojnimi funkcijami. Or-

ganizacija brez trdnih vezi dosedanjega razvoja bo sistem samo še naprej slabila v trga, odprtosti, konkurenčnosti, poslovnosti. Podjetnost in konkurenca morata postati gonilo, ki ga legalno priznamo in motiviramo. Novi sistem organizacije mora dati sistemu železarne Ravne tiste spodbude, ki so se do sedaj kot negativna entropija nabirale v sistemu. Novo s svojim potencialom sili iz sive povprečnosti in čaka, da se potrdi na višji kakovostni ravni in ponese naš sistem razvojno in poslovno zopet v novi elan in uspehe. Le z napredkom in uspehi bomo zadovoljili naše delavce, strokovnjake in okolico, v kateri delamo in živimo. Na nas je, kako bomo gospodarili z ustvarjenim dobičkom. Zavedati se moramo stvarnosti inflacije in stvarnosti svetovnega razvoja. Predlagani pogled in sistem organiziranja v razmerah, ki nas čakajo, je samo ena izmed možnih poti, kako naprej. Poanta razmišljanj je spodbuditi ustvarjalne misli v enotni cilj, ki je postavljen zelo visoko, biti svetovno uspešno organiziran sistem. Razvojne, tehniške, tehnološke in delno finančne možnosti imamo, rešitev je v nas samih, samo vprašanje je, ali se tega zavedamo in smo sposobni prestopiti prag, ki nas loči od sveta v najširšem smislu.

ta se pridno topi že v staljenem vložku, če obstaja (vložek) iz odpadkov kromovih jekel. Po dodatku kroma (ferokroma) se sprejemljivost taline za dušik še povečava in ker je dušik povsod pri roki (predstavlja 80 % zraka), prinese kmalu posledice: težave s preoblikovanjem pri kovanju ali valjanju. Do 0,2 % dušika še menda ni prehudo za predelavo.

V prejšnjih časih so skušali zmanjšati vsebnost dušika v jeklu tako, da so jeklo ulivali v kokile oblike steklenice, ali da so ga ulivali pod pritiskom.

Dandanes imamo v številnih jeklih celo zahtevan dušik. Kovači bi rekli, da jim name-noma nagajamo, vendar poskusi kažejo, da je kovačem nevarna le spojina dušik—aluminij, ki je zelo krhka in se topi v jeklu šele nad 120° C. Nevarna je šele, če je preveč aluminija. Do 0,009 % N lahko pustimo samostojnega.

Plini v jeklu so nasploh nevarni, toda vstopajo vanj tako kot v vsako tekočino. Tudi v navadni tekoči vodi je raztopljenega veliko zraka — od tega živijo vendar ribe. Dokler je jeklo v tekočem, t. j. staljenem stanju, mu plini ne škodujejo, ker tako jeklo pač nima uporabnih lastnosti. Ko pa se jeklo strdi, se zgodi nekaj nezaželenega: topnost plinov in difuzijska možnost v jeklu se močno zmanjšata.

Vodik pride v jeklo zelo diskretno — skrit v ferokromu. Ko se strjeno jeklo ohlaja, povzročijo vodikovi mehurčki pritiske, večje od 3000 atmosfer: notranjost jeklenega kosa se natrga.

Dejstvo, da se z ogretjem tudi difuzija pospeši za več desetkrat, naj bi zmanjšalo nevarnost plinskih mehurčkov. Žal pa je difuzija izrazito počasen proces pri vseh temperaturah. Kdor je kdaj preseval pesek, ima dobro predstavo o obsegu in hitrosti difuzije.

Sklep, do katerega so prišli metalurgi, ki so imeli največ težav z vodikom in dušikom — predvsem s prvim — je bil, da bo treba jeklo odplinjevati. Da bi vodik kemijsko ve-

Franc Uranc

Krom v jeklu

Izdelava in struktura kromovih jekel

V jeklih za splošno strojništvo, za nerjavne posode in orodja, za orodja in ognjeobstojne izdelke in podobne reči je skoraj zmerom navzoč v veliki meri krom.

Tega elementa je v zemeljski skorji trikrat manj kot mangana. S količino 0,03 % od vse snovi na površini zemlje je krom po zastopanosti takoj za tem tekmečem. V večjih koncentracijah kot sta krom in mangan, so titan, železo, aluminij in silicij, ki ga je od elementov, ki se uporabljajo za zlitine jekla, največ.

V jeklarskem postopku ima krom zavoljo svoje precejšnje cene in pa svojega drugačnega vpliva na kovanje, obnašanje pri kaljenju ter uporabi jekel imenitnejšo vlogo kot mangan. Tako dodajamo kromovo zlitino staljenemu jeklu šele potem, ko je preddeoksidirano — razkisano. Včasih so dodajali krom kar kot rudo (kromov oksid), vendar še z dodatkom aluminija in silicija za odpravo kisika, ki ga prinaša v talino ruda.

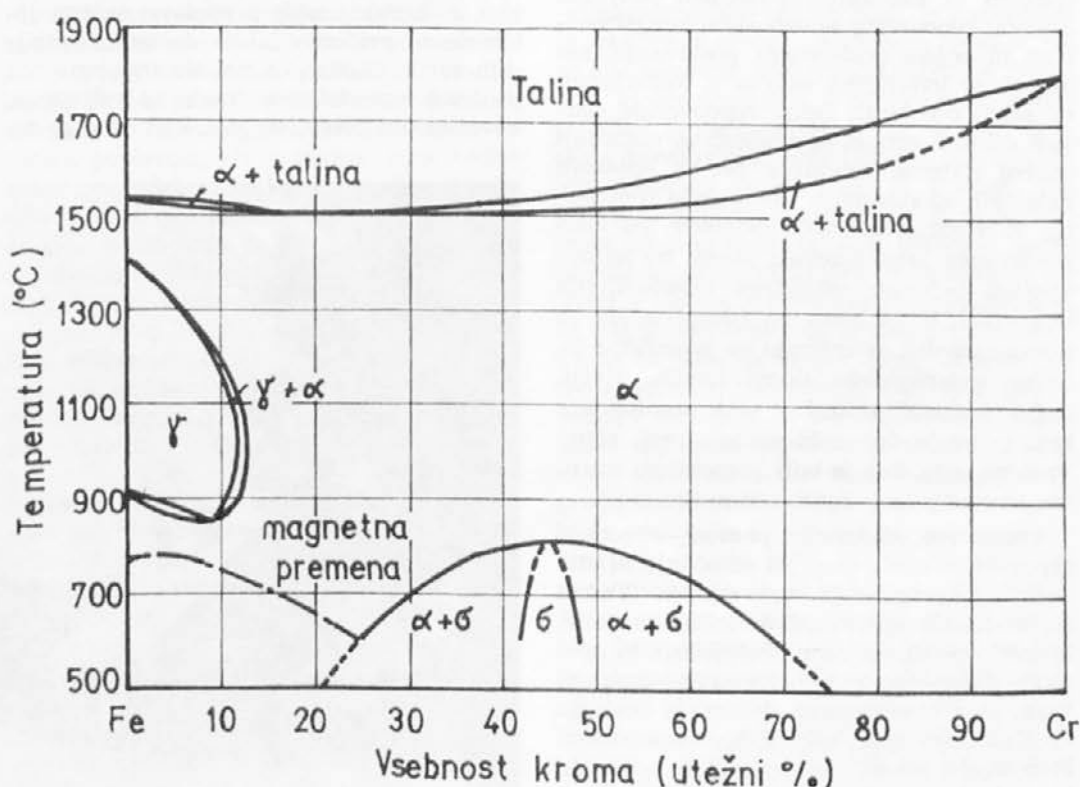
Za legiranje jekla s kromom uporabljamo različne vrste ferokroma, t. j. kromove zlitine z okoli 30 % železa ter 0,02—8 % ogljika, 1—5 % silicija, 0,015—0,02 % žvepla, 0,030—0,040 % fosforja in do 0,9 % dušika.

Ker je lažje izdelati ferokrom z večjo vsebnostjo ogljika, je tudi cenejši. Tak se imenuje ferokrom carburé (6 oziroma 8 % ogljika) in ni tako splošno uporaben kot nižjeogljikna, čistejša ferokrom affiné (1 oziroma 4 % C) in ferokrom suraffiné (različnih stopenj in oznak z vsebnostmi po 0,02, 0,03 ... 0,5 % C).

Od tega, kako visok odstotek ogljika naj bi imelo jeklo, ki ga bomo izdelali, je odvisno, katerega od ferokromov bomo vrgli v peč

po preddeoksidaciji staljenega vložka. Če želimo izdelati nerjavno jeklo, ki mora imeti zelo malo ogljika, bomo smeli uporabiti za legiranje le suraffiné — ali pa moramo imeti najsodobnejše talilniške vakuumske naprave ter obilo znanja, da moremo izdelati nizkoogljikno jeklo tudi s pomočjo visokoogljiknega carburéja (izg.: karburéja).

Tretji element, ki ga moramo imeti v mislih pred legiranjem s kromom, je dušik. Le-

Sl. 1. Strukture Fe — Cr zlitin pri različnih temperaturah.

zali, niso našli nobenega pametnega sredstva — ali naj bi jeklarji pridobivali vodno paro? Kovine, razen železa, kobalta, niklja in v določenih primerih vanadija, vzamejo vodik vsakršno možnost, da bi se povezal s kisikom. Tako imenovani Richardsonov diagram prostih entalpij oziroma kemijskih potencialov ($RT \ln p_{O_2}$) to lepo kaže.

Odplinjevanje najlaže dosežemo z vakuumiranjem tekoče kovine, bodisi med taljenjem, bodisi ulivanjem — seveda po različnih postopkih v različnih pripravah.

Enak učinek doseže izotermno žarjenje po kovanju (valjanju).

Pomaga pa tudi kar počasno ohlajanje po kovanju.

Ker legirano jeklo tudi bolj vsrkava pline kot nelegirano, je vakuumiranje plemenitih jekel dandanes nujnost. Kot je znano, se je Železarna Ravne odločila za to tehnologijo že pred več kot dvema desetletjema, tako da zdaj — z najnovejšo opremo — zmoremo dosegati kakovost jekel svetovno znanih izdelovalcev.

Poglejmo ognjeobstojna jekla: avstenitnim vakuumiranje močno poveča trdnost v vročem, feritnim pa žilavost.

Magnetno mehka jekla so brez vodika, kisika ali dušika še manj magnetna. Za vsa vakuumirana jekla pa velja, da imajo lastnosti prečno na smer kovanja bolj podobne vzdolžnim, da imajo manj izcej (neenakomernosti sestave in strukture ter iz njih izviraajoče neenakomerno obnašanje med toplotno obdelavo ter po njej) in da so sploh čistejša od nevakuumiranih jekel.

Ker sta si železo in krom, ki sta glavni sestavini kromovih jekel, kemijsko zelo podobna, ne bomo našli med njima veliko kemijskih vezi, pač pa se bomo zadržali predvsem na lastnostih zlitin — atomskih zmesi, če povemo preprosto.

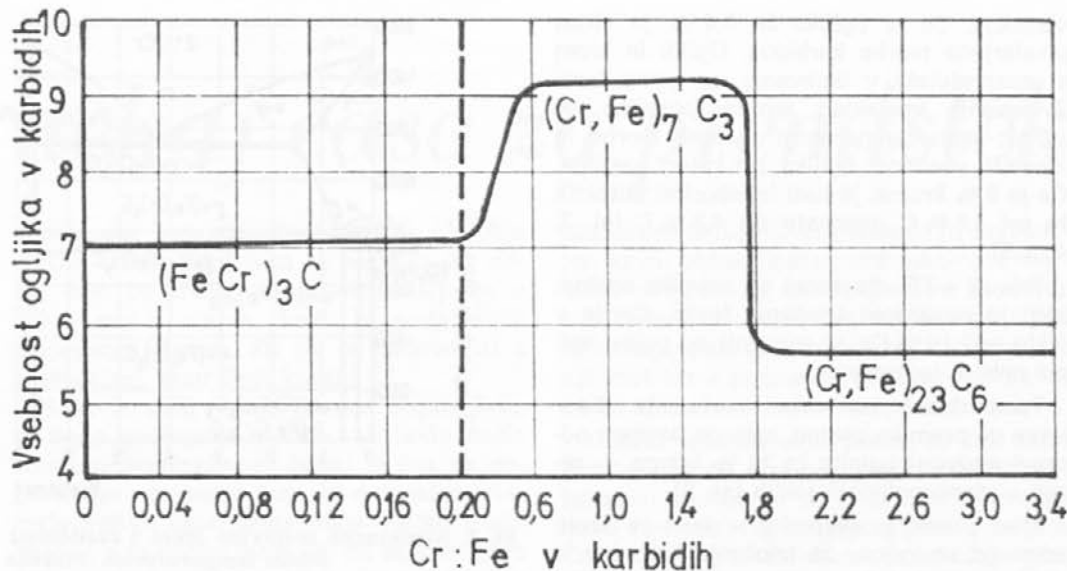
Ena kemijska spojina pa je vendar pomembna v kromovih jeklih: imenujemo jo sigma faza. Ker ni samo kemijska spojina, temveč tudi zlitina — prehodna faza — vsebuje 43 do 70 % kroma. Metalografom in drugim metalurškim specialistom ni dobra znanka le zavoljo svoje velike trdote — značilnosti vseh kovinskih spojin — temveč predvsem zato, ker je tako krhka, da poslabša vso svojo okolico, t. j. jeklo nasploh. Da ne govorimo o nerjavnosti, ognjeobstojnosti ali drugih lastnosti jekla, iz katerega je sigma faza požrla krom, tako potreben obstojnosti konstrukcijskih delov (sl. 1).

Mikrostrukturno je sigma faza (sigma navadno pišemo z grško črko σ = sigma) tetragonalne oblike. Osnovna celica vsebuje 30 atomov in je velikosti $4,5 \times 4,5 \times 8,8$ Angstromov.

Ker je ta faza nekaj drugega kot zlitina, se pri prevajanju električnega toka obnaša precej leseno. Je slab prevodnik.

Nekaj časa so mislili, da ni magnetna, potem so ugotovili, da se pri zelo nizki temperaturi 200° K (ali —73° C) začne pojavljati rahla feromagnetnost.

Najrajši nastaja, če so udeležene vsaj tri kovine, dandanes bi rekli, da je izrazito družben pojav. Če je poleg železa in kroma navzoč še silicij ali mangan ali molibden, se izleže (izloči) ta faza že v jeklu z razmeroma majhno vsebnostjo kroma. Nasproten učinek na potrebnost po kromu imata ogljik in nikelj, saj terjata večjo vsebnost kroma, kot če sta sama železo in krom, t. j. v povprečju več kot 45 % Cr.

Sl. 2. Količina ogljika, kroma in železa v različnih tipih karbidov (kemijskih spojin kovin z ogljikom).

Najvišja temperatura nastajanja sigma faze je 800° C, če je ta faza le iz železa in kroma. Dodatek mangana in molibdena jeklu zviša to temperaturo. Najnižja temperatura tvorbe je 600° C, ker se pri nižji tako spočasni nastajanje, da ni vredno omembe, razen če je bilo jeklo poprej hladno deformirano.

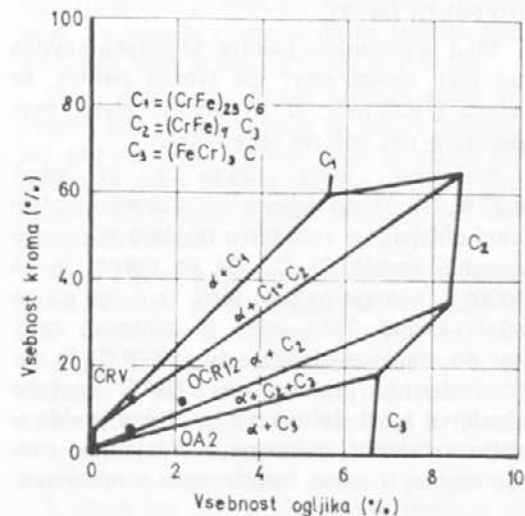
Ti pogoji veljajo za pojav sigma faze v feritu, odkrivajo pa to prehodno fazo tudi v avstenitu, npr. v ognjeobstojnem jeklu s 25 % Cr in 20 % Ni.

Krom pa se ne veže v sigma fazo le z železom, ampak tudi z manganom in kobaltom.

Možne so tudi sigma faze, ki jih ustvarja vanadij z železom, nikljem, manganom ali kobaltom. Gre za število elektronov na obojih 3d + 4s atomskim ravneh. Pri združenih dveh elementih je na takih ravneh 12 do 15 elektronov. Vezi nastajajo med atomi z majhnimi možnimi števili teh elektronov in tistimi z večjimi števili pri prehodnih elementih periodnega sistema. Med atomi prve vrste so kromovi in vanadijevi (titana uporabljamo premalo, da bi bil viden ta učinek) in atomi druge vrste — železovi, manganovi, kobaltovi in nikljevi.

Poudarimo, da so sigma faze krhke sestavine in povzročajo preobčutljivost na napetosti v jeklu.

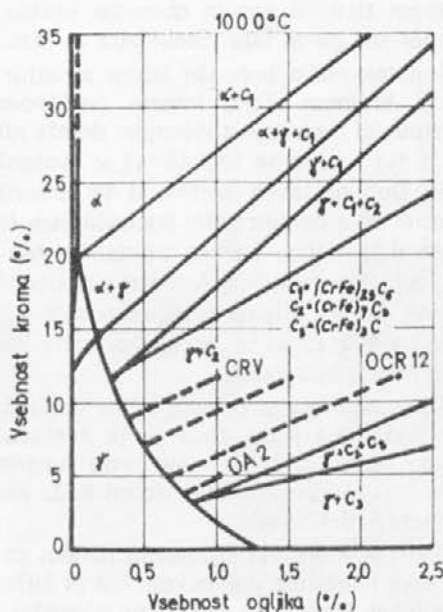
Ker se imamo namen ukvarjati predvsem z jekli, ki vsebujejo krom in seveda ogljik, si pogledjmo, kako se obnašajo drug do drugega ti trije elementi.

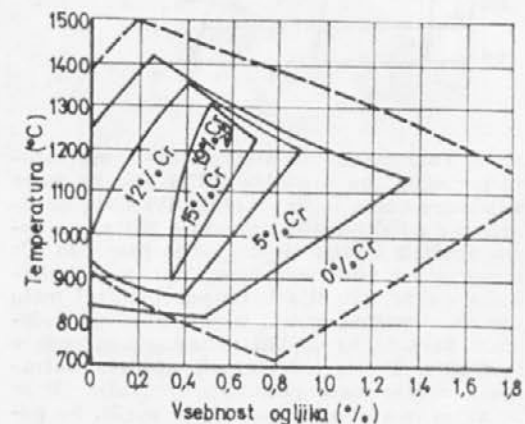
Sl. 4. Vrste struktur pri 700° C v odvisnosti od vsebnosti ogljika in kroma v jeklu.

Krom je močan karbidotvorec, tako da je razmerje vsebnosti kroma in železa v kemijskih spojinah teh elementov z ogljikom značilnost za tip spojin — karbidov. Če je v karbidu poleg ogljika še 18 % kroma in 82 % železa, je spojina tipa (Fe, Cr)₃C. Kadar je kroma nasproti železu več (64 : 35), je karbid tipa (Cr, Fe)₇C₃ (sl. 2).

Če je ogljika v jeklu zelo malo, kroma pa 12 %, ugotovimo, da se je razširilo gama

Sl. 3. Vrste struktur jekla pri 1000° C v odvisnosti od vsebnosti ogljika in kroma v jeklu.

Sl. 5. Pri katerih temperaturah in kakih vsebnostih ogljika ter kroma se pojavlja gama faza (avstenit).

območje. Če je ogljika že 0,4 %, je vidna poudarjena tvorba karbidov. Ogljik in krom si nasprotujeta v delovanju na gama fazo. Zviševanje vsebnosti kroma, posebno do 3,5 %, zviša temperaturo perlitne tvorbe in zmanjša vsebnost ogljika, pri kateri nastopa. Če je 8 % kroma, je tudi ledeburitni eutektik že pri 3,6 % C, namesto pri 4,3 % C (sl. 3, 4 in 5).

Krivulje v TTT diagramu ne premika znatno, zato je nevarnost izločanja ferita. Če je v jeklu nad 19 % Cr, se avstenit ne pojavi več pri nobeni temperaturi.

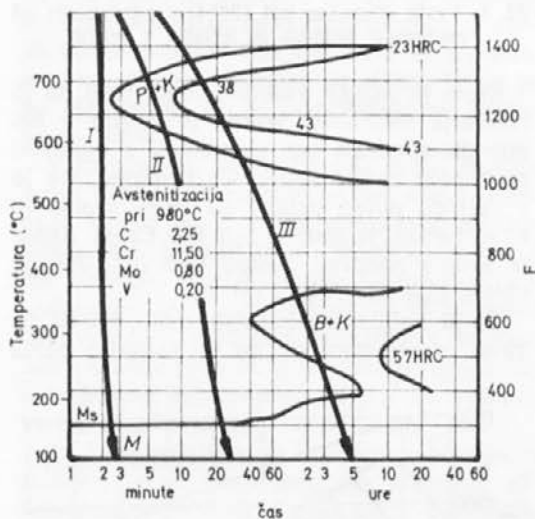
Temperature nastanka martenzita sicer krom ne premika znatno, zato pa povsem odpravi možnost bainita že 12 % kroma — razen v visokoogljčnih jeklih (sl. 6).

Med premeno avstenita v ferit je krom eden od zaviralcev za izločanje karbidov iz gama raztopine kroma in ogljika. Nekoliko različna sta načina razvijanja karbidov v pretvorbenih in v polferitnih jeklih in tudi v obeh grupah pretvorbenih rast ni enaka.

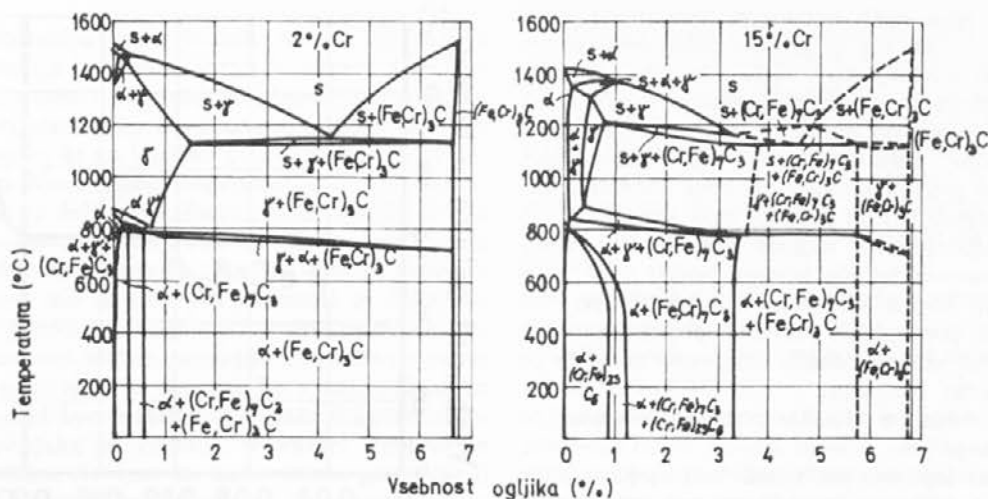
Med nastajanjem perlita se iz jekel, ki imajo pod 15 % Cr, najprej izločajo le karbidi Fe_3C , nato sčasoma pride krom iz bogate feritne osnove in Fe_3C prehaja v $(Cr,Fe)_7C_3$ (sl. 7).

Med nastajanjem bainita, ki poteka seveda pri nižji temperaturi kot tvorba perlita, se izloča $(Fe,Cr)_7C_3$, ki se zavoljo nizke temperature nič več ne spreminja.

Polferitna jekla (25 % Cr in okoli 0,25 % C), ki so ogreta na 1250 °C, potem med ohlajanjem zelo hitro izločajo iz osnove posebni karbid $Cr_{23}C_6$. Če so ogreta le na 1000 °C, nastaja najprej ferit, iz njega pa se izloči karbid. Tako jeklo je zanimivo zato, ker po visoki avstenitizaciji (1000 °C) in nato izotermni premeni pri 950 °C nastane škodljiv, šibki delta ferit, ki delno preide v delta eutektoid, delno pa z ohlajanjem preide najprej v gama fazo in nato v martenzit.

Sl. 6. Takoimenovani diagram čas-temperatura-premena (po angleško TTT) pokaže, kako strukturo bomo našli po ohladitvi z avstenitizacijske (»kalilne«) temperature 980 °C, če bomo ohlajali s tako ali drugačno hitrostjo. Če temperatura pade zelo hitro (npr. med kaljenjem v olju, krivulja I) bo po ohladitvi jeklo vso martenzitno, nekaj prostornine pa zajemajo karbidi, ki so bili neraztopljeni tudi v avstenitu. Če se izdelek, ali njegova notranjost, ohlaja malo počasneje (krivulja II) se pojavijo iz avstenita karbidi in perlit. Še počasnejše ohlajanje povzroči, da imamo v ohlajenem jeklu več strukturnih sestavin: perlit, bainit, martenzit, karbide; lastnosti ne bodo enakomerne.

Sl. 7. Strukturne sestavine jekel z različnimi vsebnostmi ogljika in z 2 ali 15 % kroma pri različnih temperaturah. Prereza skozi ternarni sistem Fe-CR-C.

Največja posebnost teh polferitnih jekel pa je, da po visoki avstenitizaciji ni samo zelo veliko avstenita, temveč da je tudi močno povečana kaljivost. Tenka površinska plast izdelkov iz jekla z 1 % C in 12 % Cr (injekcijske igle) se kali že na zraku (sl. 8).

Za uporabo je pomembno popuščeno stanje, ki dodeli izdelku obstojnost (dimenzijsko, strukturno), pa tudi druge kreposti: od žilavosti do zvišane trdote in obrabne obstojnosti.

Primer jekla z 0,3 % C in 12 % Cr (podobnega našemu Prokron 4) kaže, kateri karbidi se izločajo med popuščanjem pri različnih temperaturah. Pri 500 °C se izloča iz osnove (trdne raztopine železa, kroma in ogljika) množica karbidov sestave $(Fe,Cr)_3C$. Če popuščamo na višjo temperaturo npr. med 525 in 625 °C, se tvorijo karbidi tipa $(Cr,Fe)_7C_3$ in še pri višji temperaturi do 675 °C tvorijo karbidi $(Cr,Fe)_{23}C_6$.

Izločanje karbidov dodatno utrjuje jeklo. Ta sekundarna utrditev se pojavlja po popuščanju pri 400 do 500 °C. Poveča pa se tudi popuščna obstojnost, h kateri pripomore razpad zaostalega avstenita med 450 in 550 °C. Karbidi povečajo rezilnost orodij. In silno zboljšajo odpornost proti boleznim, ki jih prinaša vodik (sl. 9).

Krom podeljuje jeklu poleg popuščne obstojnosti tudi veliko kaljivost, saj zmanjšuje kritično ohlajevalno hitrost.

V jeklih, ki vsebujejo še nikelj ali mangan, je krom tisti, ki zožuje območje sestav — temperatur gama faze. Stabilizira to fazo.

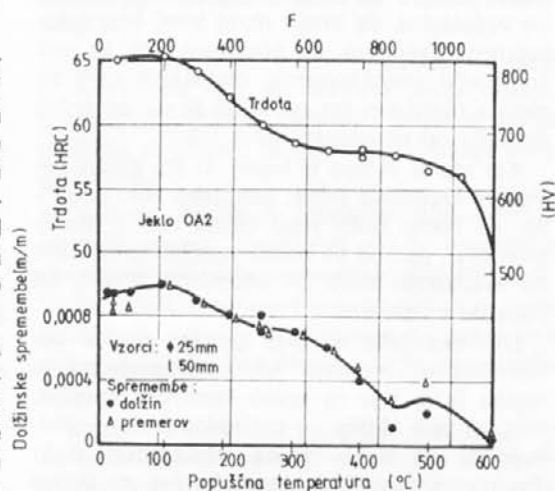
Dodatek niklja popestri izbiro struktur jekel s kromom. Tako imamo perlitno-martenzitna, ki prehajajo z višanjem deleža niklja (do 8 %) in kroma (do 18 %) v avstenitna jekla. Dobimo lahko feritna, ki so polferitna, katerim se z dolgotrajnim popuščanjem (npr. teden dni) močno poveča trdota. Pri teh se, žal, pojavlja popuščna krhkost pri popuščanju na 475 °C. Sigma faza se v njih izloča šele pri 900 °C, in to hitreje iz ferita kot iz avstenita (gama faze).

S pomočjo niklja seveda lahko dobimo čisto avstenitna jekla, toda če je sestava taka, da je zlitina blizu meje proti feritnemu območju, nas prav gotovo doleti huda neprijetnost — delta ferit.

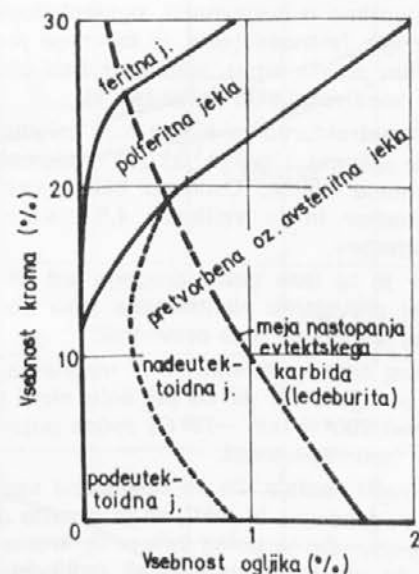
Dodatek mangana kromovim jeklom pa nima tako nedolžnih nasledkov, kot je širša izbira jekel. Resda ne širi gama območja, toda tudi nič ne ukrene proti nastopanju deltaferita, poleg tega se v jeklih, ki imajo

10 % Mn in 15 % Cr, zelo hitro tvori zloglasna sigma faza.

Dobro lastnost bi morda lahko imenovali zmožnost Cr-Mn jekel, da jim moremo s podaljševanjem popuščanja močno povečati trdoto. Jeklo z 0,12 % C, 10 % Mn, 20 % Cr se utrdi po 100 urah pri 700 °C od 210 na 370 HB samo s pomočjo izločanja sigma faze.

Sl. 8. Kombinacije vsebnosti ogljika in kroma, ki opredeljujejo vrste jekla (strukturo) pri navadni temperaturi.

Sl. 9. Spreminjanje relativne dolžine palice iz jekla z 1 % C, 5 % Cr, 1 % Mo in 0,25 % V med popuščanjem po kaljenju. Osnova meritev je žarjeno stanje, meritve so prikazane šele po kaljenju, ko je dolžina največja. Krivulji trdot in dolžin sta podobni, kar kaže na sorodnost trdote z notranjo napetostjo.

Maks Večko

Vzemimo si nekaj časa za premislek

Hitrost razvoja mesta Ravne na Koroškem ni bila v vseh obdobjih enaka. Ni moj namen, da bi popisoval in prikazoval ta razvoj, ker je bilo to tudi v našem glasilu že večkrat na različne načine in s strani različnih avtorjev storjeno. Rad bi vzbudil zanimanje pri širšem krogu krajanov in jim prebudil zavest, da je oblikovanje kraja stvar vsakega razmišljujočega posameznika, ki v tem kraju in z njim živi.

Zadnja leta so bila v ekonomskem smislu — bogata. Žal lahko danes istočasno, ko sem postavil to oznako nekaj preteklim letom, tudi zapišem, da so ta bogata leta mimo in se tudi naš kraj srečuje z ekonomsko restrikcijo ter upočasnjem razvojem.

Vprašajmo se najprej, kaj smo v teh razmeroma bogatih letih naredili za razvoj kraja in kje se izven železarne pozna obdobje, ko smo se po nekaj letih, v katerih se je v lestvici uspešnosti slovenskih občin naša občina nahajala nekje v sredini, prebili zopet bolj proti vrhu in ko se je v poznani lestvici Gospodarskega vestnika »200 največjih« našla Železarna Ravne prav na samem vrhu? Mogoče je odgovoriti, da je bilo storjeno marsikaj in tudi danes se zaključujejo projekti, ki so bili začeti v tem obdobju. Pri tem se takoj postavi vprašanje, ali ne bi bilo mogoče tega bogatega obdobja še bolje izkoristiti? Tudi na to vprašanje moramo odgovoriti pritrdilno, kajti priznati je treba, da so nas razmere našle v določenem smislu nepripravljene, torej so nas presenetile. Premalo smo imeli vnaprej pripravljenih projektnih rešitev, zato smo morali včasih stvari reševati po hitri poti in ni bilo dovolj časa za normalen postopek priprave projektne dokumentacije in potrebne konzultacije z zainteresirano javnostjo. Takšen očitek je padel tudi v eni zadnjih številčk Odločanja, glasila občine Ravne v zvezi z največjo investicijo, ki ta čas poteka v občini in kraju Ravne, to je pošto Ravne. Z vsebino pripombe se ne morem strinjati (in se ne strinjajo tudi mnogi drugi predstavniki zainteresirane javnosti, ki podobo ravenskega trga z novo pošto ocenjujejo popolnoma drugače), ima pa komentator prav, da javnost ni bila dovolj vključena v oblikovanje prostorske rešitve. Poudarim naj, da smo bili pred začetkom gradnje pred alternativo: kar najbolj pospešeno pripraviti potrebno dokumentacijo in začeti z gradnjo ali pa zamuditi priložnost in še nekaj časa opravljati poštno dejavnost v prostorih, ki so bili za Ravne premajhni že drugi dan po otvoritvi, in še nekaj let podaljševati seznam čakajočih za telefonske priključke, ker brez graditve nove pošte ni bilo pogojev za večanje zmogljivosti telefonske centrale. Prepričan sem, da smo izbrali boljšo rešitev in da bo čas to tudi potrdil.

Postavil sem trditev, da so nas v bližnji preteklosti razmere prehiteli in ob možnostih za realizacijo, ki so se ponujale, nismo imeli dovolj pripravljenih projektov.

Sedaj smo v položaju, ko bo nujno treba hitrost gradnje upočasniti ali za nekaj časa

popolnoma ustaviti. Tudi takšna obdobja Ravne v novejšem času že poznajo. Za nekaj časa bo treba ustaviti razmišljanja o dokaj zrelih idejah, kako bi nadaljevali urejevanje Raven, ali pa se zadovoljiti s postopnimi, manjšimi koraki.

Kako izrabiti ta čas, da nas bogata leta, ki bodo nedvomno sledila, ne bodo našla znova nepripravljene? Sedaj je čas, da poglobljeno opravimo faze, ki normalno vzamejo veliko časa, angažirajo veliko ljudi, imajo pa to dobro lastnost, da zagotavljajo drugačen odnos do projekta, ko se ta začne realizirati. Pozivam torej k organizaciji široke javne in strokovne razprave. Če ljudje sodelujejo pri nastajanju predloga, si ga pozneje tudi lastijo in drugače jemljejo njegovo realizacijo. Postavljen objekt je že med nastajanjem njihov in gradnji manj nasprotujejo.

Predlagam torej, da se odpre široka razprava o bodočem urejanju mesta Ravne in naj se odvija na straneh tega glasila. V ta namen naštevam nekaj najbolj perečih vprašanj in podajam predloge, kako naj bi jih uredili. Pripominjam, da predlogi niso samo moji, ampak so zbir vseh mnenj, ki so bila izražena v dosedanjih razpravah in jih tudi jaz poznam ter zagovarjam.

1. PROMETNA UREDITEV NA RAVNAH

Z obravnavo te problematike začenjam zato, ker sem prepričan, da je dogovor o prometni ureditvi osnova za mnoge nadaljnje korake urejevanja kraja Ravne. S postavitvijo nove pošte in nove telefonske centrale bodo mnogo lažje kot do sedaj prihajale v naš kraj informacije in lažje bo šel tudi naš glas v svet. To, kar smo storili za olajšanje in povečanje pretoka informacij, pa moramo narediti tudi za izboljšanje materialnih tokov, to je prometne povezave. Za zdravo človeško telo je značilno, da se hitro odziva na zunanje dražljaje (ker

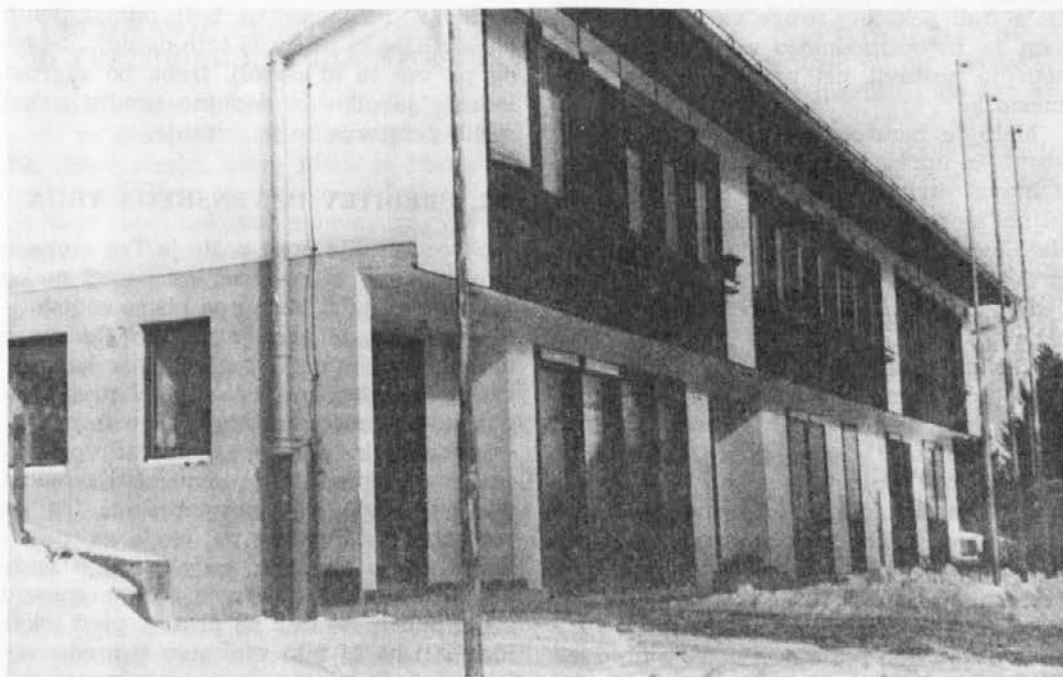
mu dobro deluje živčni sistem) in ima urejen krvni obtok (materialni tokovi). Poskrbimo torej, da bo naš kraj zdrav in močan z dobrim odzivanjem na zunanje dražljaje in oddajanjem dobrih zamisli tudi v zunanji svet ter s prometno povezavo, v kateri ne bo sledu o prometni arteriosklerozi.

Glavni medkrajevni prometni tok skozi Ravne gre od Prevalj proti Dravogradu. Izjemno močan pa je tudi lokalni promet skozi ravenski trg in naprej proti Kotljam. Čeprav v tej smeri danes prevladuje promet lokalnega značaja, pa se hitro bliža čas, ko se bo prenehala pretežno lokalna značilnost prometa in bo začela prevladovati tranzitna značilnost. V mislih imam izboljšano cestno povezavo od Kotelj do Slovenj Gradca. Predpostaviti moramo tudi nadaljnjo rast Kotelj in nikakor pozabiti na naše ambicije, da v območju Kotelj močnejše razvijemo turistično dejavnost. To seveda pomeni, da bo gostota prometnega toka proti Kotljam povečana.

Prav gotovo že danes promet skozi ravenski trg presega meje in kvartalski pomen trga. Zaradi tega je nujno obnoviti že stara razmišljanja o ureditvi prometne obvoznice, njeni realizaciji pa dati prvo prioriteto.

Poglejmo si najprej, o kakšnih variantah za obvoznico so v preteklosti razmišljali. Ker odločitve o izbrani varianti ni, menim, da je mogoče razpravljati o vseh variantah, z željo seveda, da najdemo tisto, ki bo kraju v njegovem razvoju in njegovi podobi najbolj ustrezala. Meni poznane variante so naslednje:

1. Most pri izlivu Hotulje v Mežo in po dolini Hotulje proti Kotljam
2. Most pri kinodvorani čez Mežo in potem nekako ob Suhi do zdravstvenega doma in naprej po današnji trasi
3. Od križišča pri cerkvi sv. Antona približno po trasi Partizanske ceste do tržnice

Šola na Strojni

Zlatko Škrubej

Človek prihodnosti

Sončen in prijazen dan je bil, na sprehod v naravo je kar vabil, pa še mene je v gozd privabil, in zato nič nisem se jezil.

Srečal pa prijatelja sem tam, ki samote je potreben bil, pred kom se neki ta čudak je skrila, odgovor ta še meni ni bil znan.

Prav nič prijazno odgovoril ni, ko sem povprašal ga, kako je kaj, za sebe, rekel je, se brigam naj, čemernost res prijateljstvo skazi.

Ko sem nekako le pripravil ga, da je pogovor z mano sploh začel, težav je kup ta siromak imel, mu družba se zamerila je vsa.

Mar človek v prihodnosti bo tak, da nič več se smejeti ne bo znal, mar vsak za lastno kožo se bo bal, le nase gledal bo vsak svoj korak.

in od tam mimo Gramoznice do Suhe in naprej po današnji trasi

4. Od križišča pri cerkvi sv. Antona v podaljšku smeri predor skozi teraso Čečovje in na drugi strani v podaljšku most proti Javorniku

5. Z najjužnejšega dela Čečovja most proti naselju Sance in priključek na obstoječo cesto.

Čeprav so zanimive s tega ali onega stališča tudi nekatere druge variante, štejem sam za najoptimalnejšo varianto tisto, ki sem jo postavil pri naštevanju na prvo mesto.

Malo je namreč verjetno, da bi uspeli zbrati in upravičiti toliko sredstev, kot jih zahteva varianta predora pod Čečovjem, kljub mnogim njenim prednostim. Odpadejo verjetno tudi variante, ki zahtevajo preveč rušitev, posebej v starem mestnem jedru, kamor štejemo tudi današnjo Partizansko cesto.

Varianta ceste po dolini Hotulje je relativno poceni, ne zahteva rušitev, poleg tega pa ima nekaj drugih dobrih lastnosti. Med njimi naj posebej poudarim tudi to, da ne deli prometnih tokov v območju predlagane lokacije bodoče ravske avtobusne postaje. Glede na sorazmerno močan avtobusni promet v našem kraju se mi zdi pomembno, da avtobusne linije ne potekajo tako, da bi avtobusi po določeni trasi vozili na avtobusno postajo in se potem po isti trasi vračali in znova vključevali v promet. Pri tem predpostavljam tudi pri trans-

formaciji prometa proti Kotlejam in naprej iz pretežno lokalnega v tranzitnega, da bo nekaj avtobusnih linij potekalo tudi v tej smeri in ne bo tu vozil samo lokalni avtobus. Omenjena varianta je od vseh najbolj organsko povezana z nekim drugim načrtom prometnih povezav na Ravnah, ki je zanimiv, njegova realizacija pa bo verjetno vseeno bolj odmaknjena v prihodnost. Gre za načrt cestne obvoznice Ravne—Prevalje, ki je predvidena z odcepom na bodočem urejenem križišču pri pralnici in bo potekala nekako ob železniški progi in se priključila pri mostu pri Papirnici na sedanjo cesto. Trasa za to povezavo je rezervirana.

Naj bo tako ali drugače, iz povedanega sledi, da nam za realizacijo prometne obvoznice skozi ravnski trg že manjka časa. Zato bo nemara prav, da iz arhivov čim prej potegnemo stare načrte in pospešeno pripravimo začetek gradnje obvoznice. Zdi se mi, da bo treba zagotoviti faznost gradnje in pod prvo fazo razumeti izgradnjo mostu čez Mežo pri izlivu Hotulje, da ne bi pozneje ta gradnja in gradnja ceste s prometom še bolj obremenjevala Trga.

Glede na to, da ima prometna povezava skozi Trg svobode status regionalne ceste, katerih financiranje je v pristojnosti republike, predlagam, da se z ustreznim zahtevkom za sofinanciranje rešitve čim prej obrnem tudi na ta naslov.

Poleg obvoznice je na Ravnah drugi velik problem mirujoči promet, parkirani avtomobili. Kamorkoli pogledaš, tudi na najbolj nemogočih mestih jih najdeš in mnogim se ne zdi nič narobe, če pri tem ovirajo promet, druge udeležence prometa izpostavljajo nevarnosti in delajo vsakršno škodo na zelenicah in objektih ob cesti. Seveda ne more tega problema rešiti samo milica, pomagati moramo tudi drugače z urejevanjem parkirnih mest. Pri problematiki parkiranja bi posebej izdvojil problematiko parkiranja težjih vozil. Nobenega opravičila ni, da tu ne naredimo večjega reda. V neposredni okolici Raven je že danes toliko prostora, da bi lahko pregnali parkirana tovorna vozila z mnogih divjih parkirišč, pa tudi domači vozniki bi morali imeti več posluha za red pri parkiranju in parkirati na nekoliko bolj odmaknjenih parkiriščih, ki jih tujci teže najdejo. Seveda pa vse to ni dovolj, treba bo zagristi v kisló jabolko in dodatno urediti nekaj novih prostorov za parkiranje.

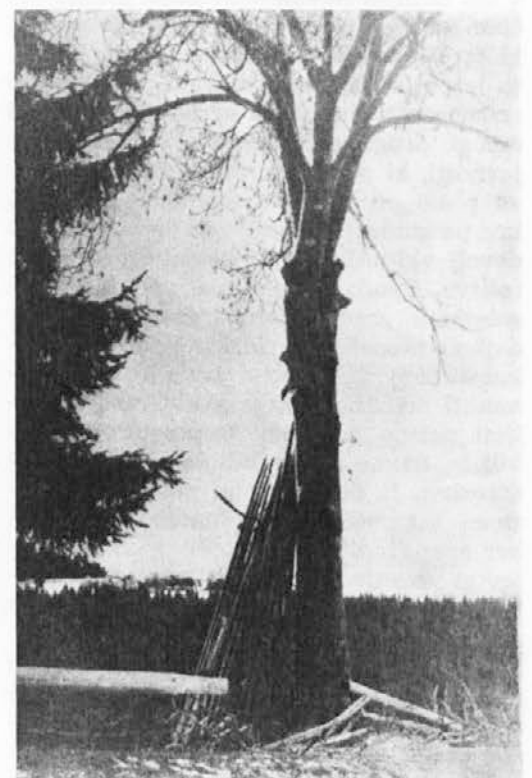
2. UREDITEV RAVNSKEGA TRGA

S postavitvijo nove pošte je Trg svobode dobil podobo, ki se z večjimi posegi ne bo več spreminjala. Mnogi pa nismo zadovoljni s podobo, ki nam jo nudi pogled nanj in želimo za ta naš trg narediti še kaj več, kot je bilo storjeno do sedaj. V prvi vrsti nas moti prometna neurejenost oziroma celo promet, ki poteka skozenj. Prepričani smo, da je treba dostop omogočiti samo za dostavo, vsak drug promet skozi trg pa onemogočiti. Postane naj cona za pešce, lokali, ki so ob njem, pa naj imajo možnost, da zlasti v poletnem času prenesajo svojo dejavnost tudi na prostor pred lokalom. Ali ne bi bilo zanimivo v prednovoletnem času na tem trgu organizirati minisejma?

V že prej omenjeni številki glasila Odločanje je bila objavljena slika bivšega Guštanja, na kateri sta vidna dva vodnjaka, ki sta nekaj stala na Trgu. V zbirkah fotografij starih ravnskih družin je možno najti fotografije, ki kažejo, kako so se ob večerih ob vodnjakih zbirale takratne tržanke in tržani. Trg je takrat res bil mesto zbiranja ljudi in v njem je kljub neprimerno manjšemu številu prebivalcev bilo več življenja, kot ga je danes. Pravzaprav so edini dogodki, ki spremenijo monotonost vsakdana, poroke v sobotah, ki prinesejo na Trg vsaj nekaj razgibanosti in zberejo nekaj ljudi, ki opazujejo dogajanje. Žal se tudi ta poživljajoča sprememba zgubi v morju pločevine, ki je ob takih priložnostih še bolj nemogoča. Zato naj ponovno poudarim, da je avtomobile treba pregnati s trga, čeprav v prvi fazi žal samo parkirane.

Vodnjakov na trgu nisem omenil brez vzroka. Tudi drugi razmišljujoči posamezniki so predlagali, da bi vodo zopet vrnil na ta trg. Morda je danes nekoliko preurajeno, da o tem govorimo, vendar naj bo to za čas, ko bomo, kot verjamem, le uspeli avtomobilom vzeti oblast na Trgu. Naj bo to takrat prva nova skulptura, ki jo bomo na Ravnah postavljali, novi trški vodnjak. Morda pa bi lahko takšno nalogo izvedli s pomočjo simpozija Forma viva, ali pa jo, kar bi bilo nemara še bolje, zapali kakšnemu domačemu avtorju.

Z do sedaj povedanim sem želel nakazati moje prepričanje, da je podoba ravskega Trga svobode danes polepšana. Vse to pa ne pride v polni meri do veljave v večernem in nočnem času, saj se trg med drugim odlikuje po že kar zanikni osvetljavi. Strinjam se s tistimi, ki ob tem razmišljajo, da je pametno napraviti načrt razsvetljave in ga realizirati šele ob koncu, kot piko na i lepšanja tega našega Trga, vendar bi tudi danes nekaj dodatne razsvetljave Trg nujno potreboval. Po mojem prepričanju je ta potreba dvojna: iz estet-

Pa bo spet vigred

skega stališča in zaradi prometne varnosti sedaj, ko je Trg še tako prometno obremenjen.

3. UREDITEV KOMPLEKSA MED PARTIZANSKO, PREŽIHOVO IN GOZDARSKO

Pred nekaj leti je bil pripravljen zazidalni načrt Sanacija mestnega jedra Ravne na Koroškem. V javni razpravi je bil ta načrt zavržen s kopico pripomb.

V veliki meri se načrt vsebinsko nanaša ravno na območje Raven, ki sem ga omejil z gornjim podnaslovom. Javna razprava, ki sem jo omenil, prav gotovo ni imela namena ustaviti dela pri načrtovanju sanacije mestnega jedra, ljudje so imeli predvsem željo, da tudi sami prispevajo svoje zamisli, da bi tako sami soustvarjali podobo kraja, v katerem živijo, in zavarovali tisto, kar jih spominja na preteklost in jim je zaradi tega drago.

Zdi se mi, da je nastopil čas, da se pride pred ljudi z novim predlogom, ki bo upošteval vse vredno, kar so ljudje ob prvi fazi izrekli. Ko se bo pripravljala ta dopolnjeni predlog, se mi zdi, da bo moral pustiti ohranjeno mejo tega območja (Prežihovo, Partizansko in Ditingerjevo ulico), nujno pa je razmisliti o spremembi vsebine znotraj tega okvirja. Najbolj zanemarnjeni del je gotovo območje delovne organizacije Storitve, pa tudi največji del površine zavzema. Storitve same imajo željo, da se izselijo s tega območja, ker jih utesnjuje in ne omogoča nobenega razvoja. Pred dvema letoma je bilo pripravljeno takorekoč vse za odkup. Prizadevanja pa so zastala, ker Storitve niso imele na voljo nadomestne lokacije. Kaže, da je letos ta nadomestna lokacija bliže in lahko govorimo o realni rešitvi problema. Zdi se mi, da je bil predlog urbanistov, ki so v sanaciji za območje Storitve predlagali gradnjo stanovanjskih objektov, pravilen in ni povzročil hude krvi.

Odpor so povzročile načrtovane rušitve, ki so bile v veliki meri posledica načrtovane gradnje obvoznice proti Kottljam, tako, kot je nakazano v varianti 3. Nakazal sem že, da je verjetno najoptimalnejša varianta 1; v takem primeru bojazen pred rušitvami v Partizanski cesti odpade. O predlogih za posege v Ditingerjevi ulici, ki naj bi jo po prvotni varianti v celoti porušili, bi morali še enkrat premisliti. Verjetno na Ravnah ne želimo pridobiti slovesa romunskih oblastnikov, ki v celoti spreminjajo podobo svojega podeželja in se pri tem svojem opravilu ne ozirajo na tradicijo in zgodovinsko sporočilo, ki je zapisano tudi v značilni arhitekturi. Trdim, da je tudi Ditingerjeva ulica za Ravne nekaj takega, čeprav so ji prav njeni prebivalci v zadnjem času močno spremenili nekdanjo podobo. Toda tudi takšna, kakršna je danes, je vredna, da jo ohranimo zanamcem.

Od obnovljenega novega predloga za nadaljevanje javne obravnave torej pričakujem manjši obseg rušenja pa zato več predlogov o drobnih korekcijah, ki bodo ta del našega mesta obogatili. Zlasti Partizanski cesti na tistem delu, ki je danes že zaprt za promet, bi morali čim prej posvetiti pozornost, obnoviti fasade in vnesti več živ-

ljenja. Postati bi morala neločljivi del na novo ovrednotenega Trga.

Ob tem ne smemo pozabiti tudi na spremembe, ki se bodo začele na gospodarskem področju v skladu s spremembami ustave in spremljajoče zakonodaje. Kakor vse kaže, bodo razmere bistveno bolj naklonjene razvoju obrti. Pri pripravljanju predloga sanacije bi torej kazalo upoštevati tudi ta moment in predvideti lokale za obrt, ki ne povzročajo hrupa in smrada. Na Ravnah nam takšnih lokalov na vsak način primanjkuje in s tem tudi obrti. Pomembno vlogo pri tem mora imeti Komite za gospodarstvo, in sicer v aktivnem smislu pridobivanja novih obrtnikov.

4. NOVA AVTOBUSNA POSTAJA

Med večjimi projekti, ki smo jih v zadnjih letih zelo intenzivno pripravljali z željo, da ji hitro čimprej realiziramo, je projekt nove avtobusne postaje.

Prostor, kjer je avtobusna postaja danes, je v mnogih ozirih neprimeren. Za množico avtobusov, ki gredo vsak dan skozi Ravne, včasih tudi veliko število ob istem času, je prostor premajhen in ne dovoljuje nobenega širjenja. Močno je oteženo premikanje in obračanje avtobusov, o silno nediscipliniranem prehajanju pešcev čez cesto pa niti ne želim govoriti. Pravi čudež je, da se ob vsem tem še ni zgodila kakšna hujša nesreča.

Cesto od semaforiziranega križišča do mostu čez Mežo smo razširili ob predpostavki, da je trenutna lokacija kratkoročna rešitev in bomo kmalu začeli z gradnjo nove avtobusne postaje. Lokacijo zanj smo našli na prostoru pod železniško postajo in v idejnem načrtu predvideli tudi povezavo teh dveh pomembnih objektov, namenjenih potniškemu prometu.

Pogoj za začetek gradnje avtobusne postaje je ureditev cestnega odseka od mostu do kinodvorane, v to urejevanje pa sta vključeni tudi ureditvi dveh križišč: proti železniški postaji, špediciji železarnice in do stop do nove avtobusne postaje in križišče pri Jagru. Manjši posegi bodo potrebni tudi pri bencinski črpalki in o njih smo se pogovarjali tudi na Petrolu, da bi jih upoštevali pri bodoči modernizaciji črpalke.

5. UREJEVANJE PROSTORA SEVERNO OD PREŽIHOVE IN TRGA SVOBODE

Okolica farne cerkve na Ravnah, predvsem pa Stara ulica, je eden najmikavnejših delov mesta. Stara ulica je bila pred leti že zelo lepo urejena, v zadnjem času pa se je zopet nekoliko zanemarila. Vseeno menim, da je lahko zgled, kako bi na Ravnah morali urediti še druga neurejena območja.

Na prostoru, ki ga omenjam v naslovu tega podpoglavja, je več lokacij, ki kar kličejo po posegu. Tudi v že omenjeni Sanaciji mestnega jedra je bilo to območje temeljito obdelano in tudi tu ni bilo posebne podpore predlogom na javni razpravi. Menim, da gre pri tem nasprotovanju v veliki meri za nesoglasje v konceptu, ker vodi načrtovalce želja, da pripeljejo v mestno jedro novo vsebino, da ga oživijo, sedanji prebivalci pa si želijo ohraniti ali še povečati mirnost okolja, kjer živijo. Praksa oživljanja starih mestnih okolij

Opazovalnica

drugod kaže, da je oživljanje uspešno predvsem tam, kjer uspejo pripeljati v takšno okolje novo življenje. Ohranjanje starih mestnih predelov s predpostavko, da se tam uredi spalno naselje, je po pravilu neuspešno in vodi v nadaljevanje propada. Menim, da je to dragocena tuja izkušnja, ki jo moramo uporabiti tudi pri nas, če se ne želimo učiti na lastnih napakah. Prebivalci območja, ki ga v podnaslovu omenjam, pa bi morali to v javni obravnavi tudi upoštevati.

Zdi se mi, da bi kljub zastoju, ki ga je prinesla prva obravnava predloga sanacije, z načrtovanjem morali nadaljevati. V okviru tega nadaljevanja naj se organizirajo občasna posvetovanja in seznanjanja z zainteresiranimi v krajevni skupnosti, da bi do nove javne razgrnitve lahko pripravili kar najboljšo in za večino sprejemljivo varianto.

Voditi nas mora želja, da bi s sanacijo končno vendarle odstranili temne madeže s podobe Raven, ki se skrivajo za pročelji danes že kar simpatičnih hiš na ravnem trgu, v nekaterih primerih pa že kar nesramno kukajo izza vogalov.

Ko prihajamo z dravograjske strani na Ravne, se nam med drugim odpre pogled tudi na ne preveč ugledno ozadje največje ravenske trgovske hiše. Ko obiskovalec s težavo najde parkirno mesto na vedno prenapolnjenem parkirnem prostoru, si lahko pobježe ogleda razpadajočo bivšo garažo, ki je danes skladišče Name. Verjetno gre z določenimi pomisleki po nakupih in se sprašuje, ali vsa ta množica kupcev ne prinese trgovini toliko denarja, da podrtije v desetih letih niti enkrat niso poskušali sanirati, če je že odstranili niso.

6. PROSTOR OKOLI STARE OSNOVNE SOLE

V načrtih, ki so se v zadnjih letih rojevali za ureditev tega območja, po mojem mnenju nismo dali prave vloge častitljivi

stavbi stare osnovne šole. Menim, da je ta stavba lepa in je škoda kakorkoli spreminjati njeno podobo. V programu za zadnji (na Ravnah neizglasovani) samoprispevek je bilo predvideno, da bi to šolo preuredili za potrebe Glasbene šole. Ta sicer resnično nujno potrebuje dostojnejše prostore, je pa vprašanje, če ne bi takšna preureditev preveč posegla v notranjo arhitekturo stavbe in temeljito pokvarila njeno današnjo notranjo in zunanjo podobo. Zdi se mi, da bi šola morala še naprej biti namenjena svoji prvotni funkciji, tudi tako, da bi ji na nevsiljiv način prizidali dodatne potrebne prostore. Večji poudarek kot sedaj pa bi morali dati tudi zunanji ureditvi. Ni vzdržno, da morajo ravno naši najmlajši preživljati odmore in telovadne ure v lepem vremenu na tako skopo odmerjenem dvorišču šole. Morda pa bi se dal nekoliko manj strmo urediti breg proti Gasilskemu domu? Morda bo mogoče drugače urediti dvorišče šole tudi ob urejanju okolice križišča, ko se bosta rušili obe enostanovanjski hiši, ki sta bili ob urejanju križišča odkupljeni z namenom, da se rušita? Pričakujem, da strokovnjaki lahko dajo odgovore na takšna vprašanja.

Jože Šater

Idejna študija za izgradnjo kompleksa Rimski vrelec - Ošven

UVOD

Z začetki urejevanja Ivarčkega jezera so prisotne tudi ambicije Železarne Ravne, da se uredi severno pobočje Uršlje gore v letni in zimski turistično rekreacijski center, ki naj funkcionalno služi turizmu, gostinstvu, rekreaciji in poslovnim zahtevam Železarne Ravne.

Z ureditvijo Ivarčkega jezera, s povezavo s smučiščem z dvosedežnico Ivarčko—

V bližnji prihodnosti se bo reševalo tudi vprašanje naše srednje šole na »spodnji« lokaciji. Nemara bi bilo primerno povezati reševanje problematike obeh šol in skupaj za oba problema najti najboljšo varianto. Vsaj nekaj problemov je takšnih, ki se dajo s skupnim pogledom najbolje rešiti.

7. SKLEPNA MISEL

Ne delam si utvar, da sem s pričujočim zapisom podal pregled vseh problemov in odprtih postavk urejanja središča mesta Ravne. To prav gotovo ni bil moj namen. Zavedam se tudi nivoja, na katerem je pisan ta tekst, zato naj še enkrat poudarim, da bi bil odziv strokovne javnosti dobrodošel, ker bi le na ta način prišli do najboljših rešitev. Moj zapis je torej le spodbuda, da bi že fazi najzgodnejših razprav zagotovili prisotnost javnosti, da bi bil končni izdelek — polepšana podoba našega kraja v javnosti — kar najlepše sprejeta.

Naj končam s pozivom Ravenčanom (krajevni skupnosti Trg), da bi lepšanje kraja z zelenjem, s čimer so začeli pred dvema letoma, nadaljevali tudi naprej.

Ošven, s cestno povezavo Rimski vrelec— Ivarčko jezero, z ustreznimi parkirišči in pridobitvijo hotela na Rimskem vrelcu so dane osnovne možnosti, da se te ambicije dolgoročno tudi uresničijo.

Pri tem je **treba** izpostaviti odgovornost Železarne Ravne za nadaljevanje izgradnje centra in za pravilne investicijske odločitve pri ustvarjanju sodobnega centra, ki bo upošteval in izrabil vse naravne danosti

in ki bo sposoben zadovoljiti potrebe sodobnega turizma. Doseganje takega cilja pomeni za železarno tudi predvsem rentabilno naložbo, ki se bo bogato obrestovala.

RAZVOJ TURIZMA

Pri nadaljnjem načrtovanju objektov in naprav moramo upoštevati potrebe

- stacionarnega in izletniškega turizma
- izobraževalnega (simpozijškega) turizma

- zdraviliškega turizma

- poslovnih gostov

- športnikov in rekreativcev

- krajanov in občanov,

ki imajo vsak svojo specifično zahtevo, skupna pa jim je zahteva po kvalitetni turistični ponudbi, ki mora poleg ustreznega bivanja, hrane in ostalih gostinskih uslug nuditi tudi raznolikost in visoko kakovost izvenpenzijskih storitev.

Po potrebi, zlasti pri razvoju izletniškega turizma (šolskih ekskurzij, planinskih izletov, vadbe športnikov in rekreativcev) pa tudi stacionarnega turizma (šola v naravi, zimski in letni dopusti) je treba upoštevati tudi objekte v sedanji ali adaptirani obliki, ki niso v lasti Železarne Ravne, kot so:

- planinski postojanki na Uršlji gori in Naravskih ledinah

- smučarska koča

- dom tabornikov na Obretanovem

- lovska koča

- kmečki turizem pri Ošvenu

in postopoma tudi proste prenočitvene zmogljivosti pri zasebnikih v Kotljah, ki morajo začeti dihati s turizmom in postati pravi turistični kraj.

Najuspešnejše vabilo je kakovostna storitev, vendar ko vabimo, ne smemo pozabiti na

- Prežihovo

- Meškove Sele

- Kefrov mlin

- študijsko knjižnico in muzej na Ravnah na Koroškem

- pomnike NOB s Poljano.

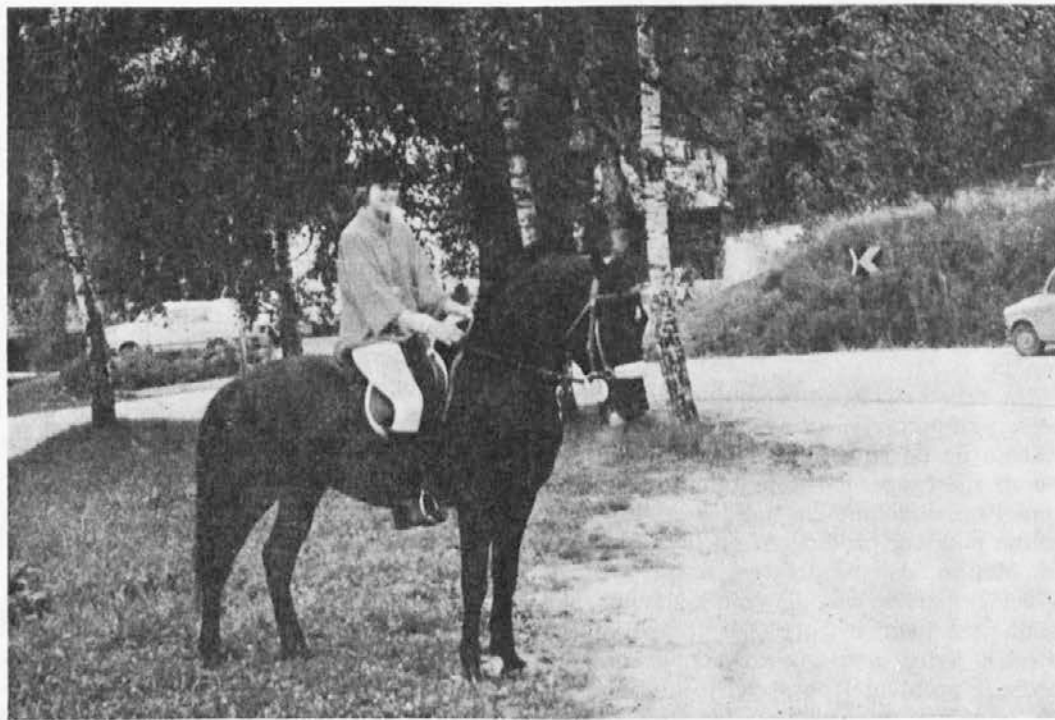
V ponudbo pa moramo vključiti tudi Park telesne kulture na Ravnah na Koroškem z zimskim bazenom in osemsteznim avtomatskim kegljiščem, pa skakalnice v Dobji vasi.

RAZVOJ ZIMSKEGA TURIZMA — DOPOLNITEV PONUDBE

Zimsko športno-rekreativno turistično ponudbo moramo izpopolniti z nadaljevanjem gradnje ustreznih objektov in naprav.

Alpsko in turno smučanje

Smučarsko progo moramo podaljšati od Ošvena proti vrhu Uršlje gore, do višine, ki bi dala skupno dolžino smučanja za ustrezno progo za smuk. To bi bila izrazita prednost pred drugimi smučarskimi centri, saj bi na naše terene pridobili najboljše smučarje in ustrezna FIS tekmovanja (tudi za svetovni pokal — ženske), kar bi pomenilo odločilno propagando za naš kraj in kar bi bistveno prispevalo k trženju v pravem pomenu besede v zimski sezoni. Razširitev (podaljšanje) smučišča z ustrezno vlečniško povezavo (sedanja vlečnica na Ošvenu ima urejeno upravljanje na zgor-

Dodatna ponudba na Rimskem vrelcu

nji postaji) pa bo seveda tudi velikega pomena za turistično smučanje.

Na sedanjem smučišču bi morali od spodnje do srednje postaje dvosedežnice instalirati napravo za pripravo umetnega snega (posebna študija mora dati odgovor, ali nizka ali visokotlačna naprava). Verjetno bi kazalo ta del smučišča tudi razsvetliti. To bi bila nadaljnja velika prednost pred drugimi, zanesljivo bi bili izjemno konkurenčni. Sezona smučanja bi pri nas trajala skoraj 5 mesecev!

Pri tem velja omeniti naravne danosti glede vode. Imamo Ivarčko jezero, ki lahko rabi kot rezervoar. Še bolje pa je, da pri odtoku iz jezera na zahodnem delu zaježimo potok, kar bi polepšalo okolje, poleg tega pa bi dobili dovolj vode za pripravo umetnega snega. Močvirnat teren na delu smučišča Ošven daje slutiti, da je tam dovolj vode. To kaže preveriti. Če bi je bilo dovolj, bi jo lahko napeljali navzdol, kar je velika prednost.

Na smučišču Ošven bi morali montirati dodatno vlečnico vsaj do višine lovske kočice za mlajše in manj veščje smučarje in razbremeniti sedanjo vlečnico.

Podaljšati moramo smučišče na Rimskem vrelcu z ustrezno vlečnico od Rimskega vrelca do višine Ivarčkega jezera na vzhodnem delu. S tem bi bilo s krajšo hojo okrog jezera (do izraza bi prišla tudi zimska gostinska ponudba bifeja ob Ivarčkem jezeru) možno smučati izpod Uršlje gore (sedaj od Ošvena) do Rimskega vrelca!

Na Ivarčkem jezeru, ob njegovem vzhodnem delu, bi morali postaviti prenosno vlečnico predvsem za brezskrbno smučanje otrok.

Urejeno mora biti izposojevanje kompletne opreme za alpsko smučanje in servis za njeno popravilo.

Smučarski teki

Tekaške proge morajo biti speljane na treh višinskih nivojih, iz treh izhodišč, ki morajo imeti urejeno izposojevanje kompletne tekaške opreme, in to:

- na Rimskem vrelcu
- na Ivarčkem jezeru in
- pri Ošvenu.

Sankanje

Urediti in vzdrževati moramo sankaske proge Ivarčko jezero—Rimski vrelc.

Na Rimskem vrelcu moramo imeti urejeno izposojevanje sank.

Drnanje, kegljanje na ledu, hokej

S pravilno pripravo in vzdrževanjem moramo usposobiti

- Ivarčko jezero in
- ribnik pri Rimskem vrelcu

za drnanje in na Ivarčkem jezeru tudi za kegljanje na ledu in za igranje hokeja.

Vožnja s sanmi s konjsko vprego

Za goste Rimskega vrelca moramo organizirati priložnostne vožnje s sanmi in konjsko vprego v okolici Rimskega vrelca.

RAZVOJ LETNEGA TURIZMA — DOPOLNITEV PONUDBE

Večja izvenpenzijska ponudba je bolj stvar dobre organizacije in ustreznih kadrov, seveda pa tudi nujno potrebnih inve-

sticij v gradnjo predvsem (ali naprej) odprtih rekreacijskih objektov. Dolgoročno kaže seveda razmišljati tudi o pokritih objektih (večnamenska dvorana), ki bi poleti in pozimi omogočali aktivnosti dvoranskih športov. (Priprave vrhunskih športnih ekip, razne prireditve itd.) Zaenkrat mora ponudba, kot je že omenjeno, upoštevati še Park telesne kulture na Ravnah. Med Ravnami in Rimskim vrelcem so ugodne avtobusne zveze, hotel pa mora imeti vsaj kombi za hitre prevoze svojih gostov.

Planinstvo, plezanje

Uršlja gora, Peca, Olševa, Raduha... so zanesljivo lahko cilj lažjih pa tudi težjih planinskih tur v okolici.

Razmisli tudi mogoče tudi o ureditvi plezalnega stolpa v okolici Ivarčkega jezera, kar bi bila seveda svojevrstna atrakcija, ki bi zajamčila obisk pri razkazovanju plezalnih spretnosti plezalcev, bila bi pa tudi vabilo za njih, da bi pri nas preizkušali svoje znanje.

Izletništvo in sprehajanje, TRIM steze

Rimski vrelc je idealno izhodišče za krajše izlete do Ivarčkega jezera, Prežiho-vega itd. in za sprehode v okolico.

Urediti je treba sprehajalno TRIM stezo Rimski vrelc—Ivarčko jezero.

Ribolov, lov

V Ivarčkem jezeru že imamo ribe. Zasaditi je treba pravi asortiment in zadostne količine rib ter organizirati kontroliran ribolov.

Izrabiti moramo tudi možnost lova pod vodstvom lovskih družin. Lov bi zanesljivo privabil določeno strukturo gostov.

Jahanje

Jahanje v okolici Rimskega vrelca je možno organizirati. Za razvoj te dejavnosti pa se moramo dogovoriti z okoliškimi kmeti.

Golf

V okolici Rimskega vrelca je možno pripraviti krajšo varianto velikega golfa, kar bi prav gotovo popestrilo ponudbo.

Igre z žogo

Na Ivarčkem jezeru imamo igrišča za odbojko, košarko, namizni tenis, balinišče in minigolf. V Kotljah imamo igrišče za rokomet in košarko.

Prav zato bi morali na Rimskem vrelcu najprej zgraditi 4 do 6 igrišč za tenis in imeti tudi urejeno izposojanje opreme.

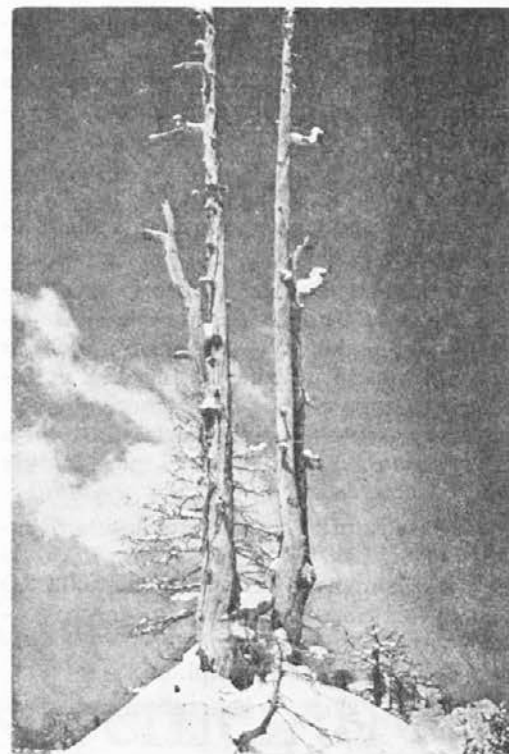
V prostorskem načrtu moramo seveda takoj predvideti in potem postopoma urediti tudi ostala igrišča (odbojka, rokomet, košarka, namizni tenis).

Steza za rolke, kotalkanje, kolesarjenje

V okolici Rimskega vrelca bi morali urediti ustrezno krožno stezo, kjer bi lahko izvajali letni trening smučarskega teka na rolnah. Isto stezo bi lahko uporabili tudi za kotalkanje in kolesarjenje. Urediti moramo izposojevanje koles.

Avtokamp

Ivarčko jezero je iz leta v leto bolj znano. Obiskujejo ga tudi že inozemci. Z ustrezno propagando bi sodobnim nomadom (lastnikom prikolic) morali omogočiti, da

Samota

se ustavijo tudi pri nas. Idealen kraj za avtokamp je prostor levo od ceste, ki pride vzhodno od jezera in zavije proti Poštarskemu domu, nekako v isti višini, kot je Ivarčko jezero. Je blizu (5 minut hoje), a vendar tako daleč, da se z jezera ne bi videl kamp in obratno. Da bi prostor primerno uredili oz. splanirali, moramo navoziti veliko materiala. Sedaj ga vozimo na haldo, kjer je tudi že problem. Če bi ga vozili na ta prostor, bi delno rešili tudi problem odlaganja odvečnega materiala iz železarne. Prostor je treba takoj rezervirati in narediti osnovne geometrske posnetke. Avtokamp bi moral imeti ustrezne sanitarije in umivalnice in možnost sprejema od 30 do 40 prikolic.

Ivarčko jezero — plavajoči bazen

Prostor okoli jezera je praktično zapolnjen. Vsaka nadaljnja naprava ali igrišče bi že škodila idili jezera. Urediti pa je treba plavajoči bazen za otroke in starejše občane, ki bi ga namestili v vzhodnem delu jezera.

Tobogan

Ob sedežnicah imajo zlasti v inozemstvu tudi poletne dejavnosti. Ena takih je vožnja s plastičnimi vozili (sankami) v posebnem toboganu iz plastike. Tak tobogan bi lahko uredili ob smučarski progi od srednje do spodnje postaje.

Prireditve

V ponudbi moramo upoštevati veliko prireditev tako poleti kakor pozimi, ki morajo biti atraktivne in privabiti čim več gostov (izvolitev miss Ivarčko, pustni karnevali itd.). Takšne prireditve morajo postati tradicionalne in imeti svojo kakovostno raven.

RAZVOJ HOTELIRSTVA IN GOSTINSTVA

Razvoj tega področja zahteva optimalne rešitve in možnost postopnega dograjevanja objektov, vendar po predhodno izdelava-

ni idejni zasnovi, ki to celovitost že upošteva. To pomeni, da moramo že danes opredeliti in rezervirati dovolj prostora za razvoj oziroma gradnjo potrebnih objektov.

Hotel Rimski vrelec

O razvoju hotela na Rimskem vrelcu obstajata dve študiji, in sicer:

1. »Adaptacija in povečanje hotela Rimski vrelec v Kotljah na Koroškem — investicijski elaborat — ekonomski del« iz leta 1979, ki jo je izdelala Univerza v Mariboru, Visoka ekonomsko-komercialna šola, Institut za ekonomiko turizma. Avtorja študije sta dr. Franc Pauko in mag. Ludvik Rebevshek in

2. »Programske usmeritve hotela Rimski vrelec, Kotlje« iz leta 1983, ki jo je izdelal Ekonomski center Maribor, TOZD Institut za gospodarski, socialni in prostorski razvoj Ravne na Koroškem. Nosilec naloge je Đuro Haramija, dipl. oec.

Avtor te naloge se je seznanil tudi z rezultati

— hidrogeoloških raziskav za mineralno vodo na območju Rimskega vrelca v Kotljah; I. faza iz leta 1972 in II. faza iz leta 1973,

— predlogom ožjega varstvenega pasu novih vodnjakov VK — R in VP — 1 v Kotljah iz leta 1973 in

— korespondenco v zvezi s kemijskimi analizami mineralne vode do leta 1981.

Rimski vrelec ima idealno lego za razvoj turizma, z vrelci mineralne vode pa seveda tudi za razvoj zdraviliškega turizma.

Ime Rimski vrelec (tudi za vodo, ki jo domačini imenujejo kisela voda) izvira iz leta 1877. Znano je, da je okrog leta 1900 bila posebnost turistične ponudbe topla kopel v zdravilni vodi in naravna potočna kopel v sobi. Mineralno vodo so tudi stekleničili in jo prodajali predvsem po Avstriji.

Rezultati kažejo, da bi lahko po ureditvi vrelcev načrpali **1,3 l mineralne vode v sekundi**. Voda, ki jo priporočajo kot osvežilno pijačo in tudi za mešanje z vini, ima ugoden vpliv na obolenje živčnega sistema, dihalnih in prebavnih organov.

Te naravne danosti (včasih so to znali moramo na vsak način izkoristiti in razvoj zdraviliškega turizma predvideti v nadaljnjih razvojnih načrtih Rimskega vrelca.

Študija iz leta 1979 (ki je veliko bolj obširna in podrobno obdeluje posamezne probleme) nakazuje gradnjo hotela visoke B kategorije s 120 do 150 ležišči, ker mu šele tak obseg poslovanja daje pozitivne rentabilnostne pokazatelje, upoštevajoč zdraviliško funkcijo. Je proti depandansam, ampak je za večje objekte s pokritimi veznimi trakti in za bogato razvedrilno ponudbo za vse goste.

Druga študija predvideva hotel B kategorije s 70 ležišči, preventivno zdravstveni, rekreacijski oz. pohodni, poslovni in mladinski turizem.

Če upoštevamo namembnost objekta in zaradi njegove lege in naravnih danosti njegovo potencialno vrednost, potem seveda ne smemo zagrešiti napake z opredelitvijo od navadne B kategorije, ampak se moramo odločiti najmanj za visoko B kategorijo, če že ne za A kategorijo, saj bomo samo z visoko kvaliteto zadovoljili klijentelo gostov, ki jih načrtujemo.

Že dosedanji razvoj in izkušnje kažejo, da je veliko realnejša ocena 120 do 150 ležišč kot pa manj, saj bi v določenih mesecih (zima, visoko poletje) že sedaj, ko še ni zgrajena predvidena ponudba, lahko zasedli vsa ležišča.

Razumljivo pa mora biti gradnja kompleksa skladna z razvojem ponudbe in povpraševanja in upoštevati mora vse spremljajoče usluge od opremljenosti sob s telefoni in radijskimi sprejemniki ter delno televizorji, prek dvigal (invalidi na vozičkih), pokritega in varovanega garažnega prostora, čistilnice in pralnice, frizerskih storitev, družabnih prostorov, savne, TRIM kabineta, shramb za smuči in ostale opreme, prodaje spominkov, do boksov za pse in ostale že našete izvenpenzijske usluge.

Pri zdraviliškem delu je treba predvideti vse potrebne prostore od ordinacije do prostorov za terapijo ne glede na stalnost zdravniških uslug in s predpostavko, da se lahko ti prostori postopoma opremljajo. Upoštevati je treba v prvi vrsti vse možne storitve, ki so povezane z zdravilno vodo

(pitje, kopeli), ni pa treba pozabiti še na druge zdravstvene storitve (akupunktura, akupresura, zobozdravstvo, lepotna kirurgija). Razmišljati kaže tudi o manjšem bazenu, ki bi seveda znatno dvignil kakovost ponujenih uslug.

Izven hotela (na prostem) naj se uredita tudi ustrezen izvir za pitje mineralne vode za sprehajalce in občasne goste hotela ter okolica s parkom, ribnikom, vodnimi potmi, otroškimi igrišči in sprehajalnimi potmi.

Pridobiti (vzgojiti) je treba visokokvalificiran gostinski kader za opravljanje kakovostnih uslug in storitev.

Ostala gostinska ponudba

Ob smučiščih je treba urediti »snežne bare«, tj. stojnice za prodajo toplih obrokov ter hladnih in toplih napitkov za vse smučarje-turiste.

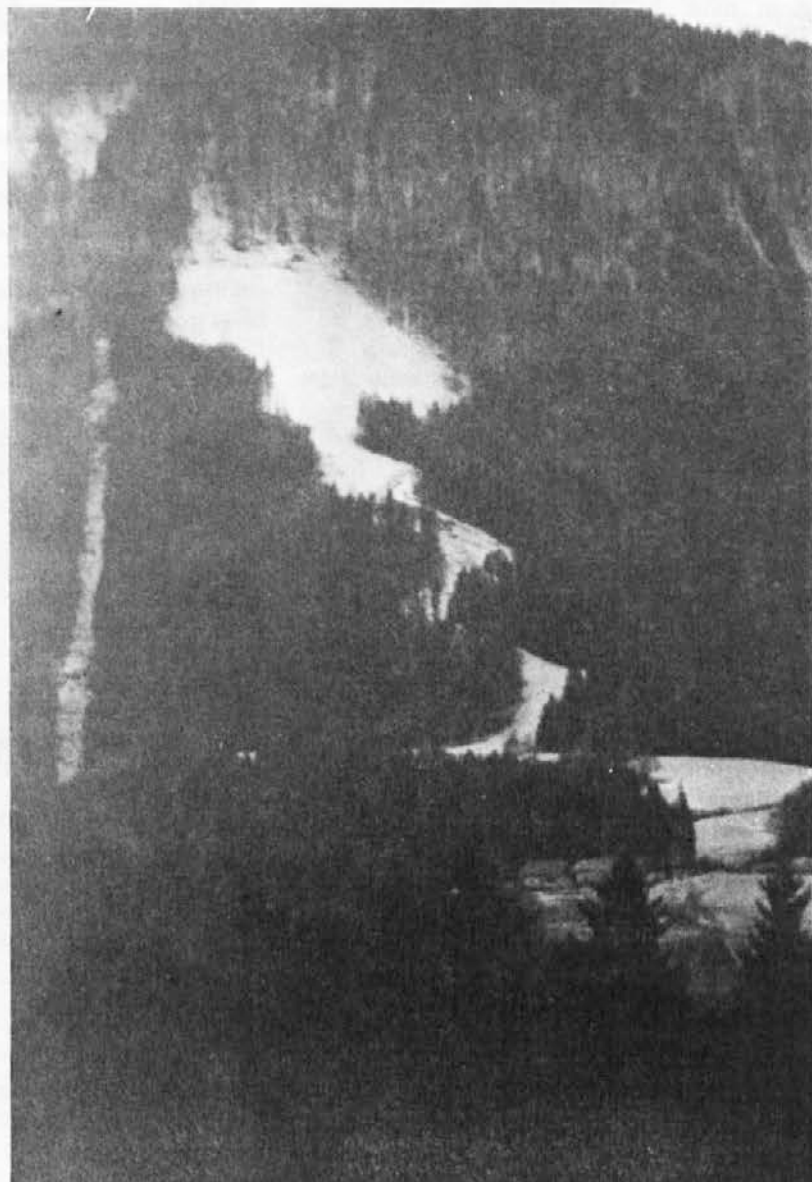
Izpopolniti in popestriti je treba gostinsko ponudbo na Ivarčkem jezeru.

SANACIJA HOTELA RIMSKI VRELEC

1. **Kuhinja** je zaradi neprimerne lokacije in neustrezne velikosti ter preslabe opremljenosti ozko grlo, ki zaradi zadovoljitve potreb poslovnih gostov železarne in drugih gostov, predvsem pa zaradi sanitarnih in higiensko tehničnih predpisov zahteva takojšnjo ureditev stanja.

Kuhinjo je treba prestaviti v pritličje, na isti nivo z restavracijo, in jo locirati na

Zdaj pa še snežni topovi!

**ZA NOVA DELOVNA
MESTA!**

sedanjem prostoru obeh WC in posebne sobe ter hodnika. V kleti ostane samo groba priprava mesa in zelenjave. Tam se morajo urediti garderobni prostori in WC za zaposlene delavce ter skladišča, ki jih sedaj primanjkuje.

Za prestavitve kuhinje in ureditev kletnih prostorov je treba izdelati izvedbene načrte po predlogu razmestitve opreme.

2. **Izviere mineralne vode** je treba takoj zaščititi in pri tem upoštevati predlog ožjega varstvenega pasu novih vodnjakov VK — R in VP — 1 v Kotljah.

Takoj je treba pregledati in sanirati oziroma zaščititi dotok mineralne vode od izvira do izteka v desni stavbi in ob pralnici.

3. **V sobah** je treba takoj namestiti ustrezne police za nočne svetilke in nočne svetilke, dopolniti nekaj manjkajoče opreme (stole, stojala za kovčke) in telefone ter urediti na oknih zaščite (rolete) proti svetlobi.

Prav bi bilo, da bi v sobe namestili tudi slike (umetniške fotografije).

4. **Okolico hotela** je treba vsaj do 1. maja urediti, da bo takšna, kot je nekdaj že bila. Urediti je treba vodne in sprehajalne poti, zasaditi okrasno grmičevje in rože ter namestiti klopi za počivanje. Urediti je treba tudi zunanjo razsvetljavo ob vodnih poteh in bazenček s tušem v bližini gospodarskega poslopja.

Odločiti se je treba o končni sanaciji ribnika in ga napolniti z vodo. Predlagam obdelavo dna in obrežja (školjke) s kamni, kakor smo to naredili na Ivarčkem jezeru. Sredi ribnika je treba narediti ustrezen vodomet.

5. **Posebno sobo** v kletnih prostorih je treba primerno urediti v večnamenski prostor z ustrezno opremo. Stacionarnim gostom moramo nuditi več razvedrila ob večerih, zato bi morali v tej sobi vsaj zaenkrat z nevsiljivo mehansko glasbo in prodajo najkvalitetnejših pijač ustvariti dodatno ponudbo razvedrila, medtem ko bi opoldan lahko služil kot posebna soba za svečana kosila itd.

6. **Pralnico in likalnico** je treba do kraja sanirati (namestitev novega stavbnega pohištva, popravilo žlebov in strehe ter z zaščitnim premazom zaščititi vse lesene in kovinske dele).

7. **Restavracijo** narediti bolj intimno za poslovne in druge goste z namestitvijo prenosnih lesenih sten s cvetličnimi koriti.

8. **Desno stavbo**, ki je dotrajala, je treba podreti. Enako velja verjetno tudi za **kegljišče**, ki ne služi svojemu namenu. S tem je treba seveda počakati do izdelave idejnega načrta razvoja celotnega kompleksa Rimski vrelec.

ZAKLJUČEK

Idealna lega območja, ki ga obravnavamo, bližina mesta, meje in cest, a vendar oddaljenost od hrupa, prahu in industrije, koncentracija nešteti možnosti (gozdovi, smučišča, sonce, zrak, voda, čudovita narava, zdravilni vrelec itd.) na sorazmerno majhnem prostoru z že zgrajenimi objekti in napravami **naravnost sili in spodbuja k celovitosti** izgradnje letnega in zimskega turističnega središča večnamenske atraktivne in komercialno vabljive ponudbe.

Celovitost pa zahteva tudi združitev vseh možnosti, **zato je nujno izdelati idejni načrt in investicijski program razvoja celotnega območja** in se s takim pristopom že vnaprej in še pravočasno izogniti vsem nefunkcionalnim in nepravilnim delnim rešitvam, ki lahko pokvarijo in porušijo odnos do kompleksa, kulturnozgodovinske dediščine in narave, kar bi bila seveda velika in nepopravljiva škoda.

Avtor meni, da so s to študijo dane osnove za izdelavo takega idejnega načrta iz investicijskega programa.

Nujno je, da se celotno območje takoj ovrednoti in ustreznih dokumentih pred-

Patrik Kolar

Ekologija je dopolnilo, ne nasprotje sprememb

Okolje in spet okolje! Pri nas vedno pogosteje izrečena in napisana beseda, razumljena na mnogo različnih načinov; kot prostor, v katerem živimo in mu pripadamo, kot pojem, o katerem razmišljamo hkrati z množico novih, do pred kratkim tujih besed: ekologija, ekosistem, jedrski odpadki, ... Okolje lahko razumemo tudi kot prostor, ki mu ne moremo ubežati, torej nujnost, ki nas sili v tolikokrat omenjeni »odnos človeka do narave«. Ta odnos je prerastel v tako pereče vprašanje, da se je ob njem razvila nova panoga znanosti — ekologija.

Ekologi so pri preučevanju naravnih sistemov vedno pogosteje opažali porušena naravna ravnotežja, posledico neodgovornega človekovega ravnanja z naravo. Od tod so zrasle nove razsežnosti mlade vede, ki ni mogla niti smela ostati nevtralna ob neodgovornem ravnanju z okoljem, ampak si je kot pomembno nalogo zasta-

vidi in podredi izgradnji celovitega turističnega centra.

Ker hotel Rimski vrelec že sedaj prodajamo celo v inozemstvu in ker imamo dnevno sorazmerno veliko poslovnih in tudi drugih gostov, je nujno potrebno čim prej opraviti vsa naštetja dela v poglavju: »Sanacija hotela Rimski vrelec.«

Že sedaj moramo veliko pozornost nameniti vzgoji novega in dodatnemu izobraževanju obstoječega gostinskega kadra. Ne smemo pozabiti na geslo:

Turizem smo ljudje!

P. S. Ta študija je stara eno leto.

Divje smetišče v Kotljah

Marijan Mauko

Hvala za dar

Atom je roža ognjena,
skrita v uspavanki
Hermana prvega,
njemu se je ta ideja
posvetila izza ogra
in jaz, podanik tega carstva,
se grejem v črnih žarkih
pa dvigam roki v jezero.
Amadeus amadeus,
vzeli so mi zadnji groš
za več rož.
Veliko je sadov rože,
čivkajo vrabci,
na tisoče sodov je v kleti,
veliki Danajec, hvala za dar,
oba sva v isti navezi.

v zraku, prsti in vodi v mikrogramskih množinah.

Z uporabo moderne tehnologije v proizvodnji kot tudi v boju proti škodljivim snovem nastopi med ljudmi nov odnos, nova posledica »hoje človeka za samim seboj«. Na eni strani miselnost: »tistega, česar ne vidimo, ni«, na drugi naprave, s katerimi lahko »vidimo vse« in na tretji večina ljudi, ki o stanju okolja ničesar ne ve, na podatke, ki prihajajo večkrat iz nasprotujočih si virov, pa gleda z nezaupanjem.

Tehnologija omogoča detekcijo in stalen nadzor emisije škodljivih snovi, kar z dočitvijo večjega števila kemijskih in fizikalnih parametrov da dobro in precej popolno sliko onesnaženosti nekega področja. S pomočjo novih tehnoloških dognanj je mogoče graditi precej varna skladišča odpadnih snovi, ki jih ni mogoče predelati in tako odstraniti njihovo nevarnost kot »tempiranih bomb« za okolje. Znani so tudi nekateri načini, kako uspešno in varno skladiščiti zloglasne jedrske odpadke vsaj za obdobje nekaj generacij. Če bi torej zmogli vpreči najmodernejše, kar nam nudita znanost in tehnika, bi lahko poenostavljeno trdili, da nas v moderno varovanem okolju »nič več ne more presenetiti«. Ne samo, da bi bila takšna trditev realno neosnovana, saj imajo tudi najmodernejši materiali in naprave svoje pomanjkljivosti; tudi, če bi takšno zaščito dejansko zagotovili, bi ji najbrž le redkokdo zaupal.

Vprašanje zaupanja strokovnosti, verodostojnosti javno objavljenih podatkov je eno temeljnih razhajanj med človekom, ki bi rad živel v zdravem okolju, in znanostjo, ki je omogočila tehnološki razvoj in s tem tudi za okolje škodljive pojave onesnaževanja. Ista znanost se pojavi ponovno kot »rešiteljica« ekoloških problemov; le da jih enkrat osvetljuje s strani proizvodnje, drugič s strani človeka v ogroženem ekosistemu. Iskanje kompromisnih rešitev problemov onesnaževanja z zniževanjem emisij škodljivih snovi do tako imenovanih »maksimalnih dopustnih koncentracij«, kar naj bi po eni strani rešilo industrijo preve-

likih stroškov, po drugi pa razbremenilo okolje, je lahko nevarna poenostavitev. Maksimalne dopustne koncentracije namreč povedo malo ali pa nič o posledicah daljšega delovanja nevarnih snovi, čeprav v nizkih koncentracijah. Ne upoštevajo možnosti kopičenja nevarnih snovi v organizmih, kar ima lahko dolgoročno hude posledice.

Za že sicer prizadeto okolje je lahko dodatno kopičenje strupenih snovi odločilno udarec. Neodgovornemu ravnanju človeka se narava nekaj časa upira — poskuša ponovno vzpostaviti porušena ravnotežja. Dela drugače kakor človek; pri naravnih procesih ne nastajajo nerazgradljive snovi, ki jih proizvajamo ljudje; v skrajnem primeru nastajajo nekatere težko razgradljive snovi (npr. celuloza), ki pa se prav tako vključujejo v prst in so pomembne za kakovost in plodnost tal. Tudi energetsko so naravni procesi varčnejši od sintetičnih in so v pravem pomenu besede ekonomični. Pri varovanju okolja računati na samodejno ponovno vzpostavljanje naravnih ravnotežij je lahkomišelnost. Ne očiščevanje do meje, ki jo je postavil človek, ampak le popolno očiščevanje odpadnih plinov in vode je ekološko edino pravilno.

Okolje onesnažujemo vsi — ne samo žveplov dioksid iz Žerjava in Šoštanj. Čeprav imajo svinec, žveplov dioksid in dušikovi oksidi, odpadna olja in komunalne odplake veliko hujši učinek kot delovanje človeka kot posameznika, tudi to ni zamenljivo in ne opravičuje neodgovornega, mačehovskega ravnanja. Gledano ekološko je pranje avtomobila s kemičnimi sredstvi ob potoku ali odvoz smeti na divja odlagališča odpadkov prav tako neopravičljivo kot izpuščanje neprečiščenih odplak v reke

Karla Oder

Leše pred izkoriščanjem premoga

Katastrska občina Leše leži na severnem pobočju severozahodnega podaljška Uršlje gore. Sestavljata jo zaselka Leše in Kot. Prvi zavzema njen severni in zahodni del, drugi pa vzhodni in južni del. Na severu meji na katastrsko občino Prevalje, na vzhodu na Zagrad in Podkraj, na jugu na Uršljo goro in Plat ter na zahodu na Plat in Prevalje. Severno mejo predstavlja Leški potok, ki izvira v zahodnem delu obravnavane katastrske občine.

V začetku 19. stoletja so bile kmetije na tem območju podložne gospodstvu Pliberk, Sonnen in St. Georgen am Längsee (ob Glini na Koroškem), posestvu Guštanj in cerkveni posesti sv. Volfgang na Lešah. V cerkveno-upravnem pogledu so vse kmetije dajale letne dajatve cerkvi Device Marije na jezeru v Farni vasi, ki je bila pod patronatom benediktinskega samostana v St. Paulu.

Na obravnavanem območju so bile v prvi polovici 19. stoletja samotne kmetije. Okrog kmečkega doma je bila obdelovalna zemlja obdana z gozdom. Vsaka kmetija je bila samostojen proizvodni obrat, kjer so v glavnem pridelali vse, kar so potrebovali za življe-

ali odpadnih plinov v zrak. Pomembnosti posameznih onesnaževalcev za rušenje ravnotežij v naravnih sistemih pač ne smemo ocenjevati po njihovem sedanjem vplivu, temveč po morebitnih posledicah v prihodnosti.

Ekologija ni proti tehničnemu napredku! Prav tako ni proti spreminjanju naravnega okolja in izključno za ohranjanje posameznih njegovih delov na sedanji ravni. Napredek, kot tudi spremembe so nujne za nadaljnji razvoj. Potrebno je le upoštevati, da je napredek za ljudi hkrati lahko napredek proti človeku. Zato je treba že ob zasnovi želene spremembe okolja pomisliti tudi na ekološko vrednotenje sprememb in posledic v okolju, ki ga spreminjamo. Šele, ko bomo znali ocenjevati vrednost ekosistemov ne samo po njihovi ekonomski, temveč tudi po ekološki plati, se bomo pravilno odločali o ohranjanju ali spreminjanju njihove namembnosti. Ekologija mora tako postajati dopolnilo in ne nasprotje sprememb.

S takšnim vključevanjem ekologije v napredek je ta spremenila svoj prvotni cilj — varstvo narave. Ne gre ji samo za preživetje bioloških vrst, ampak za spreminjanje človeka, ki bi ustvarjal tako, da bi čim manj rušil. Za njegovo novo prilagoditev, ki ni vračanje k primitivnim oblikam življenja, temveč prilagoditev razvoju. Ekologija narave je postala ekologija človeka in družbe.

VIRA

A. Trstenjak, Odnos do narave — vprašanje preživetja. *Proteus* 43 (3—6): 1980

K. Tarman, Ekologija, ekonomika in naš dom. *Proteus* 49 (96—98): 1986

nje. Njihova življenjska dejavnost je bila usmerjena v poljedelstvo in živinorejo. Na poljih so pridelovali krompir, zelje in repo, sejali so rž, pšenico, oves, ajdo, lan in deteljo. V hlevih so leta 1832 imeli po 7 konjev (dve leti prej le dva), eno žrebe, 3 bike, 6 volov, 55 krav, 46 telet, 180 ovac in 105 plemenskih svinj. Na velikih kmetijah so imeli po 6 volov, 4 do 5 krav, 4 do 5 telet, 20 do 30 ovac in 5 do 6 plemenskih svinj.

Leta 1830 je bilo tukaj 28 posesti:

17 celih kmetij v velikosti 28 do 127 oralov zemlje (16 do 72,5 ha),

7 polovičnih kmetij v velikosti 33 do 47 oralov zemlje (19 do 27 ha),

3 četrtsinske kmetije v velikosti 30 do 45 oralov zemlje (17 do 25,5 ha),

1 kajža v velikosti 7 oralov zemlje (4 ha).

Iz leta 1828 je ohranjen abecedni seznam posestnikov v tej katastrski občini. Vseh posestnikov je bilo 22.¹ V enem primeru je bil imetnik zemljiških parcel iz katastrske občine Prevalje. Omenjeni so naslednji posestniki:²

1. Hollmayer vulgo Stanna Casper, kmet, Leše 8,
2. Juschel Valentin, kmet, Kot 1,
3. Juch Simon, kmet, Kot 3,
4. Kressnig Franz, kmet, Leše 6,
5. Luschnig vulgo Jannsch Franz, kmet, Leše 2,
6. Mottnigg vulgo Hollmen Lorenz, kmet, Leše 11,
7. Mottnigg Franz, kmet, Leše 12,
8. Mottnigg vulgo Starr Aleš, kmet, Kot 2,
9. Matheus vulgo Kottnigg Matheus, kmet, Kot 7,
10. Mottnigg vulgo Ozwirk Jakob, kmet, Kot 9,
11. Naraunigg vulgo Rogatschnigg Anton, kmet, Kot 11,
12. Ovar (Ofar) vulgo Tramolitschnik Florin, kmet, Kot 8,
13. Pristau Anton, kmet, Leše 1,
14. Pappesch Georg, kmet, Leše 3,
15. Podlessnigg Lukas, kmet, Leše 4,
16. Pleschetschnigg vulgo Lagoja Casper, kmet, Kot 12 (tudi More),
17. Podlessnigg vulgo Ladra Stephann, kmet, Prevalje,
18. Petschnik Lorenz vulgo Petschnik, kmet, Kot 4 (tudi Mutz),
19. Roschanz Hans, kmet, Leše 9,
20. Stergar vulgo Makay Joseph, kmet, Kot 10,
21. Woraunigg vulgo Ravniak Franz, kmet, Kot 5,
22. Waschenk vulgo Kernatz (Kervautz), Simon, kmet, Kot 6.

Iz seznama posestnikov³ je razvidno, da je bilo na Lešah 9 kmetij, v Kotu 12, nekaj zemljiške posesti pa je pripadalo tudi h kmetiji v katastrski občini Prevalje.

S kmetovanjem se je v tistem času ukvarjalo 27 družin, ena pa ob tem še z obrtjo. Te družine so štejele 183 članov, in sicer 81 žensk in 102 moža. Poleg ožjih družinskih članov so k družini prištevali tudi posle — hlapce in dekile. Na velikih kmetijah je delalo po osem poslov — štiri ženske in štirje moški.

Stanovali so v 25 stanovanjskih stavbah, ki so bile vse — razen redkih izjem — zidane, pokrite z deskami ali šitlji. Stavbe so bile pritlične in v tistem času (leta 1830) še v dobrem stanju.

Iz protokola stavbnih parcel za leto 1828 razberemo, da je bilo v obeh zaselkih 46 stavbnih parcel. Pri dvajsetih kmetijah najdemo parcele z oznako »hiša z gospodarskim poslopjem in dvoriščem«. Njihova povprečna velikost je bila 2695 m². Največjo tovrstno parcelo 4520 m² so imeli pri kmetiji Janš, najmanjšo 337 m² pa pri kmetiji Tramoličnik. Stanovanjsko in gospodarsko poslopje sta pod isto oznako, tako da namembnost gospodarskih poslopij ni natančno določena. Zato lahko domnevamo, da so jih uporabljali tudi kot hleve. Dvorišče je obsegalo 15 % površine parcele.

Pri kmetu Holnerju je parcela z oznako »hiša s hlevom in dvoriščem« v velikosti 451 m². Poleg te je še »gospodarsko poslopje« v velikosti 57,7 m².

Pod oznako »kajža« najdemo pet parcel, ki so bile pri kmetijah: Stana, Lagoja, Rožanc, največja, 657 m², pri kmetiji Kresnik, najmanjša, 93,8 m², pa pri kmetiji Motnik.

Ločeno od gospodarskih poslopij so imeli kmetje še 15 mlinov, v glavnem lesene; zidana sta bila pri kmetih Lagoja, velik 39,7 m², in Ravnjak, velik 46,9 m². Največji mlin je obsegal 61,3 m² in je bil v posesti

kmetije Kresnik. Najmanjšega (18 m²) pa je imel kmet Ocvirk. Po dva mlina sta imela kmeta Rožanc in Ravnjak. Največjo stavbno parcelo z oznako »hlev« je imel kmet Stana, obsegala je 122,7 m², najmanjšo, 21,6 m², pa kmet Krvauc. Hlev sta imela še kmeta Janš in Pečnik.

Vsaka kmetija v katastrski občini Leše je imela vsaj eno stavbno parcelo, na kateri je lahko bilo tudi več stavb ena ob drugi, kar je razvidno iz oznake »hiša z gospodarskim poslopjem in dvoriščem« in tudi iz franciscejskega katastra za leto 1828. Pri vsaki kmetiji je stavbna parcela z oznako »hiša z gospodarskim poslopjem in dvoriščem«, v enem primeru pa je zapisano »hiša s hlevom in dvoriščem«. Samo eno stavbno parcelo so imele kmetije: Jušel, Štor, Juh, Tramoličnik, Pristav in Maki. Najpogosteje sta na kmetiji bili dve stavbni parceli. Ob »hiši z gospodarskim poslopjem in dvoriščem« so imele mlin kmetije: Kotnik, Ocvirk, Rogačnik, Papež in Polesnik; hlev kmeta Pečnik in Krvauc; kajžo kmet Štor in gospodarsko poslopje kmet Motnik. Kmetje Holner, Lagoja in Ravnjak so imeli tri stavbne parcele. Dva sta ob »hiši z gospodarskim poslopjem in dvoriščem« imela po dva mlina, kmet Lagoja pa je imel mlin in kajžo. Kmetska Stana in Rožanc sta imela po štiri stavbne parcele. Prvi je imel hišo z gospodarskim poslopjem in dvoriščem, mlin, hlev in kajžo, drugi prav tako hišo z gospodarskim poslopjem in dvoriščem, kajžo in dva mline. Največ stavbnih parcel je imel kmet Kresnik — hišo z gospodarskim poslopjem in dvoriščem, kajžo in kar tri mline. Kmet Ladra, ki je bil iz katastrske občine Prevalje, tukaj ni imel stavbnih parcel.

Večina stavb je sestavljala kmečki dom oziroma domačijo. Stavbe z različno namembnostjo, različno funkcijo so stale v skupini in vsaj navidezno brez reda. Od domačij so bili odmaknjeni predvsem mlini, zaradi potrebe po vodni energiji. Tudi kajže niso neposredno sestavljale kmečkega doma.

V kmečki arhitekturi so opazne spremembe sredi 19. stoletja z razcvetom premogovnika. V času obratovanja je rudniška uprava za potrebe rudnika odkupila kmetije: Rožanc, Janš, Stana, Motnik, Štor, Pečnik in Jušel. Tu se je s spremembo funkcije pričela spreminjati tudi zunanja in notranja podoba ar-

hitekture. Drugim kmetijam oziroma kmetom pa je bil omogočen dodatni zaslužek in s tem boljši gospodarski položaj, ki je tudi bistveno vplival na spremembe v arhitekturi.

ZAČETEK RUDARJENJA IN NASTANEK NASELJA — RUDARSKE KOLONIJE

Življenje tukajšnjih prebivalcev je začelo dobivati novo podobo s spremembami, ki jih je prineslo odkritje premoga leta 1818, s tem pa se je tukaj razvila nova gospodarska dejavnost — rudarstvo. Rudarske pravice na tem območju sta si v začetku dvajsetih let 19. stoletja pridobila brata Rosthorna. Jože Šorn piše v knjigi Začetki industrije na Slovenskem, da sta »začela kopati premog na zemljišču Johane Sabornik, kmetska Pefra, Stana Mestnika, bratov Janšev in kmetska Pusta«.⁴ Rudarjenje ni bilo omejeno samo na k. o. Leše, ampak je segalo tudi na območje k. o. Prevalje, ki leži severno od Leškega grabna.

Leta 1830 je kopalo premog 6 rudarjev, deset let kasneje pa 45. Skupno je bilo leta 1839 zaposlenih 98 delavcev. Do leta 1863 je število delavcev naraslo na 1200 in potem manj kot v desetih letih padlo na 846 (leta 1871).

V tridesetih letih 19. stoletja so odkrili način uporabe rjavega premoga pri pudlanju v železarni Prevalje, kar je povečalo potrebo po rjavem premogu in s tem tudi njegovo eksploatacijo na Lešah. Interes podjetnikov je postal večja zmogljivost in produktivnost dela, kar pa je možno doseči le, če prihajajo delavci na delo spočiti in imajo priskrbljeno hrano v neposredni bližini. Toliko bolj je bilo to pomembno, ker je delavnik trajal 12 in celo 14 ur. Hkrati se je pričelo uveljavljati tudi mnenje, »naj rudarji ne stanujejo daleč, naj ne bodo poročeni in naj doma ne delajo«.⁵

Prva zemljišča za premogokopne potrebe sta imela Rosthorna v najemu. 24. 8. 1837 sta odkupila prvo kmetijo »Roschanz hube«, 1. 10. 1847 pa še drugo »Jansch hube«. Ustno izročilo pravi, »da sta se ta dva pavra spufala« in je vse skupaj prišlo v roke rudnika. Rosthorna pa sta si želela z nakupom posestev prihraniti plačevanje letnih odškodnin ter tako odstraniti ovire, ki so nastajale ob gradnji stavb na najeti zemlji. Pri tem ni

»Ogradi«

šlo samo za gradnjo stanovanjskih stavb, ampak tudi za stavbe, ki so služile takratnim potrebam in načinu premogokopne dejavnosti.

Prva stanovanja so bila bolj zasilna, nekakšne »delavske kasarne«, ker vanje v začetku niso mogli in verjetno tudi niso hoteli veliko investirati. S pomočjo ohranjenih in dostopnih virov lahko ugotovimo, da so prve delavske hiše stale vsaj že leta 1844. Imenovane so »Knappen Wohnhause«. Pod tem imenom je vpisanih pet stavbnih parcel, ki so bile v Rosthornovi lasti in na ozemlju »Roshanz hube«. V letih 1855—58 je bila postavljena kasneje vsem dobro znana restavracija. V teh letih najdemo tudi že novo postavljene »kajže« in »berghause« ter rudniške gospodarske objekte, kot so: »Kohlenwescherei«, »Kohl-Sortierung«, »Kesselhaus«, »Waschütte«, »Barbara Stollen«, »Schacht« z imeni »Alt Josefi, Neu Josefi«, in »Maria Schacht«. Do leta 1876 so bile na območju vzhodno od Leškega potoka ali med centrom naselja in »novimi bajtami« postavljene »Thon Schlemerei« in nekaj stavb, imenovanih »Trodenhütte«. Severno od naselja, nekako nasproti restavraciji, pa je stal »Pulforturm«.

Strnjeno delavsko naselje je nastajalo na severu katastrske občine, v neposredni bližini Leškega potoka, kjer so bili postavljeni delovni obrati premogovnika. Zunanjo podoba hiš so narekemale geografske in klimatske razmere, medtem ko so z notranjo razporeditvijo prostorov in njihovo velikostjo težili k temu, da bi v njih dobilo zavetje čim več ljudi. Naselje je v letih 1850—76 v glavnem dobilo svojo, tudi današnjo obliko. Do leta 1875 je premogovnik tukaj zgradil 45 stanovanjskih poslopj. V šestih poslopijih podjetja je stanovalo 27 družin.

Podoba stanovanj, notranje opreme in stanovanjske kulture je za drugo polovico 19. stoletja nepopolna, lahko bi rekli skromna. Ker pa je bil premogovnik ravno v tem času na višku, lahko domnevamo, da se je takratni »način življenja« obdržal vsaj še do prve svetovne vojne. V tlorisni podobi stanovanj so bile narejene manjše spremembe s pomočjo pregraditev prostorov. Stanovanja samskih delavcev so v začetku 20. stoletja pričeli spreminjati v družinska. Uveljavljati so se začele tudi spremembe v notranji opremi.

Viri:

1. Franciscejski kataster z delovodnikom, Arhiv Slovenije, Ljubljana.
2. Jože Šorn, Začetki industrije na Slovenskem. Maribor 1984.
3. Jože Šorn, Rudarji v naših premogovnikih ob koncu fevdalnega družbenega sistema. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1-2, 1963, str. 19—93.
4. Jože Šorn, Premogovništvo na slovenskem ozemlju do sredine 19. stoletja. Zgodovinski časopis XVIII/1946, str. 7—74.

Opombe:

¹ Posesti je bilo več kot posestnikov, ker so nekateri imeli po dve kmetiji.

² Vulgo — domače, hišno ime. Hišno ime so ohranjali tako, da je priženjeni kmečki sin prevzel za svoj priimek hišno ime.

³ Hišna imena so se v večini primerov ohranila do danes, le nekatera so nekoliko spremenjena: Hollmen — Holner, Podlesnik — Polesnik, Starr — Stor, Makay — Makl. V nadaljevanju uporabljamo današnja hišna imena.

⁴ Jože Šorn, Začetki industrije na Slovenskem. Maribor 1984.

⁵ Jože Šorn, Rudarji v naših premogovnikih ob koncu fevdalnega družbenega sistema. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1-2, 1963, str. 19—93.

Mirko Šošarič

Narodnostni boji v stari Avstriji

Ko so na temelju novih predpisov v stari Avstriji nastajale slovenske narodne šole, so Nemci kot protiukrep ustanovili leta 1880 Schulverein (šolsko društvo), ki je v povsem slovenskih krajih ustanavljal pomenčevalne društvene šole. Tako recimo na Koroškem v Rožeku, Borovljah, Železni Kapli, pa v Gorici in na Štajerskem v Vuzenici, Vuhredu, Muti, Ormožu, Ljutomeru, Slov. Bistrici, Limbušu, Desterniku, Šentilju, v Pragerskem, Poljčanah, na Tezenu, celo v Sevnici.

V 25 letih je Schulverein vzgojil 69.000 otrok in je leta 1910 v 1.800 podružnicah štel 140.000 članov in razpolagal z letnimi dohodki nad 1.000.000 kron. Na koncu je imel že 2.600 podružnic ter zbral letno do 1.400.000 kron dohodkov.

Kot primer navajam Lokavec v Slovenskih Goricah, ki je že l. 1850 imel narodno šolo, pa je Schulverein 1887. ustanovil pomenčevalnico. Samo na Štajerskem je Schulverein v prvih 30 letih obstoja za pomenčevanje prispeval 1.338.000 kron od svojega dohodka.

K temu je bila leta 1890 ustanovljena Südmarka, društvo za gospodarsko penetriranje na slovensko ozemlje. Ta organizacija je leta 1910 v 700 podružnicah štela 65.000 članov in v prvih 20 letih je podarila nad 1.000.000 kron (beri: za kupovanje prodanih duš) ter dala 500.000 kron posojil, odkupila 300 oralov zemljišč, od tega 200 oralov samo v Šentilju, kjer so naselili protestante iz Westfalije, da se ne bi s porokami s katoliškimi Slovenci odtujili — nemštvo.

Natisnili so poseben »Wegweiser« — usmerjevalec, ki je Nemce usmerjal k nemštvu zvestim gostilničarjem in trgovcem. K temu pa so še ustanovili posebno banko, Südmarkische Bank.

Tudi Italijani so si posebej prizadevali za poitalijančevanje z društvom Pro patria. Ko je bilo razpuščeno, so si ustanovili Lega nazionale, ki je štela 36.000 članov in z dohodki 423.000 kron vzdrževala 26 šol in 21 vrtcev.

Za obrambo pred temi mogočnimi organizacijami so Slovenci ustanovili 1885 narodnoobrambno Ciril-Methodovo društvo, ki je na območnem zboru leta 1886. štel že 25 podružnic, naslednje leto pa celo 40. V letu 1887 sta v vsem Podravju bili samo dve podružnici, v Beljaku in Ptujju. Nadaljnje podružnice so nastale v l. 1887 v Vuhredu, v Slovenj Gradcu in Ormožu, leta 1888 pa tudi v Mariboru. Leta 1887 je bila ustanovljena v Trstu ženska podružnica CMD.

Leta 1889 je imelo CMD že 85 podružnic s 7.000 člani.

Leta 1912 je CMD štela 265 podružnic s 17.000 člani ter 1000 člani v ZDA, vzdrževala pa je 8 šol s 37 razredi in 3.124 učenci.

V propagandne namene je CMD zalagala razglednice za praznične čestitke pa podobe F. Meška, T. Zupana, V. Vodnika, J. Bleiweisa, J. Jurčiča, V. Polaka Mece-na in Kralja Matjaža.

Nadalje so trgovci prodajali razna blaga s CMD prispevkom (kvas, vžigalice, bloke, znamkice-nalopnice, kremo za čevlje, cigaretni papir, vino, črnilo, klej in imeli nastaljene nabiralnike za prostovoljne prispevke).

Leta 1907 so iz protesta izstopili klerikalci in leta 1910 ustanovili svoje društvo Slovenska straža z istimi nalogami.

CMD je začela počasi nazadovati, zlasti med vojnama v Jugoslaviji, ko je leta 1935 imela samo še 105 + 10 podružnic z 9.000 člani ter je do leta 1941 postavila samo 2 šoli na Kozjaku, v Gradišču in na Radlju.

Slovenska straža, ki je bila ustanovljena 1910. leta, je že čez eno leto štela 201 podružnico z 11.000 člani. V Mariboru je bil prav tako leta 1910 ustanovljen Branibor kot protiutež Südmarki, z namenom gospodarsko podpirati slovenske kmete in obrtnike.

Leta 1893 je bila v Istri ustanovljena hrvaška CMD kot samostojna organizacija v obrambo pred italijanizacijo.

Na koroškem je CMD zgradila samo dve slovenski šoli, in to v Sv. Rupertu pri Velikovcu in Sv. Jakobu v Rožu ob podpori slovenske kršč. social. zveze za Koroško v Celovcu.

V mnogih vrtcih in šolah CMD so delovale šolske sestre iz Maribora.

H koncu naj še omenimo, da je v prvih 25 letih svojega obstoja CMD za vzgojo otrok zbrala in izdala 1.113.962 kron, kar je neprimerljivo z ogromnimi sredstvi, s katerimi so razpolagale nasprotne »borbene« organizacije in kaže, na kake težave so naletele slovenske narodne obrambne akcije; kljub tem razmeroma skromnim številkam pa so bili rezultati vidni še zlasti v letu 1918.

Zlatko Škrubelj

Spomini

Stojim pred grobom padlega junaka, nagrobni kamen zvezda mu krasi, njegovega imena zraven ni, kaj hočemo, je pač usoda taka.

Čeprav imena tvojega ne vemo, pa vemo dobro, partizan si bil, za boljši danes si se ti boril, prav vsi smo ti hvaležni res za to.

Veliko takšnih je pri nas grobov, ko vemo le, da tam leži nekdo, ki padel je, da nam bi boljše šlo, se mnogo jih vrnilo ni domov.

Mirko Šoštarčič

Nalepnice ali znamkice „Narodni koleki“

V poslednjih desetletjih stare Avstrije so Nemci, predvsem Schulverein in Südmark, izdajali številne nalepnice v več nakladah in barvnih kombinacijah, z izkupičkom pa so financirali raznarodovalne akcije; cena teh nalepnic je bila večinoma 2 helerja.

Schulverein je s tem tudi propagiral pomembnevalne šole v povsem slovenskih krajih. Večinoma se niso zadovoljili z eno nalepnicco, ampak so isti motiv natisnili hkrati v več barvnih različicah ter celo v različnih izvedbah, enako Südmarka.

Tako obstajajo nalepnice: Rožek, Südmarka, v 5 barvah, Borovlje, Schulverein, v 4 barvah, Borovlje—Ljubelj, Deutscher Kindergarten Verein, v 3 barvah.

Nadalje je Schulverein založil nalepnice s podobo kazine v Ljubljani v 13 različicah, s podobo schulvereinovske osnovne šole v Sevnici v 7 različicah, s podobo Celja v 5 različicah in celjski grad v 6 različicah, s podobo Brežic v 6 različicah in še posebej alegorijo za brežiško šolo, podobo šole v Velenju, podobo trga v Slovenski Bistrici v 8 različicah, podobo Škednja v Trstu v 5 različicah, podobo Ptuj v 3 različicah, podobo Orfejevega kamna v Ptuj v 4 različicah in podobo šole Mladika Ptuj v 7 različicah.

Poleg tega so Südmarka in drugi propagirali »nemštvo« krajev in dežel z grbi Maribora, Celja, Ptuja, Radgone, Velikoveca, Celovca, Kočevja, Trsta, Opatije, Slovenskih Goric, Kranjske, Štajerske, Istre, Goriške in seveda Koroške.

Obstajalo je tudi posebno naselitveno društvo (Besiedlung/Verein Heimstatt), ki si je očitno prizadevalo za ponemčevanje Slovenskih goric.

Posebne znamkice so nabirale sredstva za gradnjo šol v Lenartu v Slovenskih goricah, Velenju, Brežicah, Slovenski Bistrici pa za dijaški dom v Ptuj. Südmarka je nabirala z množično nalepnicco, ki je predstavljala tevtonca s čelado, oklepom, mečem in ščitom za svoje namene, znamkica obstaja kar v 12 barvnih različicah, posebej Schulverein s podobo Anastasiusa Grūna za 4 helerje v 3 različicah.

Znane so še nalepnice raznih telovadnih društev (Turnerverein), olupševalnih društev, jubilejev in razstav z raznimi motivi (Koper, Pliberk, Celovec, Maribor in dr.).

Čeprav to področje še ni raziskano, lahko že iz nadaljevanja razberemo, da so bili slovenski obrambni ukrepi mnogo skromnejši. Samo v redkih primerih najdemo »slovenske« nalepnice tudi na poštinih pošiljkah in izjemoma tudi s poštanim žigom »razvrednotene«, kar sicer ni bil običaj (predvsem v Ljubljani, Zavrču).

Prednjačila je »Ciril-Metodova družba« predvsem z množično uporabljano nalepnicco »Narod sebi«, ki je znana v vsaj 8 različicah, ter druge s podobami dobrotnikov družbe Marijo Vilhar in Karlom Kotnikom

(vsaj 5 različic), pa podoba Cirila in Metoda z napisom »Mal položi dar — domu na oltar«.

Nalepnica s podobo dekleta v narodni noši, ki drži v roki nabiralno pušo, v varovalnem traku pa je napis »Obmejnim Slovencem«.

Nalepnica z deklico, ki zaliva mlado lipo in z napisom »Kronski dar Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani«.

Podoba žene na nalepnici, obdana s secesijskimi ornamentami, drži v rokah košaro s cvetjem in nabiralno pušo z napisom DsCiM ter spodaj z napisom »Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 2«.

Podoba Št. Ilja v Slov. Goricah, napis »Družbi sv. Cirila in Metoda«.

Podoba »Šola na Muti na Štajerskem« in napis »Družba sv. Cirila in Metoda, 2«.

Drugačna podoba »Št. Ilj/Slovenska zemlja Slovencem, 2« v 5 različicah barve in papirja.

Tribarvna nalepnica »Ptuj/2 vinarja«. Črna nalepnica »20. IX. 1908«, ki spominja na nemire v Ljubljani kot odgovor

na ptujske dogodke (smrt Adamiča in Lundra). Na te nemire spet spominja nemška nalepnica v 6 različicah s podobo Kazine v Ljubljani in z navedbo datuma 20. 9. 1908 in z napisom »windischer Ueberfall«. Podobna je še druga Schulvereinova nalepnica s podobo šole v Sevnici in z napisom »Zur Erinnerung an den windischen Ueberfall am 23. Sept. 1908. Ptujski dogodki, napad na delegate slovenskih društvenikov CMD, so se dogajali 12. in 13. 9. 1908, in je zato ta rekonstrukcija spominov po nalepnicah še posebno zanimiva.

Nadalje omenimo nalepnicco za 25-letnico CMD s podobo žene v narodni noši in napisom »Mal položi dar — domu na oltar«.

Podoba šolskega poslopja z napisom »Narodna šola« in s podnapisom »Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani«?

Podoba dvonadstropne šole z napisom »Narodna šola v Št. Jakobu v Rožu/Rešimo mladino«.

Podoba rokujočih se dveh Slovencev, z mostom in tunelom ter z v zraku lebdečim sokolom, ki drži v krempljih trak z napisom »Sloga«; nalepnica obstaja v rdeči in modri različici, v vogalih pa so upodobljeni grbi Štajerske, Istre, Kranjske in Koroške.

Podoba vojvodskega prestola z napisom »Klub napr. slov. akad. v Celju/V prid ljudskim obmejnim knjižnicam/10«.

Pred samim plebiscitom je izšla serija treh nalepnic, verjetno po osnutku M. Gasparija, in to modra s podobo Slovenke v narodni noši in z napisom »Zarja zmage /se razliva/čez Slovenji Korotan/50 v.«, dalje rdeča s podobo Korošca in napisom »Kdor narod izdaja/kdor narod taji/še zemlja ne bo pila/njegove krvi!/50 v.«, končno še tretja v zeleni barvi s podobo Otoka ob Vrbskem jezeru in z napisom »Vrbsko jezero/1K.«

Že po plebiscitu je izšla črna nalepnica z upodobitvijo sonca »jugoslavija«, s sončnimi žarki na črnem ozadju, ki imajo vpisane »Celovec/Gorica/Trst/Pulj« ter datume 10. X. 1920 (Koroški plebiscit), 22. X. 1860 (plebiscit v Beneški Sloveniji) in še 12. XI. 1920 — z datumom pogodbe, podpisane v Rapallu, s katero je Jugoslavija odstopila Primorsko Italiji.

Poleg naštetih obstajajo še druge nalepnice za nabiranje denarja za gradnjo sokolskih domov v Braslovčah in Clevelandu, za gradnjo Ruške kočice na Pohorju, v zvezi s požigom Narodnega doma v Trstu 13. 7. 1920 po osnutku G. A. Kosa s podobo gorečega petelina. Končno zaradi popolnosti omenim še nalepnico s podobo kosca, ki brusi koso in z napisom »CMD/19. 11. 1920« v spomin na Rapallo.

Obstaja še vrsta nalepnic za slovenski vsesokolski izlet, ki je bil napovedan, pa ga ni bilo, 15.—18. VIII. 1914, ker so ga preprečili vojni dogodki, te in nalepnice CMD »Istra/Prosvjetom slobodi« pa že presegajo zastavljeni okvir obravnave koroške tematike.

Omeniti velja še rjavo-lilasto nalepnicico z napisom »2/Obmejnim bratom v pomoč« s podobo zemljevida slovenskega etničnega ozemlja z vrisanimi veliki črkami »L-M-C-G-T« ob slovenskih najvažnejših mestih.

Kot sem že omenil, to področje doslej ni bilo raziskano, nudi nam pa dokumentirano zelo zanimiv vpogled v takratne krute razmere in narodne boje zoper penetracijo mogočnih sosedov.

Resnost in krutost takratnih razmer in bojov realistično opisuje Karel Bienenstein v povesti Verlorene Heimat (izgubljena domovina — čigava in za koga?) na strani 224, ko opisuje boje po 2. 5. 1919 pri Velikovcu in nadaljnje prodiranje proti Slovenj Gradcu in Dravogradu, ko mladi nemški podporočnik prosto recitira po Kleistu z besedami: »Eine Lustjagd, wie wenn Schützen auf die Spur dem Wolfe sitzen! Schlagt sie tot! das Weltgericht fragt euch nach den Gründen nicht! (Veseli lov, kot bi strelci volku bili na sledi! Ubijte jih! Sodišče sveta vas ne bo vprašalo za razloge!) Povest se nadaljuje: »Stotniku Bergmanu se smeje srce v telesu. Na čelu takih ljudi korakati, to ni samo zabava, to je ponos...« Ta knjiga s temi besedami je izšla v času nacističnega somraka.

Mirko Šoštarčič

Predplebiscitna propaganda

Podrobne podobe predplebiscitne propagande najbrž nikoli ne bo mogoče rekonstruirati, zato se moramo zadovoljiti s približnim orisom takratnih razmer. Pri tem se lahko opremo na knjigo W. Neumanna: Kärnten 1918—1920, Ereignisse-Dokumente-Bilder, ki jo je založil Koroški deželni muzej 1980. leta.

Iz te knjige in razpoložljivih originalnih kosov je razvidno, da je bilo založenih

	Plakati: od tega dvo- jezičnih ali v drugem jeziku (slovensko oz. nemško)	razglednic:
z nemške strani	73	14
na slovenski str.	38	28
		43

Nemški propagandni letak

Pri tem ni upoštevan plakat »Dar svobode« za neodrešeno domovino, izdan pred obletnico osvoboditve 28. X. 1919.

Nemški plakati predvsem opozarjajo na nedeljivost in zvestobo Koroški, zastrašujejo Korošce s Srbi in kraljem ter vojaško obveznostjo, opozarjajo na nasilje v coni A ter apelirajo na domovino zveste in republikansko čuteče koroške Slovence in delavce. Poseben letak persiflira novo slovensko znamko s podobo verigarja, ki ga z vrvjo znova vežeta Hrvat in Srb (sl. 3)

Nemške razglednice strašijo Korošce pred Srbi in pred generalom Maistrom ter smešijo jugoslovanske vojake, posebna razglednica obuja spomin na umor kralja Aleksandra Obrenoviča s podobo srbske znamke, ki prikazuje dvojno silhueto kralja Petra in Aleksandra, obrnjena na glavo in delno prekrita pa bi naj znamka prikazovala mrtvaško masko umorjenega Obrenoviča; tekst animira »in ta bi naj postal kralj Korošcev?«

Slovenski plakati so vzbujali spomine na slavno preteklost Karantanije, osmrtnico za Avstrijo, propagirali zvestobo svojemu rodu, boljše razmere v Jugoslaviji s prehrano, odsotnost obvezne oddaje živine,

posebej so izdajale časopise za Slovence in Nemce (Klagenfurter Nachrichten, Draupost, Deutsch-österreichische Blätterstimmen). Izšel je tudi slovenski humoristični list »Ho-rrruk...!« v septembru in oktobru. Vsa slovenska propaganda ni bila na posebni višini.

Slovenske razglednice so smešile nemčurje, Nemce in Avstrijo, prikazovale so napise v ornamentih v narodnem motivu, večinoma jih je risal Maksim Gaspari, ki je oblikoval v za njega značilnem »narodnem slogu« in opremljal s šaljivimi napisi, nekatere razglednice so oblikovali tudi drugi neznani avtorji.

Tako prikazujejo slovenske razglednice: Italijanski bersagliero sedi s puško v roki na Erzbergu. Podirajoča se in podprta kočica, ki jo obletavajo vrani.

Korošču se vdre led na jezeru Deutsch-österreich, vojak Volkswähra mu osle kaže in beži na obali s culo denarja.

Vojaka Volkswähra ženeta iz hleva kravo, kažipot kaže »na Dunaj«.

Roka s folksverovskim grbom na rokavu in bakljo grozi s požigom cerkve in koroške domačije, napis Mi nočemo folksvarovcev in poziv kmetom, kaj imajo pričakovati od folksverovcev.

V objemu Slovenec in Korošica ter Štajerka v narodnih nošah.

Staromodno oblečena Avstrijka vabi s prstom Slovenca, ki se oddaljuje s Slovenko v narodni noši in napis: »Ne maram za staro falirano Avstrijo; Imam rajši mlado bogato Jugoslavijo!«

Gospodstvo polje zakrito z lobanjami, nad njimi letijo vrani, na vojvodskem prestolu čepi črnožolti orel.

Koroški Slovenec ubije celovškega lintverna.

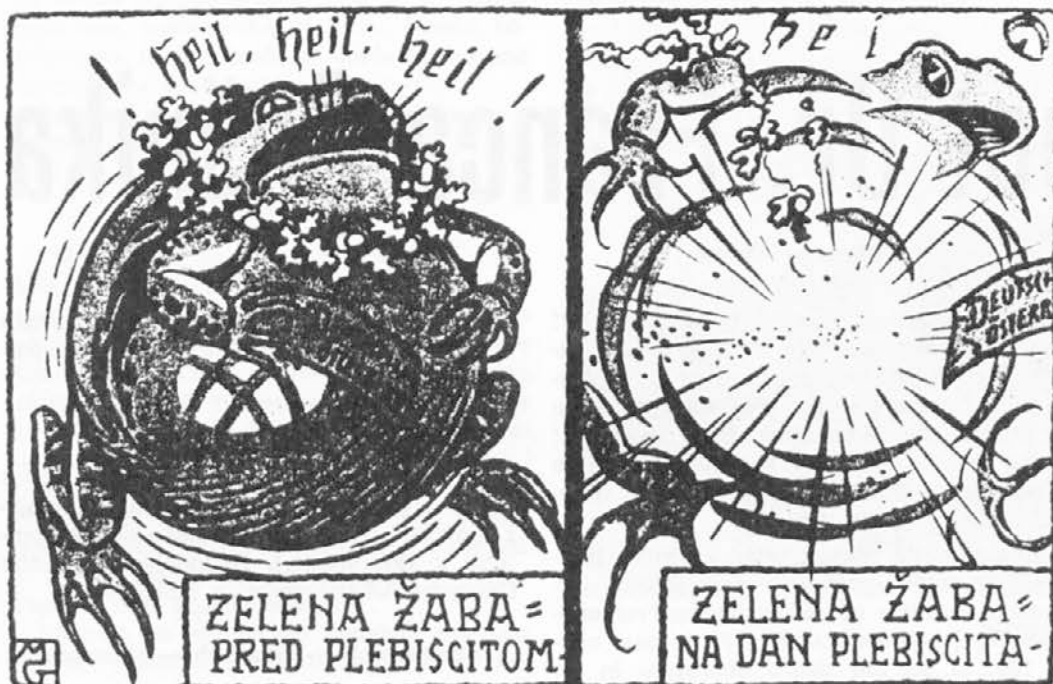
Slovenec pobira koroške nemčurje v žakelj, ki ga zadega v reko in napis: »Vse naše nemčurje bi skupaj pobrav / v en žakelj zavezov in v Dravco zagnav.«

Celovski lintvern s svetniškim sijem, obdajajo ga Nemci, podnapis: Sveti lintvern, prosil za nas, grešnike-koroške nemčurje!

Slovenec s culo z napisom 400 milj. k deficita in z napisom Jugoslavija 14 milijonov prebivalcev ter Nemeč s preveliko culo Deutsch österreich 16.000 mil Deficit 6 Millionen Einwohner.

Beli angel z belo glasovnico Jugoslavija in zeleni vrag s trizobom in zeleno glasovnico D. Ö., napis »Korošci, pozor, naše glasovnice so bele — nemške so zelene!!!«

»Koroška pravljica« z gnezdom srake, ki je ukradla slovenske zaklade z zibelko slovenstva, drugi prizor, ko sokol otme sraki zibelko in jo v tretjem prizoru na dan plebiscita vrne Sloveniji, ustreznosti tekst. Napihnjena zelena žaba z glasovnico Deutschösterreich kvaka Heil, heil heil! Drugi prizor, ko se razpoči, napis: Zelena žaba pred plebiscitom, Zelena žaba na dan plebiscita.

Slovenska propagandna razglednica pred plebiscitom

Korošec z nogo na poginulem lintvernu raztrga zeleno glasovnico, Korošica s pušljcem vihti belo glasovnico Jugoslavija.

Večbarvni okrasni motiv s srcem in SHS ter napisom »Kni škoda za črville / za tvoje noje, / da za spufano Avstrijo / brusiš pe-te.« in na hrbtni strani z žigom Bistrica v Rožu 10. X. 1920 ter pozdravi s tekstom: »Ob tej uri se odločuje; doslej naši absolutno večino —«.

Razglednica v narodnem motivu s srcem z napisom »Bom škorne nabiksov / cigaro prižgav, / za Jugoslavijo našo / svoj glas bom oddav.«

Razglednica z narodnim motivom in napisom v srcu »Mora Dravca vsahniti / noj črno morje, / prej da bom pustil / slovensko dekle!«.

Že po plebiscitu črno-siva razglednica z upodobitvijo vojvodskega prestola, generala Maistra, meča in lire ter napisom »Oblaki šli so čez nebo, / tako težko, tako temno.«

Številnejše slovenske razglednice pričajo, da je težišče slovenske predplebiscitne propagande bilo na poštinih pošiljkah, nemške pa na letakih.

Rezultat plebiscita priča, da slovensko ironiziranje nemštva ni posebno vžgalo, nemško zastraševanje pred vojaško službo pod kraljem pa je bilo učinkovitejše. Ne smemo pozabiti, da je Koroška že takrat bila trdnjava republikansko naravnanih socialdemokratov.

Medtem ko ima celovški deželni muzej Zbirko naštetih plakatov in razglednic obeh platí, pa pri nas to poglavje še ni doživelo ocenitve.

O učinkovitosti in smotrnosti slovenske organizacije in predplebiscitne propagande priča tudi rezultat plebiscita, saj se je izreklo za Avstrijo 59,04 % glasovalcev, za Jugoslavijo pa 40,96 %, čeprav so štetja pred letom 1900 naštela v coni A še slovensko večino 80 %.

Berta Povlinec

Mežiška dolina

Mežiška dolina, si vredna spomina, ko lepa zelena si še bila, sedaj vse rjavo grmovje in drevje, v sivo meglo ovita si vsa.

Le Peca mogočna še času kljubuje, visoko, ponosno se dviga v nebo, ko njene stene sonce obsije, je v naročju nje prelepo.

Mežiška dolina, ti nisi edina, ki te načel je sodoben vihar, kljubuj naravi in strupenemu plinu, uničit ne daj se nikdar.

Domovini

Domovina, tvoje zvezde so kot biserov nebroj, človek tvoj pa borbo bije za življenje, za obstoj.

Domovina, gore tvoje so mogočne, visoke, a v ljudeh pa tvojih bije toplo, mehko le srce.

Domovina, tvoje reke po strugah buče in hrome, a v dolinah so umirjene, take, kot tukaj so ljudje.

Domovina, na tvojih poljih žitno klasje valovi, a med klasjem se prikaže mak rdeči kakor kri.

Cigler

Upanje

Ko stopil sem na zemljo mračno, se strah mi je v kosti naselil in gledal sem nebo oblačno, žarečega žarka se veselil.

Nebo so križi železni prekrili, na zemljo so krogle svinčene spustili, te krogle velike, po peklu nastlane, te krogle nevarne, za konec podane.

To temno nebo, temno, temno nebo, kam se je skrila tvoja lepota, kam se je skrila veselost igriva, oj, temno, temno nebo.

Žarek poskuša puščobo prebiti, osamljen in šibek temo sam pregnati, v boj, v boj se pognati, nebo spremeniti, ga osvetliti.

Slovenska propagandna razglednica. Avtor Maksim Gaspari

Tone Sušnik

Življenjska pot Dr. Franca Sušnika

(Nadaljevanje in konec)

Ta mistični glas ljudske duše priča, da so premagani prvi meseci lanskega poletja, da je gorje in trpljenje jelo usmerjati poglede v božji svet. Ljudje čutijo, da jim gorje stoji na pragu — in se bojijo, da pride novo, ko bo to minilo. Bojijo se sedanje oblasti, bojijo se bodoče. Edino zavetje jim je v Bogu in Cerkvi. Anima christiana se prebuja — ali, kakor meni duhovnik, niso še duše do kraja prekaljene, spet bi Krščanstvo v njih udobno zadremalo; če bi že zdaj prišel trpljenju konec: do kraja jih bo treba v ognju bridkosti, stiske in solz pretopiti, da bo človek človeku spet brat — da bo sončna vedrina pregnala grozo s spačenih ljudskih lic. O, ljudje so preplašeni golobje, zvite lisice, strupene kače, krvoločni risi: vsak še vsakega nekaj; božji ognji nas žejejo in pretaplajo...

Pač nikoli še na Brinjevi gori, iz borne lesene kapelice sv. Kozmasa in Damijana, ni tolikokrat zvon pozvanjal ko v tem letu. Na drugih podfarah je vse tiho. Na sončni vrh Brinjeve gore, ki ko dekliški popek k nebu kipi, pa so hodili vsako nedeljo molilci in proseči ihtež brinjegorskega zvončka je ko dušica majcena plaval nad dolino...

Dolga leta že je spadal v podobo prevaljske fare Popov Miha, berač, bebec, star čez 60 let, ki je imel svoj dom v farovski štali, svojo »mizo pogrnjeno« pa na vseh pragih na vasi. Kot »uš človeško«, ki brez koristi za občestvo živi, ga je oblast spravila v neko hiralnico v Celovec, kjer je čez teden dni umrl — kajti da njegovo življenje ni imelo smisla. Tako je rešen... in fara je rešena »najmanjšega brata«, ki mu je miloščino rada dajala, da je Jezusa posojala.

1943

Dne 27. 3. 1943 je prišel na »pokopališko upravo«, t. j. občinski urad, pepel homper-

škega premogarja Franca Uranca, ki je umrl v kazenskem taboru Dachau. Nekaj dni navrh je prispel pepel Jožefa Žmavcarja, bivšega občinskega sluga. (Posoda s pepelom je prizmatična, 25 cm široka in 30 cm visoka; težka je bila 4½ kg. V kartonasti škatli je pločevinasta škatla.) — Pogreb je bil v nedeljo, dne 4. aprila 1943.

Dne 3. aprila 1943 so prišli »četniki« (pravijo jim tudi »goščarji«, po nemško jim pravijo »banditi« ali »Slowenische Freiheitskämpfer«) nad Mežico. Bilo jih je baje okoli 100, ki so bili dobro oboroženi in so vodili tudi mule s seboj. Zasedli so dohode v vas in porezali telefonske žice. Trgovec Zimmerl jim je moral dati raznega blaga in jestvin, baje tudi denarja; osem jih je prišlo h kinski predstavi (okoli 22. ure). Vodja — baje dvajsetleten fant inteligentnega videza — je stopil na oder in bral z lista imena in pozval: bivšega Ortsgruppenleiterja Franca Pratnekerja in baje še neke (med temi tudi frizerja Otta Filipiča), potem mežiškega SA vodnika Edvarda Sirica (kvalificiranega delavca pri mežiškem rudniku, oženjenega, starega baje okoli 30 let), SAjevca Zupanca (bivšega prodajalca v konzumu na Lešah, zdaj vodnika pri prehranjevalnem uradu na občini v Mežici, starega baje okoli 40 let, oženjenega), nato Ivana Payerja, SSovca, rojenega 12. 5. 1919, in SSovca Jožefa Koprivnika, rojenega 8. 3. 1919. Odvajali so jih po vrsti v sobo, kjer je filmska kamera, in so jih ustrelili (— NB: zadnje štiri namreč; prvih zgoraj imenovanih ni bilo v kinu). — Orožniki so bili medtem baje v svoji hiši obkoljeni, prav tako tudi štirje tajni policisti (Gestapo), ki so sedeli — na povratku s službenega pota v Koprivno — v gostilni pri Vivodu; vodja mežiških SSovcev, zgoraj imenovani Filipič, se je baje tudi zatekel k Vi-

vodu. — »Četniki« so baje nekaj po polnoči odšli. (NB. Po pravem se imenujejo »partizani«.)

Novi »Parteigenossen«

Na cvetno nedeljo popoldne (18. 4. 1943) je bilo v prevaljskem »Parteiheimu« (t. j. bivši Sokolski dom) 60 iz Mežiške doline sprejetih v »Partei« (t. j. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei = NSDAP).

»Volksdeutsch — windisch — slowenisch«

Kakor je z občinskega urada čuti, so se naši narodnostni pojmi takole določili: spadamo k nemškemu narodu, materin jezik naš pa je »slowenisch«. Prvotna »volksdeutscharska« godlja se je s tem razredčila: »volksdeutsch« so Nemci, ki so se že v Jugoslaviji za take smatrali; »windisch«-jezika potemtakem tudi ni več. Sicer je pa praksa glede tega še različna.

Velika noč

Letos je bila Velika noč kar moči pozno: 25. aprila, na Šmarkeževu. Zadnjič je bila l. 1886. na ta dan. Po stari latinski prerokbi pravijo:

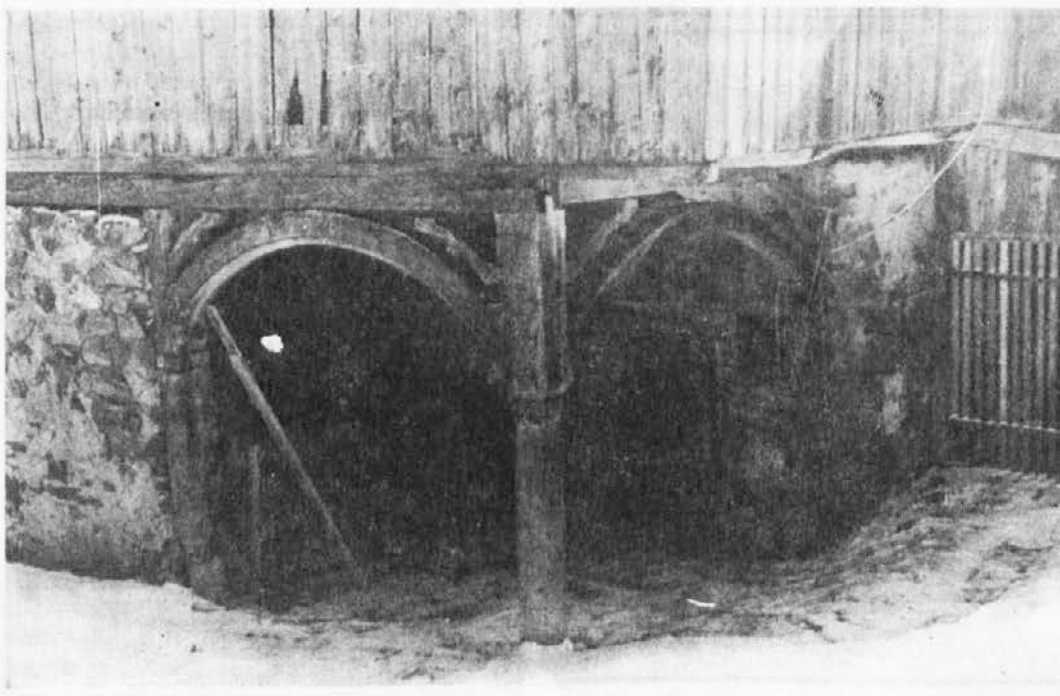
Kadar veliko noč bo Marko dal,
Anton Padovanski binkoštoval
in Janez molil svet' Rešnje Telo kleče:
tedaj bo vpil ves svet gorje.

Ves post poprej so se ljudje v strahu menili, da bo zadnje tri dni velikega tedna tema zagrnila svet. Noben ogenj, nobena luč ne bo gorela ko le blagoslovljena. Ves post so nosili ljudje sveče, petrolej, vžigalice in karbid blagoslavljat.

Na veliki četrtek je res mrčalo, na veliki petek, v soboto in na samo veliko noč pa je bilo — hvala Bogu — jasno in sončno. Na veliki četrtek in na veliki petek je bilo ob ½7 h zjutraj sveto opravilo, na veliko soboto ob osmih zjutraj (blagoslov vode in ognja, sv. maša), blagoslov velikonočnih jedil in ob osmih zvečer blagoslov jedil. (Vmes so bili gospod v Mežici, Črni in Koprivni, kjer so opravili vstajenje, zvečer pa šli v Šentanel in tam prenočili, ker je bilo v Šentanelu vstajenje na veliko noč ob ½6 zjutraj.) Na veliko noč je bilo opravilo ob ½8 zjutraj: obhod po pokopališču okoli cerkve, sv. maša z vesoljno odvezo in eno uro hitrega obhajanja: cerkev je bila natlačena, velika večina je sprejela sv. obhajilo. Po opravilu je bil spet blagoslov velikonočnih jedil.

Pobožnost pred božjim grobom se je letos opravljala le podne, ponoči je bila cerkev zaprta: nekaj zaradi tega, ker ponoči okna ne smejo biti razsvetljena, da ne bi kak sovražni aeroplan videl cilja... nekaj pa zaradi tega, ker hodijo ponoči patrolje, ki zasledujejo partizane.

Dušni pastir naše doline je dobil za veliko noč pomočnike: za Guštanj, Kotlje in Sele enega, za traberške fare enega, na Strojno

Ljudska estetika

pa je šel gospod s Suhe. Njemu so ostale naša fara, šentanelška, mežiška, črnska, koprivenska in še Solčava. Javorski gospod opravljajo v svoji fari.

Partizani so se pojavili na uršljegorski strani. Tudi nekaj domačih fantov je šlo med nje.

Majnik

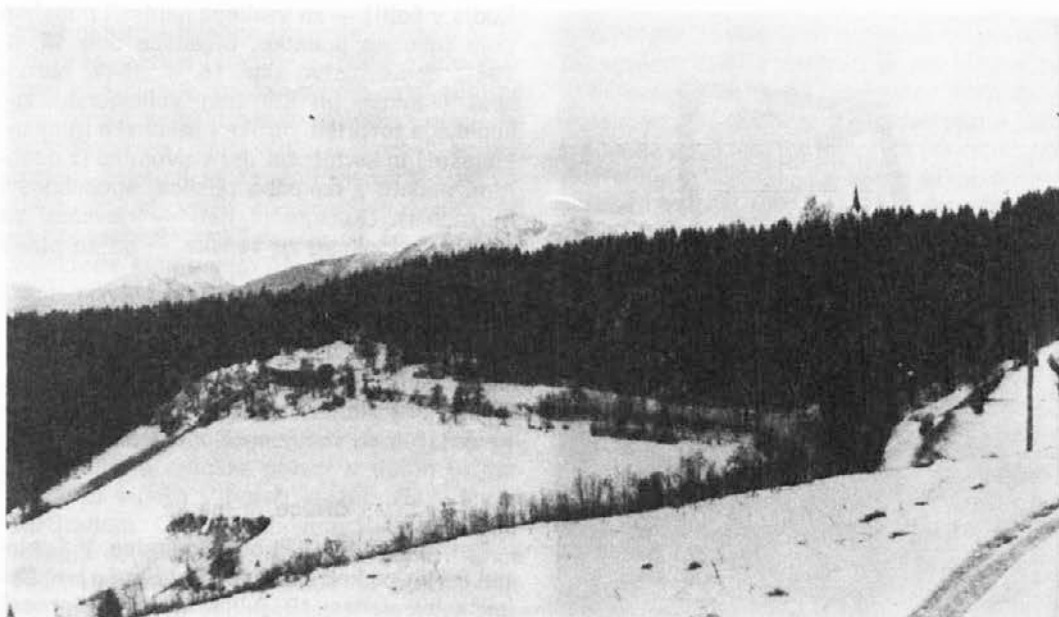
»Majnik« se je opravljal podobno kakor lani. Organistov Lojzi je molil rožni venec in lavretanske litanije; na vrh je včasih kaka pevka zapela ob orglah kako Marijino pesem (po nemško). Zadnjega maja je bil slovesen sklep: ob osmih zvečer je bila sv. maša. Na koncu so zapeli na domačo vižo nemški prevod pesmi: Lepa si, lepa si, roža Marija... Ganljiva je bila pesem ob razžarjenem glavnem in majniškem oltarju. Le rahlega, vzpodbudnega odmeva po cerkvi je bilo treba, pa bi jo bila vsa cerkev po slovensko povzela: Lepa si, lepa si, roža Marija...

Majnika se je tudi po domovih marljivo molila Posvetitev brezmadežnemu Srcu Marijinemu: »Kraljica presvetega rožnega venca, pomoč kristjanov, pribežališče človeškega rodu in zmagovalka v vseh bojih za Boga — ... Tebi, ... se v tej usodni uri človeške zgodovine izročimo... z vsem svetom, razklanim v divjih sporih, sežganim v požaru sovražstva, kot žrtev lastne zlobe. — Naj te ganejo... tolike bolečine, tako velike bridkosti očetov in mater, ženinov in nevest, bratov in sester ter nedolžnih otrok... ti, mati usmiljena, izprosi nam mir od Boga! Kraljica miru, prosi za nas in daj vojskujočemu se svetu mir... v resnici, pravici in ljubezni Kristusovi!... da bodo vsi narodi pomirjeni med seboj in z Bogom, tebe blagovali in s teboj... zapeli večni Magnifikat slave, ljubezni in hvaležnosti Jezusovemu srcu, v katerem edinem morajo najti Resnico, Življenje in Mir!«

V dokaz velikega spoštovanja do novih vladarjev in kot izraz popolne vdanosti in brezmejnega občudovanja so tedanji prevaljški voditelji maja 1941. l. imenovali prevaljške ceste in »ulice« po možeh, ki so bili tako znameniti za Prevalje: cesto skozi Prevalje: Adolf-Hitler-strasse; cesto na Faro: Hans-Grum-Strasse; cesto na Leše: Ernst Glantschniggstrasse (Glančnikov oče je bil namreč paznik v leškem rudniku!); tisto pot, ki vodi na levem bregu Meže od leškega do mosta pri papirnici (mimo »apoteke«, Telcerja, Sušnika, Lodranta), to so hišne številke k. o. Farna vas 96, 95, 58 itd., pa Miesstaler Strasse (sic!!). Pa je kaže neka višja oblast to zmedeno gorostasnost anulirala.

Shod (Maier-Kaibitsch)

V četrtek, na praznik Vnebohoda (3. junija) je bilo sveto opravilo ob osmih zvečer. Ob istem času je v »Parteiheimu« (t. j. prejšnji Sokolski dom) govoril major (ali Standartenführer SS?) Maier-Kaibitsch, »Leiter des Gauamtes für Volkstums fragen« v Celovcu, glava vse politike v slovenskem ali takoiimenovanem »dvojezičnem« delu Koroške, vodja urada za utrditev nemštva (= »Festigung des deutschen Volkstums«). Govoril je pomirjevalno in označil nemško smer slovenske politike v bistvu takole: Kake Slovenije ne bo nikdar; torej so prazni vsi prikriti upi nanjo. — V tem letu 1943. se mora jasno izoblikovati koroška skupnost kot južna trdnjava nemštva. — Slovenski jezik ni prepo-

Strojnska geometrija

vedan. Kdor pa nemški zna in bi vendarle manifestantno govoril slovenski, se smatra za somišljenika boljševikov, partizanov in četnikov. — Preneha naj denunciantstvo! (O, ko bi bil to geslo pred dvema letoma povedal, kaj manj gorja bi bilo v Mežiški dolini, kaj manj moralne bede — in... kaj manj škode nemštvu samemu, kajti nemštvo, v katerem so naši ljudje pred dvema letoma še gledali kulturno moč, se je v teh dveh letih pokazalo premnogokrat v klavnih figurah nemoralnih denunciantov, koritarskih špekulantov, puhloglavih bluffarjev in lačnih požrešnežev. Krivico dela, kdor vse pod en klobuk devlje; tem bolj žalostno za nemštvo pa je, če velja med ljudmi zavestna ali podzavestna sodba: domačega »Nemca« (pravim in poštenjakom čast!) skrb je to, kje bi koga protidržavnosti osumil; Nemca prišleka skrb pa je, kje bi se — nažrl. Goethe, Herder, velikani nemškega duha — pri nas pa je smetje, ki v imenu nemštva na vrhu plava... In kolikor ga morda že res ni več: bilo je! Bilo je, prvo besedo je imelo prve čase in njegovo delo »za utrditev nemštva« je bilo denunciantstvo, ki ga je gospod Maier-Kaibitsch danes tako prav obsodil!)

Za varstvo pred partizani

Številna četa pomožnih policistov (pravijo, da okoli sto) je prišla kraj majnika na Prevalje, da je za varstvo pred partizani. (Ti se javljajo predvsem po Uršlji gori, na selski in hotuljski strani, pa tudi okoli Koprivne.)

Binkošti

Od binkoštna nedelje (ki je bila to leto na god sv. Antona Padovanskega) je molil ves junij organistov Lojzi od 1/29—9 zvečer (po sončni uri je to od 1/28—8, rožni venec in litanije presv. Srca Jezusovega. Ljudi je bilo vsak večer okoli 30.

Na binkoštno nedeljo je bilo opravilo ob 11. uri (po sončni uri ob 10. uri) dopoldne. Po evangeliju je gospod kratko pridigoval (seve po nemško). (Kratka vsebina pridige: Danes je rojstni dan katoliške cerkve. Katoliška cerkev živi v svojem življenju Kristusovo življenje. So dobe, ko mirno živijo, ko se v sijaju blišči; pridejo časi, ko sovražniki udarjajo po njej: Križajte jo. Ti udarci pa zadevajo le njeno človeško stran. Prav v takih časih trpljenja in preganjanja zažari tem sil-

neje božje v njej. — Katoliška cerkev v malem je družina. Danes duhovnik ne utegne in ne more do otrok. Oče in mati sta odgovorna dušna pastirja svojih otrok.)

Cerkev je bila spet — kakor zadnje čase že zmeraj — polna. Bila je tudi vesoljna odveza — duhovnik je opozoril, da je veljavna le za tiste, ki se prav kesajo; naj pa o prvi priliki tudi k spovedi gredo — obhajanje je trajalo kake pol ure: nekaj manj ko doslej ob takih prilikah — pač zaradi pozne ure, ker ljudje niso bili vsi tešč; so pa taki tudi, ki se ravnajo po izjemnem dovoljenju, da je treba biti le štiri ure pred sv. obhajilom tešč, pa so redki taki. (Na splošno velja, da spoštovanje pred Rešnjim Telesom zaradi vabljenih okoliščin — ob vesoljni odvezi — ni trpelo, kot se je ta ali oni tankovestnež sprva bal.)

Partizansko taborišče v Šentanelu odkrito

Na binkoštno nedeljo dopoldne so policisti v Lužnikovem lesu v Šentanelu odkrili taborišče partizanov. V šotoru so bili baje štirje, od teh eden »komisar«. Obkolili so jih, tri ubili, enega pa ranili. Ubite tri so pripeljali v prevaljško mrtvašnico, kjer so jih fotografirali. Tu so ležali dva dni, naslednjo noč so jih odpeljali — baje v krematorij v Gradec ali na kako medicinsko kliniko. — Posledica tega odkritja so bile aretacije po Šentanelu. Zaprli so jih baje 16, ki so osumljeni, da so vedeli za partizansko taborišče in da so podpirali partizane s hrano, niso pa jih prišli na policijo javit. Med aretiranci so: Pludrovi, Lužnikovi in Obramovi v Šentanelu. Med ljudi je prišel znova strah pred izselitvami. Moralna stiska ljudi je zopet huda. Med ljudmi je zopet zazijal prepad nezaupnosti; zopet so padli v prebridki razkol: da se med seboj sumničijo in mrzijo v imenu Berlina in Moskve. O ta naša žalostna prevaljška družina! Da ne najde brat k bratu, sorodnik k sorodniku, rojak k rojaku: ko smo vsi ubogi sinovi in hčere teh skopih naših hribov, vsak s svojim križem, vsak s svojo svetlo in vsak s svojo temno stranjo! Nihče nad nami ni tako črn, da bi bil ves hudič; nihče tako bel, da bi bil kar ves angel. Prevaljščani — da bi se znašli kot ena družina: to Bog daj!

Nesreča v Kotu

V soboto (3. julija) so se vračali trije guštanjski delavci (baje Kranjci) od Lagojeta

Naš hribovski svet

mimo šteharja proti domu; po »sihtu« so namreč šli k Lagojetu kosit in so se židane volje — dobili so mošta — za pijačo pa je zdaj prav huda: saj po gostilnah ni drugega dobiti ko pivo — vračali proti Guštanju. Še niso prišli daleč od Lagojeta, ko jih je ustavila patrolja (baje orožniška), pa se klicu niso odzvali — peli so —; tedaj je vrgel eden izmed orožnikov granato proti njim; mislil je namreč, da so partizani. Baje so bili vsi trije ranjeni, dva sta — pravijo — kmalu potem umrla.

Posvetitev Krške škofije Presv. Srcu Jezusovemu

V nedeljo, dne 5. julija se je posvetila krška škofija Presv. Srcu Jezusovemu. Glavna slovesnost je bila v Celovcu. Ob šestih zvečer je bila pontifikalna sv. maša, ki jo je daroval bivši krški škof, zdaj titularni nadškof dr. Adam Heftner. Po odpetem »Credo« je šel krški škof dr. Andreas Roracher na prižnico. (Nekaj sentenc iz njegove pridige: ... damit den Heimatlosen die Heimat, den Entrechteten das Recht wieder werde ... »es ist heute manchmal gefährlich, sich zu Christus zu bekennen ...« ... »es ist nicht gefährlich, sich den Herzen Jesu zu verschreiben; gefährlich wurde es, sich einem Menschen ganz zu verschreiben; aber Christus ist kein Mensch, Christus ist Gott ...«) Po pridigi je vsa cerkev molila posvetovalno molitev in odpela posvetovalno pesem; molitev in pesem sta bili prav za to priliko zloženi.

Prisega vaških straž

V nedeljo, dne 11. julija (— maše ta dan pri Fari ni bilo, bila je zato v soboto prej ob 1/29 zvečer —), je bil zbor vaških straž (»Landwache«), ki so zato, da stražijo nase-lja pred partizani. Ta dan so možje in fantje, ki so v stražo odbrani in nabrani, prisegli.

Popisovanje ljudi

Prvi teden meseca julija je bilo splošno ljudsko popisovanje. Za odrasle (nad 18 let) so popisovalci — učitelji; popisovali so se

ljudje v šoli!) — za vsakega napisali posebno polo (osebne podatke, bivališče dne 14. 4. 1941, domovinstvo dne 14. 4. 1941, narodnost, članstvo pri Kärntner Volksbundu, zakonskega tovariša, otroke - zakonske in nezakonske!) in kartotečni list v dvojniku (z osebnimi podatki, z navedbo poklica, sposobnosti in znanja). (Kartotečni listi — rjavkasti za moške, zelenkasti za ženske — so se pisali tudi za otroke.)

Odhod pomožne čete

Te dni (okoli 15.—20. julija) je odšla četa pomožne policija s Prevalj (baje v Železno Kaplo). Bili so večinoma Spodnještajerci.

Črnice in marke

Les je poln ljudi, ki obirajo črnice. V šentanel se jih po kak dan zakadi sto in še več Celovčanov; danes, 19. julija, so lesi že precej obrani. Domačini jih spravljajo precej tudi v sode; žganje je namreč — poleg masti in moke — tudi »zlata valuta«; (vrednote po vrsti so: 1. mast, 2. mesene reči; 3. moka; 4. žganje; 5. strd; 6. mošt). Če imaš kaj »zlate valute«, dobiš kaj, za denar se težko kaj dobi — denarja je na pretek. Baje je neki kmet gori v Uršlji gori — je visoko gori! — dejal, ko mu je nekdo marke ponujal za mošt: »Mi je ljubši oscana druva kakor tvoje marke.«

Žalostna smrt v zaporu

V noči od 27. na 28. julija je v prevaljskem zaporu umrl žalostne smrti Alojz Kolenik, p. d. Žimon v Borovljah pri Šmarjeti (pri Pliberku), rojen 7. 6. 1905, pokopan pri Fari 29. 7. 1943. Zaprt je bil baje zaradi zveze s četniki (»goščarji«) in je baje skušal iz zapora pobegniti.

Nabori 1926. letnika

Dne 31. julija (dan prej v Črni in na to na Prevaljah za Mežičane in Guštanjčane) so bili v šoli na Prevaljah nabori za dečke, rojene l. 1926. Potrjenih jih je bila dobra polovica. Za nekaj tednov gredo v »delovno službo« (»Reicharbeitsdienst«, nato k vojaškim edinicam, za katere so odbrani. K naboru so morali prinesiti vse navadne potrebščine s seboj, ker odbrane niso več pustili domov, ampak so jih zvečer že odpeljali (baje v Leibniz pri Gradcu).

Cirkus v Celovcu

Cirkus »Krone« je bil v Celovcu. Tudi to je bil dogodek, ki je razgibal Prevaljčane. Z vseh strani Koroške so vrel v Celovec. V nedeljo, dne 8. avgusta, je bil na primer dopoldanski vlak proti Celovcu (s Prevalj ob 7.30) tako poln, da so ljudje viseli na stopnicah in stali na odbijačih. V dvojnem oziru je to 7 dnevno gostovanje cirkusa v Celovcu zanimivo: prvič, ker priča, da smatra državno vodstvo take reči zavoljo propagande za potrebne (naj pridejo ljudje mimo kritičnih razmotrivanj o Mussoliniju in njegovemu padcu, o angleški in ameriški zasedbi Sicilije, o padu Orela, o razvalinah raznih severozapadnih nemških mest, ki so jih ameriški in angleški bombniki porušili — na druge misli, da se jim po stari rimski »panem et circenses« izpolni tega reka drugi del vsaj za en teden); drugič pa, da je med ljudmi dovolj denarja, kar je v splošnem le to mogoče kupiti, kar je za življenje neobhodno in nujno potrebno —

in da ljudje iščejo pozabe bridkim tegobam življenja.

»Bombniki« na Prevaljah

Iz severozapadnih krajev Nemčije, kadar bombardirajo angleški in ameriški bombniki mesta ter industrijska središča, so jeli seliti ljudi. To je tretji val preseljevanja: prvi, ko so Nemci vračali svoje ljudi iz Južnega Tiro-la, Besarabije, Bosne, Kočevja — drugi, ko so okoli 50.000 Slovencev deloma izgnali v Srbijo in Hrvatsko, ogromni del (predvsem ves obmejni pas na jugu Štajerske: brežiški in krški okraj) pa v razna taborišča po Nemčiji —; ta tretji val pa nosi tisoče Nemcev od Hamburga in Kölna in westfalskih in porurskih mest, ki so hudo razdejana. Nekaj takih je prišlo tudi na Prevalje. — V splošnem, pravijo, jih v Avstriji ne sprejemajo radi, češ da so naduti in se vedejo, kakor jež, v tisti basni o »liscici in ježu«. — Na Koroškem jih imenujejo po nemško s sarkazmom »Bombenfrischler« ali »Moksikaner« (t. j. »mag sie keiner« = »nihče jih noče«); Prevaljčani jim pravijo »bombniki«.

»Goščarji« pri Rogačniku

Prve dni avgusta so prišli »goščarji« (— imenujejo se »Slovenska osvobodilna vojska« ali pa partizanski oddelki«, k Rogačniku v Kotu. Baje so nameravali ustreliti Petriča (fanta, čigar starši stanujejo pri Krdelu v Zagradu; za fanta pravijo, da je gestapovski zaupnik); ranili so ga baje v lice. — Isti dan so zaprli Flajmiševca Francija, mehanika, češ da je bil njegov brat Ferdi med tistimi »goščarji«. Naslednje dni so se oglasili pri Kresniku.

Pomožna policija

Dne 6. avgusta se je četa pomožne policije vrnila na Prevalje. Glavni stan imajo pri Ahacu.

Brusnice

Na sončni strani — po Breznici, Šelenbergu, Suhem vrhu in Strojni — je bilo vedno polno brusnic (»rdečih črnice«). Letos jih je bilo malo. Pa še te so prišli meščani pobirati. Do 10. avgusta jih po oblastni prepovedi ni smel nihče, niti gosposka obirati. (Pa so jih Celovčani že pobrali.) Zdaj — sredi avgusta — ponujajo že po 4—7 mark za 1 liter. Sadja je letos malo; po sončni strani — v šentanelu, na Breznici, Šelenbergu — so jabolka ponekod še kar polna; v glavnem pa je drevje prazno.

Partizani so postali — odkar je 10. septembra bila kapitulacija Italije razglašena — živahni. Po Uršljegorski strani se oglašajo in oskrbijo za prehrano ter širijo misel slovenske države. Za kmete je hudo, ker so dajatve precejšnje. Pa so se že navadili, da dajo državi, da dajo nemškim gostom in da dajo slovenskim partizanom. Zgodil se, da pride na noč četica 10—12 partizanov po jesti; drugi dan pride nemška patrolja 6—8 mož — in spet bi bilo prav, jim postreči. Še dobro, da je bilo lani mošta!

Legar

Iz Dobje vasi so dne 23. septembra peljali 16 ljudi v celovško bolnišnico; zboleli so za legarjem.

Še po Slovenje!

Grožnje, da v dveh letih (t. j. l. 1943) ne bo nihče več smel na glas po slovensko govoriti, da bodo kontrolirali družine in domove — se niso uresničile. Državni aparat ni maral tolikanj za hinavski videz, ki so ga kriče propagirali razni »Volksdeutscherji«, ki — ali še sploh pridno nemški niso znali, ali pa so s svojim volksdeutscherskim krikom skrivali svoje pošteno slovensko pokolenje; terjal je žrtve za nemštvo: vpregel ljudi v svoj delovni stroj, mlade pa pobral za vojsko. Ob teh Slovencih, ki s slovensko besedo na jeziku delajo, krvavijo in umirajo za nemštvo, so morali utihniti tisti zaledniški junaki jezika, ki so menili, da ga ni večjega junaštva, kakor preplašeni raji prepovedati materino besedo. Skupno trpljenje, ki ga je prinesla pripadnost k državi, boreči se z največjim naporom za obstoj in oblast v svetu, je tudi zblížalo domače ljudi, ki prav po tem trpljenju spoznavajo usodno svojo skupnost in relativno vrednost nekega otročjega napihovanja v imenu Berlina ali Moskve. Tako je prišlo, da živi slovenska beseda po domovih svoje nemoteno krotko življenje in so prav prav redki (morda 2 % domačinov), ki se otrsajo slovenskega materinega jezika. Tudi pred oblastmi se ljudje, kadar jih vprašajo, vdano priznajo: »Smo pač Suouenci ...«

»Beli«

Čuti je, da je na Kranjskem (izven mej rajha) močna razdvojenost »belih« in »partizanov«. Partizani imajo vso Dolenjsko v svoji oblasti, Ljubljano imajo Nemci, ki so ustanovili tam nekak slovenski »protektorat«, ki mu je na čelu general Rupnik. Partizani so brezkompromisni v borbi proti Nemcem, »beli« so kot antikomunisti proti partizanom in so si z Nemci na roko. Beli bi dobili radi tudi na Koroškem in Spodnještajerskem vpliv. S tem bi seveda močno ustregli Nemcem, ki bi jim bil položaj tukaj olajšan, če bi se Slovenci med seboj dajali. Danes namreč veljajo na Spodnještajerskem in Koroškem zavednim Slovencem partizani kot slovenska osvobodilna vojska; saj so tudi vzorni slovenski katoliški fantje s Koroškega, ki so tu v partizanskih oddelkih.

10. oktober

Ta dan je bila v Celovcu velika reč: govoril je glavni ideolog sedanje Nemčije, Adolf Rosenberg, in Gauleiter (= poglavar dežele) dr. Rainer. Zanimivo je bilo, da je gauleiter rekel — po časopisnih poročilih — nekako tole: Mi od vindišarjev ne zahtevamo, da opustijo svoj materin jezik in svoje šege. Tudi proti veri nismo ... — Kako drugače so govorili l. 1941!

Slovenija

Pod vplivom prejšnjih dogodkov, nemalo tudi pod vtisom navzočnosti partizanskih čet, ki jim Nemci videti niso kos, je močno porastla slovenska narodna zavest. Ljudje vedo govoriti o bodoči Sloveniji. Domačini, ki so se l. 1941 vpregli v nemštvo, skušajo zabrisati take sledove. Nemški prišleki pa opažajo, da se jim je ljudstvo izmuznilo iz rok in da so ostali sami zase. Tako se tudi za čuda godi, da nič več ni »apelov« (= shodov) z vabilii in »Befehli« za udeležbo, da bi na teh norce brili iz vsega, kar je bilo Jugoslovani sveto, ni več grozeče more ko je človeka

zgolj nerodna beseda utegnila spraviti v ječo, pregnanstvo in smrt — rahlo, rahlo drže roko nad dolino, ko da se boje, zdaj zdaj se jim zdrobi nemški plesk nad slovensko dolino. Pozdrava »Heil Hitler« skoroda ni več čuti — najmanj pa iz »hitlerjanskih« ust ... Naša dolina velja za »Bandengebiet« ali »Kriegsgebiet«: naši fantje, ki so v nemški vojski, ne smejo sem na dopust, ker se boje zanje, da se bodo dali od partizanov v partizansko vojsko odgnati (sic! slab slovenski slog — pa pravi smisel!) ... Ob vsem tem si tudi taki po dolini, ki nič kaj izza zavese ne zvedo jamejo misliti, da mora biti nemška moč oslabela. Ravnovesje, ki si ga nekaj mesecev držita nemška oblast v dolini in partizanska vojska v gorah, se obrača v korist partizanom. O njih, njihovem življenju in delovanju se pletejo legende po dolini. Nihče več ne verjame, da so tolpe, ki po razbojniško žive; ljudje vedo povedati, da je to strumno organizirana vojska, dobro oborožena, disciplinirana, z inteligentnim vodstvom in jasnimi političnimi smernicami, ki jih spretna propaganda ljudem tolmači: svobodna demokratska Slovenija v sklopu južnoslovanske državne zveze. Ljudje, ki jih je naš Prežihov Voranc, »oče partizanov«, s toliko umetniško silo upodobil v »Samorastnikih«, so najvernejši učenci partizanske propagande.

Okoli 20. oktobra (zdi se mi, da je bilo v noči med 19. in 20. okt.) je prišla četa partizanov k Brančurniku in je pobrala blago v trgovini Frica Sitarja (p. d. Kozmanovega Frica) ter gnala Brančurnikovega hlapca (ki je bil pri »SS«) s seboj.

V noči na 28. okt. je v Guštanju vsa preostala Slivnikova družina šla v goro k partizanom, kjer so že doslej bili trije Slivnikovi fantje; bati se je bržkone bilo, da bi jih bile nemške oblasti izselile v tuje kraje.

Isto noč so napravili partizani precej škode na slovenjgraški železnici. Sežgali so med drugim poslopje na postaji v Otiškem vrhu in poškodovali več strojev.

Sinsveti

Ker je 1. novembra bil ponedeljek in je veljal dan v državi za delavnik, je bilo sinsvetsko opravilo 31. oktobra, v nedeljo. Sv. maša je bila ob osmih — bilo je zelo mnogo obhajancev —, ob štirih popoldne pa procesija po pokopališču. Na Sinsvetih je bila maša ob 1/27 zjutraj, na vernih duš dan pa ob osmih. Pokopališče je bilo prav čedno, grobovi polni cvetja, še sveč je bilo — seveda ne tako razkošnih kot nekda, le po 1—3 največ. Pri spovedi jih je bilo zelo mnogo. Na Sinsveti popoldne ob 5 h je Katra (Karničnik) molila rožnega venca vse tri dele. (Tudi na grobu jugoslovanskih dveh vojakov je bilo cvetje in svečka, ki jo je tiha roka prižgala.)

Sinsveti v Kotljah

V Kotljah je v nedeljo ob 1/211 maševal gospod od škofijstva v Celovcu, dr. Ebernlg. Ko se je maša začela, je prišlo v cerkev kakih 20 partizanov; na čelu je nosil eden slovensko zastavo (z rdečo zvezdo), nataknelo na puško. Ko je gospod po Evangeliju po nemško oznanjeval, se je oglašil eden partizanov: »Zdaj pa, prosim, še po slovensko povejte, da bo narod razumel!« Gospod je v zadregi obstal; ministrant mu ni mogel pomagati, ker nemški ne zna; gospod slovenski ne; pa je na srečo bil ključar Hrvat v žagradu; temu je pomignil; ta je ponovil ozna-

nilo po slovensko. Med mašo so se partizani lepo vedli; tisti z zastavo je pri blagoslovu z Najsvetejšim nagnil zastavo v pozdrav — potem so šli iz cerkve. Ljudje za njimi! V durih so se zatakneli. Partizani so jih vabili: »Le naprej na sejmišče! Zdaj boste še, po dolgem času, čuli slovensko besedo.« Zunaj in okoli vasi je bilo še polno partizanov. Na sejmišču je stopil prvi partizanski govornik na stol, za njim še trije.

— . —

Povsem je bil naraven odmev na klic OF. Lepo razgrinja svoj humanizem, svojo predanost trpečim, v pismu Anici Meistril.

Spoštovana gospodična Anica!

Toliko dobrega ste nama zadnjič pustili, da sva imela prav svatovsko mizo; kazeto pa bi Vam najrajši osebno vrnil, morda še kaj pridete. In ko sem tiste dni obilje Vaših cigaret užival, sem čutil notranji očihek: kako nam je dobro, v kakem razkošju še živimo, medtem ko tisoči in desetisoči naših bratov in sester ječijo v najhujših telesnih revah, ki so zares mučeniške in pasijonske. Daleč so se nam odmaknili iz pogleda in spomina izseljenci in le najbližji njihovi še žrtvujejo kaj zanje. Ali glasno vpije med nami gorje družin, ki so razgane; ki so ubezale ječam in pregnanstvu v naročje domačih gor: žene, otroci, starci —

Berem v časnikih o herojski volji nemškega naroda, ki se hoče za vsako ped svoje zemlje boriti; ki se bo mlad in star, moški in ženska, tudi za hrptom sovražnika boril, ki se bori za svetinje evropske kulture (ki pa so vendar predvsem govornica, vera šege domače!) —

Kako da — če že nima vojaškega spoštovanja pred borci na slovenski strani — nima vsaj človeškega sočutja z gorjem tolikih trpečih družin, ki nič drugega niso zakrivile, ko da prav v duhu nemške nacionalsocialistične propagande ljubijo svojo domačo zemljo in nje duha! Človek bi jim njih lastne članke, ki jih pišejo, ko jim prihaja sovražnik na njih tla,

Trotov križ

ponatisnil in jim jih vsak teden pod nos molil: Mar še tudi v svoji sedanji stiski dvojno moralo, dvojno resnico poznajo — eno zase, drugo, nasprotno tej, za druge narode? Kajti če so že proglasili sedanjo vojsko za borbo med germanško in slovansko raso (le kam neki stavi-jo prave nordijske germanske rodove, kot so Angleži, medtem ko so po njihovih lastnih priznanjih vodilna današnja nemška plemena, to so Prusi in Sachsi, ponemčeni Slovani?), tedaj naj jo vodijo brez hinavščine in kakor veli eden njihovih Wochenspruchov: Wer kämpft, hat Recht. Wer nicht kämpft, hat alles Recht verloren. Andreja Hoferja častijo? Schlägeterja, ki je po l. 1918 v zasedenem Posaarju na železnici mine nastavljal, slavijo kot junaka. Iz njihovih sodobnih zgodovinskih knjig bi mogel človek nabrati celo serijo junaštev, ki so popolnoma »banditska« in »teroristična«. Za nje: junaštvo — pri drugih banditstvo.

In je vendar že v športu najelementarnejše pravilo, da borec borca spoštuje, da sta si v borbi na nož, po borbi pa zamglec podhegnemu človeški in gentlemanski. Pri nas pa »molče trobentajo« grobovi po gnojiščih ...

Ali moje misli so bile v teh mrzlih, deževnih dneh pri otrocih, ženah, starih in bolnikih v naših gorah. Človek bi šel k njim, od enega do drugega, da bi sočutje občutili, da bi vere ne izgubili, da bi pomoč našli.

V kakem razkošju vendar mi v dolinah še živimo! Pod streho smo, ne da bi morali vsak hip trepetati, da nas kdo zgrabi in odžene v ječo; mirno spimo; zjutraj se tople kave napijemo, opoldne se brez skrbi za mizo usedemo in zvečer in smo siti po svojem okusu; dežnik nosimo, da nas kaplja ne bi orosila; srajco dvakrat na teden menjamo; vsak večer se sezujemo; za noč se spreoblečemo in v odeje zavijemo; v topli vodi si noge operemo —

Teško je vojaku na fronti: ali on ve, kadar ga za kak čas iz bojne črte potegnejo, bo v miru počival in jedel in kadil; on ve, če bo ujet, bo živel spoštovan po mednarodnem človeškem pravu; on ve, če bo ranjen, ga bo skrbno negoval prijatelj in sovražnik.

Ko plahe srne in ko divjačina, na milost in nemilost izročena lovcu, se skrivajo naši ljudje po hribih. Misel dolincev je pri njih: pa bi človek dejal, da je vse premalo misli pri njih, da so le drobtine z bogatinove mize, ki padajo pred Lazarja — da ni žrtev, če od desetih parov nogavic en par dam, da ni žrtev, če od stotih svojih žemelj deset dam — da ni žrtev če od treh puloverjev le enega dam — nihče ne ve, kdaj bo vse izgubil; danes, se mi zdi, bi morala biti vsa dolina prevzeta od te misli: tam gori so naši bratje in sestre; ne smejo ne ene ure stradati, dokler smo mi siti; ne smejo ne ene ure prezebat, dokler smo mi na toplem; saj, ljudje božji, sami najdejo pota in steze in sledove do njih, da jim dajo — ne drobtin z bogatinove mize Lazarju! — vsaj krajec od svojega udobnega dolinskega razkošja, da noben otrok vsaj kruha ne bo stradal v zameglenelih gorah, da noben otrok vsaj ne bo brez tople obutve in tople suknje in toplega pokrivala! Tu se po božjem zakonu neha vsa

vaška politika! Kdor je človek in ni zver, najsi še tak partajevec, bi moral vsaj mižati in se oglušiti, ko bi ta val zavesti, da smo s herojskimi mučeniki in trpini v gorah eno slovansko Koroško človeško občestvo, pljuskal k našim v gore, jim lajšal telesno trpljenje in odzemač duševne muke, jih navdajal z vero v zmago človečnosti.

Lepa je srbska narodna pesem o »Kosovski djevojki«. Tudi danes so med nami.

»U rukama nosi dva kondira zlatna,
u jednom hladjane vodice,
u drugome rumenoga vina.«

Ako mislim na prihodnje mrzle tedne, si ne morem v naši dolini misliti večje potrebe in lepše naloge, kakor — bi dejal: človek bi hodil po naših gorah od enega do drugega teh družin, bi vse potrebe nabiral, bi z gorečimi pismi iskal poti do človeških src v dolini, do stotih in vseh, ki jim srca zver ni umorila: bi budil sočutje (»Mit — leiden«!) — da bi, kakor je policija obnemoglo obtičala pod gorami, tako obtičala tudi onemoglo pred plamenom sotrepeče doline, ki bi objel s svojo zares požrtvovalno pomočjo naše mučence v gorah.

Ali sem Vas dolgočasil?

Lepo Vas pozdravlja

Vaš (dr. F. Sušnik)

30. 9. 1944

Kot partizanski pesnik Lenart je objavil v mnogih tiskih naših tehnik po gozdovih, največ v tehniki Netopir, ki je bila pod nekdanjo domačijo Suškim. Jeseni 1943 sta se srečala nad Lobasom z Žaucerjem-Matjažem. Že 3. 11. 1943 so ga aretirali in bil je šest tednov v gestapovskih zaporih (do 20. 12. 1943), dobil je »Kreissverbot« (prepoved bivanja, v velikovškem okraju, kamor so Prevalja spadale. Aprila 1944 je prevzel delo v samostanski knjižnici, ki so jo nacisti vrgli v veliko samostansko cerkev v Št. Pavlu v Laboški dolini. Urejal je to častitljivo bogastvo (tudi incunabule!) za celovško študijsko knjižnico. Tu so bili prijazni ljudje, proti Rabensteinu so kmetje znali slovensko. Nikakor pa ne smemo prezreti izrednega gostoljubja družine Sternweiss. Povsod so dobri ljudje. V tej stiski se je še posebej oklenil družine, žene, ki je kot močna svetopisemska žena stala ob strani.

»... Žalosten premišljam: kaj let sem Ti vzel in zamudil, ki bi Ti jih bil moral z ljubeznijo nasuti; zdaj Ti jaz nimam kaj nuditi in le od Tebe sprejemam tako obilje ljubezni. Rad sem Te zmeraj imel, le časa si nisem dovolj vzel za najino ljubezen. Zdaj bi bil čas in spoznanje pri meni, pa imaš nov križ ob meni, ko nisem doma. Pa, kajne, Tončka, najina velika ljubezen bi ne bila tako živa, ko bi križa ne imela. Odkar sem odtrgan od Tebe, se Te z vsem srcem oklepam; zdaj pač vem, kako rad Te imam, kako rad sem Te od prvega dne imel, ko še sam nisem vedel, kako.« (sklep pisma ženi Tončki iz Št. Pavla 4. junija 1944)

Skrivnostne sence so lazile okoli samostanske cerkve. So bili gestapovci, bela garda, vosovci? Pobegnil je v Pliberk k sestri in svaku — Pogorevčnikoma. In ko so gestapovci iskali sestro Pepko in svaka Karija, je v stiski šel intervenirat, so pa

njega zaprli. To je bilo 10. 12. 1944. Druga aretacija je bila veliko hujša, ni manjkalo ponižanj pa tudi klofut ne, hudo pa je bilo, da so bili gestapovci zdaj koroški ljudje, slovanskega rodu. Potujoči sodnik iz Berlina dr. Freisler ga je 16. 1. 1945 obsodil na smrt. Nato si je prerezal žile na roki, da bi ušle predsmrtni grozi obglavljanja. Rešili so ga pred izkrvavitvijo in morda tudi ob intervencijah ženinih sorodnikov, brata Ernesta Plešivčnika, prišel 25. 1. 1945 v Dachau.

In v teh najstrašnejših trenutkih žene in moža se je rodil najmlajši sin Mathias (Matjaž), Marko, Gottfried (Bogomir) Sušnik 21. januarja 1945 na Prevaljah.

V Dachau se je kaj hitro znašel v »baraki smrti« s pegavico. Reševali so ga preprosti sojetniki.

Osmega junija 1945 se je vrnil domov na Prevalje.

4. Obdobje po osvoboditvi (1945—1980)

V strnjenih besedah bi obdobje takole predstavili:

Sedmega junija 1945 je prišel s transportom iz KZ Dachua v Ljubljano, dobili so 30 dni dopusta. Šestnajstega julija 1945 je dobil dekret in organizirali so tečaje za diferencialne izpite v gimnazije, vzporedno pa se je sprožila akcija za gimnazijo v domačem kraju. Sedemnajstega septembra 1945 je prevzel vodstvo novoustanovljene gimnazije s sedežem v Guštanju (Ravne), 31. avgusta 1961 je zapustil ravnateljstvo študijske knjižnice na Ravnah, kar je že vodil od nastanka le-te leta 1949.

S prvim septembrom 1979 se je z vodstva umaknil, obdržal pa je rokopišni oddetek. Že novembra nato je moral v bolnico, za krajši čas je še prihajal domov. Po 10. februarju se mu je zdravstveno stanje bistveno poslabšalo, slednjič je 21. februarja 1980 umrl.

Skozi ujme viharja se je slednjič vrnil v zavetje prevaljskega doma. Zdaj je bilo vprašanje, ali se javiti na staro službeno mesto ali se nekako zaposliti v domačem,

Grmova štala

koroškem kotu. Za »staro« mesto najbrž ni imel ustrezne »moralno politične« izkaznice, kot vemo, so bili »logeraši« na »preverjanju«. Z vso energijo se je lotil ureničevati staro idejo po srednji šoli v domačem okolju in s to iskro v sebi je netil ta plamen v okolici. Mlado slovensko železarniško vodstvo v Guštanju pa tudi politični prvaki, stari guštanjski komunisti, s Prežihom na čelu so to pobudo navdušeno podprli.

Bili so: Mezner, Večko, Kokalj, Hromc, Winkler, Dretnik, Mahorčič, Klančnik, Flora Kotnik (Lobasinja) in kdo bi naštel vse, ki so, mnogi bolj slutili kot vedeli, navdušeno videli nove zarje. V najširši množici, predvsem pa v ravenski železarni, je imela popolno podporo. Tako je zaživela gimnazija na Koroškem. Ni dvoma, da je to rojstvo gimnazije v nekoč zakotnem delu Slovenije, zlasti, ker so Mežiški dolini odtrgali zaledje, veliko, neizmerljivo dejanje.

Ni zaman zapisal dr. Sušnik v zbornik *Med Peco in Pohorjem* (2) o pomenu gimnazije:

«... ravenska gimnazija se je rodila v ljudskih nižinah, v zapostavljenem rodu, ki ga je prebudila narodnoosvobodilna borba, prvenstveno v sindikatu delavcev, češ: ni svobode brez kulturne izobraženosti... Zdaj so rodovi njenih maturantov potrditev njenega poslanstva.»

Ne bomo razgrinjali življenjske poti, družine — ta je bila v domeni žene. Celotno obdobje po vojni in do smrti izpolnjujejo njegovi veliki »projekti«: gimnazija, sledila je Študijska, skrb za Koroško. Ob vseh teh »projekti« je uspevalo še literarno delo.

O pomenu gimnazije smo že spregovorili. Ob gimnaziji je zorela misel o študijski knjižnici, o ustanovi, ki bi naj nudila bogastvo znanosti učeči se mladini, dijakom in študentom, pa domačim izobraženecem odpirala pot v poglobljeno znanje, izžarevala naj bi kulturno klimo okolju, postala je žarišče domače in širše koroške zgodovine.

Tretja skrb velja Koroški. Tkal je duhovne vezi s Koroško čez mejo, skrbel je za slovenski kulturni potencial Koroške. Študijska knjižnica na Ravnah je skrbel za knjižni fond vaških knjižnic, pomagala je pri ustanavljanju slovenske študijske knjižnice v Celovcu. Še kot ravnatelj gimnazije je vzpostavil stike s slovensko gimnazijo v Celovcu, saj sta bila s tedanjim (prvim!) ravnateljem dr. Tischlerjem prijatelja še iz dijaških, marjaniških let.

In to je v bistvu »življenjska pot« dr. Sušnika v tem izrazito misijonarskem kulturnem poslanstvu v letih 1945—1980 (1979). Kdor gleda na to obdobje, bo prepričan, da je bilo srečno, zadovoljno in ustvarjalno. Marsikdo pa ne ve, da je moral marsikako bridkost užiti, ko mu je kak »mežnar« grenil pot. Zvest zastavljenim ciljem, ob podpori idealnih družbenih delavcev je vzdržal zvrnan. Mnogi so mu bili trdna opora: tovarišija ravenske železarne s Klančnikom, Kuharjem, Faletom, Miloš Ledinek, Simenčič, Slavič, predvsem pa Pavle Žaucer-Matjaž.

— Prijateljstvo med dr. Sušnikom in inž. Pavlom Žaucerjem se je tkalo že pred vojno (2. svet. voj.), ko je gmotno pomagal dijaku Pavletu, čeprav je vedel za njegovo politično usmerjenost, potem je

Na samem

priskrbel pomoč za njegovo mater, ki je bila s sinom izseljena v Srbiji. Leta 1943 sta se srečala v gozdovih Uršlje gore.

«... in še nosim pri sebi spominček, ki ste mi ga dali pri zadnjem srečanju. Že ko ste mi ta spominček izročili, ste vedeli, da mi bo predvsem spomin na Vas in zares mi je bil drag spomin na Vašo očetovsko skrb do mene«. (odlomek iz pisma P. Ž., 28. 10. 1945)

Kasneje se je razvilo veliko prijateljstvo. Vedno je Žaucer našel čas vsaj za kratek pozdrav.

«... Mnogo prisrčnih pozdravov iz prelepe Koroške pošilja Tebi in Tvojim...» (P. Ž., 23. 6. 1952) In v takem odnosu sta ostala do kraja.

Prisrčen odnos se je stkal tudi s Prežihovim Gusteljnom-Avgustom Kuharjem, ki »je postal duša kraja, kulturni ambasador...« (dr. F. S. ob smrti Avgusta K. v Fuzinarju 1964).

Napisal je nekaj literarnozgodovinskih del: o Prežihovem Vorancu, o koroški literaturi, o Francu Kotniku, napisal nekaj podob o preteklosti krajine, znanstvenemu delu pa se ni imel časa posvetiti. Načrtoval je roman o Prevaljah in rodu, nedokončana je ostala predelava svetovne književnosti. Dolžnik je ostal prijatelju dr. Alojzu Kuharju. Želel je napisati življenjepis tega velikega Vorančevega brata.

Marsikdo poreče, mar ni škoda, da raje ni tega dela opravil. Imel pa je samo dve možnosti — in izbral si je pot žrtvovanja in dajanja in s tem delom je premaknil svet med Pohorjem, Uršljo in Peco s tečajev — veljajo besede dr. Sušnika:

»Bakla, ob nje rojstvu vžgana, dediščina izročena, mladosti svetla nam odstira obzorja...«
Življenjski krog se zaokroži »v objetu Uršlje gore« (napis z nagrobnika, ki ga je sam zasnoval).

»Profesor, povej, kaj so pravila življenja? — Moj rod je z Uršlje gore. Moj oče in babica sta odšla v dolino, ded pa je ostal v gorah pri svoji živini. Rekel ni nič, zapisal ni nič, molče je povedal: zvestoba...« Tako sklence televizijski portret dr. Sušnika, svojega profesorja in prijatelja odlični reporter Bogdan Pogačnik.

«...
Še vedno Vas vidim kot sivolasega preroka, visokega, z očmi uprtimi v skrivnostne daljave, kakor ste bili, ko sem Vas pred tremi leti s svojim zadnjim razredom obiskala.

Hvala Vam za vse, kar ste lepega dali meni in kar ste lepega in plemenitega vzbudili v nas.«

(profesorica Milena Topolovec iz Ljubljane, poučevala tudi nekaj let na ravenski gimnaziji)

Nadvse spoštovanemu profesorju, ki nam je v gimnaziji znal vcepiti pravila materinega jezika, svojemu očetovsko razumevajočemu ravnatelju, ki je v nalivu namesto mlade profesorice odšel na »spodnjo« šolo, svojemu predstojniku, ki mi je velikodušno in z izbranimi besedami utrl pot na klasično gimnazijo, izrekam vse priznanje in globoko hvaležnost kot iskreno čestitko ob lepem, bogatem in plodnem življenjskem jubileju.

Z vsem spoštovanjem

Marija Hrastnik

(Mariborska dijakinja, kasneje nekaj let profesorica gimnazije, nato v Mariboru.)

Sklepamo podoba dr. Sušnika z nekaterimi pismi uglednih oseb.

Marja Boršnik — univerzitetna profesorica (1906—1982)

1.

2. julij 1954

Spoštovani tovariš ravnatelj, za vso požrtvovalnost, ki ste nam z njo razdajali svoje bogato znanje, se Vam v imenu vseh slavistov toplo zahvaljujem.

Marija Boršnik

Prosim, sporočite mojo zahvalo tudi tov. Barbariču in njegovi ženi.

2.

21. nov. 1958

Da bi se do konca ohranili sveži in močni, kakor se dajate, Vam od srca želi vdana Marija Boršnik

Fran Meško, pisatelj (1874—1964)

Prečislani gospod ravnatelj!
Najlepša hvala!

Da obiščete tudi Vrazov dom, je v redu. Vraz in Prešeren sta bila duševna aristokrata, kakršnih zdaj Slovenci nimamo. Saj je zdaj samo literarno-politično kričaštvo, bahaštvo in kruhoborstvo oz. koristolovstvo.

Gospodu profesorju pa svetujte, da je najbližja pot iz Kotelj do Slovenj Gradca lepo mimo Dularja proti šoli in potem

IZ OSTALINE...

V ostalini dr. Franca Kotnika je ostal rokopis Frana Sušnika, ko je bil študent v Zagrebu.

Črtica je zlasti zanimiva, ker nam razkriva bedo študentov. Velike hiše, ogromne sobe, slabe postelje, mraz, lakota, vsega tega se je s tesnobo spominjal in je črtica lepa ilustracija težkega življenja v zagrebških študentovskih letih.

Objavljamo tudi spremno pismo dr. Kotniku, nekdanjemu svojemu profesorju v Celovcu, takrat ravnatelju mlade slovenske gimnazije v Velikovcu.

Fran Sušnik

ZA VZORI

(Iz dijaškega življenja)

I.

Ko je stopil iz vlaka, mu je završalo krog glave. Nikoli še ni bil v velikem mestu, ni bil vajen divjega vrvenja. Komaj da se je preril do izhoda.

Večer je bil in sonce je s krvavim sojem pojilo oblake. Sirene so se oglašale in uli-

le in piskale, da je bolelo uho. Takrat je stopil s težkim kovčkom na široko, tlakovano cesto.

Ogledal se je, da vidi kje dobrohoten obraz in ga vpraša: Kam? A bili so sami mrki pogledi hitečih mimo njega, bili prezirni v očeh bohotno vonjavih žensk in debelih gospodov. Usmiljenja ni bilo, ni bilo — človeka.

Kam?

Stisnilo mu je srce, ko je stal pred pročelji velikih hiš, stisnilo huje, ko je videl sonce, kako tone, globlje, globlje. Kako žarijo v večernem lesku oblaki — huje, še huje, ko je dahnil za soncem še en pozdrav tja za gore.

Ugašal je soj na zatonu...

Tedaj so mu stopile solze v oči. —

»Joža, ali si res ti?«

Vzdramil se je in se naglo okrenil.

»Zdravo, Joža, zdravo!« pozdravljala sta ga znanca.

»Sem že mislil, da vaju ne bo,« je hitel Joža, da zakrije svojo malodušnost.

»Malo sva se zakasnila. Vlak ima drugače navadno zamudo. — No zdaj pa le kar z nama!«

»Ali imaš kaj težek kovček? — O, že bo, že bo! Mesa in kruha imaš gotovo s seboj?«

Jože je kmalu postal zgovoren:

»No, mislim, da ga nocoj ne snemo.«

»Živio, Joža! Še bolj pa tvoje meso in tvoj kruh!«

Hiteli so v živahnem razgovoru po ulicah, mimo bogatih hiš in polnih izložb.

»Kje pa stanujeta?« je vprašal Joža.

»Boš že videl. Velikanska hiša, da bi vso vašo vas spravil vanjo. E, ko bi doma mamca vedeli, v kakem poslopju bo Joža stanoval!« In sta se oba zasmejala.

Joža ju je pogledal neverjetno in dvomljivo.

»Povejta, no, kje bom stanoval!«

»Saj ti praviva —«

»Joža, le brez skrbi! Saj zdaj je čisto dobro. Jeseni, jeseni — takrat, dragi moj!«

»Ali uganeš, kje sva z Antonom prenočevala prve noči?«

»Kaj bom ugibal! Saj veš, da se ne spoznam po mestu!«

»Viš, sredi mesta ti je velik, krasen trg. Aleje, bogati cvetlični nasadi... Proti zimi pa ti žlahtnejše dele ogrnejo s slamnatimi pletenicami — veš, tja sva ti hodila, v slamo sva se zavila, roko pod glavo, pa sva sanjala nebeške sanje.«

Joža ga je pogledal in ni vedel, da-li govori Ivan resnico bolj ne. Ko pa čuje Antona, kako zasiče med zobmi in zakolne, je molčal.

»Pa veš, enkrat ti naju pride zjutraj že ob jutrnica policist buditi —«

Anton zakolne na glas, tako da si Joža ni upal ziniti.

Nekaj časa so molčali. Prišli so že daleč izven mesta, ulica se je širila in se polagoma gubila med nizkimi hišami. Zavili so malo v breg in hiteli dalje po prašni cesti.

»Ali je še daleč?« vpraša Joža.

»Glej, tam ono veliko poslopje!«

Joža se je začudil in neko spoštovanje ga je obšlo do samega sebe. Iz polteme se je bliščala motno velikanska stavba, komaj šele dozidana.

»Koliko dijakov stanuje tukaj?«

»Kakih petsto.«

»Veš, Joža, to ti je imela postati ubožnica; pa menda mestni revčki ne marajo sem, zato pa so dijakom dovolili —«

Skozi nebroj hodnikov, prek sedem in več še stopnic, tako so blodili, da je Joža že pozabil, kjer da je bil vhod — preden so prispeili v veliko dvorano. Druga ob drugi so stale tu železne postelje, kakor v bolnišnicah.

»Tu boš spal! Glej, tu sta najini postelji, pomaknemo ju skupaj, pa bomo spali trije.«

Joža se je boječe ozrl po dvorani. Dolge vrste postelj, po tleh knjige, časopisi, obleka, vse razmetano; v celí sobi sta bila samo dva stola.

»Vsedi se!« Vsi trije so se vsedli na slamnjačo, ki je bila pogrnjena s capastimi odejami.

»Ali nimate boljših odev?«

»So raztrgane, kajne? Viš, te so dobra srca vojnih milijonarjev poklonila dijakom.«

»Pri nas še krave v boljše cunje zavijamo —« je menil nedolžno Joža.

»Ho-ho-ho, seveda, krave! Ampak pomisli, mi nismo živina, mi smo dijaki, up in bodočnost našega naroda... Ho-ho-ho.«

Bilo je več blaznosti v tem smehu kot pa šale.

»Zdaj pa na dan z zakladi! Lačen sem za sedem kvaternih petkov.«

Grmova tabla

Joža je razrezal kruh in meso. Vsi trije so kmalu molčali, ker sta Anton in Ivan pohotno govtala in požirala kar cele kose. Jože je gledal, gledal zdaj nepostlano postelj, zdaj cunjce, ki so bile za odejo; in postalo mu je težko.

»Jožek, le korajžo! Le korajžo! Kajne, hudo je človeku, ko pride od matere; pa se že navadi.«

»Joža, saj smo mladi! Hej — mladi in vemo, zakaj trpimo! Saj imamo vzore — pa naš narod, da mu nekoč pomagamo!« Grizel in požiral je meso in pogačo ter bil navdušen.

Polagoma so prihajali sostanovalci. Vsak sedel na svojo postelj, ta ali oni je izvlekel iz žepa košček kruha in zavidal one tri, ki so jedli lepo, belo pogačo in meso.

Ni bilo hrupa v sobi, kakor kaznjenci so prihajali, sence so se vlekli skozi dvorano, ginile in se topile v temnih kotih.

Joža je ta hip čutil nekaj veličastnega v sebi, ko je govoril Ivan o narodu in o vzorih. Zasijalo mu je v srcu, zaplamtelo v sedmerih soncih, da so se mu zasmajali cilji pred očmi in je v zanosu mislil na narod, ki čaka nanj; zakoprnel v veliki mladeniški moči: za narod! — kot bi objemal radostno križ, da ga ponese do Golgote in preko nje do vstajenja... —

Ivan in Anton sta spala; le on je še bdel in sanjal. Hip so mu bile prsi polne, da bi zavriskal življenja in kipeče sile, hip zatem mu je zabrnelo po glavi: grohot in vrvenje ulic... in široka dvorana... in mati, vsa objokana... in zopet drdranje... In zopet šum ulic...

Potem je zaspal.

II.

Kraj vasi je slonela na bregu koča, kjer je životarila vdova s hčerko.

»Ne hodi, Joža...« ga je prosila mati.

»Ne hodi, Joža.« se ga je oklepala Micka.

»Če nisi za bogoslovje, pojdi raje v službo! Ah, na tujem te zgubim —«

A on je zaukal in bil vesel, ko je dirjal vlak po železni cesti v veliko mesto — v življenje, v vrtinec — ha, da zapleše z vrtincem blazni ples; ne! — da zapleše vrtinec z njim v mladostni silni moči...

Toda minili so tedni in minili so meseci. Zlahni soki, sesani iz domače grude, srkani iz domačih gozdov, so se sušili. Teden za tednom, dan za dnem — vsak dan je crnila kaplja iz žil in ulice so jo pogoltnile, vsak dan kaplja zlahne, sočne krvi mladosti, da so bledela lica od večera na jutro, od jutra na večer, in so se pogrezale oči, noč za nočjo, globlje, globlje.

»Ne hodi, Joža!« ...

Včasi mu je šepetala duša, da je čulo srce in omahovalo od hrepenenja: »Pridi, Joža!« ...

In s strahom včasi: »Na tujem te zgubim —«

A glej! Vrtinec in šum in hrup ulic je preglušil mile klice, da so umrli, zakopani na dnu srca.

In se je potapljala slika v duši in vedno boljbolj medlela, da so ginili obrisi vasi in hribov in kočice na obronku...

Takrat je ugašal ogenj v njegovih očeh.

»Ali Tone kaj piše?«

»Nič. Ko kafra je zginil. Prav je imel, da je šel. Kdo bo žrtvoval najboljša leta in povrh še zdravje! Kaj pa imaš od tega?«

Joža je molčal. Morda se je ta hip domislil, da sta mu pred meseci Tone in Ivan še govorila o idealih.

»Res, skoraj bi bil pozabil. Joža, srečo imam. Poučujem ti tam v oni-le ulici neko gospodično; sto kron dobim na mesec.«

»Dobro je; za deset hlebkov kruha...«

»In veš: če hočeš, še zate imam —«

»Res?«

»Dvakrat na teden greš po eno uro, za vsako dobiš deset kron. Neka gospa je, ki bi jo slovensko učil.«

»Živio! To bi bilo imenitno. Rečem ti, da sem že od samega gladu obupoval. Najraje bi se bil kar za postreščka udinjati.«

»Dobro. Kdaj pa te naj peljem tja?«

»Kar pojdiva!« —

Gospa, ki jo je Joža poučeval, je bila kakih petintrideset. Joža se je čutil v njenem stanovanju kakor v svetišču. V težkih preprogah so se udiral njegovi nakovani čevlji, zavese na oknih so bile razkošne, slike na stenah pestre in velike kot v cerkvi. Gospa je bila prijazna in Joža ni odhajal nikdar lačen od nje.

Bilo je v ponedeljek in Joža je imel zopet uro. Komaj je čakal, da odbije v zvoniku enajst, da potem gre h gospe. Glad ga je mučil in zato je težko čakal, ker je vedel, da ga gospa pogosti s kruhom in maslom.

Ko pozvoni, pride gospa sama odpirat. Bila je lahko in razkošno oblečena.

»Klanjam se, gospod Koritnik, klanjam se!«

»Ljubim roke —«

»Sem vas že nestrpno čakala.«

S koketnim nasmeškom ga je vedla k majhni mizici; na nji je bilo svinjetine, belega kruha in dva kozarca.

Joža je hvaležno pogledal gospo, toliko hvaležnejši, kolikor več je bilo kruha.

Z rahlo silo ga je posadila za mizico, ker se je branil, pač navidez branil, ker je že navada taka. A ko je sedel, ni trenil očmi, tako hlastno je jedel.

Gospa se je vsedla prav blizu njega in čeblljala, kot bi imela pred seboj starega prijatelja.

Takrat se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi.

Ko je šel Ivan opoldan proti domu, je že od daleč videl Joža, kako hiti proti njemu.

Ves zasopel in rdeč od razburjenja je bruhnil iz sebe:

»Ivan, ti si me prodal, ti si me prodal — fuj! Ha-ha-ha, za deset kron, kajne? O-o-o!«

Prijel se je za glavo, kot bi mu jo hotelo razgnati.

»Kaj, se ti meša?«

»Kaj se delaš takšnega? Jaz vem, da si me ti čisto navadno prodal oni-le — oni-le vlačugi. Ha, pa misli, da me ima za deset kron in za kos kruha — ho, ho, ho! Prekleta!«

»Ti si znorel! Kaj se pa razburjaš?«

»Molči! Nič več nočem —«

»Če sem ti hotel dobro!«

»Dobro? Ali si pozabil, kaj si mi nekoč govoril o visokih ciljih in o idealih? Jaz jih še imam —«

»Ha-ha-ha! Norec — idealist! Imenitno! Ha-ha-ha! Idealist. Saj res — jaz sem tudi bil, viš, jaz tudi, dokler se nisem naveličal živeti od samih vzorov. Glej, pri vseh visokih ciljih sem sušico dobil — Ha-ha-ha, le čakaj, se vzorov naješ, ti bo še navaden kruh ljubši kot vsi vzori —«

Joža ni več poslušal. V prsih ga je nekaj zapeklo in zbolelo. Bežal je v dvorano na

Berta Pavlinec

Spomini na študentski taboč na Lešah 1939

Prišli študentje so v vas nekoč za kratek čas, so kmete vse obiskali in vriskali na glas. Le kaj pomenilo je to, so redki vedeli samo.

So z mladimi se družili, učili otroke pet, Nabrusimo kose, zadonelo je v svet.

Skrbeli so tudi za to, da v vasi dolgčas ni bilo.

Minili tedni trije so in prišlo je slovo, prenekatera deklica je solzno imela oko. Ker ti študenti, mladi vsi, po vasi so tudi plavšali.

Na predvečer predstava je odrska bila, prisotna tam je bila mladina z vasi vsa. Šaljive točke so bile in resne deklamacije.

Preteklo mnogo časa je in tista naša vas je z leti spremenila čisto svoj obraz, a vsi ljudje spominjamo se na študente mlade vse.

svojo postelj. Za trenutek se mu je zagнул Ivan, a potem je prekel ves svet, ki v sebičnosti in neusmiljenju gazi v nebo kipeče sile, da segnijo v blatu.

Hu-u!

Zaril se je v slamo in zaihtel kakor otrok. —

III.

Tisto jutro je vstal Joža zadnji. Bil je slab, da se je opotekal. Vrtelo se mu je pred očmi in včasih ga je posilil suh kašelj. Iz oči in suhega lica mu je zrl glad, skozi prozorno kožo mu je vpil blazen krik za — kruhom.

Joža se je vsedel na posteljo. Iz žepov si je poiskal zadnje tobačne praške in jih zavil v cigareto. Vedel je, da mu kajenje škoduje; a bil je lačen, grozovito lačen, tako da bi bil jedel strup, samo da jê; še bolj, da ga oma-mi in opijani.

Na nasprotni strani sobe je čepel na kovčku mladenič in slastno jedel kruh. Joža ni trenil z očmi od njega. Požiral je z njim, govtal z njim, le sital se ni z njim.

Vstal je, se opotekel proti vratom in drvel po stopnicah in na ulico. A tu je kričala iz vseh oken sita slast, iz vseh izložb bogastvo in življenje.

Na oglih so prodajale ženice pomaranče, kruh, beli, diseči kruh. Joža je bežal dalje, s silo požiral slane, ki so bile grenke in suhe obenem. Nekje se je zaletel v psa, ki je glodal kost. Skoroda mu je zavidal; brnil bi bil psa v stran in pobral kost ter jo glodal sam.

Nekaj blaznega ga je obšlo, na glas se je zakrohotal, da so se mimo hiteči spogledali.

Čutil je ostre poglede, stisnil zobe in dirjal dalje. Ves gnev mu je silil iz srca in na jezik. Pljuval bi bil, bil, klel — zakričal iz globin zaničevane in gažene človečnosti: Mar nisem človek kot vi vsi? Kdo vam daje pravico, da ste pijani izobilja in greste mimo mene?!

»Hu-u, kaj sem kirv, da mi niso že v zibel položili blazin in brezskrbnega življenja in bogastva —«

Ah, nič, nič! Samo — kruha, samo košček kruha ...

Zdelo se mu je, da ga mine razum, da se zaleti v prvega, ki ga sreča, in ga vpraša: Kaj si ti? Ali nisi samo — človek? — Ha-ha-ha, samo človek ... A jaz? Kaj sem jaz? Sem mar manj?

Begal je po mestu, dokler ni spet stal pred visokim poslopjem. Planil je v sobo, kjer je spal s tovariši; nikogar ni bilo. Zaletel se je proti kovčku, kamor je bil mladenič spravil svoj kruh, odprl s silo in si odlomil polovico.

Potem je bežal iz sobe na hodnik, se stisnil v mračen kot in tiščal z obema rokama kruh v gladni goltanec. Oči so se mu izbuljile, strast je bila v njih, strast gladi, strast za — kruhom ... —

Ko je bil mrak, se je splazil nazaj v sobo. Onemogel se je zgrudil na slamnjačo. Bal se je, da zapazi mladenič, da mu je nekdo kradel kruh.

Ni mogel zatisniti očesa. Iz mračnih kotov mu je šepetalo: tat — tat — ...

V srcu mu je vpilo: tat — tat ...

Mašil si je ušesa, da ne čuje; a vpilo je še razločneje. Otepal je z rokami krog sebe; a sence so bile zveste, silile so še bolj vanj, kakor mōra, da ga potlačijo.

Tat ... tat ...

Planil je k oknu, da si ohladi vročo glavo; planil skozi vrata in bežal v noč, da se umiri.

Ko so vsi že spali, se je šele vrnil. Naslonil se je na okno in strmel v noč; a v srcu se mu ni ganilo nobeno čustvo.

Zatekel se je na postelj, zleknil se; a bil hip zatem že zopet ob oknu.

Nekje iz predmestja sēm je pridrhtel otožen napev. Joža je koprneče stegnil roko v noč, z drugo se prijel za glavo. V prsih mu je zahropelo in bolno se mu je izvilo in govorilo ves njegov obup:

»Ali še ni jutra?«

Kašelj ga je posilil, roka mu je omahnila in glava mu je klonila nizko doli na prsi ... Kot v nezavesti so mu zašepetale ustne:

»Mene je strah!« —

Teden za tednom, dan za dnem — vsak dan je crnila kaplja iz žil in ulice so jo pogoltnile; vsak dan kaplja žlahtne, sočne krvi mladosti, da so bledela lica od večera na jutro, od jutra na večer, in so se pogrezale oči, goblje, globlje.

Tako so si hale njegove moči in cilji so bledeli in postajali motni, motnejši; suhe pošasti so bolj tiščale vanj in tiščale nanj in ga trle k tlom in v blato ...

Takrat je ugasnil ogenj v njegovih očeh.

Visokospoštovani gospod ravnatelj!

V prilogi pošiljam črtico »Za vzori«, če jo morete porabiti v podlistek.

Stvarca bi imela biti več ali manj reklamnega značaja, ker naši medicinci mislijo v velikonočnih počitnicah pobirati za svoj izčrpani fond.

Zagreb, 23. III. 1920.

V globokem spoštovanju
Fran Sušnik

Dragica Zavratnik

Sedim na bzequ reke

Sedim na bregu reke
in sanjam,
zaprem oči in počivam
nič manj globoko
kot vsaka druga stvar.
Dosmrtno obsojena
na tesne celice
čutim tok reke ...

Nihče ne gre
čez reko dvakrat,
zakaj reke
tečejo k smrti.
Bele ptice možganov
naj odletijo same.

In sem sedela
na bregu reke
in goltala meglice,
ko sem iskala obraz,
ki je bil samo moj.

Mirko Kumer

Kres na Uršlji gori

Vsakokrat ko v »Fužinarju« berem kakšen članek, ki opisuje dogodke iz obdobja NOB na območju Mežiške doline, predvsem pa če so se dogajali na obronkih Uršlje gore, se spomnim na noč, ko je bil požgan Dom na Uršlji gori. In prav tolikokrat sem sam sebi obljubil, da bom ta dogodek opisal v našem »Fužinarju«, saj je bilo v njem doslej opisanih že nešteto spominov iz dobe okupacije. Tudi požig Doma na Uršlji gori je že bil večkrat omenjen, vendar povsem na kratko: ali samo datum požiga ali kratek zapis o dogodku, ki je bil na splošno znan.

V »Fužinarju« 25. 11. 1988 pa je na strani 24 po medvojnih zapiskih dr. Sušnika omenjeno tudi moje ime, oziroma podatek, da sem kot priča bil navzoč ob požigu. V tem zapisu je verjetno nehote navedeno napačno ime moje sestre in da so kočjo zažgali četniki. Ker pa še nisem nikjer zasledil točnejšega opisa tega dogodka, naj ga opišem, kot sem ga sam doživel.

Dne 29. avgusta 1942 popoldne sva se s sestro Anico (ne Marto, kot piše dr. Sušnik), ki sedaj kot vdova Drev živi v Mariboru, odpravila na Uršljo goro. V Dom

sva prišla precej zgodaj (bila sva menda prva turista popoldne tistega dne) in sva se s takratnim oskrbnikom Krivcem ter njegovo ženo dogovorila za prenočišče v eni od sob. V sobo sva že spravila najino skromno opremo, popila vsak po skodelico čaja, nato pa sva se domenila, da do večera greva malo po Gori, da bi uživala razgled in opazovala sončni zahod.

Šla sva na vrh, od tam še na drugi, zahodni vrh in tam obsedela. Sonce je počasi tonilo v oranžnem žaru za Peco oz. Karavankami. V polmraku sva se od križa po stezi vračala proti Domu. Ko se steza spusti v globel proti dvorišču med Domom in cerkvijo, zagledava pred Domom precejšnje število ljudi. Sprašujeva se, ali se je med najinim sprehodom nabralo toliko turistov ali kaj ...? Pri tem opaziva, da so nekateri oboroženi in že mi šine misel: Kaj če so to gošarji-partizani? Sestro je bilo malo strah in se je stisnila k meni, mene pa je nekako vzradostilo: »Danes bom res lahko videl in govoril s PARTIZANI«. Ime »partizani« je bila doslej neznana — nova beseda, čeprav so že do naših krajev pronicale govornice, da se na Gorenjskem slo-

venski fantje zbirajo v gošah (od tod ime »gošarji«) v odporu do okupatorja ter da so izvedli že marsikatero akcijo. Seveda so jih Nemci imenovali le »bandite«, ime partizani pa se je pojavilo šušljaje in skrivnostno.

Ko sva s sestro prišla pred stavbo Doma, sva bila takoj zajeta z ostalimi turisti (kakšnih 8 do 10) in oskrbnikom. Partizanov je bilo mogoče 10 do 15, ki so nas obstopili. Skoraj vsi so bili v civilnih oblekah in različno oboroženi. Njihov vodja nam je povedal, da bodo dom zažgali, da bi Nemci tu ne mogli imeti svoje postojanke. (Ko sem bil 15. 6. 1941 prav tako na Gori, je bil dom zaseden z nemškim vojaštvom.) Naročil je oskrbnikom, da iznosita vsa živila in pijačo, ter turistom, da vzamejo svoje stvari. Ko je bilo to storjeno, so v desnem prostoru — v gostinski sobi zahrskali lesení stoli in mize, ki so jih partizani razbili in zmetali na kup v sredino sobe in prižgali. Istočasno so naročili partizanu Dušku, da naj gre zažgat mežnarijo ali »spodnjo uto«, kot so jo tudi imenovali in je bila le kakih 20 metrov oddaljena od doma. Ker je bil Duško manjše postave, mu je drug partizan nastavil roke in ramena, da je z gornje strani stavbe splezal na streho. Hitro je razdril škodljasto streho in odtrgane škodlje naložil na kup v podstrešju ter prižgal. Ko se je ogenj dobro prijel, je vzhiceno vzkliknil: »Že gori! Medtem je močno prasketalo tudi že v gostinski sobi doma in ognjeni zublji so že zajeli vrata in okna.

Pri vsem razgovorjanju in odločanju je imela eno glavnih besed tudi partizanka po imenu »Mica«. Ob tem sem tudi opazil, da je kakšnih 20 metrov levo od doma na

skali sedel starejši partizan, slok možakar in v očeh so se mu lesketale solze. Če se prav spomnim, so ga klicali »Sulc« (ali podobno). Verjetno ga je prizor navdal z žalostjo, da morajo borci za svobodo požigati domove na lastnih slovenskih tleh.

Ko je zanesljivo vse gorelo in so se partizani odžejali z zaplenjeno pijačo ter si naložili živila in odeje, so nas turiste razporedili v kolono, tako da smo v gosjem redu pomešani med partizane odšli po stezi navzdol na južni strani Gore. Šli smo mimo kmetije Šisernik do razpotja Križan in naprej po cesti do cerkvice Šent Vid. Med potjo sem se pogovarjal s partizanom Bojanom (?), postavnim fantom, verjetno je bil študent. Govoril mi je v trdnem prepričanju o zmagi, o nujnosti vstaje in njenem poslanstvu. Njegovo prepričljivo in inteligentno govorjenje je prepričalo tudi mojo sestro, da je začela misliti drugače o nemških zavojevalcih. Mene pa je še bolj utrdilo v prepričanju, da sem pravilno razumel Hitlerjev »Mein Kampf«, v kateri zaničuje vse male narode, češ da niso vredni, da obstajajo in da so že od nastanka obsojeni na propast. Z njimi ni treba imeti usmiljenja in jih je podrediti nemškemu »Herrenvolku« oziroma jih iztrebiti.

Na poti z Gore so me presenetili pošastni ognji izza grebena planine proti Razborju. Videlo se je, kot da bi gorela cela planina ali kot da bi izbruhnili ognjeniki. Na moje vprašanje, kaj ti ognji pomenijo, mi je spremljajoči partizan odgovoril, da so to kmetije, ki so jih izdajale in da so jih zato partizani požgali. Sam pri sebi pa tega ukrepa nisem mogel razumeti, saj je bila to prekruta kazen za ljudi teh kmetij. S ceste od Križana naprej pa smo videli nazaj na Gori prav tako žareče nebo...

Ko je kolona prispela do cerkvice v Šent Vidu, smo se ustavili. Tu nas je sprejela številčnejša partizanska skupina, v kateri so bili mnogi v starojugoslovanskih vojaških uniformah. Nas »zarobljenike« so postavili v vrsto pred vzhodnim zidom cerkve v senci mesečine. Pred nas sta stopila dva partizana — verjetno vodja enote. Eden je bil v vojaški uniformi in je govoril srbohrvaško, drugi pa v civilu in je govoril slovensko. Vsakega posebej sta spraševala, od kod je in kaj si misli o njihovi borbi. Jaz sem stal nekako v sredini vrste in ko prideta do mene, me uniformirani vpraša: »Pa šta ti kažeš o našoj borbi?« Jaz pa mu odgovorim: »Tu pred vsemi nočem nič govoriti, če hočete, pa le na štiri oči«. Zavrne me z ostrejšim glasom: »Tu kod nas možeš govoriti sve šta hočeš pred svima«.

Jaz sem že hotel odgovoriti, da pred partizani že, ne pa pred turisti, ki me lahko prijavijo nemškemu oblastem, pa naju je prekinil Slovenec in dejal: »Pusti ga, kompromitiral se je že!« (Ker sem prvokrat slišal besedo »kompromitiral«, me je bilo malo strah, kaj to pomeni.)

Ko sta prišla z vprašanji do kraja vrste, me je Slovenec poklical in me vodil na drugo stran cerkvice, kjer smo se z obema vodilnima usedli k zidu. Vladala je tišina in mesec je razsvetljeval zidovje cerkve, kot bi bil dan. Videlo so se planine Smrekovca, bilo je že čez polnoč. Začela sta me spraševati natančneje o mojih podatkih, zaposlitvi, stanovanju, katere kmetije v

okolici Prevalj so slovensko zavedne in zanesljive, kdo je v trgu zanesljiv, o vojaštvu in drugih oboroženih silah in podobno. Ker sem sorazmerno dobro poznal stvari, o katerih so me spraševali, tudi kmete sem poznal v širši okolici, sem jih o vsem tem informiral. Povedal sem jim tudi nekaj domačih imen kmetij, kjer bi se lahko oglasili. Proti koncu razgovora me je uniformirani vprašal, če se jim jaz ne bi kar pridružil. Odgovoril sem mu, da zaenkrat nimam tega namena, saj sem se šele pred šestimi meseci poročil, imam sinka, sem sam zaposlen ter moram skrbeti za družino.

Na vprašanje, če se ob potrebi lahko zglašijo pri meni na domu, sem odgovoril, da lahko, vendar ob zanesljivi tajnosti.

Nazadnje me Slovenec vpraša, če poznam na Prevaljah Maksa Sekola. »Seveda«, mu odgovorim, »saj sva hodila skupaj v meščansko šolo v Mežico«. »Lepo ga pozdravi od Vlada, on bo že vedel, od koga«, mi reče.

Zjutraj ob svitu so nas vse turiste (jaz jih razen Krivca nisem poznal) partizani izpustili in smo se brez njihovega spremstva po poti razkropili proti domu. Sestro sva šla nazaj proti Križanu in po kolovozu mimo kmetij onstran Uršlje gore do Navrškega križa. Pri križu sva malo počivala, saj je že sijalo sonce in utrgala sva nekaj jagod. Nadaljevala sva pot mimo Godčevega križa proti Godcu. Tu sva srečala pomešane okupatorjeve oborožene sile: žandarmerijo, SA in v civilu domače hitlerjance. Bajse so izvedli akcijo na Uršljo goro z vseh strani in kolikor se spominjam,

Milan Vošank

Na samotnih poteh

Kakor da bi zašel v mračno podzemlje, v sam pekel, razmišljam, ko zgodnjega poznoavgustovskega dne hodim skozi globel pod Bukovnikovo kmetijo in nato navzgor proti Raduhi, in z vseh strani pritiska kadeče se meglovje, nekakšni oblačni valovi, ne le beli in sivi, tudi že skorajda črni, povsod okoli poti pa nemo, nekaj tuje, komaj vidno, štrlijo v zrak drevesa, kakor stražarji na poti v neskončno večnost. Pa sem pričakoval, preklinjam sam pri sebi, s te poti prelepe sončne poglede proti raduškim ostenjem. Vseeno se ne obotavljam, hitim navzgor v skitem upanju, da se bo ta megleni pekel le razkadil. In glej, ko stopam na planino Grohat, tja proti prvi stari pastirski bajti, nenadoma prestopim mejo iz mračnosti v svetlobo. Meglovje hiti navzdol in zgoraj se odkriva zidovje Raduhe: najprej pod modrim nebom ugledam osončene grebene male Raduhe, pa že zraven pečovje Laneža in na drugi strani stolpovje srednje Raduhe. Pravzame me občutek lepote, tiste notranje lepote, ko mi duša in srce zavriskata obenem, ko me preplavi val prijetnih čustev, ugodja, ne, bolje — omame, da se mi hoče kar zavrteti v glavi od veselja, da sem zopet tu, na poti v gore, v te moje koroške gore. Ubežnik za nekaj ur, od vsakdana. Padel bi na kolena

brez uspeha. K sreči se nisva srečala s kakim vodjem teh šturmovcev, ki bi naju podrobneje spraševal o situaciji. Na poti proti domu čez Krvavec, sem sestri zabičal, naj nikakor ne pove podrobnosti nikomur, ne domačim in tudi ne gestapovcem, če bo zaslišana. Jaz pa sem se na zaslišanju delal nevednega, nisem poznal ne krajev in ne imen kmetij in seveda še najmanj sem vedel o partizanih samih in o razgovorih z njimi, čeprav so mi imena kmetij bila znana, pri šentviški cerkvi pa sem že bil.

PRIPIS: Že naslednji dan po požaru sem stopil do Maksa Sekola, mu prenesel pozdrav in tudi povedal ves doživljaj. Nisem ga spraševal po imenu njegovega partizanskega prijatelja, saj smo si v tistih časih povedali le to, kar je bilo potrebno. Ker pa seveda nikoli ne bom pozabil tega dogodka in ker o tistih partizanih nisem več slišal, sem po osvoboditvi spraševal znane borce, kdo so bili ti partizani in kam so izginili.

Zvedel nisem nič konkretnega. Le to, da naj bi bil to »Kranjčev bataljon«, da je bilo v njem precej Celjanov, da so iz naših krajev odšli na Pohorje, kjer naj bi padli. Iz »Fužinarja« pa izvem, da je »skupinica partizanov 1. štajerskega bataljona, ki jo je vodil Vlado Letonja, požgala koč na Uršlji gori«...

Še danes pa sem ponosen, da sem bil partizanom eden prvih (če ne prvi) obveščevalec s Prevalj. To nalogo sem opravljal tudi še pozneje vse do osvoboditve. O tem pa kdaj drugič.

in se zahvaljeval nebu in Bogu za to doživetje, pa se ne znam ustaviti, še bolj pohitim na poti čez planino, mimo votle skale, v katero mečemo novce za srečo, pa sem danes pozabil na drobiž in imam zato sedaj kar slabo vest, mimo zadnje pastirske bajte in mimo razrušene dobre stare kočice. Tu, na prostoru pod meliščem pa me kar nekaj zadrži, da se moram pustiti zapeljati spominom na komajda minulo preteklost: na vsa vesela dogajanja med prijatelji, na večere ob ognjih, na pitje in petje, pa spet na drugačne, mirne in obenem tesnobne noči pred plezalnimi vzponi, ter na tista sproščanja potem, ko so stene spet ostajale same, mi pa spodaj, vsi glasni in bahavi in pirovsko navdušeni ter omotični od doživetij. In še, seveda, tu so spomini na vsa lepa dekleta na tej planini, na vse ljubezni v obeh bajtah na Grohatu, ki pa ju je, kakor za kazen za vse grehe, pred leti, drugo za drugo, odnesel snežni plaz izpod stene male Raduhe.

Hitim naprej, zapuščam planino Grohat, dokler ne obstojim na travnatem sedlu. Tu bom zapustil svet markiranih poti in poiskal stezice pod srednjo in veliko Raduho, pod tem kilometrskim kolosom pečevja vse tja do konca, tam visoko nekje nad Savinjsko dolino. Pravzaprav še nikdar nisem prišel do

konca te poti, čeprav na Raduho zahajam že pol četrtsotletja. Ne vem, zakaj tako, ko pa so mi prijatelji toliko govorili o tem tihem svetu samotnih poti, odmaknjenem in samosvojem, kamor znajo zaiti le redki in kamor sem se vedno oziral z dvorišča Bukovnikove kmetije, s poti na Olševo in z drugih, oddaljencejših gora. Poti in hotenja so me vedno speljala drugam po tej veliki gori, dolg pa je ostajal.

Še postojim tu na sedlu, le zakaj bi kar hitel, ko je pred mano vse ostenje male Raduhe, pravi zid. Tu se je rojeval koroški alpinizem, in živi naprej. Sem so plezalci našli pot že leta sedemintridesetega in osemtridesetega, vojna vihra je nato prekinila prenekatero misel o gorah, da so šele leta šestinpetdesetega mladi zopet poiskali poti do tega pečevja, in potem je zaživelo: pestra oblikovanost stene je omogočila nastajanje raznolikih plezalnih smeri. Da, tu, v tej steni, sem tudi sam začel zares s svojim alpinizmom, dokler nisem hotel še več in s prijateljskima Markom in Hansom zarisal v najstrmejši del stene dve novi težavni smeri: Študentsko in Živo, potem pa sem se umiril in zopet postal častilec, vse do danes, dobrih starih klasičnih smeri. Ja, in srečal sem se s to steno prvič pozimi, mrzlega januarja petinsedemdesetega. Od tod, kjer sedaj stojim, se nas je večja družba napotila čez Vetrne police, zametene jarke in skalne skoke. Milan me je navezal na svojo vrv, in bilo je toliko vsega, novega, zanimivega, le-

pega, tudi napornega in mrzlega seveda, ter z nekaj strahu in tesnobe obenem, da sem sklenil se zapisati temu športu, ki me je kasneje še dostikrat življenjsko preizkušal, toda koliko lepega so mi gore dale!

Ozrem se še naokoli: onkraj zamegljenih dolin Koprivne in Tople se vlečejo dolga pobočja Pece, ter zraven, levo, grebeni Olševe. Pa na drugi strani, nad Savinjsko dolino — kakšen pogled: vsi v soncu, grebeni in vrhovi Turske gore, Rink in Skute, spodaj v vznožju pa še zaliti z meglovjem.

Moram naprej. Čez poraščena pobočja Lipnega plazu iščem staro pot, ki pa se je le še mestoma obdržala, dokler ne zavijem navzdol v gruščnato grapo Studenec. Zaman iščem leseni žleb, ki je dolga leta zajemal iz skalnega izvira, čas je opravil svoje. Nad grapo se požene navpik črno pečevje — spominjam se, da smo neke zime, ko je bilo na debelo zameteno, lagodno splezali čezenj — spodaj so prepadna pobočja, da je popotniku kar tesno pri srcu in raje pohiti naprej. Med redkimi macesni se strmo navzgor povzpnem na travnato ravnico Dolgi plaz, kjer je menda včasih stala pastirska bajta, sedaj pa je to le še lep prostor v gorah, kjer kar moraš postati in se zazreti navzgor čez vrhove zadnjih macesnov v Steber velike Raduhe. Kakšna mogočna stvaritev narave v tem stebrovju; postavil bi ga v stari Egipt, pa bi vsi občudovali njegovo piramidasto obliko, razstavil bi ga v antični Grčiji, malo oklesal, pa bi zgodovinarji da-

nes razglabljali o njegovi jonski ali dorski zasnovi. Ob stebri razi pečevje globok graben: tu sem v navezi z Rokom spoznaval resnico pravega zimskega alpinizma, zaledenelih kaminov in strmih zasneženih pobočij, orkanskega vetra in hudega mraza. In za nagrado — doživljaj, ki se ga ne da pozabiti — prečudovito umirjenje narave na vrhu gore ob barviti večerni zarji. Poleti pa je tam čez lahkotno plezanje, zato sem vedno tako rad tu plezalsko samotaril. Premišljam: sam v gorah, prepuščen sebi in naravi. V gorah cenim in imam rad prijateljsko družbo in v gorah sem rad sam (pa dandanes čisto tudi kar že moram, če sploh hočem biti v gorah, ko se moja hribovska generacija vse bolj izgublja! Na takšnih samotnih poteh lahko najgloblje prisluhnem sam sebi in doživljam razsežnosti gora še drugače. Morebiti sem tudi zato danes sam na tej dolgi poti.

Moram zapustiti to idiliko na Dolgem plazu. Od tod naprej še nisem hodil, poti v osrčje velike Raduhe si bom moral še poiskati. Nekaj v meni me opozarja na previdnost. Kaj bom doživel v teh prostranstvih? Med macesni se povzpnem do pod stene, kjer naletim na od gamsov shojene stezice. To bo menda stara Ovčja pot, ki naj bi vodila pod vso steno. Tu, pod tem sivim pečevjem, stebri in grapami, sem nenadoma kakor v drugem svetu. Vse je nekam drugače, se mi zazdi, kot pod drugimi stenami, bolj zlovesče in srhljivih, nenavadnih oblik skalnih tvorb. Prostor za demone, bi porekel pesnik mračnosti. Tu je gora res samotna. Toda le kako rohani v neurju, v viharjih, v snežnih plazovih? In le kako zna biti skrivnostno lepa tukajšnja narava, kadar tiho pada sneg. Kar ustavljam se, da prisluhnem v tišino. To je tista tišina, ki zna šepetati, ki je skrita, prikrita, vendar tako občutena, polna nečesa neznanega, pričakovanega, tesnobe. Sedaj sem tu, ujetnik te tišine, ujetnik gore, pa vendar tako svoboden in prost vseh spon. Svoboden v svobodi, po kateri toliko hrepenim v dolinah, vržen v kolos hitenja in borbe za obstoj. Kolikokrat se ob večerih ozrem skozi okna, tja daleč: tam za črnimi drevesi rdeče zahaja sonce in slutim grebene gora. Takrat moja duša in srce poletita proti svobodnim grebenom in vrhovom. Ljudje, mnogi, pa ne znajo, nočejo opaziti te moje lepote, jo prezrejo, zavržejo, ničesar materialnega ne nudi, in se prepirajo o bogastvu in revščini ...

Pridem v grapo, ki pa se konča nad prepodom, zato moram po strmem rušju navzdol in čez položne plati do trav in rušja, kjer zopet najdem pot. Svet se tu malo razmakne, bolj zaduha, nič več tako utesnjen. Spodaj so gosto poraščena pobočja, zgoraj pa seveda eno samo veliko ostenje, kakor da sega do nebes. Oziram se v pečine, da bi uzrl znani Amfiteater, krnico sredi sten, pa ga te dobro skrivajo. In tu, naprej ob poti: nenavadna zanimivost. Skalna goba. Res prava oblika in pravo ime. Iz srede te skalne tvorbe trdoživo raste droban macesen. Sožitje za nekaj let, morda desetletij.

Že vseskozi med potjo iščem po stenah možne plezalne smeri. Ni jih ravno veliko, so pa znali tu plezalci odkriti prenekatero šibko točko pečine. To mora biti res nekaj lepega za alpinista, sredi te samote odkrivati in plezati po še nedotaknjenih pečeh. Kar zavidam tem prvim plezalcem — kakor drugod po Raduhi, so bile tudi tu prve smeri preplezane sedemintridesetega in osem-

Cerkev na Strojni —
stoletna mladenka

intridesetega leta, vsekakor pa so morali lovci in pastirji najti poti v te strmine že poprej. Le kakšen je moral biti občutek prvopristopnikov? Strah? Veselje? Ali ničesar od tega, le želja po nečem novem, po odkrivanju? Vsekakor pa velika pustolovščina. Obstojim na rušnati izpostavljeni polici, nad mano sami stebri in plati, vmes pa zajede.

Sedaj sem prvič danes v zagati, saj kar ne znam naprej. Plazim se med rušjem, pa vedno obstojim nad prepadi. Nazadnje splezam po kaminu na široko gredino in nato navzdol v grapo in spet ven in glej, spet je tu shojena pot. Od gamsov, od ljudi?

Še vedno je v meni nekaj prikrite tesnobe, kako se bo izšla ta moja pot, pa jo kar odganjam in se veselim, da sem tu. Dojel sem že vso razsežnost velike Raduhe, navadil sem se že na to divjo oblikovanost ostenij in navadil sem se že na to samoto in tišino. Tu je popotnik res sam. Tako sem se vživel v ta odmaknjeni svet, da že kar vedno znova težko čakam, kakšen pogled se mi bo odprl za naslednjim vogalom. Gora s svojo težo pritiska name, pa te obtežitve danes ne občutim. Zato sem hvaležen naravi, da lahko tako živim z njo, z njenim utripom. Imel sem to srečo, da sem otroštvo in mladost preživel sredi narave, na očetnjavi, na hribovski kmetiji s pogledom na Uršljo goro, da sem se zgodaj navadil znati naravi tudi prisluhniti. No ja, pravzaprav me je življenje samo vodilo v to izkušnjo, ki se je z leti vse bolj oklepam in hvalim, da je tako. To bo menda tista globoka, skrita srečnost v meni. In tako sem kar moral najti pot v gore. Pa ne vem, kdaj se je pravzaprav začelo: enkrat še v osnovni šoli je moralo biti. Ali ob prvem obisku Uršlje gore, ali morda... pa saj ni pomembno. Zanimivo, kako imamo gorniki sila različne zgodbe na to temo. Prvi začetki, prva odkrivanja gora in prva srečevanja s planinci in kasneje z alpinisti, prva hribovska prijateljstva, to so zame in verjetno za vsakogar nepozabna doživetja. Le nerad se spominjam obsojanja domačega sosedskega okolja, da sem dolgo te svoje planinske poti prikrival, preden sem zbral dovolj poguma in samozavesti. V gorah, med prijatelji, sredi pravega hribovskega veselja, pa so se itak vse tegobe pozabile. Toda vseeno sem gore preklinjal, in veste, kdaj: ko smo se vračali z napornih tur in sem moral z avtobusne postaje še precej hoditi v hrib do doma, često ponoči. Danes je seveda drugače, saj nam je lasten prevoz skrajšal marsikatero nepotrebno hojo, pa zato morebiti okrnil popolnost doživetja in pustolovščine.

Spešim med rušjem navzgor, dokler ne obstojim pod mogočnim stebrovjem. In za tem kolosom, pomaknjeno navznoter, ugledam navpično in v vrhu celo previsno trikotno steno. Da, to bo Piramida. Dosti sem slišal od plezalcev o tej steni, pravzaprav steni v steni velike Raduhe, ki jo, zanimivo, iz doline le stežka ali je sploh ne ugledaš. Pogled nanjo od bliže pa te mora prevzeti. Semkaj se je zagledal prijatelj Miha in vodil soplezalce k nastajanju težkih plezalnih smeri. Celo znani alpinist Franček je našel pot do teh sten, in ni se čuditi. Če bi imel s seboj soplezalca, razmišljam, se ne bi mogel odreči enemu od razov, ki sta mi najbolj všeč. Tako pa bo ostal zopet en plezalski dolg več.

Po grušču se spustim do dna Piramide, tu najbolj občutim težo previsov pod vrhom stene, ki jim plezalci pravijo Nos, in zatem navzgor na greben, in že spet moram postati:

Zavetna lega

prišel sem na prijazno malo jaso, ki spodaj preide v strmo poraščeno pobočje, zgoraj pa jo zapirajo previsne stene. To je bivak Planika. Pravnje ime, saj že, ko malo hodim naokrog, najdem cele šope planik. Sklonim se k njim, jih opazujem: kako lepi cvetovi, ne bojte se, pred mano ste varni, sem le vaš občudovalec v naravi in verjetno vsi ostali redki, ki najdejo pot semkaj. Pod previsi odkrijem za silo izdelane prostore za prenočevanje. Ja, ja, noč tukaj ti mora vzburkati kri. Kar nekaj še iščem naprej, dokler končno v skalni duplini ne odkrijem škatle s podpisami. Ni jih dosti, vsa imena so mi poznana: samotni iskalci lepote, plezalske naveze, zaljubljeni parčki, in kar ne morem verjeti, da že dve leti ni bilo tu nikogar. Ali pa so bili vsi brez pisal, kakor jaz danes.

Vem, da je pred mano še dolga in nepoznana pot, pa se kar obotavljam, posedam in popolnoma sproščeno uživam v tem gorskem raju. Predajam se miru in tišini: res, od nikoder nobenega šuma, zvoka, premika, le oblaki zgoraj nad krošnjami macesnov drse v daljave. V gorah zna biti res lepo, samo znati moraš to lepoto odkrivati, jo najti, jo zaznati, občudovati, prisluhniti... Hvaležen sem prijateljem, ki so mi pokazali poti v gore. Bil sem že v situacijah, kakor vsak zapriseženi gornik, ko sem doživel v gorah hude duševne pretrese, grožnje, udarce, ko sem se zaklinjal, da me v ta svet več ne bo, pa sem obenem tudi vedno spoznaval, da si lažem, in v gore se vračam. Popolnoma mi je jasna in poznana druga plat gora, med plezanjem so se mi ruvali klini, sem zdrsel čez mokre plati, padel v globine in se ujel v vrv, name so padale skale, me stresale strele, sem norel od strahu, v gorah so mi umrli prijatelji, sem bil obupan in potolčen. Toda ravno zato znam prekleto ceniti to naše kratko življenje. Zavedam se tega in danes vem: v gore se vračam doživljat lepoto, in še kako vem, da te lepote, te omame, te silne eksplozije čustev, vedno ne bom našel, da pa jo velja vedno znova iskati! Znam najti zadovoljstvo v športnem plezanju in rekreativnih športih, kolesarjenju in smučarskem teku, ali vedno iščem obenem v daljavi obri-

se gora in čakam na nove poti nanje. Gore so že zdavnaj postale del mojega življenja.

Se enkrat obhodim jaso bivaka Planika, se ozrem proti stebrom Piramide in navzdol med macesne, pomislim, da bi se na vršni greben Raduhe povzpел po eni od lažjih plezalnih smeri, pa to misel koj ovržem, saj potem ne bi izpolnil dolga, da obhodim vso veliko Raduho, in že se zaženem čez grapo navzgor proti sončnim poraščnim grebenom s posameznimi skalami, kjer naj bi našel staro Herletovo pot. Iščem prehodov med rušjem in drevesi, plezam čez skalne odstavke, dokler ne stopim na greben. Rušja in dreves je vse več, strmina ne popušča, poti nikjer nobene, hitim in preklinjam, kakor da bi me podil sam vrag, in vse bolj spoznavam, kako resnično razsežna so pobočja velike Raduhe. Greben se končno oblikuje v prijaznejši oster raz, ki se mu umikam po skalah in rušju levo in desno, dokler ne pridem do zaprudenega grabna in nato sedla. Tu končno najdem pot.

Sedaj si le oddahnem. Kakšni razgledi: Pod steno Raduhe obširni gozdovi in sredi njih senožeti kmeta Račnika in še niže, na dnu Savinjske doline, zaselek Solčava z dobro vidno značilno gotsko cerkvijo, vse pa v rahlem meglenu čadu. Ter onstran doline vrhovi Grintovec: odmaknjeni Križevnik, ponosna konica Ojstrice, dolgi hrbet Planjave in grebeni naprej vse do mogočne Skute. Pogled, vreden zabeležke na fotoaparatu. Bližu mene zaropoče, da se zdrzнем. Pa je le še nekdo na gori, si zamrmram, ko opazujem gamsa, ki v skokih izginja v gozdu.

Pot naprej me strmo vodi do krajše stene, ki jo z veseljem preplezam po ovinkih, in nato še kar navzgor, da se mi dozdeva, kakor da se mi vrh Raduhe izmika nekam pod oblake, dokler le ne stopim na plano, na travnata pobočja. Še nekaj sto metrov in pot se usloči proti vršnemu grebenu. Ugledam zabetonirani cepin z ovito jeklenico na vrhu Raduhe. In že tudi od presenečenja zazijam, ko tam ugledam sedečega planinca. Pa saj ni čudno, goro sem si danes kar prilastil, ali pa me je divjina njenih skritih pobočij obdala s pretiranim občutjem samote. Pozdraviva se z neznancem. Ozira se proti goram onstran Savinjske doline in me sprašuje, če je tisti najvišji Grintovec, ter mi obenem

pove, da gore slabo pozna, ker premalo zahaja v ta svet. Seveda je Grintovec, mu zadržim, čeprav dobro vem, da se ta ne vidi, je zadaj, ta vidni najvišji vrh pa je Skuta; le zakaj bi človeku kratil veselje.

Za kratko se ozrem čez položnejša južna pobočja male Raduhe proti Smrekovcu, Uršlji gori in v zamegljenem obzorju komaj opaznem Pohorju, in še čez mežiško globel tja proti Peci, ter že zavijam na zavarovano pot, na pritrjene jeklene vrvi čez steno srednje Raduhe. Kar nekam izgubljenega se počutim na teh klinih in rvavih jeklenicah, še ves pod vtisom svobode gibanja pod veliko Raduho, in oddahnem si, ko končno stopim med macesne. Moram se še pomuditi s pogledom na visoki, toda težavni za plezalce in težko dostopni. S prijetnimi spomini se najdalj oziram v piramidasti stolp, ki skriva v sebi zajedo, ravno pravšnje za lahkotno plezanje. Lanskega avgusta sem samotaril tam čez in nasmehnem se, ko pomislim, kako blizu množice planincev na zavarovani poti spodaj in grebenski poti zgoraj, sem bil ta nedelj-

ski dan, pa vendar v steni tako sam, tako skrit.

Na travnatem sedlu zaključim krog dolgega potovanja po veliki Raduhi. Spomini na doživetje bodo prišli za mano. Moral se bom v to samotno tihoto še vračati, toliko lepih, ne pretežavnih plezalnih smeri je tamkaj, še pomislim in že hitim navzdol proti planini Grohat, da kar preslišim štiri zadihane, koliko da je še do vrha, vprašanje, ki ga ne maram in zavpijem nazaj nekaj o treh urah, vedoč, da krepko pretiravam, ali pa sploh ne, toda naj mi oprostijo, ko pa so tako nenadno vdrl v sliko moje gore, da sem padel na trda tla vsakdanje resničnosti kar prehitro. Pa saj je že kar vseeno, takšno je pač življenje in hočeš nočeš, sprejeti ga moraš.

Zapuščam goro, že kar tečem proti dolini, pustolovščina je končana. Pri Bukovniku se bom seveda še ozrl v zidovje Velike Raduhe, kot običajno, potem pa pognal motor avtomobila, vedoč, da se vračam v svet vsakdanjosti, kjer bom tudi jaz preklinjal slabe plače in visoke cene in ...

Andrej Gradišnik

Vtisi z odprave na Satopanth (7075m)

Ko se je pred dvema letoma porodila ideja o meddruštveni odpravi v Garvalsko Himalajo, je bilo interesentov veliko, celo preveč. Ko se je bližal čas odprave, pa je število padalo. Taka pot je namreč precej draga. Nazadnje smo krenili v Indijo le trije: Tone Golnar iz Maribora kot vodja, Rok Preložnik iz Velenja in Andrej Gradišnik z Raven. V Himalaji se nam je pridružil še Dani Tič iz Slovenske Bistrice.

Udeležbo na odpravi so mi finančno omogočile posamezne delovne organizacije in obrtniki v koroški regiji, ZTKO Ravne, največji delež pa so prispevali prijatelji iz Alpinističnega odseka Ravne z delovnimi akcijami. Vsem se iskreno zahvaljujem.

Pogorje ob ledeniku Gangotri v Garvalski Himalaji leži približno 350 kilometrov severno od New Delhija. Slovenski alpinisti so prvič plezali v tem predelu šele leta 1987 in osvojili 6543 metrov visoki Shivaling. Tu je še vrsta drugih, izredno zanimivih in privlačnih šesttisočakov. Satopanth in Chaucambe presemeta višino sedemtisoč metrov. Prav ta višina pa je nam pomenila velik izziv, saj še nihče od nas ni plezal tako visoko.

Satopanth ima do sedaj preplezano le severno in južno pobočje. Nameravali smo plezati na južni strani gore, vendar je bila stena v pomonsumskem obdobju praktično nepreplezljiva in bi se izpostavili prevelikemu tveganju. Bazo smo postavili na severno stran gore. Izgubili smo deset dni in nekaj denarja zaradi nosačev, a odločitev se je obrestovala. V treh dneh (11.—13. 9. 1988) smo v hitrem, alpskem slogu osvojili vrh in varno sestopili v bazo. Če bi kla-

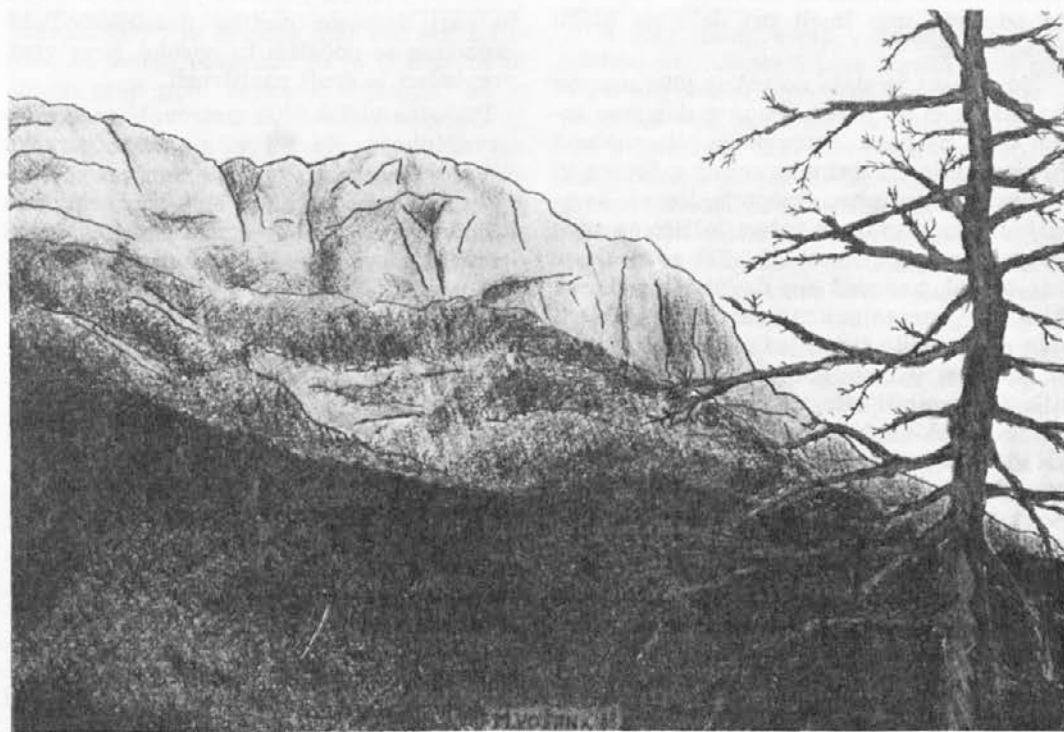
sično, postopoma osvajali goro, bi imeli veliko težav zaradi vremena, ki je bilo precej spremenljivo. Smer vzpona in sestopa ima višinsko razliko 1900 metrov in naklon v snegu in ledu med 30 in 60 stopinjami.

Za koroške alpiniste je to prvi osvojeni himalajski vrh. Tako smo vzponom v številnih gorstvih sveta dodali še sedemtisočak v Himalaji.

... Koh Samui — pravljici o otok ob tajski obali. Otok kokosovih palm, samotnih peščenih plaž, burnih nočnih zabavišč, lepotic za denar, raj za evropske ali ameriške turiste z različno debelimi denarnicami... Ležim na vročem pesku, sonce prijetno greje kožo, misli pa mi uhajajo mesec dni nazaj...

Takrat se je začelo moje prvo srečanje s Himalajo. V lepem vremenu smo postavili bazni tabor na višini 4600 metrov. Optimistično smo zrl v goro in zdelo se mi je, da pokam od moči: »To je torej ta čudežni svet iz knjig in sedaj sem eden izmed junakov, osvajalcev nekoristnega sveta!« Spoznanje, kako majhen sem in kako visoke in obsežne so te gore, je hitro sledilo. Ko smo se odpravili v izvidnico in tvorili goro opreme na hrbtu, sem sestopil iz sanjskih knjig na trda ledeniška tla. Ves dan smo se brez počitka vzpenjali čez ledeniško moreno, a dolina, na koncu katere naj bi zagledali steno, se je ves čas umikala. Zvečer, ko smo utrujeni dosegli začetek doline, smo spoznali, da to ni prava dolina. Napaka na zemljevidu? Ne vem, vem le to, da sem šele tretji dan zagledal našo steno. Molče sem zrl v odurno rumeno steno, po kateri so drli slapovi vode. Počasi, čisto počasi se mi je začelo svitati, da je bila fotografija, ki smo jo imeli doma, posneta spomladi, ko je tod obilo snega. No, in malenkost, ki smo jo žal spregledali, da je bil prvi vzpon čez steno opravljen v predmomonsumskem času, mi pa smo tukaj jeseni. Z Rokom se naslednji dan utrujena in pobita vrneva v bazo. Sanje o vzponu v južni steni so se hitro razblinile.

Naš dobri kuhar Dačo odide v dolino po nosače, saj bomo prestavili bazo na severno stran gore. Dačo ni znal razen čapatija, krompirja, riža in leče skuhati ničesar, vendar nam je vsem prirasel k srcu. Vedno je zjutraj nasmejan odprl šotor in nam kar v »postelji« postregel z vročim čajem. Dolgo je trajalo, preden smo ga vsaj malo odvadili »ostre« kuhinje. Kadar je v hrano vsipaval čili, se mu je roka le preveč tresla. Sprva nam je celo čaj z mlekom po-

»Protli srednji in veliki Raduhi z Bukovnikovega travnika«. Risba: kombinirana tehnika (tuš, ultracolor in navadni svinčnik) — Milan Vošank, 1988

Ze zelo mladi otroci začnejo nosaško pot, ki se konča, ko obnemogli starci klonejo pod težo tovorov

pral. Enkrat smo ga poprosili, naj nam pripravi za spremembo mlečni riž, a se ni obneslo. Ves popoldan je nato med drgnjenjem zažgane posode godrnjal, da »milk rice is no good«. Bil pa je izjemno dober in požrtvovalen nosač in ko si je naložil na hrbet tridesetkilogramski tovor in odhitel v breg, smo ga le s težavo dohajali. Moč in vzdržljivost sta mu ostali še iz časov, ko je bil v vojski pri Gurkih.

Srečo smo imeli tudi z zveznim oficirjem. Sprva nam je zelo pomagal, ko pa smo preselili bazo, se je skujal. Nosači so nam namreč ukradli nekaj krajših vrvic, nepojasnjeno je izginilo 15 jaje in Tone je kot vodja nekoliko ostreje nastopil. Oficir je pridigo, namenjeno nosačem, vzel preveč osebno in se je počutil hudo užaljenega. Postal je čemer in čez nekaj dni je zbolel in sestopil v dolino. V bazo se ni več vrnil. Nas to seveda ni nič motilo. Do konca odprave smo imeli pri delu na hribu proste roke.

Nova baza je stala na višini 4900 metrov na ravnici ob jezeru. Že prvi dan smo želeli oditi na goro. Jutro pa je bilo sneženo in naslednje tri dni smo ostali v šotoru in opazovali snežinke. Občutek, ko se brez-ciljno premetavaš po trdem ležišču in sneg neumorno pada, je mučen. Zdi se ti, da je čas obstal, zavedaš se, da uhajajo dnevi, ki so bili namenjeni za delo na gori. Četrty dan se je rodilo jasno jutro. Poskakali smo iz šotorov. V trenutku je slaba volja izginila in pozabili smo na prvotni načrt, da bi se za aklimatizacijo povzpeli na sedlo na višini 5800 metrov. Tam bi postavili šotor, ga opremili, sestopili v bazo in ponovno krenili v naskok na vrh. V sončnem dnevu smo se odločili za enkratno pot proti vrhu.

Pri ogromnem skalnem balvanu se preobujemo. Adidaske zamenjamo za dvojne plastične čevlje. V gosjem redu gremo čez ledenik, ki je sprva gladek, više gori pa se razpoke množijo in poglabljajo. Naletimo na ostanke plezalne opreme. Verjetno so to sledovi nesreče indijskih plezalcev izpred

nekaj let. Takrat se je podrl snežni blok — serak in uničil tabor s tremi plezalci. Ledenik se z leti spreminja in nosi material postopoma proti dolini. Med opremo, ki jo bežno pregledamo, je sicer še nekaj koristnih stvari, vendar nam to le preveč diši po smrti, da bi karkoli vzeli. V čevlju, ki gleda izpod ledu, bi lahko bila tudi neka zaledenela noga... Nazadnje vzamemo le vrv, ki jo fiksiramo v skalah ob robu ledenika. Ob vračanju si bomo tako nekoliko olajšali nekaj metrov sestopa. Nad to skalno stopnjo pridemo do črnega leda, posutega s peskom. Vsak zase iščemo pot navzgor. Ob mraku dosežemo sedlo na višini 5800 metrov. Postavimo šotorček za dve osebi, nato pa vsi štirje previdno zlezemo vanj. Med zmešnjavo telesnih delov previdno postavimo plinski gorilnik, talimo sneg in pripravljamo pijačo. Zelo pomembno je, da v velikih višinah sproti nadomeščaš izgubljeno tekočino, sicer se lahko hitro izsušiš. Načrtujemo program za naslednje dni.

Dani se nam je pridružil dobro aklimatiziran, saj je prišel naravnost iz Pakistana, kjer je plezal na drugi najvišji gori na svetu, K2. Rok je bil tik pred odhodom v Indijo na Kilimandžaru ter je tudi dobro prilagojen na višino. Poskušala bosta z direktnim vzponom na vrh. Tone in jaz pa nimava predhodne višine, torej morava napredovati počasneje in bova imela na poti proti vrhu še en bivač.

Noč je dolga in brez sna. Vroče mi je, zadremam šele ob pol petih zjutraj, ko Dani in Rok odideta. Ko se čisto zdani, zapustiva šotor tudi midva. Nosiva opremo za bivač. Danes se bova povzpela le za petsto višinskih metrov. Plezava po levi strani grebena. Sonce pripeka, na derezah se nabira sneg. To je lahko nevarno za zdrs. Više gori naju snežna opast prisili, da splezava čez greben na drugo stran, kjer se neizprosna strmina zgublja globoko spodaj na ledeniku. Na srečo je pobočje v senci, sneg je trd in plezanje sorazmerno varno. Po sto metrih prečenja se povzpneva na greben. Vzravnano stopava po fantastično izpostavljenemu grebenu, na vsako stran je vsaj devetsto metrov drsalnice. Tako svobodno se počutim tu, visoko, brez vrvi, prepuščen le svoji pazljivosti.

Plato na višini 6300 metrov. V sneg kopljeva luknjo. Na tej višini je to garaško delo, zadihana se pri delu menjavava. Nazadnje sva zadovoljna z napol skopano luknjo. Z vrha se že vrača Dani, dve uri kasneje sestopa še Rok. Skupaj se veselimo uspeha. Še danes bosta dosegla šotor na sedlu.

Komaj se s Tonetom namestiva pod bivač vrečo, se z zahoda pripodijo črni oblaki. Sprva ovijejo okoliške vrhove, hip zatem zastro vse nebo. Oblaki tiščijo proti tlam in zdi se mi, da tudi na mojo dušo. V grlu čutim cmok, in juha, ki sva si jo pripravila, se zatika. Sneži! Če je to ponovno poslabšanje vremena, le kako bova v novem snegu sestopila po izpostavljenem grebenu?! Pokrita čez glavo ždiva pod ponjavo in prisuškujeva šelestenju snežink. Vsakih nekaj minut stresava sneg. Minute tečejo... v ritmu stresava sneg in zazdi se mi, da ga je vsakokrat nekoliko manj. Ihtavo porinem glavo izpod bivač vreče. Sneg se mi usuje za vrat in ne morem ver-

jeti, da se izza trgajočih oblakov kaže modro večerno nebo. Samo nevihta je bila! Zatuliva in se od veselja objameva. Težak kamen se zvali s pleč, se skotali v dolino, kjer se zdrobi v prah in izgine, kot da ga nikoli ni bilo. Duša je ponovno čista in prosta.

Ob enih ponoči se začneva pripravljati na vzpon. Najtežji so prvi trenutki. Veter naju je s snegom dobesedno zasul in z vsakim gibom najdejo snežinke prost vstop skozi najmanjše luknjice v obleki. Kuhalnik slabo dela, cela večnost mine, da si pripraviva mlačno pijačo. Ob treh sva pripravljena za odhod. V jasni zvezdni noči zagrizeva v snežno strmino. Zebe naju, mene še posebej v noge. Prstov si ne morem ogreti kljub nenehnemu gibanju, trensenju nog med počitki... Menjavava se v vodstvu. Počitek na dvajset korakov. Poskušava umiriti dihanje. Kmalu zažarijo hribi v rumenih odtenkih. Tu, visoko gori se rojeva prekrasno, a mrzlo jutro, globoko spodaj pa ledeniki še počivajo v senci. Hitro prideva pod vršnjo opast. Zapičim cepin in se potegnem čez. Pod menoj zaziha globina južnega pobočja. Pogled je veličasten. Po robu opasti se povzpneva do najvišje točke. Vrh! 7075 metrov visoko sva. Ura je osem zjutraj. Zaenkrat ni v meni še nobenih občutkov. Ti pridejo kasneje, za menoj. Sedaj pa mislim le na to, da morava biti previdna, saj je vrh izpostavljen in ob najmanjši napaki bi sledil hiter neprostoovoljni sestop. Tone priveže na cepin indijsko in slovensko zastavo, sam pa poskušam vse to ujeti v objektiv fotoaparata. Vreme je krasno. Zdi se mi, da se želi odkupiti za včerajšnjo nevihto, nikjer ni niti oblaka. Oziram se na vse strani in srkam vase razglede. Pod nama je dvoglavci Shivling. Ko smo se pred časom z nosači še vzpenjali ob ledeniku Gangotri, sem se ves majhen vsedel na skalo ob poti in občudujoče zrl v mogočno goro. Sedaj pa je ta isti vrh pod nama. Res visoko sva se povzpela!

Sestop. Hitiva brez počitka. V slabi uri doseževa mesto včerajšnjega bivača. Sezujem čevlje in si ogledujem nekoliko po-

Satopanih z juga

Kolona nosačev na poti do baze

mrznjen palec leve noge. Nekaj izkušenj že imam z ozeblinami, vem, da kaj hujšega ne bo, nerodno je le, ker se je mehur predrl in imam tam rano... Nahrbtnika napolniva z bivak opremo in nadaljujema s sestopom. Lahkotno stopava po ostrem grebenu. Pot pozna. Ni naju strah, vreme je lepo, dovolj imava časa in sneg je zaradi zgodnje ure še trd. Popoldne sva na ledeniku. Vse težave so praktično premagane. Palec se mi je močno razbolel in »penetentesi« (op. snežne, do 20 cm visoke snežne tvorbe na ledeniku ali mučenik po špansko) mi povzročajo bolečine. Toda ne zmenim se za bolečo nogo. Trenutno sem dosegel cilj, ki sem ga dolgo nosil v sebi. Ozeblina se bo zacelila, nikoli pa ne bom pozabil ostrega belega grebena, ki se mi je zarezal v srce, za vedno bo ostal v meni tudi v soncu ožarjeni vrh, vlažna snežna luknja, nori smeh prijateljev ob skupni cigareti »čarsa« in tiha pesem nosačev ob večernem ognju...

... Odprem oči. Sonce tone za palmami, morje se lesketa v večernem soncu, kokosov oreh zleti s palme v pesek. Lepo je tu, vendar... skoraj dva meseca sem že na poti — želim oditi le še domov.

Zlatko Škrubej

Upi

**Novo leto, kaj nam boš prineslo,
mar bo več dobrote kot gorja,
kam razvoj svetovni boš zaneslo,
mar bo vojna vihra dalje šla.**

**Tam, kjer zdaj so solze, naj veselje
gospodar bo enkrat za vselej,
vse orožje čas v prah naj zmelje
in dobrota naj pozna ne mej.**

**A vsi vemo, kam prihodnost vodi,
na papirju želje so kot prah,
prah, ki v nepovrat v zrak zabrodil,
pred resnico pa ostane strah.**

Franci Telcer

Razmišljanja po strmi poti na Uršljo goro

V tretji številki lanskega Planinskega vestnika je mag. Jože Žunec z Raven s besedami iskrenih občutkov, doživetij in pogledov v naravo enkratno opisal lepo samotno pot po kozjem hrbtu na Uršljo goro.

Večkrat se vračam k njegovemu opisu poti, iz katerega veje vedrina, mehkobna ljubezen do idilične steze, in na vse, kar je opisal v tem potopisu. Naša Gora najde v slehernem obiskovalcu oboževalca in mnoge njene lepote ga privlačijo. Kogar ujamejo v svoje čare, ga ne izpustijo več iz svojih objemov. Vedno znova, ob začetkih redkeje, vendar sčasoma pogosteje, dokler ne pride to v kri in potrebo, kot da bi bila skoraj vsakodnevna potreba, biti v kraljestvu Gore in na njenem temenu. Vedno znova se Gora odkriva, izkazuje nove, še nevidne lepote in privlačnosti. Vse to naša Uršlja gora poseduje v veliki meri za vse, zato ni čudno, da o njej vedno vse najlepše želje in pohvale. Vsak opis nje, njenih poti, enkratnih razgledov, naravnih lepot v vseh letnih časih, doživetij med pohodi in na vrhu je poln mehko, dojemljive za še tako razvajeno oko in uho.

Hvala njemu za mehke in prisrčne besede, še nepoznanim v priporočilo, da jih skušajo doživljati in spoznavati.

Sam sem to že doživel mnogokrat v lepih in tudi težkih razmerah, ko je vsa nežna, rosna, obsijana vabila, pa tudi ko je vsa temačna, mrzla in vetrovna odbijala s svojo nevoljo. Nikdar in nikoli ji ne zamerimo, vedno je naša in z njo živimo.

Že dolga desetletja velja za eno najlepših in poznanih poti do nje prav steza čez Kozji hrbet. Tudi z drugih strani planinci poznajo samotne steze, vendar so za planince z naše strani oddaljenejše. Že starejši planinci s Prevalj, ki jih je svojčas bilo več kot z Raven, so vedeli povedati, da je bila steza že davno pred prvo svetovno vojno, da so jo uredili grofovi gozdarji in tudi skrbeli za njo. Od nekdanje gozdarske postojanke Goddec, kjer je bila tudi gostilna, so grofovi delavci z daljnogledi opazovali stezo za nepoklicnimi lovci in nabiralci gozdnih sadežev, katerih je bilo baje v zadostni meri. Celoten Kozji hrbet je bil velika frata in poseka.

Po drugi svetovni vojni so planinci koroške strani prevzeli v svoje upravljanje planinske poti proti Uršlji gori in seveda tudi stezo čez Kozji hrbet, jo oskrbeli z znaki in tablicami. Številni planinci so začeli uporabljati stezo pri svojih pohodih na Goro, vendar jo je večina zaradi strmih kmalu zapustila. Tako je bilo tudi prav, saj je na ta način obvarovala svojo samoto in očarljivo naravno dediščino. Vendar ne za dolgo, saj je kmalu izgubila svojo lepoto in delno tudi prvotno smer. Nastala je poseka od vrha pa vse do Lubenčeve bajte. Kljub prošnjam in protestom planincev ni bilo pomoči, poseka je nastala, ni prizanesla niti prvotni stezi. Še danes so delno vidni stari obrisi steze. Nekaj časa se je še hodilo sem in tja ob stezi, odmetavali smo

posekano drevje in veje, katere so se vedno znova znašle na stezi. Končno je nastala sedanja steza.

Na eni od skupščin Planinske zveze Slovenije v Ljubljani, kjer sem bil delegat, je med odmorom pristopil k meni prijeten in živahen Ivo Marzel, za katerega ime sem že slišal, saj je bil načelnik takratne markacijske komisije Planinske zveze Slovenije, in mi je že od daleč zaklical: »Korošci, kaj ste naredili s stezo čez Kozji hrbet!« Obžaloval je brezvestno početje in izsek prav ob stezi in po njej in njeno prvotno stanje. Tako lepe in čudovite steze ni nikjer, čeprav sem obhodial precej slovenskega planinskega sveta in tudi v tujini sem bil. Med drugim mi je zapal, da je bil pred prvo svetovno vojno zaposlen kot železničar v takratnem Guštanju in da je stanoval s starši v najbližji čuvajnici nad postajo, staro seveda.

Bil je torej naše Gore list in oboževalec steze čez Kozji hrbet. Veliko mi je še pripovedoval o pohodih na Goro v tistih časih. Nanjo se je povzpел več kot stokrat v zimskem ali letnem času. Da je pravi planinec postal prav zaradi Uršlje gore. Bil sem rahlo vznemirjen in vesel, da sem našel oboževalca Uršlje gore in steze čez Kozji hrbet povsem nepričakovano in na drugem koncu domovine.

Njegovih besed in lepega govorjenja o Uršlji gori in stezi čez Kozji hrbet se spominjam skoraj vedno kadar grem tod na Goro.

Pristopi na stezo čez Kozji hrbet so se s časom tudi spremenili, nastale so nove ceste in z njo tudi novi odcepi. Nekdanja cesta je rabila samo za prevoz lesa, hlodov, drv in oglja, ki so ga žgali prav na podnožju Kozjega hrba, po njej pa so hodili tudi pešci s Prevalj in z Raven.

Še zelo mladi, sprva v spremstvu svojih očetov, smo usmerili prve korake proti naši Gori. Kaj kmalu smo začeli samostojno in iskali že tudi svoje poti, bližnjice, strmine, vse z namenom priti čim preje na Goro. Od Lubenčeve bajte, sedaj Savinčevega, kar po grabnu ob vodi do izhodišča čez Kozji hrbet, kjer so bili nekoč vrtovi za smrekove mladice. Tudi tu je pozneje nastala cesta za spravilo lesa, predvsem za zimski čas. Vseskozi smo najraje uporabljali stezo čez Kozji hrbet, imeli smo nekoliko više tudi stezo, ki je prišla na cesto ob studencu. Naokrog na Naravnika so hodili le bolj zmerni planinci. V svoji mladostni zagnanosti in domišljiji smo stezo čez Kozji hrbet razčlenili in poimenovali več odsekov: sedanji najstromejši del do cestišča je bila kozja noga, nato kozji hrbet do klopi iz bukovih hlodov, naprej do Luž kozji vrat, od Luž po vzhodnem rebro kozja glava in na vrhu, skoraj pri sedanjem križu, pa kozji rog. Posrečena mladinska igra.

Na vrhu Kozjega hrba, nekako tam, od koder se vidi k Ošvenu, je več desetletij kljuboval vsem vremenskim neprilikam ogromen, visok vihar, ki je bil viden po vsej stezi skoraj prav od začetka. Bil je zanimiv

Na Uršljo goro

kažipot, saj so v planinskem domu na vrhu imeli celo sliko z njim. Ob pohodih po Kozjem hrbtu smo bili na viharnik zelo nevoljni, saj je bil vedno pred očmi, konca steze pa nikdar, zdelo se ti je, da je cela večnost, preden si prišel do viharnika, kot da se je oddaljeval. Večkrat smo ga že majali, vendar je stal preveč trdno, tako smo raje hodili s pogledom v tla, prepričani, da smo tako prišli hitreje do njega in dalje. Imenovali smo ga rogovila. To ime se je oprijelo tudi enega med nami, stalnimi pohodniki po tej stezi. Sedaj ga že dolga leta ni več.

Veliko lepih doživetij v času prebujanja narave, v spomladanskem času, v vročini, ko je pripekalo sonce in je blagodejno prijala senca bukev, v dežju, ob spremljavi groma in bliska, v visokem snegu južnem ali sredu, mrazu in vetru, vedno je pot čez Kozji hrbet najlepša. Tudi tekmovali smo večkrat, kdo bo prišel preje do Luž, posebno je bilo enkratno nazaj po stezi. Oprijemali smo se za vrhove in veje dreves in tako nekaj po zraku, nekaj po tleh dirjali do doline.

Spreminjale so se steze, padala drevesa, nastajajo novi nasadi, veter čez Luže in poseke veje vedno isto pesem. Samotna pot čez Kozji hrbet ostaja vedno lepa, priročna in naša.

Luže, kjer se združita obe poti, imajo prav tako svojo očarljivo podobo. Od tod vidimo onstran koroške dežele, del Pece, včasih celo Klopinsko jezero; so raj spomladanskih zvončkov in zlatih potočnic. Idilični studenec s koritom, saj je tu zadnja voda pod vrhom, je zdavnaj izgubil svojo veljavo. Redki še vedo za njegovo mesto. Nekoč majhna travnata jasica sredi mogočnih stoletnih smrek že zdavnaj ni več planinski naravni kotiček. Modernizacija spravila lesa je do Luž zarisala že pravo cestišče. Vedno redkejša drevesa se upirajo močnim vetrovom, okolje se spreminja iz dneva v dan.

V sanjah sem pred kratkim videl in slišal, kako je prisopihal vlak z Naravskega travnika prav do Luž. To verjetno še ne bo kmalu, vendar ne bo dolgo, ko bodo do tega lepega kotička priropotali avtomobili. Še pred nedavnim so bile Luže domovanje velikih petelinov, križišče večjih tropov gamsov, zadrževale so se velike roparske ptice — danes tod

le redko naletiš na gamsovo sled, nekaj zajcev v zimskem času še ogloda malinja stebela. To so beli zajci, za katere pa narava ni poskrbela, da bi si ob letnih časih spremenili barvo in se tako prilagodili naravnemu okolju in svojemu obstoju.

Pri Lužah se začne zadnji vzpon proti vrhu Gore. Lep ovinek med mogočnimi drevesi, od koder je pogled na previsne travnate stene proti Šmohorici. Planinska pot od tod naprej ponazarja pravo planinsko idilično pot, poraslo s travo med apnencem. Tudi ta lepi del poti je zadnji čas neusmiljeni vlačilec lesa ranil in jo poškodoval. Ne bo je več — človek je posegel po naravni lepoti, ne meneč se za jutri in naprej.

Dalje je ob tej poti več skalnatih skokov, na zunanji strani katerih so stala drevesa, srednje visoke smreke; kot stebri so ponujale mimoidočim oprijeme.

Zamislil sem se ob pogledu na ostanke štora ob stezi: Koliko ljudi je to drevo gledalo, koliko rok se ga je oprijelo, od najmlajših, ki so hiteli čez skolni skok, se oprijeli drevesa in zaklicali: »Oči, mama sem že tu!« Kolikim utrujenim je bilo v oporo. Ob slabem vremenu je marsikdo obstal pod košatimi vejami, se ogrnil ali počakal, da je prešlo. V zimskem času idilični pogled na zasneženo drevo z do tal segajočimi vejami td. Marsikateri partizan ali kurir se je kril v njihovih vejah, se naslonil na drevo in oprezoval, saj je vidna steza skoraj do Luž. So moje misli mogoče preveč zahtevne, ko želim, da bi naravne lepote, ki so mi pri srcu, bile ohranjene tudi drugim?

Uršljo goro, kateri dolgujemo veliko spoštovanja do njenih lepot, lege, lepega razgleda, bi morali tudi čuvati in jo zaščititi v njeni prvobitni naravni dediščini, predvsem njene dostope, zavarovati njene površine in se truditi, da jo očuvamo vsaj takšno, kakršno smo našli. Na njenem vrhu je veliko planinskega cvetja, čuvajmo ga. Rdeče šenturšeljce se izmikajo bolj na skrita pobočja, dišeče murke kaj kmalu usahnejo, rumeni ženikelj se še skriva na skalnatih pobočjih v gozdnem pasu, nekaj planik je dolgo kljubovalo, pa so prenehale — vse zaradi ljudi.

V osrčju skalnatih predelov, v stenah Šmohorice, Jelenovega žleba, tudi na samem

vrhu smo svoj čas lahko opazovali trope gamsov, mladičev in starejših; danes ni niti sledov v novem snegu. Še pred davnimi leti je včasih gamsja sled od Luž naprej pomagala posameznemu planincu v visokem snegu. Človek razmišlja o vzrokih tega pojava in ugiba. Še v zimskih bivališčih ni več sledu, kjer so bili stalni še prav v času ljubezenskega parjenja.

Čul sem ugibanja: češ, kjer je muflon, tam ni gamsa — pri sebi pa sem prepričan, da je gamsov. Ob razmišljanju, kako je Uršlja gora vabljiva, saj je vidna z vseh strani naše doline in tudi od drugod, lahko dostopna, razkošna in obogatena z vsemi darovi narave in vso jo imamo radi, bodimo do nje pošteni in prizanesljivi, ne uničujmo, kar na njej raste in živi.

Jernej Krof

Beseda bivšim šodelavcem

Po letu dni se vidimo,
ker redno se pač snidemo,
besed vam nekaj še povem,
če dovolite, da jih smem.

Po bolezni sem zanič,
a rad zapel bi kakor ptič,
glasu pa meni primanjkuje,
zato se malo od mene čuje.

Bil sem včasih dobre volje,
ko šel sem na domače polje,
pozneje sem spoznaval jeklo,
topilo se je kakor steklo.

Čutil lepoto sem gora,
razumen človek to spozna,
vsem bo ostalo za spomin,
kaj je pisal kmečki sin.

Čebelji roj

Bilo je ob dvanajsti uri,
ko ni doma še bil naš Jurij.
Iz panja gre cel roj čebel —
saj lastnik tega bo vesel.

Dvignil težo sem telesa
gor že blizu vrh drevesa,
s sabo vzamem prazen panj,
da čebele spravim vanj.

Bil pa sem precej nesrečen,
me piči jih petnajst, lahko rečem,
tam na dlani desne roke,
vse naenkrat, ne na obroke.

Oteče roka mi do lakta,
kot težka bila je to plahta,
štiri dni že prej premine,
da iz roke bol izgine.

Iz roke bolečina zgine,
primer pa nikdar iz spomina.
Drugič natakem rokavice,
si dobro zavarujem lice.

Franc Fale

Španski borec Ivan Kokal - Imre osemdesetletnik

Pred 30 leti, 6. 12. 1908, se je na Javorniku pri takratnem Guštanju rodil revolucionar, komunist in španski borec Ivan Kokal-Imre. Že v rani mladosti, ko se je v Thurnovi jeklarni učil za ključavničarja, je rad bil med borci za delavske pravice in komunisti. Z njimi se je družil in sodeloval. V najlepšem spominu iz mladih let je ohranil Viktorja Koleša in Matija Gradišnika. Veliko je delal tudi s pisateljem Lovrom Kuharjem — Prežihovim Vorancem.

Ko mu je bilo 22 let, so ga zavoljo političnega dela v takratni Jugoslaviji aretirali. Bil je obsojen in zaprt v Sarajevu. Bivšo jugoslovansko vojsko je služil v Črni gori pod strogim nadzorom in brez orožja, ki mu ga niso zaupali.

Po vrnitvi domov zaradi politične sumljivosti ni mogel dobiti stalne zaposlitve. Hitro se je ponovno vključil v revolucionarno dejavnost. Delal je kot kurir Centralnega komiteja KPJ, ki je imel takrat sedež na Dunaju. Čez državno mejo je iz Avstrije v Jugoslavijo nosil politično literaturo.

Spomladi 1932 so ga žandarji spet hoteli aretirati. Pobegnil jim je v Avstrijo. CK KPJ ga je z Dunaja skozi Nemčijo poslal v Moskvo. V Sovjetski zvezi je srečal svoje prijatelje in tovariše, ki so morali že prej pobegniti iz domovine. V Moskvi je štiri leta hodil na komunistično univerzo narodnih manjšin zahoda. V tem pa je v Španiji izbruhnila državljanska vojna. Takoj se je odločil, da gre na pomoč španskemu ljudstvu, da pred fašističnim diktatorjem Frankom zaščiti in obvaruje mlado republiko. In maja 1936 je že bil v sestavi internacionalnih brigad na fronti v Španiji.

Ivan Kokal-Imre se je bojeval na raznih odsekih široke fronte. Ni bil samo borec internacionalnih brigad v boju za pravično stvar. V Sovjetski zvezi se je v štirih letih naučil veščin ravnanja z orožjem. Bil je instruktor za vse vrste orožja. Spričo znanja, poguma in vsestranske uporabnosti je dobil čin kapetana španske republikanske armade.

Sreča mladi španski republikani ni bila naklonjena. Hitler in Mussolini sta na vso moč tudi vojaško podpirala generala Franka. Slovita parola španskega ljudstva NO PASARAN! Nikoli nas ne boste pohodili! se žal ni uresničila. Pomoči je bilo premalo in prihajala je prepozno.

Proti koncu španske drame je bil naš jubilat v zadnjih bojih na bregovih reke Ebro in Katalonije. V Barceloni je bil tudi ranjen. Ko je Frankova armada zavzela poslednje strateške točke, je Kokal dobil ukaz, naj zbere večjo enoto in pomaga umikajoči se republikanski vojski. Bilo je prepozno za pomoč. Njegova enota pa je prevzela vlogo zaščite umikajočih se civilistov in ostankov republikanske vojske.

Žalosten je bil ta umik čez Vzhodne Pireneje v Južno Francijo. Bratomorna vojna v Španiji se je končala.

Vse, ki so prišli iz Španije v Francijo, so spravili v taborišča. Kokal je bil interniran v San Cyprien. Po dveh mesecih je moral z ladjo »Sibir« nazaj v Sovjetsko zvezo, čeprav bi se rad vrnil v svojo Slovenijo. Vsak je moral nazaj tja, od koder je prišel. Večina internacionalnih brigadirjev pa se je vrnila v svoje domovine.

Ko si je opomogel zaradi naporov v vojni in taborišču, se je zaposlil pri Mednarodni pomoči borcem revolucije. Nekaj časa je delal kot brigadir v tovarni krogličnih ležajev v Moskvi.

V začetku junija 1941 pred napadom Nemcev na Sovjetsko zvezo ga je Kominterna poslala na politično delo v Turčijo. Turki so ga izgnali v Sirijo, od tam pa je

Berta Pavlinec

Življenjski spomini osemdesetletnika

Pred več kot 100 leti je prišel mlad fant iz revne družine iz Razborja služiti k mogočnemu kmetu v Šteharje. Ker pa je bila ta kmetija oddaljena od Leš, kjer je takrat cvetelo rudarstvo, dobre pol ure hoda, si je fant poiskal delo v leškem rudniku, kamor se je tudi preselil v samski dom, zgrajen za rudarje, ki niso bili doma v bližini. Ta fant je bil Matevž Dretnik. Šel se je tudi mesarja in tesarja. Tako je nanoslo, da so ga prosili tudi pri Prosenovih, če bi hotel zaklati prašiča. Prašiče in koze je imela takrat vsaka rudarska družina. Pri Prosenovih so imeli takrat deklico, staro okrog 3 leta, po imenu Micka. Ko so zvečer po opravljeni kolini sedeli pri pečenki in moštu, je beseda dala besedo, in tako so začeli nagajati Matevžu, zakaj je še vedno sam, zakaj se ne ženi, saj je že zadosti star. On pa jim je tudi v šali odgovoril: »Jaz bom pa kar na vašo dečko počakal.« No in tako se je tudi zgodilo. Ko je bila Micka godna za ženitev, sta se tudi vzela leta 1895. Starostna razlika med njima je bila precejšnja, celih 15 let. All to ju ni motilo, imela sta se rada in si začela ustvarjati družino in dom. Leta 1897 se jima je rodil sin Alojz. Čez dobro leto dni je zagledala luč sveta hčerka Micka. Leta 1900 zopet sin po imenu Avgust. Čez leto dni hčerka Bibijana, leta 1903 se je rodil sin Peter. Šesti po vrsti, in sicer leta 1906, pa je prijokal na svet sin Ivan, katerega življenjske spomine sem se odločila napisati. In to po njegovi pripovedi, ko je bil star 81 let.

Čas je tekel naprej in v družini Dretnikovih so se rodili še štirje otroci. Dva izmed teh

moral v Palestino. Spet je bil interniran ter proti koncu leta 1944 poslan v Kairo. Ob koncu leta 1945 pa se je po desetletni odisejadi vrnil v svobodno Jugoslavijo.

Doma se je takoj vključil v delo. V Železarni Ravne je nekaj časa vodil personalno službo. Spoštovan in cenjen zaradi svoje revolucionarne dejavnosti je bil izvoljen za predsednika krajevnega ljudskega odbora v svojem rojstnem kraju. Vrsto let je bil predsednik občinske organizacije SZDL.

Za svoje dolgoletno revolucionarno družbenopolitično delo je dobil več priznanj ter domačih in tujih odlikovanj. In danes se mu moramo še enkrat zahvaliti za vse dobro.

Človek nagonsko čuti željo, da se na stara leta vrne v rojstni kraj, v svojo domovino. Tako kot legendarna osebnost revolucije španskega ljudstva Dolores Ibaruri la Pasionaria po dolgih letih izgnanstva starost preživlja v svobodni Španiji — živi naš jubilat Ivan Kokal-Imre v toplem domu svojega rojstnega kraja na Ravnah na Koroškem.

Prijatelji, znanci, soborci in tovariši mu ob njegovem visokem življenjskem jubileju želimo vse najboljše.

štirih sta umrla v rani mladosti. Ostalima dvema pa je bilo ime Anton in Mirko. Mirko je bil zadnji in je bil rojen leta 1919. Družina je bila številna, denarja za preživetje pa zelo malo, zato so morali tisti, ki so bili že zadosti stari, za pastirja ali kakšno pestunjo od doma, ker doma je ostalo še itak dovolj lačnih ust.

Ivan je začel guliti šolske klopi na Lešah. Prvi razred je obiskoval v slovenščini kakor tudi drugega. V teh razredih ga je učila Marija Stane, hči inženirja pri leškem rudniku. V tretjem razredu pa se je učil že v nemščini. V četrti razred je moral na Prevalje. Pouk je potekal samo v nemščini. Leta 1914, na dan sv. Ane, se je začela I. svetovna vojna. V tem času pa je prišel na vrsto, da zapusti dom in gre služiti tudi Ivan. On je služil samo med počitnicami. Najprej pri Pavšetu (Skočidovniku), naslednje počitnice pa pri Arnoltu (v Šteharju). Ko je tudi tukaj prenehal pasti, je bil že šole prost. Za časa prve svetovne vojne je bilo zelo hudo za hrano. Mati in otroci so hodili po kmetijah in prosjačili za hrano. Šli niso samo po domačih kmetijah, temveč do Lavamunta in Mitlerna na avstrijskem Koroškem. Kmetje so jim dajali — ta malo moke, drugi malo masti ali leče, nekateri tudi malo krompirja pa tudi kak kos kruha. Za vse, kar so dobili, so bili neizmerno hvaležni.

Ko je Ivan dopolnil 13 let, je bilo konec I. svetovne vojne. Takrat je nastalo nekakšno obdobje popolne svobode. Zaenkrat ni bilo nobene oblasti. Lačni delavci so navalili na privatne trgovine in jih v dveh dneh popol-

noma izropali. Vojni ujetniki, ki so se z vlakom vračali domov, so iz vlakov metali razne stvari in tudi hrano. Nato so zasedli naše kraje Nemci. A kmalu je Rudolf Maister ustanovil slovensko vojsko. Oni so Nemce pognali nazaj do Celovca. A tudi Avstrijci na Koroškem niso mirovali. Tudi oni so ustanovili svojo stranko, katere vojska je pognala naše vojake nazaj do Raven na Koroškem. Pri Likeviču so imeli nastavljen top. Od tam so streljali proti Dravogradu. Toda naša slovenska vojska se je povečala in je pod vodstvom Franja Malgaja porinila Avstrijce nazaj do sedanje meje.

Ko je Ivan dopolnil 14 let, se je že zaposlil v rudniku na Lešah, ki je bil takrat v polnem razcvetu. Najprej je pometal sneg, kasneje začel s sovrstniki sortirati premog za deputat. To je bil premog, ki je bil odpaden in je prišel iz jame z ilovico in ga je voda odnesla do dveh pralnih mrež. Najprej je prišel do debele mreže, ostali drobiž pa je šel do tanke mreže. Debeli premog so dobivali za deputat uradniki, drobnega pa delavci-knapi. Pri teh mrežah je delal Ivan in še več mladih fantov. Obratovodja Burnik pa je prihajal na ogled, kako otroci oziroma mladi delavci delajo. Ivan ga ni opazil, ko je prihajal, in je udarjal po debelem premogu, da bi padel skozi rešetke k drobnemu. Pri tem delu pa ga je zasačil obratovodja, zato mu je pripeljal krepko zaušnico. Ta zunanja dela je opravljal Ivan dve leti, dokler ni dopolnil 16 let. Takrat pa je že smel na delo v jamo. V jami je bil najprej nakladač, kasneje vozač, čez pol leta pa so ga dali za učnega kopača. Čez nekaj časa je postal pravi kopač. Ko je bil še vozač, je moral prevažati vozičke po vodi in blatu. Ker pa takrat še ni bilo gumijastih škornjev, je bil dan za dnevno moker pod noge; prehladil se je in zbolel na ledvičah. Moral je v bolnico, kjer je moral ostati 7 mesecev. To je bilo leta 1925. Ko pa se je vrnil iz bolnice, je bil še eno leto na brezplačnem dopustu. Kasneje pa, ko je zopet pričel delati, so mu odtegovali za celo leto za nazaj za bratovsko skladnico. Ko je Ivan popolnoma okrevale in postal pravi rudar, so se vaški fantje dogovorili, da bodo spravili skupaj godbo na pihala. Tako so se začeli učiti pri Rogačniku (Štuku). Ta mož je bil namreč vojaški godbenik in je igral na vse instrumente. Za plačilo pa so mu morali pokositi in posušiti vse travnike. Ivan se je učil trobento. Ko je minilo leto dni, so fantje že zaigrali nekaj komadov. Godbenikov je bilo takrat 8, sami mladi rudarji. To je bilo v letih 1923—24.

Ivan je delal v leškem rudniku v Frančiškovem rovu ter v rovih Barbara in »ajnikait«, dokler ni rudnik obstal. Takrat je banka zarubila vsa njegova posestva in ves rudnik. Delavci pa, ki so zadnje čase dobivali namesto plače nekake denarne bone, so z njimi zaplenili ves rudarski inventar in tudi leške rudniške hiše. Ustanovili so Rudarsko zajednico, ki je štela deset-članski odbor. Bilo je pet nadzornih in pet upravnih ljudi. V tem odboru je bil tudi Ivan. Ta zajednica pa je razprodala tudi rudarske stavbe. Nekaj so jih pokupili rudarji s svojimi denarnimi boni. Posestva pa so pokupili Senčar, Veržun in Sedej na Lešah. Na Prevaljah so rudarske stavbe (Perzonale) in separacijo pokupili prevaljski bogataši. Ko so ustanovili rudarsko zajednico, so rudarji pod njenim imenom z obratovodjem Karlom Sedejem na čelu opravljali posel naprej. Karl Sedej je bil njihov obratovodja, ker je imel že takrat rudar-

sko šolo. Blagajniške posle pa je opravljal Pavel Koren. Pomočnik v pisarni je bil Ivanov brat Mirko. On je končal meščansko šolo v Mežici in je znal tipkati tudi na pisalni stroj. Pod naslovom Rudarska zajednica so takrat prodajali nakopani premog po celi Mežiški dolini vse do Slovenj Gradca. Ko pa je tudi zajednica prenehala obratovati, so delavci ostali brez dela. Vsak po svoje so se zaposlili, kjer so le dobili delo. Nekateri so šli v mežiški rudnik, drugi na Holmec, nekateri so se zaposlili pri cestni upravi, nekaj pa jih je šlo s trebuhom za kruhom po svetu v Holandijo, Francijo, Belgijo.

Še ko je bil leški rudnik v polnem razcvetu, so mladi rudarji ustanovili Zvezo rudarjev. Pod tem naslovom so začele delovati razne sekcije: telovadno društvo, igralska skupina in tamburaška skupina. Takratna tamburaška skupina je štela 12 članov. V tej skupini sta igrali tudi dve dekleti, Šrotova Lenka in Sajfridova Štefka. Najprej jih je učil Dobrodel, kasneje pa Ivan. On je že dobro obvladal note, ker je igral tudi pri godbi na pihala. Tako so se vrstile vaje za vajami, dokler ni leta 1930 pri Sajfridovih prijokala na svet mala punčka, po imenu Berta. Otrok je bil nezakonski, njegov oče pa je bil Ivan. S Štefko sta se poročila šele čez 8 let. Ta skupina tamburašev pa je nastopala na vseh takratnih prireditvah in proslavah. Igrali so tudi pri otvoritvi gostilne Hauzer na Holmcu. Nič manj delavna ni bila dramska sekcija. Uprizorili so veliko iger, kot npr. Rudeča roža, Prisega o polnoči, Hlapec Jernej, Divji lovec, Lovski tat, Sin, Gostilničar pri svetem Roku in druge.

Največ svojega prostega časa je Ivan namenil kulturnemu društvu. Bil je tudi predsednik Svobode v teh letih. Prirejali so izlete, na primer na Uršljo goro, kjer so se srečali s Šoštanjčani in Slovenjgradčani, na Smrekovcu, kjer so se srečali s Črnjani in Šoštanjčani. Na Volinjaku so se družili z Mežičani. A najbolj poznan izlet je gotovo bil Zlet svobode v Celju. Ta izlet je bil leta 1935. Takrat je peljal poseben vlak, mogočno okrašen, s Prevalj. Na vsaki postaji je obstal in pobiral zletnike. V Celju je imel govor dr. Topalovič in še več drugih. Že takrat se je začelo agitirati za komunizem. Zaradi tega so tudi Svobodo ukiniteli.

Ko so brezposelni rudarji šli vsak svojo pot, je Ivan dobil delo na Holmcu, kjer so prav tisti čas, 21. 10. 1938, začeli odpirati rudnik. Tu so ga porabili za razna dela, tudi tesarska, teh se je naučil od očeta. Delal je v šahtu lesene veznike ali vence. Ko pa je bil ta šaht odprt in se je pričelo delo v rudniku, je šel delat kot predkopač. V teh časih ni bilo nobenega prevoznega sredstva, zato so morali pešačiti po cele ure na šiht. Najslabše je bilo pozimi, kadar je reka Meža na Poljani narastla in odnesla brv, ki je vodila čez njo. Takrat so morali bresti vodo ali oditi na Prevalje do mosta čez Mežo in nato na Holmec. Pozneje so si nekateri kupili kolesa. Malo je bilo bolje, ker so se lahko peljali vsaj na eno stran.

Ko pa so našo državo leta 1941 zasedli Nemci, je rudnik na Holmcu še obratoval pod nemško upravo, in sicer do 17. 1. 1944. Takrat so tudi tukajšnji rudnik zaprli in delavci so si zopet morali poiskati delo drugje. Nekaj so jih prisilno dali delat v tunel na Ljubelju. Tudi ostale rudarje so poslali delat v Avstrijo. Ivan je delal v premogovniku. Šele leta 1946 se je z družino vrnil v domovino.

Originalni lesorez
Stanko Lodrant (1986)

Zaposlil se je v mežiškem rudniku, kjer je delal do upokojitve.

Upokojenec je bil leta 1958. A tudi kot upokojenec se še ni dal za v staro šaro. Bil je še zlasti dejaven pri kulturnem društvu. Igral sicer ni več, maskiral pa je še igralce in jim pomagal z dobrimi nasveti. Pri godbi na pihala je igral, dokler je mogel. Ker je igral trobento, je moral imeti čvrsta pljuča in dobre zobe. Ko pa mu je to dvojje malo odpovedalo, je moral prenehati, čeravno nerad.

Kot upokojenec je delal na svojem kosu zemlje, ki ga je kupil od rudnika, in varoval vnučka Blaža in Bojana.

Hčerka se je medtem poročila. Tako je nekoč nanoslo, da se je malo dalje zadržal v krčmi in malo več popil. Vnučka pa je slučajno žena imela v svoji spalnici. Ker pa je prišel pozno domov in ne bi rad, da bi se žena zbudila, je šel čisto potihoma v spalnico in ko je slišal, da se žena prebuja, je hitro začel voziti otroški voziček gor in dol. Nakar se žena prav predrami in ga vpraša, kaj dela? On pa ji odgovori, da je mali jokal in da je pač vstal, da ga bo zazibal. Žena pa mu v smehu odvrne: »Saj otrok vendar tu pri meni spi. Ker je malo prej jokal, sem ga vzela k sebi v posteljo.«

Tako je teklo njegovo življenje, ki je imelo veliko lepih in prav toliko tudi hudih trenutkov. Leta 1970 mu je umrla žena. Od takrat pa živi sam in ga oskrbuje hčerka. Dopolnil je že 82. leto, a je kljub starostnim težavam še kar dobro ohranjen. Naj bo tak še na mnoga leta.

Jerica Skrivarnik

KAREL ŠTRUC

borec koroških bataljonov in Šercerjeve brigade, ob 80. rojstnem dnevu

Kdo ga na Koroškem ne pozna — našega Karla Štruca, aktivnega borca NOV in aktivista NOB, ki je dopolnil 80 let življenja. To življenje pa ni bilo nič kaj prida. Trdo delo na kmetih in druga svetovna vojna.

Karel Štruc se je rodil 30. 10. 1908 na Prežihovem vrhu pri Kotljah. Sam pripoveduje:

»V družini nas je bilo 13 otrok. Stanovali smo v Prežihovi bajti. Od tam smo se preselili na Ošvenovo kot najemniki. Tam smo bili 12 let, od tod sem hodil tudi v šolo v Kotlje, kakor večina sester. Nato smo se preselili na Šrotnekarjevo žago, kjer je bil moj oče žagmajster in mlinar. Mlel in žagal je les tudi za druge kmete. Bil sem že toliko star, da sem moral na odsluženje vojaškega roka v Subotico, kjer sem napredoval za kaplarja (desetarja). Po odsluženju vojaškega roka me je Šrotnekar vzel za hlapca. Bil sem tako nekako predelavec. Vozil sem Šrotneško gospodo tudi s kočijo, saj so imeli par konjev nalašč za kočijo. Dva para pa težkih konj za prevoz lesa in delo. Ker sem se od očeta naučil veliko del, sem tudi popravljaval voze, pač kar je bilo treba napraviti iz lesa. S težkimi konji pa sem fural od žage les na postajo Prevalje, včasih tudi v Dravograd. To so bila garaška leta, saj nisi smel niti po svoje misliti, moral si garati od jutra do večera, pa še če si imel opravka s konji, si moral vstati ob dveh ponoči in krmiti konje, da so bili ob zori pripravljene za furo. Večina vsi otroci smo se že udingjali po kmetih, ko nam je umrl oče. Takrat pa sva se z materjo iz Šrotneške žage preselila v Kotlje k Nadovžniku, od tu sem potem začel hoditi na delo v Železarno Ravne, in to leta 1940, ko sem se z materjo spet preselil v Tonijevo bajto v Kotljah. Tu me je zatekla druga svetovna vojna, ki je prinesla toliko gorja in trpljenja našemu narodu.

V avgustu 1943 sem pričel sodelovati s terenskimi aktivisti pod Uršljo goro. Partizanski vojski so se priključili prvi Hotuljci februarja 1943. leta. Od takrat dalje so Kotlje bile paratizanske, saj jim Nemci niso rekli drugače kot »BANDITEN DORF« (banditska vas). Avgusta leta 1944 pa je že bila tudi v Kotljah splošna mobilizacija za NOV. Takrat sem se borcem NOV priključil tudi jaz.«

Rad pripoveduje, kako je bilo ob vstopu v partizane. Njegova pripoved je takale: »Od Kotelj naprej smo šli s kurirjem v Solčavo, nato čez sedlo Pece naprej na Koroško pod Obir, v Borovlje in Sele. Bil sem borec Koroškega bataljona. Doživel sem marsikaj. Policija nas je neprestano hajkala. Bil sem ves čas mitraljezec, kar sem tudi sam hotel. Nekaj časa sem bil

v koroških enotah, nato pa premeščen v Šercerjevo brigado, kjer sem bil do osvoboditve. Demobiliziran sem bil septembra 1945. leta. Takrat sem se zopet zaposlil v Železarni Ravne na Koroškem. Ko sem se leta 1946 poročil sva z ženo dobila stanovanje na Šrotneku, ker je takrat posestvo spadalo pod Železarno Ravne (to je bila kmetijska kolonija), pozneje pa ga je prevzela kmetijska zadruga.

Karel Štruc

Na Šrotneku sva z ženo stanovala 18 let. Sem oče šestih otrok, sedaj so že vsi poročeni. Šolo so obiskovali v Kotljah. Od tam sem se preselil na Koroški Selovec h kmetu Krivogradu, kjer sem bil 7 let. Leta 1970 pa sem se preselil v stanovanjski blok upokojencev na Prevaljah, kjer preživljam jesen svojega garaškega življenja. Saj smo se morali tudi po osvoboditvi odreči marsičemu, ko smo gradili našo porušeno in izropano domovino. Bilo je veliko udarniškega dela, ki smo ga opravljali brez godrnjanja, samo da bi lepše zaživel. Danes z ženo skromno živiva ob moji mali pokojnini in priznavalnini, ki jo dobivam od občine. Pa nič ne bom godrnjal, samo da bi imela zdravja še in za najpotrebnejše, kar potrebujeva,« je končal. Nato pa je še pokazal odlikovanja.

Ima medaljo za hrabrost, znak koroških partizanov 1941—45, znak brigade Ljuba Šercerja 42 — 82 — 87 in znak aktivistov OF. Ponosen je na ta priznanja.

K njegovemu 80. rojstnemu dnevu mu vsi borci in aktivisti Prevalj izrekamo iskrene čestitke in mu kličemo še na mnoga leta!

Peter Podričnik

Vojaščina

Leva desna
ena dva,
najeba vojska
za dva.

Lezi gotovs,
en dva tri,
da te vse zaboli.

Atomski z desne,
vržeš se,
če to hočeš
ali ne.

Čisti orožje
vsak dan,
da je čisto
ko beli dan.

Šteješ dneve,
jebeš se,
leto mine,

konec je.

Pišem pismo,
razmišljam,
boš odpisala,
ni važno,
jaz pišem,

ker moram,
piše srce,
v roki držim
samo svinčnik.

Dan, čakam
te.
Noč, imam
te.
Ljubim.

Senca

Hodi za menoj
za teboj
povsod
bežim
ne morem uiti
strah me je
sem to jaz
si to ti
ne ljubi
samo sledi ti
kjerkoli si.

Gledam v ogledalo
za menoj si ti
s črnimi lasmi
in vidim tvoje črne oči
ki govorijo
si to ti
ne laži mi
solzne so oči
in mislim si
ne joči
ker vedno moja si.

Hladno spi
mrtve so oči
trda mu je kri
ne živi
ker ni hotel.

Darja Molnar

NOVE KNJIGE NA POLICAH KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE „DR. FRANC SUŠNIK“ RAVNE NA KOROŠKEM V LETU 1988

Med novimi knjigami, ki jih je Koroška osrednja knjižnica »Dr. Franc Sušnik« Ravne na Koroškem dobila v letu 1988, so tudi te, ki jih predstavljamo v seznamu.

Izbor zajema novosti vseh strok, razen leposlovja in učbenikov za osnovno in srednje šole.

Seznam je razdeljen v dva dela, in sicer:

I. nove knjige na policah knjižnice

II. nove knjige na policah domoznanskega oddelka (Koroška krajina)

Pregled strok:

SPLOŠNO

- splošne osnove znanosti in kulture
- bibliografije — katalogi — sezname knjig
- knjižnice — knjižničarstvo
- koledarji
- enciklopedije — leksikoni — priročniki
- muzejske publikacije
- novinarstvo

FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

- filozofija
- psihologija
- logika — etika — morala

VERSTVO

DRUŽBENE VEDE

- statistika
- sociologija
- politika
- delavsko gibanje — Zveza komunistov
- politična ekonomija
- samoupravljanje — delo — sindikati
- gospodarstvo — marketing — finance
- pravo
- vojne vede
- socialno skrbstvo in varstvo — zavarovalstvo
- šolstvo — vzgoja — izobraževanje
- etnologija — šege — ljudsko življenje — folklor

MATEMATIKA — PRIRODOSLOVNE VEDE

- varstvo narave in okolja
- matematika — astronomija — geodezija
- fizika — kemija
- geologija
- radiestezija
- biologija
- rastlinstvo — živalstvo

UPORABNE VEDE — MEDICINA — TEHNIKA

- medicina
- veterinarstvo
- gasilstvo
- tehnika
- kmetijstvo
- gozdarstvo — lesarstvo
- vrtnarstvo
- gospodinjstvo
- vođenje in organizacija poslovanja
- filatelija
- razne industrije in obrti
- računalništvo
- gradbeništvo

UMETNOST — ARHITEKTURA — FOTOGRAFIJA — GLASBA — ŠPORT

- umetnost splošno
- urbanizem — arhitektura
- kiparstvo — slikarstvo
- ročna dela
- fotografija
- glasba
- gledališče — film

- šport — alpinizem
- ples — družabne igre

JEZIKOSLOVJE — KNJIŽEVNOST

- jezikoslovje
- književnost

DOMOZNANSTVO — ZEMLJEPIS — BIOGRAFIJE — ZGODOVINA

- arheologija
- domoznanstvo
- zemljepis
- zemljevidi
- biografije
- zgodovina (do 2. svetovne vojne)
- druga svetovna vojna
- narodnoosvobodilni boj v Sloveniji in Jugoslaviji

DOMOZNANSKI ODDELEK (KOROŠKA KRAJINA)

- Diplomska dela domačinov
- Magistrska dela domačinov
- Publikacije z domačo problematiko in dela domačinov

SPLOŠNO

a) Splošne osnove znanosti in kulture

- Mulej, M.: Inovativno poslovanje. — Ljubljana, 1987.
- Logsdon, T.: Robotska revolucija. — Zagreb, 1987.
- Healey, T.: Najbolj nenavadno, vendar resnično. — Ljubljana, 1988.
- Bludell, N. — R. Boar: Največje skrivnosti NLP. — Ljubljana, 1988.
- Na pragu tretjega tisočletja. — Celje, 1987.
- Zorič, T. — D. Đongalić: Teorija sistemov. — Maribor, 1987.
- Uvod u robotiku. — Beograd, 1986.
- Whaley, J. I.: The Art of Calligraphy. — London, b. l.
- Gyergyek, L.: Teorija o informacijah. — Ljubljana, 1988.
- Zadravec, J.: »Tje bomo našli pot« — korenine slovenske vere in kulture. — Ljubljana, 1988.
- Botts, T. R.: Doorposts. — b. k., 1988.
- Winkler, I.: Uvod u raziskovalno delo. — Ljubljana, 1988.

Stanić, G.: Znanstvena in tehnološka politika Švedske in Norveške. — Ljubljana, 1988.

Calligraphy Made Easy. — New York, 1983.

Thomson, G. L.: The Art of Calligraphy. — London, 1987.

Pregled kulturnih organizacij združenega dela, kulturnih društev, zvez in združenj 1986. — Ljubljana, 1987.

Sutlić, V.: Praksa rada kao znanstvena povijest. — Zagreb, 1987.

Williams, T. I.: The History of Invention. — New York; Oxford, 1987.

Krmelj, M.: Neznani leteči predmeti. — Ljubljana, 1988.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti ob petdesetletnici. — Ljubljana, 1988.

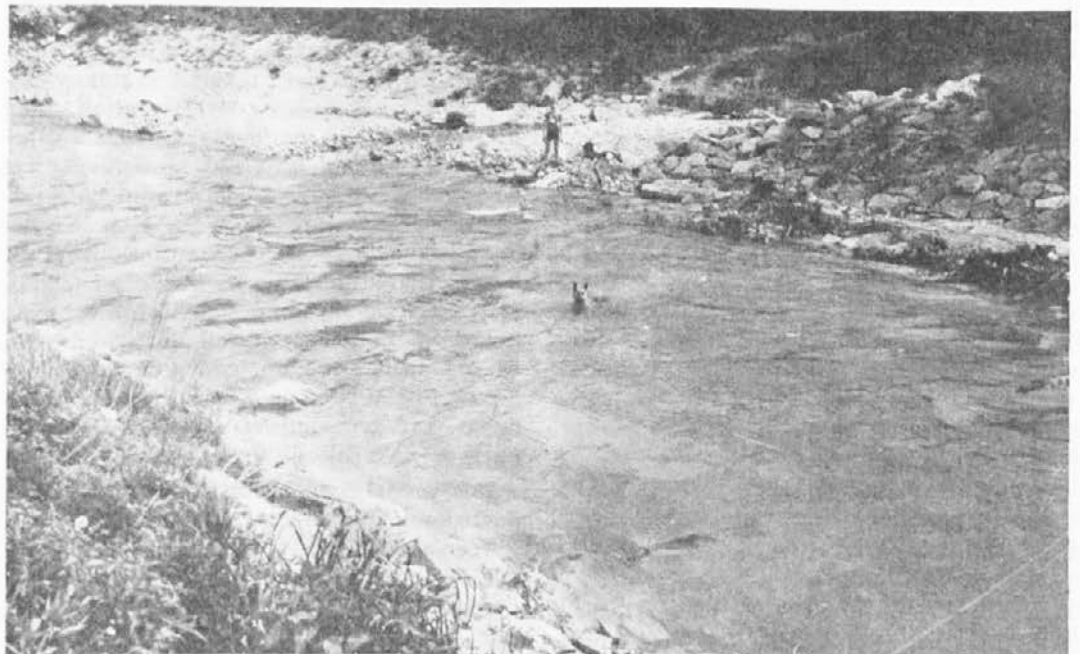
Future Earth. — London, 1988.

b) Bibliografije — katalogi — sezname knjig

- Slovenska bibliografija 1980—1981. Serijske publikacije. — Ljubljana, 1987.
- Anotirana bibliografija odgoja i obrazovanja. — Zagreb, 1987.
- Bibliography of ICPE 1985. — Ljubljana, 1987.
- Hojan, T.: Slovenski učitelj — bibliografsko kazalo 1872—1877. — Ljubljana, 1988.
- Posavec, A.: Bibliografija Prešernove družbe 1953—1987. — V Ljubljani, 1988.
- Bibliografije rednih učiteljev Pedagoške akademije 1977—1987. — Ljubljana, 1988.
- Bibliografije članov SAZU. — Ljubljana, 1988.
- Biografije in bibliografije raziskovalcev znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. — Ljubljana, 1988.
- Geografska bibliografija Slovenije za leto 1986. — Ljubljana, 1987.
- Katalog strane biomedicinske periodike u SFRJ 1984—1987. — Ljubljana, 1987.
- Novak, V.: Katalog rokopisov Ms 1 — Ms 250. — Celje, 1987.
- Katalog jugoslovanskih standardov 1988. — b. k., 1988.
- Kranjčeve knjižne izdaje in rokopisi v Murskosoboški knjižnici. — Murska Sobota, 1988.

c) Knjižnice — knjižničarstvo

- Osnove knjižničarstva. — Ljubljana, 1987.
- Razvoj univerzitetnih informacijskih sistemov ob podpori sodobne informacijske tehnologije. — Maribor, 1987.
- Dragocenosti Ptujске knjižnice. — Ptuj, 1988.
- Zvanut, M.: Knjige iz 16. stoletja v knjižnici Narodnega muzeja. — Ljubljana, 1988.
- Otrok in knjiga. Št. 25, 26. — Maribor, 1987.

V vodi

Mikroročunari u bibliotekarstvu. — Beograd, 1986.
Zapisi znanja v informacijski dobi. — Ljubljana, 1988.
Barač, D.: Zbornik propisa o bibliotekarstvu u SFRJ. — Beograd, 1987.

d) Koledarji

Slovenski koledar 1988. — b. k., 1987.
Prešernov koledar 1988. — V Ljubljani, 1987.
Mohorjev koledar 1988. — V Celju, 1987.
Evangelikiški koledar 1988. — Murska Sobota, 1987.
Gasilski koledar 1988. — Ljubljana, 1988.

e) Enciklopedije — leksikoni — priročniki

Enciklopedija Slovenije. Knj. 1: A-Ca. — Ljubljana, 1987.
Enciklopedija Jugoslavije. Knj. 3: Čat-Džu. — Zagreb, 1987.
New Larousse Encyclopedia of Mythology. — New York, 1987.
Edžegodnik 1987. — Moskva, 1987.
Everyman's Factfinder. — Leicester, 1988.
The Doubleday Children's Almanac. — New York, b. l.
Das neue grosse farbige Lexikon. — Niedernhausen, 1988.
Osmojezični enciklopedijski rječnik. Knj. 1: A-E. — Zagreb, 1987.
Ilustrirana dječja enciklopedija Jugoslavije. — Zagreb, 1988.
The Usborne Children's Encyclopedia. — Tulsa, 1987.
Leksikon Cankarjeve založbe. — Nova izd. — Ljubljana, 1988.
Tehnička enciklopedija. Knj. 11: Pov-Sap. — Zagreb, 1988.

f) Muzejske publikacije

Lesar, M.: Umetnine iz depojev Kamniškega muzeja. — Kamnik, 1987.
Zbornik Muzeja Velenje. — Titovo Velenje, 1988.

g) Novinarstvo

Košir, M.: Nastavki za teorijo novinarskih vrst. — Ljubljana, 1988.

FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

a) Filozofija

Ripel, F. G.: Rdeča magija. — Ljubljana, 1987.
Golubović, V.: S Marxom protiv Staljina. — Zagreb, 1987.
Jerman, F.: Slovenska modroslovna pamet. — V Ljubljani, 1987.
Kierkegaard, S. A.: Ponovitev; Filozofske drobtinice ali drobci filozofije. — Ljubljana, 1987.
Perme, T.: Narava, življenje in smrt. — Ljubljana, 1987.
Konfucij: Pogovori. — V Ljubljani, 1988.
Razvoj in recepcija marksizma na Slovenskem (1939—1983). — Ljubljana, 1983.
Milekić, G.: Mundana astrologija. — Zemun; Beograd, 1987.
Marksizem v obdobju Tretje internacionale. Knj. 2. — Ljubljana, 1988.
Marxova vizija socialističnega razvoja in sodobni socializem (Ziherlovi dnevi 1983). — Ljubljana, 1987.
Rodinson, M.: Marksizam i muslimanski svet. — Zagreb, 1988.
Filozofske teme. — Ljubljana, 1988.
Erjavec, A. — L. Kreft — H. Paetzold: Kultura kot alibi. — Ljubljana, 1988.
Ripel, F. G.: Magija Atlantide. — Ljubljana, 1987.
Harkheimer, M.: Kritika instrumentalnoga uma. — Zagreb, 1988.
Suvar, S.: Socializem pred novimi izzivi. — Ljubljana, 1988.
Sercar, T.: Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa. — Zagreb, 1988.
Badž, E. A. V.: Egipatska magija. — Beograd, 1987.
Stanković, D. J.: Smisao i bezsmisao šutnje. — Zagreb, 1988.
Seligmann, K.: Das Weltreich der Magie. — Eltville, 1988.
Šrob, S. — B. Dode: Magija i razum. — Beograd, 1987.

b) Psihologija

Wo es war. 3-4. — Ljubljana, 1987.
Freud, S.: Metapsihološki spisi. — Ljubljana, 1987.

Pitt, B.: Lepše življenje v srednjih letih. — Ljubljana, 1988.
Nagel, W.: Odkrivanje in spodbujanje nadarjenih otrok. — Ljubljana, 1987.
Hauck, P.: Ljubosumje. — Ljubljana, 1988.
Lake, T.: Kako premagujemo žalost. — Ljubljana, 1988.
Trobisch, W.: Napačno razumljeni moški. — Ljubljana, 1988.
Schubert, F.: Psychology from Start to Finish. — Toronto, 1988.
Etika psihoanalize (Seminar Jacquesa Lacana). — Ljubljana, 1988.
Russell, P.: Tehnika transcendentalne meditacije. — Ljubljana, 1988.
Lindemann, H.: Autogeni trening. — Zagreb, 1988.
Barharin, H.: Knjiga o bezbolnoj smrti. — Beograd, 1987.
Tyrer, B.: Kako bolje spimo. — Ljubljana, 1988.
Hauck, P.: Kako se pomirimo. — Ljubljana, 1988.
Pomembnost psihološke osvetlitve samomora. — Ljubljana, 1988.
Juranič, I.: Spodbujanje in usmerjanje ustvarjalnosti pri delu. — Ljubljana, 1988.
Gruden, V.: Srečom do uspeha ili veliki igrači. — Zagreb, 1987.

c) Logika — etika — morala

Brajsa, P.: Očetje, kje ste? — Ljubljana, 1987.
Žmuc-Tomori, M.: Klic po očetu. — V Ljubljani, 1988.
Makarovič, J.: Kritika krščanske ljubezni. — Maribor, 1988.
Bartelj, L.: Ontologika — analitika in kritika globinskega razuma. — Ljubljana, 1987.
Brković, J.: Anatomija morala jednog staljiniste. — Zagreb, 1988.

VERSTVO

Kasper, W.: Za globlje umevanje krščanskega zakona. — Ljubljana, 1987.
Gray, J.: Mitologija Bliskog Istoka. — Opatija, 1987.
Parrinder, G.: Afrička mitologija. — Opatija, 1987.
Christie, A.: Kineska mitologija. — Opatija, 1987.
Friedberger, W.: Pastoralna z oddaljenimi. — Ljubljana, 1987.
Velika verstva sveta. — Koper, 1987.
Dolenc, J.: Slovenski romar. — Celje, 1987.
Rosenberg, A.: Odkrivajmo simbole. — Celje, 1987.
Liss, B.: Zrela ljubezen. — Ljubljana, 1988.
Tibetanska knjiga mrtvih. — Beograd, 1988.
Hegel, G. W. F.: Absolutna religija. — Ljubljana, 1988.
Štrle, A.: Vem, komu sem veroval. — Ljubljana, 1988.
Bedernjak, K.: S Kristusom v osvobodeno življenje — kratek oris krščanske etike. — Maribor, 1988.
Sedejev simpozij v Rimu. — Celje, 1988.
Lavrič, A.: Vloge ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti. — Ljubljana, 1988.
Trstenjak, A.: Dobro je biti človek. — Ljubljana, 1988.
Batehelor, M.: The Children's Bible in 365 Stories. — Cape Town, 1988.
Pimen — A. Santini: Tisoč let krščanstva v Rusiji. — Koper, 1988.
Nastainczyk, W.: Temeljna vprašanja religiozne vzgoje. — Ljubljana, 1988.
Simpson, J.: European Mythology. — New York, 1988.
Allan, J. — J. Butterworth — M. Langley: Religije, kultovi, misterije. — Zagreb, 1988.
Goldstein, D.: Jewish Legends. — New York, 1988.
Mitologija. — Ljubljana, 1988.
Kateheza na Slovenskem danes in jutri. — Ljubljana, 1988.
Sveta dežela. — Narni; Terni, 1983.
Kosmač, A. — J. Markuža — S. Janežič: Ruska cerkev. — Ljubljana, 1988.
Goljevšček, A.: Med bogovi in demoni. — Ljubljana, 1988.

DRUŽBENE VEDE

a) Statistika

Statistički kalendar Jugoslavije 1984. — Beograd, 1984.

Statistički kalendar Jugoslavije 1985. — Beograd, 1985.
Statistički kalendar Jugoslavije 1987. — Beograd, 1987.
Statistički kalendar Jugoslavije 1988. — Beograd, 1988.
Statistički godišnjak Jugoslavije 1988. — Beograd, 1988.
Šeligo, R.: Opisna statistika. — Kranj, 1988.
Statistični letopis SR Slovenije 1988. — Ljubljana, 1988.

b) Sociologija

Dumézil, G.: Tridelna ideologija Indoevropejcev. — Ljubljana, 1987.
Nairobijske dolgoročne strategije za napredovanje položaja žensk do leta 2000. — Ljubljana, 1987.
Pozdravi iz Babilona. — Ljubljana, 1987.
Rupnik, A.: Švicarska čarobna formula CH. — Ljubljana, 1987.
Šetinc, F.: Okoli sveta do samega sebe. — V Ljubljani, 1987.
Berger, P. L. — T. Luckman: Družbena konstrukcija realnosti. — V Ljubljani, 1988.
Wittfogel, K. A.: Orientalna despocija. — Zagreb, 1988.
Znanost v družbeno vrednostnem svetu. — Ljubljana, 1988.
Erjavec, A.: Ideologija in umetnost modernizma. — Ljubljana, 1988.
Sociološke teme. — Ljubljana, 1988.
Pučnik, J.: Kultura, družba in tehnologija. — Maribor, 1988.
Toš, N.: Metode družboslovnega raziskovanja. — Ljubljana, 1988.
Ule, M.: Mladina in ideologija. — Ljubljana, 1988.
Rus, V.: Na kriznih križpotjih. — Ljubljana, 1988.
Brandel, F.: Strukture vsakdanjega življenja. — Ljubljana, 1988.

c) Politika

Pirjevec, J.: Tito, Stalin in Zahod. — Ljubljana, 1987.
Madžari in Slovenci — sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko-madžarski meji. — Ljubljana, 1987.
Razvoj slovenskega narodnega značaja v luči 4. točke programa Osvobodilne fronte. — Ljubljana, 1987.
Revija za narodnostna vprašanja. — Ljubljana, 1987.
Stambolić, I.: Rasprave o SR Srbiji 1979—1987. — Zagreb, 1988.
Bonac, I.: Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. — Zagreb, 1988.
Claudin, F.: Kriza komunističnog pokreta. — Zagreb, 1988.
Lenardić, M.: Politični organizmi. — Žirovnica, 1988.
Tijanić, A.: Šta će biti s nama. — Zagreb, 1988.
Politološke teme. — Ljubljana, 1987.
Novačić, A.: Sovjetski izazov. — Zagreb, 1988.
Suvar, S.: Socijalizam i nacije. — Zagreb, 1988.
Horvat, B.: Kosovsko pitanje. — Zagreb, 1988.
Pri slovenski manjšini v Avstriji in Italiji. — Ljubljana, 1987.
Devetak, S.: The Equality of Nations and Nationalities in Yugoslavia. — Wien, 1988.

d) Delavsko gibanje — Zveze komunistov

Prispevki za novejšo zgodovino. Let. 27. — Ljubljana, 1987.
Lešnik, A.: Tretja internacionala; Kominternina. — Ljubljana, 1988.
Filipič, F.: Vinje — III. konferenca KPS. — Ljubljana, 1987.
Izročilo Čebina. — Ljubljana, 1987.
Lokar, S.: Zveza komunistov Jugoslavije na pragu 21. stoletja. — Ljubljana, 1988.
Idejnopolitično usposabljanje v ZKS. — Ljubljana, 1988.
Zveza komunistov in religija danes. — Ljubljana, 1987.
Jačanje vodeče idejnopolitičke vloge, jedinstva i odgovornosti Saveza komunista u borbi za izlazak iz društveno-ekonomske krize. — Beograd, 1988.
Pahor, B.: Med Partijo in Zvezo komunistov. — Ljubljana, 1988.

e) Politična ekonomija

Vrhunec, M.: Medsebojno ekonomsko sodelovanje dežel v razvoju. — Ljubljana, 1987.

Oh ta prehod

Fabinc, I.: Koncept politike prestrukturiranja in stabilizacije gospodarstva v luči teorije in prakse mednarodnih ekonomskofinančnih organizacij. — Ljubljana, 1987.
 Artenjak, J.: Medsektorska analiza v poslovnem sistemu. — Maribor, 1987.
 Bajt, A.: Osnove ekonomske analize i politike. — Ljubljana, 1988.
 Siva ekonomija v svetu in v Jugoslaviji. — Ljubljana, 1988.
 Znanstvena in tehnološka politika za 90. leta. — Ljubljana, 1986.
 Bajt, A.: Samoupravna oblika družbene lastnine. — Zagreb, 1988.
 Bunc, M.: Politična ekonomija in tržno gospodarstvo. — Ljubljana, 1988.
 Ostan, I.: Ekonomika Jugoslavije. 1., 2. in 3. knj. — Portorož, 1986—87.
 Acta historico oeconomica Iugoslaviae. Vol. 14. — Zagreb, 1987.

f) Samoupravljanje — delo — sindikati

Komentar Zakona o združenem delu. — Ljubljana, 1988.
 Zakon o združenem delu. — Ljubljana, 1988.
 Neformalno delo. — Ljubljana, 1988.
 Združeno delo. Let. 14. — Ljubljana, 1988.
 Samostojno osebno delo s sredstvi v lasti občanov v SRS v obdobju 1976—1986. — Ljubljana, 1987.
 Ferfila, B.: Teorija in praksa minulega dela — rojstvo, vzpon in zaton. — Ljubljana, 1988.
 Zakon o delovnih razmerjih; Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. — Ljubljana, 1988.

g) Gospodarstvo — marketing — finance

Mrak, M.: Svetovni jug v pasti dolgov. — Ljubljana, 1987.
 Rajšek, I.: Trženje in varstvo naravnega okolja. — Ljubljana, 1987.
 Trošt, F.: Funkcionalna povezanost tečaja valute in sistema ekonomskih odnosov s tujino v uvozni in izvozni zasnovi Jugoslavije. — Ljubljana, 1987.
 Lavrač, V.: Uporaba sestavljenih valut v ekonomskih odnosih s tujino. — Ljubljana, 1987.
 Kenda, V.: Tendence v razvoju mednarodnih makroekonomskih konceptov s poudarkom na monetarni politiki. — Ljubljana, 1987.
 Rant, A. — M. Gaspari: Problemi financiranja izvoza na kredit v Jugoslaviji. — Ljubljana, 1987.
 Miklič, A.: Kako priti do stvarne podobe o obsegu mednarodne menjave pri spreminjajočih se vrednostnih odnosih med za nas najpomembnejšimi konvertibilnimi valutami. — Ljubljana, 1987.

Kumar, A.: Proces zunajekonomskega uravnoteženja v pogojih močne inflacije — primerjalna analiza tečajnih sprememb. — Ljubljana, 1987.
 Aktualna monetarna i devizna kretanja u Jugoslaviji. — Ljubljana, 1987.
 Vežjak, D.: Mednarodno trženje 2. — Maribor, 1987.
 Tajnikar, M.: Kako uveljaviti trg v našem gospodarstvu. — Ljubljana, 1988.
 Potočnik, V.: Trgovina v sodobnih tržnih razmerah. — Ljubljana, 1988.
 Predstavnik jugoslovske privrede u inostranstvu. — Ljubljana, 1987.
 Urejanje in krepitev trga v jugoslovanskem gospodarstvu. — Ljubljana, 1988.
 Aktualne teme zunanje trgovine. — Maribor, 1988.
 Priročnik za zunanjetrgovinsko poslovanje. 5 knjig. — Radenci, 1988.
 Financiranje, računovodstvo in inflacija. — Radenci, 1988.
 Žanič, I.: Mitologija inflacije. — Zagreb, 1987.
 Sošič, H.: Ekonomsko pokriče »Agrokomerca«. — Zagreb; Ljubljana, 1988.
 Ješe, S.: Katalog kovancev SFRJ 1945—1985. — Kranj, 1985.
 Shingo, S.: Nova japanska proizvodna filozofija. — Beograd, 1986.
 Žibert, F.: Proračunski instrumenti in ukrepi v funkciji stabilizacije gospodarstva. — Ljubljana, 1988.
 Arah, J.: Podjetništvo in obrt. — Ljubljana, 1988.
 Crnkovič, R.: Gospodarske finance. — Maribor, 1988.
 Veselinovič, D.: Devizno trgovanje v svetu in v Jugoslaviji. — Ljubljana, 1988.

h) Pravo

Sajovic, B.: Temelji družbenolastniških in premoženjskih razmerij. — Ljubljana, 1987.
 Ribičič, C. — Z. Tomac: Ustavne spremembe. — V Ljubljani, 1987.
 Goljar, S. — M. Kriesper Kramberger — N. Plavšak: Obligacijska razmerja. — Ljubljana, 1987.
 Hirjan, F. — M. Singer: Maloletnici u krivičnom pravu. — Zagreb, 1987.
 40-letnica Inštituta za sodno medicino 1945 do 1985. — Ljubljana, 1988.
 Blundell, N.: Najbolj prebrisani goljufi tega sveta. — Ljubljana, 1988.
 Zupančič, P.: Od prostorskih sestavin do lokacijskega dovoljenja. — Ljubljana, 1988.
 Temelji lastninskopravnih razmerij. — Ljubljana, 1988.
 Rupel, S.: Otroci in starši. — Ljubljana, 1988.
 Kazenski zakon SFRJ in Kazenski zakon SRS. — Ljubljana, 1988.
 Kodeks odvetniške poklicne etike Odvetniške zbornice Slovenije. — Ljubljana, 1986.
 Ude, L.: Civilni pravdni postopek. — Ljubljana, 1988.
 Pavlica, M.: Register veljavnih predpisov SFRJ in SRS 1988. — Ljubljana, 1988.
 Strohsack, B.: Obligacijska razmerja. — Ljubljana, 1988.
 Dedovanje. — Ljubljana, 1988.
 Tasič, D.: Leševi s Golog. — Ljubljana, 1988.
 Ogrinc-Rape, S. — N. Plavšak: Obligacijska razmerja. Posebni del. — Ljubljana, 1988.
 Zbirka skupnih stališč gospodarskega sodstva. 3. knj. — Ljubljana, 1988.
 O ustavnih spremembah. — Ljubljana, 1987.
 Stanič, G.: Ustav slobode. — Ljubljana, 1987.
 Horvat, M. — M. Roglič — D. Tasič: V imenu ljudstva. — Ljubljana, 1988.
 Šinkovec, J.: Planiranje združevalna razmerja. — Ljubljana, 1988.
 Samoupravni splošni akti 3. — Ljubljana, 1988.
 Varstvo človekovih pravic. — Ljubljana, 1988.
 Grakalič, M. M.: Ljubljanski proces. — Ljubljana, 1988.
 Čeferin, P.: Odvetnik — njegova neodvisnost — nekoč in danes, posebej v Sloveniji. — Ljubljana, 1988.

i) Vojne vede

Zupan, B. — V. Kos: Priročnik za delo na obrambnih načrtih. — Domžale, 1987.
 Krila vojne. — Ljubljana, 1987.
 Vršec, M.: Sodobna varnost in družbena samozashita v SFRJ. — Ljubljana, 1988.
 Mates, L.: Politika supersila i oružje. — Zagreb, 1987.

Vrišer, S.: Uniforme v zgodovini. — Ljubljana, 1987.
 Opačić, S. Prva medicinska pomoč pri uporabi jedrskega, kemičnega in biološkega orožja. — Ljubljana, 1988.
 Ribarič, V.: Vojna zvezd. — Ljubljana, 1988.
 Zaštita i spasavanje bilja i biljnih proizvoda u okviru civilne zaštite. — Kranj, 1988.
 Opačić, S.: Zdravstveno varstvo v hudih naravnih in drugih nesrečah ter vojni (SLO). — Ljubljana, 1988.
 Top Gun Fighters and American Jet Power. — New York, b. l.
 Žygulski, Z. — H. Wielecki: Polski mundur wojskowy. — W Krakowie, 1988.
 Ludowe Wojsko Polskie. — Warszawa, 1988.
 Modli, Z.: Piste u noći. — Beograd, 1986.
 Puchalski, Z. — I. J. Wojciechowski: Ordery i odznaczenia Polskie. — Warszawa, 1987.

j) Socialno skrbstvo in varstvo — zavarovalstvo

Ramovš, J.: Socialni delavec in alkoholizem. — Ljubljana, 1988.
 Uresničevanje pravic iz invalidskega zavarovanja v organizacijah združenega dela. — Ljubljana, 1988.
 Kuhelj, J.: Kako in kdaj v pokoj. — Ljubljana, 1988.

k) Šolstvo — vzgoja — izobraževanje

Dijete i kreativnost. — Zagreb, 1987.
 Projekt dolgoročnega razvoja visokega šolstva v SRS. — Ljubljana, 1987.
 Jereb, J.: Strokovno izobraževanje in razvoj kadrov. — Kranj, 1987.
 Zbornik za povijest školstva i prosvete. Let. 20. — Ljubljana, 1987.
 Kavčič, J.: Prva slovenska realka. — Idrija, 1987.
 Kožuh, B.: Pedagogika in šolske reforme. — Ljubljana, 1987.
 Zagmajster, M.: Socialnoekonomski položaj študentov v SR Sloveniji. — Ljubljana, 1987.
 Univerza v Mariboru. Katalog 1987/88. — Maribor, 1987.
 Jug, J. — A. Krajnc — S. Pongrac: Izobraževanje na daljavo. — Kranj, 1987.
 Dodatni pouk v osnovni šoli. — Maribor, 1987/88.
 Blažič, M.: Programirani pouk kot didaktični sistem. — Novo mesto, 1988.
 Kornhauser, A.: Pamet je boljša kot žamet. 6 knjig. — Ljubljana; Beograd, 1987.
 Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju. — Ljubljana, 1987.
 Papotnik, A.: Delovno-tehnična vzgoja v vzgojnovarstvenih organizacijah. — Maribor, 1988.
 Kosec, M.: Telesna vzgoja predšolskih otrok. — Ljubljana, 1988.
 Šolstvo na Slovenskem. — Ljubljana, 1988.
 Usposabljanje razrednih učiteljev pri nas. — Ljubljana, 1988.
 Stergar, E.: Proučevanje študijske poti študentov v SR Sloveniji, generacija 1976. — Ljubljana, 1988.
 Učimo se za delo. — Ljubljana, 1988.
 25 let telesne vzgoje na Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani. — V Ljubljani, 1988.
 Spoznavajmo naravo. — Portorož, 1988.
 Schmidt, V.: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. 3 knjige. — Ljubljana, 1988.
 Nadarjen učenec v vzgojnoizobraževalnem procesu. — Maribor, 1987.
 Seznam predavanj za študijsko leto 1988—89. — Ljubljana, 1988.
 Izobraževanje odraslih kot strateški dejavnik pospeševanja našega družbenega in tehnološkega razvoja. — Ljubljana, 1988.
 125 let mariborske pedagoške šole. — Maribor, 1988.
 Gabrijelčič, M.: Predavajmo z miselnimi vzorci. — Ljubljana, 1988.
 Mitrovič, D.: Predšolska pedagogija. — Sarajevo, 1986.
 Horvat, L.: Predškolsko vaspitanje i intelektualni razvoj. — Beograd, 1986.
 Ivič, I.: Vaspitanje dece ranog uzrasta. — Beograd; Sarajevo, 1986.
 Kamenov, E.: Intelektualno vaspitanje kroz igru. — Beograd; Sarajevo, 1986.
 Karlavaris, B. — J. Kelbli — M. Stanojevič Kastori: Metodika likovnog vaspitanja predškolske dece. — Beograd, 1986.

Kamenov, E.: Metodika vaspitno-obrazovnog rada sa predšolskom decom. — Beograd, 1988.
 Proces socijalizacije kod dece. — Beograd, 1986.
 Ouklander, V.: Prozori u svet naše dece. — Beograd, 1988.
 Rajtmajer, D.: Metodika telesne vzgoje — predšolska vzgoja. — Maribor, 1988.

l) Etnologija — šege — ljudsko življenje — folklor

Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije. — Ljubljana, 1987.
 Trdina, J.: Podobe prednikov. 3 knjige. — Ljubljana, 1987.
 Boehn, M.: Die Mode. 2 knjigi. — München, 1986.
 Kremenšek, S.: Etnološki razgledi in dileme. — Ljubljana, 1987.
 Škrjanček poje. — Ljubljana, 1988.
 Černigoj, F.: Javorov hudič. — Ljubljana, 1988.
 Folklor in jurjevanje v Beli krajini. — Crnomelj, 1988.
 Stepišnik, L.: Ženitne ali svatbene navade in napitnice na Štajerskem. — Slovenska Bistrica, 1987.
 Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije. — Ljubljana, 1988.
 Etnološka stičišča 1. — Ljubljana, 1988.
 Slovenski etnograf. — Ljubljana, 1988.
 Vesel, J.: Od nekdanje lepe so Ljubljanke slovele... (1890—1930). — Ljubljana, 1988.
 Nebojša-Bato, T. — R. Đurić: Cigani sveta. — Beograd, 1988.
 Osredčeki, E. — A.: Sodobni bonton. — Ljubljana, 1988.
 Traditiones. 17. — Ljubljana, 1988.

MATEMATIKA — PRIRODOSLOVNE VEDE

a) Varstvo narave in okolja

Kako deluje človekovo okolje? — Ljubljana, 1988.
 Lenardič, M.: Ekološka misel. — Ljubljana, 1988.
 Lenardič, M.: Članki. — Zirovnica, 1988.
 Zeleni list. — Murska Sobota, 1988.
 Ekološki tabor Bobovek '87. — Kranj, 1988.
 Kingston, J. — D. Lambert: Kaj pomnijo ljudje. — Ljubljana, 1988.
 Zbornik referatov o varstvu okolja. — Maribor, 1987.
 Človek in ekologija II. — Ljubljana, 1988.
 Naša voda včeraj — danes — jutri. — Maribor, 1988.
 Slovenski železarji za lepše okolje. — Ljubljana, 1988.

b) Matematika — astronomija — geodezija

Jesenko, J. — F. Šifer: Matematika v organizacijski teoriji in praksi. 3. zvezek. — Kranj, 1987.
 Alujevič, A.: Numerične metode II. — Maribor, 1988.
 Lavrič, B.: Rešene naloge iz matematike z republiških tekmovanj. — Ljubljana, 1987.
 Suhadolc, A.: Linearni topološki prostori. — Ljubljana, 1987.
 Reprint Series of the Department of Mathematics. — Ljubljana, 1988.
 Gardner, M.: Aha! Pa te imam. — Ljubljana, 1988.
 Acta stereologica. Vol. 7. — Ljubljana, 1987.
 Sever, M.: Prispevki k zgodovini meroslovja na Slovenskem. — Ljubljana, 1988.
 Jugoslovanska stereologija. Vol. 7. — Ljubljana, 1988.
 Klinc, T.: Zapiski predavanj iz matematike. — Ljubljana, 1988.
 Grabec, I.: Verjetnost in statistika. — Ljubljana, 1988.
 Ronan, C. A.: The Practical Astronomer. — New York, 1984.
 Burilov, M. — M. Klemenčič: Topografija. — Ljubljana, 1987.

c) Fizika — kemija

Alujevič, A.: Mehanika — trdnost. — Maribor, 1988.
 Stok, B.: Mehanika deformabilnih teles. 1. in 2. del. — Ljubljana, 1988.
 Žezlina, A.: Mehanika — statika. — Maribor, 1988.
 Strnad, J.: Iz take so snovi kot sanje. — Ljubljana, 1988.

Krope, J.: Mehanika fluidov. — Maribor, 1988.
 Koškin, N. J. — M. G. Sirkevič: Priročnik elementarne fizike. — Ljubljana, 1988.
 Električna iz jedrske elektrarne. — Krško, 1987.
 Cvetaš, F.: Mehanika — statika. — Ljubljana, 1988.
 Reakcije in identifikacija ionov. — Ljubljana, 1987.

d) Geologija

Geologija. Let. 28/29. — Ljubljana, 1987.
 Faninger, E.: Zoisova zbirka mineralov. — Ljubljana, 1988.
 Naše jame. Let. 29, 30. — Ljubljana, 1987.
 Acta carsologica. Let. 16. — Ljubljana, 1987.
 Rejič, M.: Sladkovodni sistemi in varstvo voda. — Ljubljana, 1988.
 Postojnska jama. — Postojna, 1988.
 Hochleiter, R.: Rudnine. — V Ljubljani, 1988.
 Aljančič, M.: Kraški svet. — V Ljubljani, 1988.
 Plut, D.: Belokranjske vode. — Novo mesto, 1988.

e) Radiestezijska

Rak, P. M.: Radiestezijska in bajaličarstvo na Slovenskem. — Ljubljana, 1988.
 Mahne, M.: Radiestezijska. — Ljubljana, 1987.
 Farkaš, B.: Radiestezijska nova. — Zagreb, 1988.
 Stojanovič, B. — L.: Bioenergija, svet brez bolesi. — Novi Sad, 1987.
 Lowen, A.: Bioenergija. — V Ljubljani, 1988.

f) Biologija

Biološki vestnik. Let. 36. — Ljubljana, 1988.
 Likar, M.: Klinična virologija za medicince. — Ljubljana, 1987.
 Žumer, V.: Procesi prehranjevanja kot pomemben element v dokazovanju naseljevanja zemeljskega prostora na vseh razvojnih stopnjah. — Radovljica, 1988.
 Aids — gradivo za učitelje. — Ljubljana, 1988.

g) Rastlinstvo — živalstvo

Gavez, G.: Mali družni psi. — Ljubljana, 1987.
 Adamič, M.: Ekologija divjega petelina v Sloveniji. — Ljubljana, 1987.
 Nicolai, J.: Ujede in sove. — V Ljubljani, 1988.
 Lippert, W.: Travnike cvetice. — V Ljubljani, 1988.
 Tarman, D.: Herbarij. — Ljubljana, 1988.
 Low, R.: Parrots, their Care and Breeding. — London; New York; Sydney, 1988.
 Zaninovič, P. — S. Stariha: Nega mladega psa. — Ljubljana, 1988.
 Martin, R. M.: Cage and Aviary Birds. — London, 1988.
 Nayman, A. — J.: Kaj je svet živali. — Ljubljana, 1988.
 Jančar, J.: Tisoči metuljev. — Ljubljana, 1987.
 Preston-Mafham, R. — K.: Butterflies of the World. — New York; Oxford, 1988.

Jerič, R. — Z. Golob: Želve v našem domu. — Ljubljana, 1988.
 Klever, U.: Knaurs grosses Hundebuch. — München, 1982.
 Rastlinski svet Evrope. — Ljubljana, 1988.
 Feltwell, J.: Živali vsega sveta. — Ljubljana, 1988.
 Maretič, Z.: Crna udovica ipak nije bauk. — Zagreb, 1988.
 Parker, S.: Kako so živeli dinozavri. — Ljubljana, 1988.

UPORABNE VEDE — MEDICINA — TEHNIKA

a) Medicina

Fortič, B.: Cigareta — naslada in zlo. — Ljubljana, 1987.
 Osnove internistične propedeutike. — Ljubljana, 1987.
 Bertolini, R. — G. Leutert: Anatomijski atlas iz sistemskega in topografskega gledišča. 3 knjige. — Ljubljana, 1987.
 2. jugoslovanski simpozij o nevrologiji in urologiji. — Ljubljana, 1987.
 3. jugoslovanski seminar o možganski cirkulaciji. — Ljubljana, 1987.
 29. Tavčarjevi dnevi. — Ljubljana, 1987.
 Zbornik predavanj 23. podiplomskega tečaja kirurgije za zdravnike splošne medicine. — Ljubljana, 1987.
 Njemirovskij, Z.: Klinična endodoncija. — Zagreb, 1987.
 Ašič, P. S.: Pomoč iz domače lekarne 2. — Celje, 1987.
 Pokorn, D.: Z zdravo prehrano v pozna leta. — V Ljubljani, 1987.
 Welch, R.: Popolna lepota. — Maribor, 1987.
 Prehrana v Sloveniji danes in jutri. — Otočec, 1987.
 Parker, M.: Najbolj presunljivi spački naše dobe. — Ljubljana, 1988.
 Hambly, K.: Kako se sprostimo. — Ljubljana, 1987.
 Willfort, R.: Zdravilne rastline in njih uporaba. — Maribor, 1988.
 Kurjak, A.: Očekujući novorođenče. — Zagreb, 1987.
 Kitzinger, S.: Magnezij v vsakodnevni prehrani. — Ljubljana, 1987.
 Krajnc, B.: Zdravje prihaja iz kuhinje. — Ljubljana, 1988.
 Černelč, D.: Alergija. — Ljubljana, 1988.
 Halpern, H. M.: Kako čete prekinuti ovisnost o drugoj osobi. — Zagreb, 1988.
 Medvešek, M. — J. Pirc.: Sladkorna bolezen. — Ljubljana, 1988.
 Omahen, M.: Zdrava prehrana. — Ljubljana, 1987.
 Vozelj, M.: Preverjanje znanja iz imunologije. — Ljubljana, 1988.

Izkoriščen prostor

- Parker, S.: Človeško telo. — Ljubljana, 1988.
- Rehabilitacijska obravnava bolnikov po možganski kapi v osnovnem zdravstvenem varstvu. — Ljubljana, 1988.
- Protetika spodnjih ekstremitet. — Ljubljana, 1988.
- Opornice za roko. — Ljubljana, 1988.
- Cestnik, V.: Fiziološki praktikum. — Ljubljana, 1988.
- Kako deluje: Človek in njegove bolezni. — Ljubljana, 1988.
- Žakelj, V.: Nenadna kirurška obolenja v trebuhu. — V Ljubljani, 1988.
- Razboršek, V. — M. Krištof: Kaj vem o alkoholizmu in drugih zasvojenostih. — Ljubljana, 1988.
- Billings, E. — A. Westmore: Načrtovanje družine z ovulacijsko metodo. — Celje, 1988.
- Znidaršič, I.: Rdeči križ za humanizem, razvoj in mir. — Ljubljana, 1988.
- Skubic, V.: Kemoterapevtiki. — Ljubljana, 1988.
- Proces zdravstvene nege. — Dubrovnik, 1988.
- Janko, M.: Nevrologija 1. — Ljubljana, 1988.
- Pokorn, D.: Osebnostna higiena. — Ljubljana, 1988.
- Ostojić, M.: Srčna insuficienca. — Ljubljana, b. l.
- Miše, I.: Oralna kirurgija. — Zagreb, 1988.
- Bradić, I.: Kirurgija. — Zagreb, 1988.
10. kongres urologov Jugoslavije. — Bled, 1988.
- Novak, J. — P. Amalietti: Umetnost vida. — Ljubljana, 1988.
10. spominski sestanek Metode Kramarjeve. — Ljubljana, 1988.
- Kako deluje? Ostanimo zdravi in pri močeh. — Ljubljana, 1988.
- Džuna: Moč mojih rok. — Maribor, 1988.
- Haas, R.: Zmaga v želodcu. — Ljubljana, 1988.
- Morson, B. C.: Colour Atlas of Gastrointestinal Pathology. — Oxford, 1988.
- Pitt, B.: Srečna nosečnost in materinstvo. — Ljubljana, 1988.
- Kenyon, F. E.: Uspešno spolno življenje. — Ljubljana, 1988.
- Cesen, M.: Zdravje in denar. — Ljubljana, 1988.
- Inglis, B.: Alternativna medicina. — Ljubljana, 1988.
- Priročnik o zdravstveni preventivi delavcev v gozdarstvu. — Ljubljana, 1988.
- Breuss, R.: Rak leukemija. — Beograd, 1987.
- Phleps, W.: Nujna zdravstvena pomoč v gorah v večjih nesrečah in katastrofah. — Ljubljana, 1988.
- Skoberne, M.: Zdravstvena nega nosečnice, porodnice in otročnice. — Ljubljana, 1988.
- b) Veterinarstvo**
- Veterinarstvo. Zbornik Biotehniške fakultete. Let. 24. — Ljubljana, 1987.
- Stekar, J.: Splošna prehrana živali. — Ljubljana, 1987.
- Rigler, L.: Anatomija domačih živali. — Ljubljana, 1987.
- Batis, J.: Splošna epizootologija. — Ljubljana, 1988.
- Banič, J.: Očesne bolezni domačih živali. — Ljubljana, 1988.
- c) Gasilstvo**
- Kovačič, B.: Gasilska tehnika, Knj. 3. — Ljubljana, 1988.
- Božič, B.: Gasilstvo na Slovenskem do leta 1941. — Ljubljana, 1988.
- d) Tehnika**
- Dobovišek, Ž.: Motorji z notranjim zgorevanjem 1. — Maribor, 1987.
- Bergelj, F.: Meritve I-II. — Ljubljana, 1987.
- Uremović, I. — Z. Vistrička: Sheme spajanja u elektrotehnici. — Zagreb, 1985.
- Požar, H.: Visokonaponska rasklopna postrojenja. — Zagreb, 1984.
- Imperl, S.: Videopriročnik. — Beograd, 1987.
- Surina, T.: Tranzistorska tehnika. — Zagreb, 1984.
- Ralčovski, V.: Prematanje asinhronih motorov. — Zagreb, 1978.
- Daničević, M.: Video-kompjuterske igre. — Beograd, 1986.
- Židan, A. — B. Milobar: Spojevi s tranzistorima. 2. knjiga. — Zagreb, 1987.
- Tijanić, M.: Elektrotehnika za radioamatere. — Beograd, 1984.
- Thomsen, D.: Digitalna audiotehnika. — Zagreb, 1987.
- Budin, J.: Svetlovodi. — Ljubljana, 1987.
- Flašker, J.: Verižna gonila. — Maribor, 1988.
- Kosovinc, I.: Metalografija. — Ljubljana, 1988.
- Rade Končar 1946—1986. — Zagreb, b. l.
- Orel, B.: Energetski pretvorniki II. — Ljubljana, 1988.
- Batchelor, D. — C. Poole — G. Robson: The Great Book of Sports Cars. — Lincolnwood, b. l.
- Črne ptice. — Ljubljana, 1988.
- Petersin, E.: Vodovod. — Ljubljana, 1988.
- Priročnik za podno gretje tototerm. — Ljubljana, 1988.
- Marinčić, A.: Laseri i optoelektronika. — Beograd, 1988.
- Perić, N.: Karakteristike materijala u prahu i zrnju, projektovanje uređaja za otprašivanje i izbor tkanine za filtriranje. — Ljubljana, 1988.
- Carley, L.: Popravi svoj avto. — Ljubljana, 1988.
- Avtomatizacija strege in montaže. — Novo mesto, 1988.
- Peršič, B.: Laboratorijski praktikum iz elektronike. — Ljubljana, 1988.
- Standardi orodij za hladno preoblikovanje pločevine. — Ljubljana, 1988.
- Inženjersko-mašinski priručnik. Knj. 1-3. — Beograd, 1987.
- Hartman, J.: Lovske puške nekoč in danes. — Celje: Čakovec, 1987.
- Spašavanje na Jadranu. — Split, 1987.
- Rossellen, H.-P.: Ford-Schritte. — Frankfurt, 1987/88.
- Recknagel, H. — E. Sprenger — W. Hönnmann: Grejanje i klimatizacija. — Beograd, 1987.
- Langworth, R. M.: Encyclopedia of American Cars 1930—1980. — New York, 1984.
- Neuentwicklung Europäischer Werkzeugmaschinen und Flexibler Fertigungssysteme. — Wasserburg, 1988.
- Iglič, B.: Kratka tehnologija pridobivanja vlaknin in proizvodnje papirja ter kartona za slušateljse lesarstva na Biotehnični fakulteti v Ljubljani. — Ljubljana, 1988.
- Porázik, J.: Stari avtomobili. — Ljubljana, 1988.
10. jubilejni jugoslovanski simpozij o elektroniki v prometu. — Ljubljana, 1988.
- Iškin, V. H. — I. I. Citver: Visokofrekvenčne zveze po daljnovodih 330—750 kV. — Ljubljana, 1986.
- Računalniško podprto delo v orodjarnah. — Maribor, 1988.
- Merjenje in preskušanje aparatov za široko potrošnja. — Titovo Velenje, 1988.
- e) Kmetijstvo**
- Videčnik, A.: Zadružno povezovanje kmetov v Gornji Savinjski dolini. — Mozirje, 1988.
- Kmetijski priročnik 1988. — Ljubljana, 1987.
- Interdisciplinarnost v kmetijskem raziskovanju. — Ljubljana, 1988.
- Selekcija in semenarstvo krmnih rastlin. — Ljubljana, 1988.
- Thun, M.: Lunin setveni koledar 1988. — Ljubljana, 1988.
- Gnojenje kmetijskih kultur. — Kutina; Ljubljana, 1988.
- Cizej, V.: Kmetijska pospeševalna služba. — Ljubljana, 1988.
- f) Gozdarstvo — lesarstvo**
- Ude, J.: Podiranje in obdelava dreves. — Ljubljana, 1987.
- Začasni Štajerski gozdni red 1539. — Ljubljana, 1987.
- Marinček, L.: Bukovi gozdovi na Slovenskem. — Ljubljana, 1987.
- Pečenko, G.: Zaščita lesa v praksi. — Ljubljana, 1987.
- Mihevc, V.: Kontrolne metode lepljenja in površinske obdelave lesa. — Ljubljana, 1987.
- Lebez, J.: Pragozd Ravna Gora. — Ljubljana, 1987.
- Hartman, T.: Pragozd Rajhenavski rog. — Ljubljana, 1985.
- Kolektivna blagovna znamka za visoko kakovost proizvodov lesarstva. — Ljubljana, 1988.
- Estetska funkcija gozda. — Ljubljana, 1988.
- Rebula, E. — B. Košir: Gospodarnost različnih načinov spravila lesa. — Ljubljana, 1988.
- Zbornik lesarstva in gozdarstva. 30. — Ljubljana, 1987.
- Zagotavljanje sredstev za gozdno reprodukcijo. — Ljubljana, 1988.
- Lipoglavšek, M.: Tehnika dela pri sečnji. — Ljubljana, 1988.
- g) Vrtnarstvo**
- Gašperšič, A.: Šampinjoni. — Ljubljana, 1987.
- Mamilović, J.: Pleveli. — Ljubljana, 1987.
- Böhmig, F.: Delo v vrtu. — Maribor, 1988.
- Vardjan, F. — J. Cermak: Sobne okenske in balkonske rastline. — Ljubljana, 1987.
- Trate in grmovnice. — Ljubljana, 1988.
- Zgonec, S.: Vzpenjalke in ovijalke. — Ljubljana, 1987.
- Vzgoja in obrezovanje sadnega drevja. — Ljubljana, 1987.
- Lancin, V.: Sadje z našega vrta. — Trst, 1988.
- Ureditev vrta. — Ljubljana, 1988.
- Stropnik, Z. — B. Tratnik — G. Seljak: Naše gobje bogastvo. — Ljubljana, 1988.
- Mamilović, J.: Varstvo vinske trte. — Ljubljana, 1988.
- Bajec, V.: Vrtnarjenje pod folijo in steklom. — Ljubljana, 1988.
- Underwood-Crockett, J.: Foliage House Plants. — Amsterdam, 1988.
- Underwood-Crockett, J.: Foliage House Plants. — Amsterdam, 1988.
- Uporabne rastline. — Ljubljana, 1988.
- Koso, Š.: Ostrigarji. — Ljubljana, 1988.
- Gvozdenović, D. — K. Dulić — F. Lombergar: Gosti sadni nasadi. — Ljubljana, 1988.
- Človek in trta. — Trst, 1987.
- h) Gospodinjstvo**
- Kuhar, B.: Kuhinja v baroku. — Ptuj, 1988.
- Köstliche Schlemmerereien aus der Mikrowelle. — Stuttgart, 1988.
- Das Kombigaren in der Mikrowelle. — Stuttgart, 1988.
- Gemüsegerichte aus der Mikrowelle. — Stuttgart, 1988.
- Schnelle Gerichte aus der Mikrowelle. — Stuttgart, 1988.
- Göres, H. H.: Varnost našega doma. — Ljubljana, 1987.
- Enolončnice. — Ljubljana, 1988.
- Zelenjava. — Ljubljana, 1988.
- Zelišča. — Ljubljana, 1988.
- Ribje jedi. — Ljubljana, 1988.
- Slasti slovenskih kuhinj. — Ljubljana, 1987.
- Sončna kuhinja. — Ljubljana, 1988.
- Recke, G. — A. Wolter: Sodobna domača peka. — Koper, 1988.
- Lajos, M. — K. Hemző: 99 prikuh in prilog. — Murska Sobota, 1988.
- Lajos, M. — K. Hemző: 99 predjedi. — Murska Sobota, 1988.
- Lajos, M. — K. Hemző: 99 jedi iz perutnine. — Murska Sobota, 1988.
- Lajos, M. — K. Hemző: 99 mesnih jedi. — Murska Sobota, 1988.
- Vehovar, D.: Zelenjavne in močnate jedi. — Ljubljana, 1988.
- Temmel, G.: Kuhinja za diabetike. — Maribor, 1988.
- Vehovar, D.: Mlečne jedi. — Ljubljana, 1988.
- Jajca. — Ljubljana, 1988.
- Getränke für jede Gelegenheit. — München, 1988.
- Die gute einfache Küche. — München, 1988.
- Kerin, D.: Sadje v naši prehrani. — Ljubljana, 1988.
- Das Mikrowellen Kochbuch. — Köln, 1988.
- Patrick Antony's International Menu Dictionary. — Luton, 1988.
- Pečjak, M.: Soja v kulinariki. — Ljubljana, 1988.
- Pettigrew, J.: Tea Time. — London, 1986.
- Stadtaender, C.: Lepota iz cvetja in sadja. — Trst, 1988.
- Smith, S. — K. Lansdown: Table Decorations. — London, 1987.
- Hall, J.: Flower Arranging. — London, 1987.
- Allen, O. E.: Decorating with Plants. — Amsterdam, b. l.
- Kemično čiščenje, pranje in čiščenje talnih oblog. — Rogaška Slatina, 1988.
- i) Vodenje in organizacija poslovanja**
- Florjančič, J. — S. Možina: Kadri in informacijska tehnologija. — Kranj, 1987.
- Ivanković, B.: Administrativno tehnično poslovanje. — Ljubljana, 1987.
- Polajnar, A.: Planiranje časov s pomočjo nomogramov. — Maribor, 1987.
- Valentinčič, J.: Demokratično vodenje skupine. — Ljubljana, 1987.
- Projekti in razvoj. — Maribor, 1987.

- Kokotec-Novak, M.: Računovodsko spremljanje dnevne plačilne sposobnosti TOZD-a. — Ljubljana, 1987.
- Marolt, J.: Zagotavljanje kvalitete. — Kranj, 1987.
- Fajmut, Š.: Organizacija splošnih spremljajočih dejavnosti v OZD. — Ljubljana, 1988.
- Berden, A.: Obveščanje v združenem delu. — Ljubljana, 1987.
- Pauko, F.: Javno potniško prevoznništvo s posebnim poudarkom na turističnih prevozihi. — Maribor, 1987.
- Notranje revidiranje poslovanja v organizacijah združenega dela, bankah in zavarovalnih skupnostih. — Ljubljana, 1988.
- Melave, D. — F. Koletnik — J. Ločniškar: Praktikum za stroškovno računovodstvo. — Maribor, 1987.
- Investicijski, organizacijski in motivacijski vidiki poslovne strategije v konkurenčnem gospodarstvu. — Ljubljana, 1988.
- Vpliv informacijskega sistema na preobrazbo poslovnega sistema. — Radenci, 1988.
- Kaltnekar, Z.: Organizacija delovnih procesov. — Kranj, 1988.
- Kunič, J.: Operacijske raziskave. — Kranj, 1988.
- Rant, M.: Vodenje proizvodnih procesov. — Kranj, 1988.
- Oblak, H.: Oblikovanje politike poslovne logistike. — Maribor, 1987.
- Koletnik, F.: Analiza bilance z revizijo. — Maribor, 1988.
- Kos, M.: Industrializem. — Ljubljana, 1988.
- Hudej, F.: Odločanje v gospodarskih organizacijah. — Ljubljana, 1988.
- Monetti, P.: Dejavniki učinkovitega samoupravnega obveščanja v OZD. — Ljubljana, 1988.
- Zakon o standardizaciji. — Ljubljana, 1988.
- Ožegović, P. — S. — N.: Savremena organizacija knjigovodstva. — Beograd, 1988.
1. strokovni simpozij o internacionalnem in nacionalnem vodenju projektov. — Maribor, 1988.
- Direktorji uspešnih slovenskih gospodarskih organizacij. — Ljubljana, 1988.
- Kam vodi razvoj organiziranosti in informatizacije poslovnih sistemov. — Maribor, 1988.
- j) Filatelija**
- Marke jugoslovanskih zemalja. Katalog 1988. — Beograd, 1988.
- Mackay, J.: The Guinness Book of Stamps. — Enfield, 1988.
- Katalog poštanskih maraka jugoslovanskih zemalja 1988/89. — Beograd, 1988.
- k) Razne industrije in obrti**
- Simčič, Z.: Vino med ljudsko modrostjo in ljudsko znanostjo. — Trst, 1987.
- Bižal, A. — A. Pavko: Praktikum iz kemijskega inženirstva. — Ljubljana, 1988.
- Nikolić, M. — A. Gregorič: Teorija predelave vlaken. — Ljubljana, 1987.
- Jakšič, D.: Projektiranje in konstrukcija tekstilij. — Ljubljana, 1988.
- Technical Dictionary Pulp and Paper Industry. — Ljubljana, 1988.
23. strokovni simpozij o novostih v tekstilni tehnologiji. — Ljubljana, 1988.
- Vpliv in učinki tiskarstva in tiskov v panonskem prostoru do Jožefinskih reform. — Maribor, 1988.
- Ažman, J.: Preizkušanje materialov; čevljarški materiali in potrebščine... — Tržič, 1988.
- Skaza, A.: Kletarjenje je užitek. — Ljubljana, 1988.
- Cobelj, Š. — A. Čampa: Industrijski Majšperk. — Majšperk, 1988.
- l) Računalništvo**
- Vesel, N. — A. S. Wood: Angleščina v računalništvu. — Ljubljana, 1987.
- Žumer, V.: Fortran. — Maribor, 1987.
- Kononenko, I.: Uvod v Prolog. — Ljubljana, 1987.
- Hopcroft, J. E. — J. D. Ullman: Uvod v teorijo avtomatov jezиков in izračunov. — Ljubljana, 1987.
- Kernighan, B. W. — D. M. Ritchie: Programski jezik »C«. — Ljubljana, 1988.
- Rozman, I. — T. Welzer — J. Györköš: Prolog. — Maribor, 1988.
- Mohar, B. — E. Zakrajšek: Programski jezik Pascal. — Ljubljana, 1988.
- Kozak, J. — M. Lokar: Naloge iz računalništva. — Ljubljana, 1988.
- Enajsta šola računalništva. — Ljubljana, 1988.
- Gerlič, I.: Prvi koraki v Logo. — Ljubljana, 1988.
- Turk, M.: Ventura — priročnik o namiznem založništvu za začetnike. — Ljubljana, b. 1.
- Mikroračunari u bibliotekarstvu. — Beograd, 1986.
- Žiljak, V.: Računalniški fotostavek. — Ljubljana, 1988.
- Baumgartner, M.: Baza podatkov in sistemi za upravljanje baze podatkov. — Kranj, 1987.
- Jović, F.: Kompjutersko vodenje procesa. — Ljubljana, 1988.
- Računalnik v gradbenem inženirstvu. — Ljubljana, 1988.
- Ristanović, D.: Mašinsko programiranje na mikroprocesorima Z-80 i 6502. — Beograd, 1988.
- Steele, B. — J. Wellington: Računari i komunikacije. — Beograd, 1988.
- Ristanović, D.: Obrada teksta na računaru. — Beograd, 1988.
- Dovedan, Z. — M. Smilevski — J. D. Zalokar: Fortran 77 s tehnikama programiranja. — Ljubljana, 1987.
- Stajić, D.: Interfejsi i modemi za mikroracunare. — Beograd, 1988.
- Petrović, V. — Z. Mošorinski: Commodore 128. — Beograd, 1988.
- Stajić, D. — D. Jovanović: Održavanje i opravka kućnih računara. — Beograd, 1987.
- Matko, D. — P. Omersel: Računalniško podprto načrtovanje. — Ljubljana, 1988.
- Bedenik, B.: Programski sistem Finel. — Maribor, 1987.
- Carrabis, J. D.: dBase III Plus — Befehlsbibliothek. — Hamburg, 1988.
- Cajhen, R.: Pomnilniško programljivi krmilni sistemi. Knj. 1. — Ljubljana, 1988.
- Katalog rešitev in storitev, opreme in sredstev za informacijske sisteme. — Ljubljana, 1988.
- Muren, H.: Signum 2. — Ljubljana, 1988.
- Bedenik, B.: Programski sistem Finel. 1. del. — Maribor, 1988.
- Jamsa, K.: DOS — Befehlsbibliothek. — Hamburg, 1988.
- Shild, H.: C — Befehlsbibliothek. — Hamburg, 1988.
- Kralj, Ž.: Framework II. — Ljubljana, 1988.
- Tanaskoski, D. — D. Brdarski — V. Janković: Priručnik dBase III Plus. — Beograd, 1988.
- Računalništvo. Leksikon Cankarjeve založbe. — Ljubljana, 1988.
- Jezernik, A.: Računalniki pri konstruiranju in v proizvodnji. — Ljubljana, 1988.
- Kozak, J.: Od računala do urejanja besedil. — Ljubljana, 1986.
- Žitnik, J.: Strukturirano programiranje v Basicu. — Ljubljana, 1986.
- Batagelj, V.: Z računalnikom v matematiko. — Ljubljana, 1987.
- m) Gradbeništvo**
- Zbornik referatov seminarja o novem pravilniku o tehničnih normativih za beton in armirani beton. — Maribor, 1987.
- Pšunder, M.: Operativno planiranje. — Maribor, 1988.
- Saje, F.: Osnove nelinearnosti betonskih konstrukcij. — Ljubljana, 1987.
- Pšunder, M. — N. Ružman: Zbirka vaj za organizacijo gradbenih del. — Maribor, 1988.
- Wiegand, E.: Polaganje keramičnih ploščic. — Ljubljana, 1988.
- Ameln, H.: Centralno ogrevanje. — Ljubljana, 1988.
- Kunaver, J.: Kamena volna — terpol in voda. — Ljubljana, 1988.
- Merske enote s področja toplote v gradbeništvu. — Ljubljana, 1988.
- UMETNOST — ARHITEKTURA — FOTOGRAFIJA — GLASBA — ŠPORT**
- a) Umetnost splošno**
- Zbornik za umetnostno zgodovino. Let. 23. — Ljubljana, 1987.
- Goldberg, R. L.: Performance Art. — London, 1988.
- Tregear, M.: Chinese Art. — London, 1987.
- Hozo, D.: Umjetnost multi originala. — Mostar, 1988.
- Trifunović, L.: Jugoslavija — umjetnički spomenici. — Beograd, 1988.
- Zagorsk State Museum — Preserve of History and Art. — Moscow, 1988.
- Meubles et Objects d'Art. — Paris, 1988.
- b) Urbanizem — arhitektura**
- Stopar, I.: Karolinška arhitektura na Slovenskem. — Ljubljana, 1987.
- Urejanje prostora 1. — Ljubljana, 1988.
- Žumer, V.: Izhodišča prostorskega planiranja naseljenih aktivnosti v zemeljskem prostoru in opis binarnih cikličnih procesov. — Kranj, 1987.
- Žumer, V.: Procesi nastanka, razvoja in propada kultur ter civilizacije kot osnova prostorskemu in urbanističnemu planiranju. — Kranj, 1987.
- Zadnikar, M. — I. Stopar: Romanska arhitektura na Slovenskem. — Ljubljana, 1988.
- Karavanška hiša. — Ljubljana, 1988.
- Ravninar, V.: Arhitektura. — Piran, 1988.
- Golob, N.: Poslikani leseni stropi na Slovenskem do sredine 18. stoletja. — Ljubljana, 1988.
- The old Town and the Royal Castle in Warsaw. — Warsaw, 1988.
- Pogačnik, M.: Ljubljanski trikotnik. — Ljubljana, 1988.
- Varstvo spomenikov. Let. 30. — Ljubljana, 1988.
- Prenova starega mestnega jedra Škofje Loke. — Škofja Loka, 1988.
- Zbornik Oikos in drugo. — Ljubljana, 1988.
- Zadnikar, M.: Križni hodnik pripoveduje. — Ljubljana, 1988.
- Jože Plečnik — architetto 1872—1957. — Milano, 1988.
- Conti, F.: Svet zadovoljstva. — Beograd, 1987.
- Conti, F.: U čast demokratije. — Beograd, 1987.
- Conti, F.: Pod okriljem vere. — Beograd, 1987.
- Stratton, A.: Elements of Form and Design in Classic Architecture. — London, 1987.
- Muhič, L.: Krožne kompozicije v arhitekturi. — Ljubljana, 1987.
- Synagogen und jüdische Friedhöfe in München. — München, 1988.
- c) Kiparstvo — slikarstvo**
- Janez Boljka. — Ljubljana, 1987.
- Sedej, I.: Kipar France Gorše 1897—1986. — Ljubljana, 1987.
- Suhy Branko. — Ljubljana, 1987.
- Jože Tošo Primožič 1900—1985. — Maribor, 1986.
- Tomkiewicz, W.: Tycjan. — Warszawa, 1988.
- Legoux, S.: Botticelli. — London, 1987.
- Kitajsko slikarstvo dinastij Ming in Qung. — Ljubljana, 1988.

Ivan Hamun

Bolnik

Ko ležal sem v beli sobi
brez vseh upov in moči,
bila so mi mokra lica,
solzne bile so oči.

Mislil sem na dneve davne,
ko sem zdrav prepeval si,
zdaj pa v postelji bolniški
bolečina me tišči.

Skozi okno se oziram,
zunaj drevje zeleni,
vsa narava se prebuja,
zame pa pomladi ni.

Zunaj je pomlad al zima,
sončni dnevi al oblak,
tu v postelji bolniški
pa dan dnevu je enak.

Ista želja je vsak dan,
da se zdravje bi vrnilo,
da ne bil bi več bolan.

Brejc, T.: Guernica. — Ljubljana, 1988.
 Janko Orač. — Novo mesto, 1988.
 Podobe Ljubljane. — Ljubljana, 1988.
 Emerik Bernard. — Ljubljana, 1988.
 Cobelj, S.: Ljubiteljski likovniki Ptuja. — Ptuj, 1988.
 Jakčev dom v Novem mestu. — Novo mesto, 1988.
 Mesesnel, J.: Milan Rijavec. — Ljubljana, 1988.
 Piranesi v Piranu. — Piran, 1988.
 Marko Modic. — Ljubljana, 1988.
 Milner, J.: Russian Revolutionary Art. — London, 1987.
 Gaunt, W.: Renoir. — b. k., 1988.
 Linfert, C.: Jérôme Bosch. — Paris; New York, 1988.
 Tavčar, L.: Stari mojstri na otroških risbah. — Ljubljana, 1988.
 Zeri, F. — K. Rozman: Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk. — Ljubljana, 1988.
 Ambrozič, K.: Pota k Moderni in Azbetova šola v Münchnu. — Wiesbaden; Ljubljana, 1988/89.

d) Ročna dela

Fuchs, H. — M. Natter: ABC kvačkanja. — Ljubljana, 1987.
 Brittain, J.: Enciklopedija ročnih del. — Ljubljana, 1988.
 The Designer's Handbook. — New York, 1984.
 Krettek, B.: Šivanje za otroke. — Ljubljana, 1988.

e) Fotografija

Dolhar, R. — A. Miklavec: Prgišče Krasa. — V Ljubljani, 1987.
 Pozdravi iz slovenskih krajev. — Ljubljana, 1987.
 Eterovič, I.: Split. — Ljubljana, 1987.
 Ljubljana, podobe mesta in ulic. — Ljubljana, 1988.
 Gibbons, B. — P. Wilson: The Outdoor Photographer. — London; New York; Sydney, 1988.
 Sodobna kitajska fotografija. — Ljubljana, 1988.
 Lichem, H.: Belichtungsmessung und Motivgestaltung. — München, b. l.

f) Glasba

Pottier, E.: Internacionala. — Ljubljana, 1988.
 Tematika NOB in revolucije v sodobni glasbi. — Maribor, 1987.
 Muzikološki zbornik. Vol. 23. — Ljubljana, 1987.
 Prispevki za okroglo mizo na temo »Razkroj slovenske glasbene zavesti?«. — Ljubljana, 1987.
 Klemenčič, I.: Slovenska filharmonija in njene predhodnice. — V Ljubljani, 1988.
 Penca, J.: Tridesetisoč korakov. — b. k., 1987.
 Enekeljünk — prekmurske pesmi. — Ljubljana, 1988.
 Klemenčič, I.: Slovenski glasbeni ekspresionizem. — V Ljubljani, 1988.
 The Complete Operas of W. S. Gilbert. — b. k., b. l.
 Zapoimo po naše. — Ljubljana, 1988.

g) Gledališče — film

Montaža. — b. k., 1987.
 Marinčič, V.: Ingmar Bergman. — Ljubljana, 1987.
 Stefančič, M.: Najboljša leta našega življenja. — Ljubljana, 1988.
 Repertoar slovenskih gledališč 1982—1987. — V Ljubljani, 1987.
 Oder 57. — Ljubljana, 1988.
 V kraljestvu filma. — Ljubljana, 1988.
 Petan, Z.: Teater je vsepovsod. — Ljubljana, 1988.
 Legat, M.: Zbirka gledaliških plakatov 1790 do 1920. — Maribor, 1988.
 Slovenske igre in scenariji I. — V Ljubljani, 1988.
 Dokumenti Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja. — Ljubljana, 1988.
 Gifford, D.: The Great Cartoon Stars. — London, 1988.
 70 Years at the Movies. — New York, 1988.
 Muck, K.: Antigonino zrcalo. — Ljubljana, 1988.

h) Šport — alpinizem

Rajtmajer, D. — F. Gartner: Alpsko smučanje. — Maribor, 1987.

Jugoslovansko smučanje 1987/88. — Ljubljana, 1987.
 Škarja, T.: Jaluang Kang. — Ljubljana, 1987.
 Modli, Z.: Škola letenja. — Beograd, 1987.
 Naučimo skijati. — Zagreb, 1988.
 Lenarčič, M.: Smisel in spoznanje. — Maribor, 1988.
 300 All-Time Stars — Baseball Cards. — New York, 1988.
 Dežman, B.: Minuta za zdravje in aktivni odmor z žogo. — Ljubljana, 1988.
 Pavlovič, M. — S. Burja: Igra v košarki. — Ljubljana, 1988.
 Tancig, S.: Izbrana poglavja iz psihologije telesne vzgoje in športa. — Ljubljana, 1987.
 Zbornik 3. in 4. posvetovanja »Gore in varnost«. — Ljubljana, 1988.
 Srebrni jubilej Zlate lisice. — Maribor, 1988.
 Gibson, J.: Newcastle United. — Manchester, 1988.
 Plumridge, C.: The Challenge of Golf. — London, 1988.
 White, P.: Blackburn Rovers FC. — Manchester, 1988.
 Riefenstahl, L.: Schönheit im Olympischen Kampf. — München, 1988.
 Aleš Kunaver. — Maribor, 1988.

i) Ples — družabne igre

Podgorelec, I.: Zaplešimo družabno. — Ljubljana, 1987.
 Šemko, F.: Ugankarski slovar. — Celje, 1988.
 Zagorc, M. — M. Vogelnik: Mali družabno-plesni slovar. — Ljubljana, 1987.
 Kostrevec, L.: Igrajmo bridž. — Ljubljana, 1988.

JEZIKOSLOVJE — KNJIŽEVNOST

a) Jezikoslovje

Bloch, A.: Murphyjev zakon. — Zagreb, 1987.
 The Random House Dictionary of the English Language. — New York, b. l.
 Bohorizh, A.: Arcticae Horulae Succisinae. — Maribor, 1987.
 Bolta, M.: Tvorbeno pretvorbena skladnja N. Chomskega. — Maribor, 1987.
 Parnwell, E. C.: Njemačko-hrvatski ili srpski slikovni rječnik. — Ljubljana, 1987.
 Parnwell, E. C.: Nemško-slovenski slikovni slovar. — Ljubljana, 1987.
 Godfrey, E.: Deutsch — Schritt für Schritt. — b. k., b. l.
 Angleško-slovenski slikovni slovar. — Oxford; Ljubljana, 1987.
 Prtugistik-dansk and dansk-prtugisik lommeordbog. — b. k., 1988.
 Nemško-slovenski slikovni slovar. — Mannheim; Ljubljana, 1987.
 Šimenc, S.: Pisno sporočanje za vsakdanjo rabo. — Ljubljana, 1987.
 Slavistična revija. — Let. 36. — Ljubljana, 1988.
 Schuster-Sewc, H.: Historisch-etymologisches Wörterbuch der Ober- und Niederserbischen Sprache. Knj. 20, 21. — Bautzen, 1987.
 Wörterbuch der Bairischen Mundarten in Österreich. — Wien, 1987.
 Šumič-Riha, J.: Realno v performativu. — Ljubljana, 1988.
 Friedrich, W.: Moderne Deutsche Idiomatik. — Ismaning, 1988.
 24. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. — Ljubljana, 1988.
 Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura. — Ljubljana, 1988.
 Eastwood, J.: English for Travel. — Oxford, 1988.
 Swan, M.: Practical English Usage. — Oxford, 1988.
 Sandler, P. L. — C. L. Scott: Manage with English. — Oxford, 1988.
 The Oxford Dictionary of Current English. — Oxford, 1988.
 Keber, J.: Leksikon imen. — Celje, 1988.
 The Essential French Dictionary. — London, 1988.
 Baillie, J. — M. Kitchen: The Essential Guide to English Usage. — London, 1988.
 Jakobson, R. — M. Halle: Temelji jezika. — Zagreb, 1988.
 Zima, L.: Figure u našem narodnom pjesništvu. — Zagreb, 1988.
 Guillaume, G.: Principi teorijske lingvistike. — Zagreb, 1988.

b) Književnost

Pismo Vuka Stefanovića Karadića knezu Milošu Obrenoviću. — Ljubljana, 1987.
 Rotar, J.: Karadićevo pismo o vladaru i vladanju. — Ljubljana, 1987.
 Prekmurska madžarska književnost 1945—1987. — Murska Sobota, 1987.
 Stojanović, B.: Poetika Mirana Jarca. — V Novem mestu, 1987.
 Capuder, A.: Romanski eseji. — Trst; Ljubljana, 1987.
 Potokarjev zbornik. — V Ljubljani, 1987.
 Kos, J.: Primerjalna zgodovina slovenske literature. — Ljubljana, 1987.
 Pogačnik, J.: Slovenska Lepa Vida ali hoja za rožo čudotvorno. — V Ljubljani, 1988.
 Zgodovinski ter socialni vidiki in tematika NOB v književnosti za mlade. — Maribor, 1987.
 Zorn, A.: Kritika branja. — Ljubljana, 1988.
 Zimmel-Howroyd, F.: A Student's Aid to Modern English Literature. — Wien, 1988.
 Kermauner, T.: Vračanje mita v sodobni slovenski dramatik. — Ljubljana, 1988.
 Debeljak, A.: Melanholične figure. — Ljubljana, 1988.
 Jurak, M.: Literarne in gledališke interpretacije in presoje. — Ljubljana, 1988.
 Šifrer, J.: Pisatelji in knjige. — Maribor, 1988.
 Kotnik, S.: Spodbude. — Maribor, 1988.
 Cross Cultural Studies. — Ljubljana, 1988.
 Slovene Studies. — Culumbus, 1987.
 Zadavec, F.: Poet prekmurskih ravnin. — Murska Sobota, 1988.
 Prevajalci Pomurja in Porabja; Vuk Karadić in prevajanje; Kritika prevajanje. — V Ljubljani, 1988.
 Lodge, D.: Načini modernog pisanja. — Zagreb, 1988.
 The Oxford Companion to English Literature. — Oxford, 1988.
 Strehovec, J.: Besedila z napakami. — Maribor, 1988.
 Hofman, B.: Iskani in najdeni svet. — Ljubljana, 1988.

DOMOZNANSTVO — ZEMLJEPIS — BIOGRAFIJE — ZGODOVINA

a) Arheologija

Poročila o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji. — Ljubljana, 1986.
 Gardin, J. C.: Teoretska arheologija. — Ljubljana, 1987.
 Arheološki vestnik. Let. 38. — Ljubljana, 1987.
 Ciglencič, S.: Višinske utrdbe iz časa 3. do 6. stoletja v vzhodnoalpskem prostoru. — Ljubljana, 1987.
 Arheološki pregled. Vol. 25. — Beograd; Ljubljana, 1986.
 Mikl-Curk, I.: Rimska lončena posoda na Slovenskem. — Ljubljana, 1987.
 Vuga, D.: Magdalenska gora pri Šmarjem-SAPu v železni dobi. — Ljubljana, 1988.
 Gowlett, J. J.: Ascent to Civilization. — Leicester, b. l.
 Whitehouse, R. — J. Wilkins: The Making of Civilization. — New York, 1988.
 Klejn, L. S.: Arheološka tipologija. — Ljubljana, 1988.

b) Domoznanstvo

Celjski zbornik 1987. — Celje, 1987.
 Kramar, J. — Izola — mesto ribičev in delavcev. — Koper, 1987.
 Davidé, V.: Japan za decu. — Gornji Milanovac, 1987.
 Korun, B.: Kondorjev klic. — Ljubljana, 1988.
 Loški razgledi. — Škofja Loka, 1988.
 Avguštin, C.: Škofja Loka. — Ljubljana, 1988.
 Novak, A.: Kranjska gora z okolico. — Ljubljana, 1988.
 Deriye, A. H.: Somalia. — Ljubljana, 1983.
 Voga, F.: Spomini na Dovje. — Jesenice, 1988.
 Petrič, E.: Od cesarja do voditelja. — Ljubljana, 1988.
 Jugoslavija — republike i pokrajine. — Beograd, 1988.
 Richardi, H. G. — A. A. Haase: Burgen, Schlösser und Klöster in Bayern. — Erlangen, 1988.
 Galić, M.: Hrvatska, zemlja i ljudi. — Motovun, 1988.
 Čerin, B. — F. Vogelnik: Maribor. — V Ljubljani, 1988.

Kranjec, M. — J. Jeraša: Slovenska Istra. — V Ljubljani, 1988.
 Koper. — Koper, 1988.
 Ormož skozi stoletja III. — Ormož, 1988.
 Berger, G.: Baden-Württemberg. — Erlangen, b. 1.
 America. — New York, 1988.
 Random, M. — L. Frederic: Japan. — Luzern, 1988.
 Bujak, A.: Nekropolie. — Warszawa, 1988.

c) Zemljepis

Počitnice v Sloveniji. — Ljubljana, 1987.
 Smolej, V.: Sava na Slovenskem. — Celje, 1987.
 Radivojevič, G.: Največje skrivnosti na mor-skem dnu. — Ljubljana, 1988.
 Socialna geografija in regionalni razvoj. — Ljubljana, 1987.
 Korun, B.: Reke, soteske, brzice. — V Ljubljani, 1987.
 Geografska bibliografija Slovenije za leto 1986. — Ljubljana, 1987.
 Geographica Iugoslavica, Let. 9. — Ljubljana, 1988.
 Koper — turistični vodnik po mestu in okoli-ci. — Koper, 1988.
 Živanovič, I.: Istra — vodnik. — Ljubljana; Zagreb, 1988.
 Marasovič, T. — G.: Jugoslavenski Jadran. — Beograd, 1988.
 Stele, F.: Nalivi svetlobe. — Kamnik, 1988.
 Bertič, I.: Geografski atlas Jugoslavije. — Zagreb, 1988.
 Knez, T. — L. Bencik: Turistični vodnik po Novem mestu in okolici. — Novo mesto, 1988.

d) Zemljevidi

Jadranska obala in otoki. — Ljubljana, 1988.
 Škocjanske jame. — Ljubljana, 1987.
 Grintovci. Planinska karta. — Ljubljana, 1987.
 Autokarta YU. — Ljubljana, b. 1.
 Ljubljana. Karta mesta. — 8. izdaja. — Ljubljana, 1988.
 Bohinj. Triglavski narodni park. — Ljubljana, 1987.
 Kamnik. Pregledna karta občine. — Kamnik, 1987.
 Škofjeloško pogorje. — Ljubljana, 1988.
 Načrt mesta Kamnik. — Kamnik, 1988.
 Vrhnika. — Ljubljana, 1988.
 Socialistična republika Slovenije. — Ljubljana, 1988.
 Julijske Alpe — zahodni del. — Ljubljana, 1988.
 Julijske Alpe — vzhodni del. — Ljubljana, 1988.
 Bovec z okolico. — Bovec, 1988.
 Maribor. — Maribor, 1987.
 Pula. — Pula, 1988.
 Istra — Kvarner; otoci i Gorski Kotar. — Pula, 1988.
 Jugoslavija — turistična karta. — Pula, 1988.
 Socialistična republika Jugoslavija. — Ljubljana, 1988.
 Avtokarta Slovenije. — Ljubljana, 1988.
 Slovenija, moja dežela. — Ljubljana, 1988.
 Bled z okolico. — Bled, 1988.
 Mali Lošinj. — Poreč; Nova Gorica; Ljubljana, 1988.
 Kočevje — načrt mesta. — Kočevje, 1988.

e) Biografije

Boulton, M.: Zamenhof. — Maribor, 1987.
 Sitar, S.: Sto slovenskih znanstvenikov, zdravnikov in tehnikov. — V Ljubljani, 1987.
 Antanas Gudaitis. — Vilnius, 1987.
 Iacocca, L.: Autobiografija. — Zagreb, 1987.
 Bosco, T.: Don Bosco. — Ljubljana, 1988.
 Krtalič, I.: Krleža, za i protiv. — Zagreb, 1988.
 Zlobec, C.: Priznam, rekel sem... — Ljubljana, 1988.
 Solženjicin, A.: Arhipelag Gulag. — Beograd, 1988.
 Casini, C.: Giuseppe Verdi. — Murska Sobota, 1988.
 Kavčič, S.: Dnevnik in spomini. — Ljubljana, 1988.
 Medvedev, Ž.: Gorbačov. — Zagreb, 1988.
 Kalezić, V.: Dilas, miljenik i odpadnik komunizma. — Beograd, 1988.
 Cvetko, J.: Jest sem Vodovnik Jurij. — Ljubljana; Slovenske Konjice, 1988.
 Messijev simpozij v Rimu. — Celje, 1988.
 Mauser, K.: Skof Friderik Baraga. — Ljubljana, 1988.
 Titovo delo — naš kažipot. — Beograd, 1987/88.

Stefanović, M.: Svet i Tito. — Zagreb; Novi Sad, 1988.
 Polić, B.: Poetika i politika Vladimira Majakovskog. — Zagreb, 1988.

f) Zgodovina (do 2. svetovne vojne)

Reformacija na Slovenskem. — Ljubljana, 1987.
 Mesesnel, J.: Soška fronta. — V Ljubljani, 1987.
 Kuret, N.: Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. — Ljubljana, 1987.
 Floyd, E. — G. Hindley: Kdo je ustvarjal zgodovino. — Ljubljana, 1988.
 Salisbury, H. E.: Dolgi pohod. — Maribor, 1987.
 Caselli, G.: Zivljenje skozi stoletja. — Ljubljana, 1988.
 Gorenjski kraji in ljudje med obema vojnama III. — Kranj, 1987.
 Otorepec, B.: Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem. — Ljubljana, 1988.
 Arhivski dokumenti iz zgodovine Novega mesta. — Novo mesto, 1988.
 Šavli, J. — M. Bor: Unsere Vorfahren — die Veneten. — Wien, 1988.
 Gradivo za zgodovino Maribora. — Maribor, 1987/88.
 Zgodovinski časopis, Let. 42. — Ljubljana, 1988.
 Časopis za zgodovino in narodopisje, Let. 59. — Maribor, 1988.
 Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark, Jahrgang 78, 79. — Graz, 1987/88.
 Diakon, P.: Zgodovina Langobardov. — Maribor, 1988.
 Kardelj, E.: Die Vierteilung; Nationale Frage der Slowenen. — Wien, b. 1.
 Ling, R.: The Greek World. — New York, 1988.
 David, A. R.: The Egyptian Kingdoms. — New York, 1988.
 Cvirn, J.: Boj za Celje. — Ljubljana, 1988.
 Winter, J. M.: The Experience of World War I. — London, 1988.
 Boj za Maribor 1918—1919. — Maribor, 1988.
 Kopač, J.: Zgodovinski arhiv Ljubljana (1898—1988). — Ljubljana, 1988.
 Šega, P.: Turjak skozi čas. — Turjak, 1988.
 Santini, L.: Rim in Vatikan. — Roma, 1988.
 Švajncer, J. J.: Svetovna vojna 1914—1918. — Maribor, 1988.

g) Druga svetovna vojna

Rashke, R.: Pobeg iz Sobibora. — Ljubljana, 1987.
 Lovrenčič-Bole, C.: Prekomorke. — Ljubljana; Koper, 1988.
 Färber, M.: Zweiter Weltkrieg in Bildern. — München, 1988.
 Piekalkiewicz, J.: Spione, Agenten, Soldaten. — München, 1988.

h) Narodnoosvobodilni boj v Sloveniji in Jugoslaviji

Pomniki NOB v občini Grosuplje. — Grosuplje, 1987.

Ljubljana — Gradišče 1941—1945. — Ljubljana, 1987.
 Ferenc, T.: Fašisti brez krinke. — Maribor, 1987.
 Dedijer, V.: Vatikan i Jasenovac. — Beograd, 1987.
 32. divizija NOV Jugoslavije. — Zagreb; Beograd, 1988.
 Šmicberger, D.: Partizanska sedma sila. — Ljubljana, 1988.
 Košir, N.: Mojih šeststošestnajst partizanskih dni. — Ljubljana, 1988.
 Boban, L.: Hrvatska u diplomatskim izveštajima izbjegaličke vlade 1941—1943. — Zagreb, 1988.
 Ževart, M.: Lackov odred. — Maribor, 1988.
 Selhaus, E. — J. Zerovc: Zbogom Liberty Bell. — Ljubljana, 1988.
 Popović, K.: Beleške uz ratovanje. — Beograd, 1988.
 Repe, B.: Mimo odprtih vrat. — Ljubljana, 1988.
 Picelj, Z.: Osvoboditev Novega mesta. — Novo mesto, 1988.
 Janež, H.: Kampor, koncentracijsko taborišče na Rabu. — Ljubljana, 1988.
 Ambrožič-Novljan, L.: Po čem je zmaga. — Maribor, 1988.
 Nikoli več Auschwitzta. — Ljubljana, 1988.
 Hvala-Peter, F.: Organizacija in delo narodne zaštite med NOB na Primorskem 1941—1945. — Ljubljana, 1988.
 Cilenšek, R.: Ljubelj — podružnica Mauthausna. — Ljubljana, 1988.

DOMOZNANSKI ODDELEK (KOROŠKA KRAJINA)

1. Diplomatska dela domačinov
2. Magistrska dela domačinov
3. Publikacije z domačo problematiko in dela domačinov

1. Diplomatska dela domačinov

Gabor, M.: Ionsko nitriranje orodnih jekel in jekel za poboljšanje. — Ljubljana, 1987.
 Kamnik, B.: Volnene pletenine. — V Ljubljani, 1985.
 Gangl, K.: Priprave delavcev na upokožitev, analiza mnenj upokožencev, o pripravah in problematiki v tej zvezi v DO Lesna Slovenj Gradec. — Slovenj Gradec, 1985.
 Kos, M.: Vlaganje sredstev tujih oseb v domače organizacije združenega dela. — Ljubljana, 1988.
 Kert-Kos, M.: Načrtovanje razvoja energetskih naprav z ekspertnimi sistemi. — Ljubljana, 1988.
 Marin, M.: Plesalci sodobnega plesa v SRS. — Ljubljana, 1988.
 Glavar, N.: ZT poslovanje DO Gorenje commerce v pogojih novega ZT sistema. — Maribor, 1988.
 Fišer-Perič, M.: Pripovedna proza Marjana Kolarja. — Ljubljana, 1988.

Kdaj naprej

Polaganje kanalizacije v Portorožu

2. Magistrska dela domačinov

Mežnar, D.: Delovna organizacija v ustanavljanju. — V Ljubljani, 1988.

3. Publikacije z domačo problematiko in dela domačinov

a) Splošno

Leben in zwei Kulturen. — Salzburg, 1987.

b) Bibliografije

Bibliografija moškega pevskega zbora »Vres«. — b. k., b. l.

c) Koledarji

Nova družinska pratika za navadno leto 1987. — Celovec, 1986.

Nova družinska pratika za navadno leto 1988. — Celovec, 1987.

Koledar Družbe Sv. Mohorja v Celovcu. — Celovec, b. l.

Koledar Družbe Sv. Mohorja v Celovcu. — Celovec, b. l.

d) Verstvo

Kapellari, E.: Sveta znamenja. — Ljubljana, 1987.

e) Statistika

Statistični pregled za občine Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec. — Ravne na Koroškem, 1988.

Statistisches Jahrbuch der Landeshauptstadt Klagenfurt, Berichtsjahr 1986. — Klagenfurt, 1987.

f) Politika

Sienčnik, L.: Koroški plebiscit 1920. — Maribor, 1987.

Zaviršek, D.: Zgodba o Josipdolu. — Ljubljana, 1987.

Ottomeyer, K.: Ein Brief an Sieglinde Tschabuschnig. — Klagenfurt, 1988.

g) Delo — delavci

Samoupravni sporazum o združevanju dela delavcev v delovno organizacijo... (Komunalno podjetje Prevalje). — Prevalje, 1988.

h) Skrbstvo — medsebojna pomoč

Zavod za delovno usposabljanje mladine Črna na Koroškem. 20 let. — Črna na Koroškem, 1988.

i) Šolstvo — vzgoja — izobraževanje

31. letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 1987—1988. Let. 31. — Ravne na Koroškem, 1988.

Mauko, M.: Koroška znamenitost tatman. — b. k., b. l.

Vresje '88. — Ravne na Koroškem, 1988.

Mala gozdna učna pot Navrški vrh. — Ravne na Koroškem, 1988.

j) Narodopisje

15 let folklorne skupine »Pastirji« Podgorje pri Slovenj Gradcu. — Podgorje, 1988.

k) Prirodoslovne vede

Carinthia II. — Klagenfurt, 1987.

Geč, F.: Vse seva, tudi mi. — Ljubljana, 1988.

l) Biologija

Sušnik, F.: Biološki sistemi — rastlinski sistemi. — 4. natis. — Ljubljana, 1988.

m) Medicina

Frick, K. R.: Geschichte der Medizin in Kärnten in Überblick. — Klagenfurt, 1987.

60 let Reševalne postaje Ravne na Koroškem. — Ravne na Koroškem, 1987.

n) Gasilstvo

Jubileja gasilcev Železarne Ravne. — Ravne na Koroškem, 1987.

Gasilsko društvo Mežica 1898—1988. — Mežica, 1988.

Industrijsko gasilsko društvo Mušenik — 40 let. — Mušenik, 1988.

o) Tehnika

10-letnica Komunalnega podjetja Prevalje; 15-letnica daljinske oskrbe s toploto in plinom. — Prevalje, 1988.

p) Gozdarstvo — lovstvo

Zagotavljanje sredstev za gozdno reprodukcijo. — Slovenj Gradec, 1987.

Samoupravni splošni akti LD »Peca« Mežica. — Mežica, 1987.

Pravila Lovske družine Jamnica. — Prevalje, 1987.

30 let Lovske družine Libeliče. — Libeliče, 1988.

r) Gospodinjstvo

Angerer, T.: Čisava župa, pisana pogača in šekaj. — Celovec, 1987.

s) Vodenje in organizacija poslovanja

Sušnik, J. Položaj in gibanje telesa pri delu. — Ljubljana, 1987.

Seznam stroškovnih mest za leto 1988. — Ravne, 1988.

Načrt stroškovnih mest za leto 1988. — Ravne, 1988.

Sušnik, J. — T. Gazvoda: Celovito varstvo pri delu. — Ljubljana, 1988.

Naši proizvodi. 3. knjiga. — Ravne na Koroškem, b. l.

š) Umetnost

Slikarska kolonija Ravne '87. — Ravne na Koroškem, 1987.

Slikarska kolonija Ravne '88. — Ravne na Koroškem, 1988.

Akademski kipar France Gorše. — Celovec, 1985.

Lojze Logar, slike 1987. — Celje, Koper, 1988.

Sodobna belgijska grafika. — Slovenj Gradec, 1988.

Bienale del jugoslovanskih likovnih umetnic — grafika — pregledna razstava grafičnih del Anke Oprešnik. — Slovenj Gradec, 1988.

Tisnikar. — Ljubljana, 1988.

7. slovenska in 3. jugoslovanska razstava domače in umetne obrti z mednarodno udeležbo. — Slovenj Gradec, 1988.

Razstava »Umetnost, delo in naš kraj« Muta. — Muta, 1988.

Oman, V.: Pariser Requiem. — Celovec; Dunaj, 1988.

Mori, I.: Vrg gore je bel kažipot očem. — Muta, 1988.

Reiter, U.: Analiza in doživetje prostora. — b. k., b. l.

Cevc, T.: Kmečke hiše v Selah. — Sele, 1988.

Foto-kino klub »Svoboda« Vuzenica. — Vuzenica, 1988.

Stanko Hovnik. — Dravograd, 1988.

t) Glasba

Poj z menoj II. — Celovec, 1986.

Kupper, L. — J. Bitenc: Skrivnostna bela krpica. — Celovec, 1985.

Švikaršič, Z.: Koroške slovenske narodne pesmi. — Ljubljana, 1987.

Anderluh, A.: Zu Lied und Musik in Kärnten. — Klagenfurt, 1987.

Prener, L. — J. Gregorc: Vasovalci. — Ljubljana, 1945.

MPZ Kope-Legen 1983—1988. — Slovenj Gradec, 1988.

Artač, H. Pevec izpod Obirja. — Ljubljana, 1988.

15. srečanje slovenskih lovskih pevskih zborov in rogistov. — Mežica, 1988.

15 let moškega pevskega zbora Muta-Vuzenica 1973—1988. — Muta, 1988.

Glasbena šola Slovenj Gradec 1953—1988. — Slovenj Gradec, 1988.

»Vres« Prevalje 1988. — Na Prevaljah, 1988.

u) Šport

Karakorum 1987. — Črna na Koroškem, 1987.

Nordijske igre alpskih dežel za pionirje in mladince. — Črna; Ravne, 1988.

9. zimске carinske športne igre »Koroška 88«. — b. k., 1988.

Pohod slovenskih železarjev. — Ravne na Koroškem, 1988.

Klančnik, G.: Koča pri Triglavskih jezerih. — Ljubljana, 1988.

v) Jezikoslovje — književnost

Ošlak, V.: Esperantska alternativa. — Buenos Aires, 1987.

Blaznik, P.: Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do l. 1500. Historična topografija. 2. del: N-Z. — Maribor, 1988.

Hartman, M.: Moje grede. — Celovec, 1952.

Kolar, M.: Umetnostno besedilo in učenc. — Maribor, 1987.

Mlinar, R.: Pekoče zvezde. — Ravne na Koroškem, 1987.

Ilič-Kačar, R.: Pijani oktober. — Ravne na Koroškem, 1987.

Radović, D.: Moja senca. — Ravne na Koroškem, 1987.

Šipek, M.: Oporoka. — Ravne na Koroškem, 1988.

Lipuš, F.: Prošnji dan. — Celovec, 1987.

Lipuš, F.: Črtice mimogrede. — Celovec, 1987.

Haderlap, M.: Bajalice. — Celovec; Trst, 1987.

Messner, J.: Naša lepa beseda. — Celovec, 1984.

Messner, J.: Naša lepa beseda. — Klagenfurt, 1986.

Suhodolčan, L.: Na kmetiji. — 4. natis. — Ljubljana, 1988.

Grauss, K. M.: Tinte ist Bitter. — Klagenfurt, 1988.

Three Short Stories by Prežihov Voranc. — Montreal, 1986.

Fikfak, J.: Drabosnjakovi igri Izgubljeni sin in Pasijon v besedilih, uprizoritvah in poročilih. — Beograd, 1984.

Kokot, A.: Silence of Stone. — Toronto, 1987.

Messner, J.: Živela nemčija! — Celovec; Ljubljana, 1988.

Prežihov, V.: Solzice. — 2. ponatis. — Ljubljana, 1988.

Handke, P.: Ponovitev. — Celovec, 1988.

Lobe, M.: Mali jaz sem jaz. — Celovec, b. l.

Vieser, D.: Ema Krška. — Ljubljana, 1988.

Kulnik, M. — A. Kaufman: Betlehemska zvezda zavije s svoje poti. — Celovec, 1983.

x) Domoznanstvo — zemljepis — zemljevidi

Razdevšek, M.: Podravje. — Maribor, 1988.

Slovenj Gradec. — V Slovenj Gradcu, 1987.

Dravograd. — V Slovenj Gradcu, 1987.

Radlje ob Dravi. — V Slovenj Gradcu, 1987.

Koroška krajina. — V Slovenj Gradcu, 1987.

y) Biografije

Stückler, V.: Duhovnik med okupacijo in revolucijo. — Celovec, 1987.

Kuhar, H.: Jelka. — 3. natis. — Ljubljana, 1988.

Martin Wutte (1876—1948) zum Gedächtnis. — Klagenfurt, 1988.

z) Zgodovina in NOB na Koroškem

Carinthia I. Jahrgang 178. — Klagenfurt, 1988.

Univerza pod Peco. — Ljubljana, 1988.

Vresnik, D.: Tretja brigada vojske državne varnosti narodne obrambe. — Ljubljana, 1988.

Javke brez hajke. — Ljubljana, 1988.

Rok Gorenšek

Bobneči ogenj

V zgodnjih spomladanskih dneh leta 1943 sem se kot prisilno mobiliziran vojak neke nemške motorizirane, tankovske divizije po osem tednov trajajočem vojaškem vežbanju, znašel v neki od boga in prebivalcev zapuščenih vasi, jugozahodno od mesta Belgoroda v Rusiji. Tam se je tedaj za nekaj mesecev ustavila nemško-ruska frontna črta, po nemškem porazu pri Stalingradu, po umiku in po krvavih zimskih bojih okrog Harkova, drugega največjega mesta Ukrajine. Harkov so Nemci v zimskih bojih izgubili, so ga pa samo nekaj tednov pred mojim prihodom na fronto v silovitem protinapadu in krvavih spopadih z Rusi za nekaj mesecev ponovno osvojili. Dokončno so Nemci Harkov izgubili šele po strahoviti bitki pri Kursku, ki je bila sploh največji spopad cele druge svetovne vojne. Tam se je v največjem tankovskem spopadu v zgodovini spoprijelo naenkrat nad 2000 tankov in oklopnikov z obeh strani. V spopadu niso več samo streljali drug drugega, pač pa so se drug v drugega zaletavali, kakor da bi se med seboj bodle in prevračale orjaške predpotopne živali. Tudi te strahovite boje sem doživel. Imel pa sem tudi redko, neverjetno srečo, da sem jih preživel.

Vas, v katero smo se po celodnevni vožnji s kamioni iz Harkova pripeljali, je bila tipična ruska vas z lesenimi, s slamo kritimi hišami. Ležala je v plitvi dolini in se raztezala kilometre daleč na vse strani. Okrog in okrog so jo obdajale rahlo valovite planote brez drevja vse do obzorja. Vreme je bilo hladno in oblačno, iz nizkih sivih oblakov je padal droben, mrzel dež, pomešan s snežinkami. Nebo in pokrajina, vse je bilo sivo in žalostno. Veter je pihal do kosti. Nas, mlade zelence, je mrazilo od zunaj in od znotraj, saj nas je bilo na tihem strah pred fronto, katere grmeče dihanje se je razločno slišalo izza obzorja. Vas se je imenovala Biela ves. Čeravno ni bila nič podobna našim koroškim, slovenskim vasem, sem bil vesel, ker me je s svojim imenom Biela ves živo spominjala na naše domače, koroške vasi in na naše slovensko poreklo.

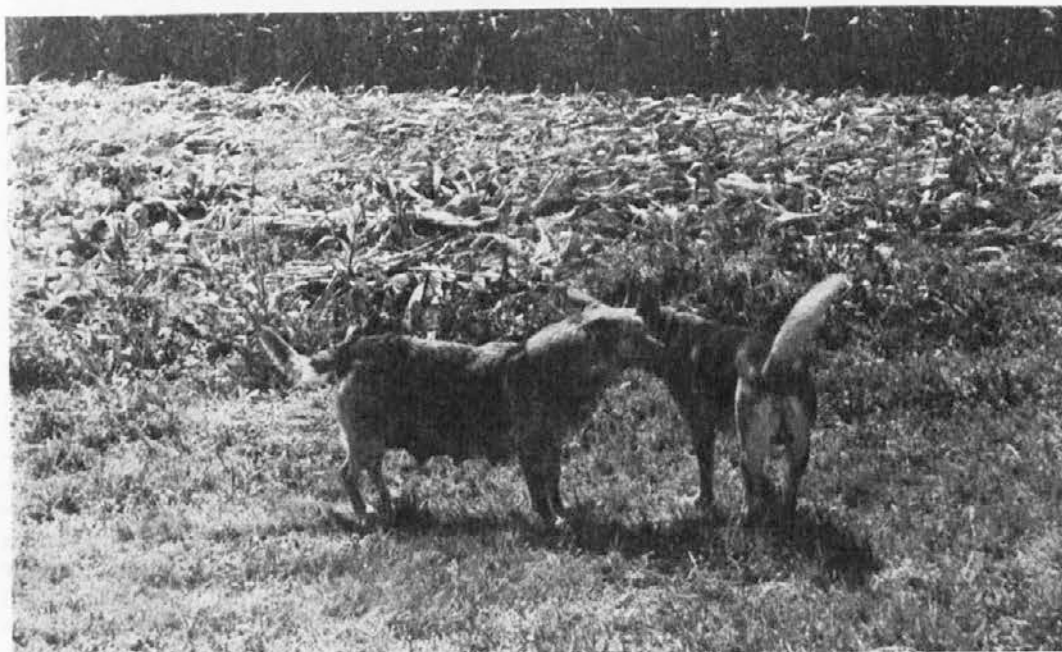
Že med vožnjo s kamioni od Harkova do Biele vasi smo veliko doživeli. Tako smo med vožnjo skozi mesto videli porušene cele predele nekdanjega lepega, mogočnega vele-mesta. Pri izhodu iz mesta sem doživel prvi letalski napad v življenju. Nenadoma so se desno in levo od ceste oglasili težki protiletalski topovi, ki jih zaradi kamuflaže poprej niti opazil nisem. Najprej nisem prav nič vedel, zakaj streljajo, šele ko je avto potegnil s takšno hitrostjo in tako nalogo zavijal v ovinkih, da nas je metalo in odnašalo po vsem avtomobilu, da smo se nazadnje znašli drug na drugem na kupu nekje v kotu, ko sem zaslišal brnenje in zavijanje letal, ki so nas v nizkem letu preletela in pri tem streljala s topovi in strojnimi, sem spoznal in se zavedel, da sem pravkar doživel letalski napad. Ko smo se

čez nekaj časa za kratek čas ustavili pod košatimi bori ob cesti, sem slišal nemške oficirje, ki so se pogovarjali med seboj v vojaškem žargonu. »Heute haben Wir Wieder Schwein gehabt! Der Iwan, vefluchte Hund wahr Wieder da!« »Danes smo imeli spet svinjo (srečo)! Ivan! (to je pomenilo Rus), prekleti pes, je bil spet tukaj. Ob naši nadaljnji poti so nas na obeh straneh ceste spremljale razbitine vojaške tehnike, nemške in ruske. Razbiti topovi, zgoreli tovornjaki in razbiti tanki. S posebnim zanimanjem in strahom sem prvič v življenju gledal razbite, pa tudi še čisto cele ruske tanke. Med njimi je bilo največ tankov znamenitega tipa T-34, ki je bil daleč najboljši tank druge svetovne vojske. Ta ruski srednji tank je bil za tamkajšnje razmere skoraj neuničljiv, seveda tudi zaradi izrednega velikega števila, voznih sposobnosti in odličnega orožja, s katerim je bil opremljen. Posebno zanimive so bile tu in tam ob poti globoke kotanje s strmimi bregovi. Na dnu smo lahko videli tudi po tri, pet in več popolnoma celih tankov, nemških in ruskih, na kupu. Bili so ujeti kot v mišjelovki. Na naše začudenje so nam starejši vojaki, ki so nas spremljali, pojasnili, da so bile pozimi te kotanje do vrha zametene s snegom. Tanki, ki so se med spopadi premikali po pokrajini, jih niti opazili niso, zavedeli so se, da so v pasti, šele potem, ko so že zapeljali in zdrsnili vanje. Da bi jih bili izvlekli, pa tedaj ni bilo časa.

V Bieli vasi so nas čez noč nastanili v prazni leseni hiši na koncu vasi. Tu sem prespal na golih tleh svojo prvo noč v bližini fronte. Bilo je mrzlo, luči nismo imeli. Za podse in nase sem imel le svojo vojaško odejo in šotorsko krilo, kar je vsak med nami imel. Sezuti se nismo smeli. Tesno nam je bilo pri sreih, vsem skupaj, ne

samo nam, petim Slovencem, ki smo še bili skupaj, bili pa smo zadnjo noč, pač pa tudi mladim Nemcem, ki so prišli tako kot mi, za izpopolnitev pozimi izkrvavelih nemških divizij. Pričakovali smo vse najhujše, tako, kot da bomo že zjutraj morali umreti. Dolgo v noč nisem mogel zaspiti. Ko pa sem proti tretji uri zjutraj le zadremal, me je nenadoma prebudilo streljanje in grmenje težkih topov s približno 7 km oddaljene fronte. Trajalo je vsega kakih 10 minut, ki pa so se mi zdele dolge kot večnost. Bobnenje je bilo tako močno, da se je tresla in škripala hiša in so zvenketale šipe v oknih. Vsi smo se prebudili in do dne nihče več ni mogel zaspiti.

Naslednji dan je bil meglen, mrzel in vetroven. Padal je droben dež, pomešan s snegom. S fronte se je le tu in tam slišal kakšen posamezen topovski strel. Streljanja pušk in strojnic zaradi oddaljenosti ni bilo slišati. Po zajtrku so nas novince postrojili in odkorakali smo kakšna dva km daleč na sredo vasi. Na trgu, pred večjim zidanim poslopjem, kjer je bil štab divizije in kjer je s soslednjega, prav tako zidanega poslopja vihrala zastava z Rdečim križem, ki je označevala ambulanto, smo se ustavili in »na mestu prosto« stali v kljub slabemu mokremu in mrzlemu vremenu celih šest ur. Okoli 14. ure so pripeljali trije avtomobili z znakom Rdečega križa. Ustavili so se med poslopjem in nami. Iz avtomobilov se je zaslišalo stokanje, vpitje in vzdihovanje težkih ranjencev, ki so jih pripeljali s fronte, iztovarjali so jih prav pred nami, ki smo bili ob pogledu na vsa ta okrvavljena telesa (mnogi so bili ranjeni v trebuh, da so se jim videla gola, krvava čreva), čisto iz sebe od groze. Meni se je zdelo, da me izmenično polivajo, enkrat z vročo, drugič pa z ledeno mrzlo vodo. To je bil stari, preizkušeni trik nemške komande, s katerim so nas novince hoteli čim prej pripraviti in privaditi na strahote, ki nas bodo v bližnji prihodnosti doletele. Ko so ranjence odnesli v ambulanto, so nas oficirji razdelili po posameznih motoriziranih kompanijah, četah. Takšna nemška kompletna četa je na fronti, kadar je bila popolna, štela 185 mož. Pri razdelje-

Spoznavanje

vanju so strogo pazili, da so nas razdelili tako, da smo vsi prijatelji prišli narazen. Slovenci še posebno, saj je vsak od nas petih prišel v drugo enoto. Tako sem se znašel med popolnoma tujimi ljudmi, s katerimi sem moral čisto na novo navezati stike, za kar je pa potrebno seveda kar nekaj časa. Bil sem dodeljen 6. četi. Popoldne smo bili prosti kakšno uro, potem pa smo se pripravili za odhod na fronto. Telečnjake smo pustili pri trosu kompanije v vasi. S seboj smo vzeli le lahko jurišno opremo, ki so jo sestavljale: odeja, šotorsko krilo, čutarica, doza za margarino in sladkor, porcija z žlico za toplo hrano; vse skupaj je bilo pritrjeno na posebnem lahkem nosilcu, ki si ga nosil na hrbtu. Na opasaču sem nosil 240 ostrih nabojev za puško, ki sem jo nosil na rami. Na opasaču sem imel obešeno še ročno lopatico in bajonet. Čez ramo pa plinsko masko v podolgovati, okrogli pločevinasti škatli. Na glavi težak jekleni šlem. Tako opremljen sem se z drugimi novinci vred povzpел na tovarnjak in dolga kolona vozil je ob prvem mraku krenila proti bojišču. Ko smo se pripeljali iz vasi, sem zagledal nekaj, kar me je še bolj pretreslo, z menoj vred pa tudi vse druge, kar nas je bilo movih.

Ob cesti se je v plitvi dolinici razprostirala kakšen km dolga in do pol km široka njiva, spremenjena v eno samo velikansko vojaško pokopališče. Brezkončne vrste enakih brezovih križev so se vrstile v vseh smereh. Poseben grobarski oddelek vojakov in ruskih vojnihi ujetnikov je kopal nove in nove grobove, v že izkopane pa polagal in zasipaval padle mrličke. Videti je bilo, da delo teče noč in dan, tako kot dobro navita ura. Avtomobili so se ustavili. Padlo je povelje, na katerega smo poskakali z vozil in se s čeladami na glavah in s puškami v rokah postrojili pred njimi, s pogledom na pokopališče. Poveljnik je stopil pred nas in imel kratek govor. Čeprav sem takrat še bolj slabo razumel nemško, sem si vendarle zapomnil, da je govoril o tem, da je sedaj za nas novince napočila usodna ura, da se moramo, ko se bomo iz oči v oči srečali z Rusi, spomniti vsega, kar smo se učili med vojaškim vežbanjem. Sicer, je povzdignil glas, se bomo zelo hitro znašli kot mrlički na tem poljskem, vojaškem pokopališču. Sledilo je povelje: »Mirno! Minuta molka za padle kamerade. Nato so si sledila povelja: »Z ostrimi naboji napolni puško! Zavaruj puško! Puško na levo ramo! Na levo okrog! Na vozila! Pokret!« Poskakali smo na avtomobile in ti so nas odpeljali v noč, bližnji, frontni črti naproti.

Nepričakovano so se med vožnjo avtomobili sunkovito ustavili. Kolona je obmirovala in zamrla na mestu. Kaj pa je sedaj spet to? Sem se vprašal. Saj še vendar nismo na fronti. Tedaj pa sem zaslišal nad glavo brnenje letala. Leteti je moralo zelo nizko, vendar ga ni bilo mogoče opaziti. Ropotalo in brnelo je kot kakšen star traktor. »Tišina!« »Ufavde!« »Naechmaschine!« Sem zaslišal šepetaje govoriti stare vojake, ki so te reči že dobro poznali. Službujoči podoficer! Šivalni stroj! To so bila imena, ki so jih Nemci dajali tem ruskim letalom, ki so vsako noč, točno ko se je stemnilo, priletela nad nemške položaje, zjutraj pa so s prvim svitom spet izginila. Zaradi nji-

hove točnosti, ko so se pojavila, in zato, ker so bila povsod, so jih imenovali »službujoči podoficer«. Zaradi enakomernega, počasnega ropotanja, ki ga je povzročal dizel motor, s katerim so bila opremljena, pa so jih Nemci imenovali tudi »šivalni stroj«. To so bila lahka izvidniška letala, namenjena za nočno izvidništvo in za vznemirjanje sovražnika. Letela so počasi. Pilotirale so jih po večini ženske. Opremljena so bila z občutljivimi napravami, s katerimi so lahko zaznala na daleč avto med vožnjo in celo prižgano cigareto. Podatke so sporočale ruski artileriji, ki se je takoj oglasila in skušala uničiti cilj. Zato ni čudno, da je padlo povelje: »Ugasni cigareto! Ne govori in ne premikaj se!«. Naenkrat je ropot motorja utihnil, mi pa smo zaslišali značilen glas, kot da se trga na dvoje orjaška rjuha. V tem pa se je pred nami že zablisalo in so zagrmlele tri eksplozije bomb zapored. Ne vem, ali je bil kdo zadet, kajti letalo se je oddaljilo, mi pa smo se premaknili in nadaljevali vožnjo proti svojemu cilju.

Naši avtomobili so bili odprti, zato sem v daljavi najprej zagledal svetle stožce žarometov, ki so svetili po nebu, se med seboj križali, prižigali in ugašali. Niže pod obzorjem sem v daljavi opazil tudi raznobarvne, svetleče krogle, ki so razsvetljevale okolico in se v lokih vzpenjale proti nebu na vse strani, potem pa so počasi padle in ugašale. To so bile svetlobne rakete, ki so jih z obeh strani fronte izstreljevali v nebo Rusi in Nemci. Počasi pa sem dojel, da se je med brnenje avtomobilskih motorjev začel mešati čuden šum. Najprej kot oddaljeno prasketanje, ki so ga spremljale posamezne močnejše eksplozije. V zraku pa je vse močnejše naraščalo čudno žvižganje in brenčanje, ki me je spominjalo na brenčanje os in sršenov. Šum v zraku je postajal močnejši. Bilo je, kot da je v zraku zares vse polno os in sršenov. Pomislil sem, da jih v tem času sploh ne more biti, pa še noč je povrhu. Vprašal sem vojaka, ki nas je spremljal, kaj to pomeni. Pa se mi je nasmejal in vzkliknil: »Človek! Ali res ne veš, da so to krogle pušk in strojnic, ki nam jih Rusi pošiljajo v pozdrav. Bodi še brez skrbi, te sedaj še niso nevarne. Letijo veliko previsoko. Toda še malo, pa bo drugače. Kmalu bo treba potegniti glavo med ramena in iskati kritje. Še malo, pa se bomo ustavili in zapustili kamione. Najprej bomo šli peš, skrivaj, da nas Rusi ne bodo opazili. Naša četa je na predstraži pred glavno obrambno črto.« Vtem smo se pripeljali v globoko globel, kjer je raslo redko hrastovo in brezovo drevje in grmičevje. Ustavili smo se. Iztovorili so nas iz kamionov, ki so se vrnili nazaj v Bielo ves. Mi pa smo odšli naprej, vsak v svojo četo, ki ji je bil dodeljen. Prvo, kar sem ob medli svetlobi opazil v globeli, je bil orjaški, vsaj 70-tonski ruski tankovski kolos, ki je stal na čistini sredi globeli. Imel je raztrgane, vsaj meter široke gosenice. Na njem pa je bil težak top — havbica, kalibra 15 cm. Ta tank sem v naslednjih 14 dneh še večkrat videl. Kotlina je ležala v takem mrtvem kotu, kamor Rusi niso mogli streljati, ali pa so zadeli le poredko. Nemci so to takoj izrabili in tam vsak dan proti večeru ali pozno popoldne delili hrano, ki so jo tja vozili iz

Zmago Čeh

Postoj, prijatelj

Divji tek časa bega nam misli, želje, da gradimo v varljivih dobrinah, se delamo srečne, a pozabljamo na sebe, zamenjujemo svojo bit — dobroto.

Zato postoj, prijatelj, pokličí sebe, idealista mladih dni, podaj mu roko in se pridruži na njegovi strmi poti, ki vodi k človeku, polnemu dobrote, vrlin.

Postoj, prijatelj, kam hitiš, času, ki drvi, ne ubežiš, zrcalnih slik spominov mladosti si zdaj ogledj, odmisli napake, ki branijo tvoj polet, prevzemi modrost le teh, dvigni glavo in — naprej.

Biele vesi. Po hrano so morali hoditi vsak dan sproti določeni nosilci hrane iz vseh enot na prednjih položajih. Nošnja hrane je bila nevarno opravilo, zato smo ga morali opravljati predvsem novinci. Tudi mene je to večkrat doletelo. Od kraja sem se zelo bal, pozneje pa sem se privadil. Rusi so seveda točno vedeli, kdaj je delitev hrane, zato so, čim so koga ugledali na čistini pred kotanjo, takoj pričeli streljati z minometalci in topovi. Čim si zaslišal tuljenje in vršanje granate ali mine, si se vrgel na tla in nepremično obležal. Paziti pa si moral, da hrane nisi razlil, kar se je tudi večkrat zgodilo. Nosil si jo hkrati za 12 mož. Porcije v rokah, na hrbtu pa kanister. Večina je imela pri tem srečo. Tudi jaz sem jo imel. Vseeno pa se je zgodilo, da so dosegli tudi »poln zadetek«. Takrat smo izgubili človeka, vsi tisti, za katere je nosil hrano, so pa ostali brez nje.

No, to se je dogajalo šele čez nekaj dni. To noč pa sem se znašel po ne predolgi hoji nekje na robu gozda, kjer so bili vkopani globoki zimski bunkerji. Bili so tri do štiri metre globoko v zemlji. Zgrajeni so bili iz več plasti križem položenih debel, če pa teh ni bilo, pa iz lesa v ta namen porušenihi ruskih hiš. Čez vsako plast lesa je bila plast zemlje. Ti bunkerji so bili tudi topli, saj je bila v vsakem pločevinasta peč. Bili so tudi vsi živi uši, tistih ruskih, velikih in kosmatih, s črnim križem na hrbtu, za razliko od francoskih, s katerimi sem se pozneje tudi srečal. Te so bile pa manjše, gladke, brez črnega križa na hrbtu. No, pa o tem bom mogoče kdaj drugič kaj napisal.

Prišli smo torej v enega izmed takšnih globokih, zimskih bunkerjev in utrujeni popadali na gnilo, mokro slamo po tleh. Bilo je že blizu pol noči. Poveljnik s skupino podčastnikov nas je prišel pogledat. Nič kaj preveč zadovoljni niso bili videti z nami. Bili smo bolj slaba zamenjava za padle in ranjene vojake, ki smo jih nadomestili. Ko si nas je poveljnik ogledal, je vprašal: »Vas je kaj strah?« Vsi smo bili tiho. Še sedaj ne vem, kaj me je tedaj pri-

jelo, da sem na ponovljeno vprašanje odgovoril. »Ne!« »Se res nič ne bojiš? Te zares ni strah?« Me je še enkrat vprašal. Jaz pa sem mu trmasto odgovoril z ne! Po tem so vsi skupaj odšli iz bunkerja. Ko so odhajali, sem razločno slišal poveljnika, kako je dejal svojim spremljevalcem: »Der wird Der erste!« Razumel sem, da to pomeni: »Ta bo prvi!« A zakaj bom prvi, mi takrat ni prišlo na misel. To sem pa kaj kmalu zvedel, ko se je kmalu vrnil podčastnik in se zadržal nad mano: »Alo! Pokonci! Na stražo greš, ker te ni strah! Stražiti boš moral šest ur skupaj. Straža traža normalno le po dve uri. Toda Rusi so pred nekaj dnevi zajeli ves naš 4. vod, vseh 35 ljudi, kolikor jih je štel, zato je treba dalj časa stražiti. Odšel boš na prisluškovno stražo, ki je čisto spredaj na samem. Tam boš čisto sam. Če kdo pride, sta samo dve možnosti. Ali so Rusi. Ali pa tvoja zamenjava. Vzemi svoje orožje, čelado pa pusti tukaj, vzemi čepico, da boš lahko bolje slišal. Spoznal sem, da sem si tega sam kriv s svojim trmastim zatrjevanjem, da me ni strah. Sedaj me je postalo resnično strah, toda bilo je prepozno. Ničesar več ni pomagalo drugega kot ubogati in iti. Vzel sem puško in odšel za podčastnikom, ki me je vodil iz bunkerja. Prišla sva pred bunker. Okrog in okrog je bil gozd, kolikor sem v temi mogel razločiti. Tedaj pa se je zgodilo nekaj, zaradi česar mi je zledenela kri v žilah. Iz teme se je nekje v daljavi pred nama zaslíšal glas, podoben laježu orjaškega psa: »Vuuoaavh, vuuoaavh, vuuoaavh, vuuoaavh!« V trenutku je postalo svetlo kot podnevi. Nebo od vzhoda sem so prekriale žareče, ognjene črte. Ušesa mi je paralo strahovito tuljenje, javkanje, žvižganje, piskanje in šumenje, podobno, kot bi naenkrat pritisnil na vse registre orjaških orgel. Zemlja se je stresla in drgetala pod mojimi nogami. Tuljenje in hrumenje v zraku je utihnilo. Zamenjale so ga cele serije strahovitih eksplozij na čistini, ki se je razprostirala nekaj sto metrov zadaj, desno od gozda, v katerem smo bili. Krvavordeči, oranžni, rumeni in zeleni plamen eksplozij, ki so bruhale iz zemlje proti nebu, so se mi zdeli kot ognjen zid, kot živ ogenj, ki šviga v nebo in med strahovitim grmenjem in bobnenjem pada nazaj na zemljo. Od strahu bolj mrtev kot živ sem se vrgel na tla in se po trebuhu splazil in zaril med drevje in grmovje, kjer sem obležal kot mrtev. V glavi in ušesih so mi še vedno odzvanjale eksplozije, čeravno je že vse potihnilo. Šele tedaj sem se zavedel, da me moj spremljevalec kliče. Oglasil sem se in prilezel iz grmovja. »No, ali te je sedaj strah,« me je vprašal. »Ali veš, kaj je bilo to.« »Ne, ne vem. Topovi niso bili, to vem,« sem prestrašeno spravil iz sebe. »Saj tudi ne moreš vedeti, ker si še novinec. Lep sprejem si doživel že kar prvo uro na fronti. Pa saj ni bilo zadnjič. Še se boš srečaval s to nevarno rečjo. No, da boš vedel. To so bile Stalínove orgle. Tako imenujejo pri nas ruske raketne minometalce, ki naenkrat bruhnejo po 42, 72 in več kot 100 raketnih min. K sreči so streljali predaleč in preveč v desno, sicer naju sedaj najbrž ne bi bilo več med živimi.«

Stražarsko mesto za prisluškovanje in opazovanje je bilo na odprtem svetu, ka-

kih 150 m pred robom gozda, kjer so bili utrjeni položaji in glavne straže naše čete, ki je bila na predstraži. To vse pa sem zvedel, tako kakor še mnogo drugega, šele v naslednjih štirinajstih dneh, ki sem jih prebil na tem kraju. Sedaj bi rad povedal le to, da je bilo tistih 6 ur, ki sem jih tisto noč, ko sem prvič v življenju prišel na bojišče, zame morda najdaljših v vsem mojem življenju. Saj sem bil popolnoma sam, na nevarnem, izpostavljenem položaju. Nisem poznal ne zemljišča, ne okolice, skratka ničesar, razen tega, da so za mano Nemci, pred mano pa Rusi. Lahko pa se mi vsak trenutek zgodi, da bom mrtev ali ranjen. Ko sva prišla v zaklon, ki je bil izkopan za moža globoko in skrbno zakamufliran, me je vodnik straže na kratko opozoril. »Sedaj pa dobro odpri oči in ušesa, da ne doživiš kakšnega neprijetnega presenečenja. Okoli in okoli je vse minirano, na žicah vise prazne konzervne doze, da zaropče, če se kdo dotakne žice. Tu imaš signalno pištolo z naboji. Poleg imaš kup ročnih granat. Če kaj sumljivega opaziš, ali če bi kdo prišel, ustavljaš samo z enim klicem: Stoj! Le, če pride po poti, po kateri sva midva prišla. V vseh ostalih smereh ne ustavljaš, pač pa takoj izstreliš signalno raketo v tisti smeri. In če ti je še sumljivo, aktiviraš še ročno granato, ter jo vržeš v to smer. Potem pa zgrabiš puško in streljaš, dokler ne pride pomoč.

Imel sem srečo. Noč je minila brez presenečenja. Bila je mirna, kolikor se za noč na fronti sploh lahko tako reče. Meni pa so vseeno celo noč stali lasje pokonci. Izstrelil sem kar precej svetlobnih raket, saj se mi je v temi kar naprej zdelo, da se zunaj na polju nekaj premika in leze proti meni. Vendar se ni nič zgodilo. Le proti tretji uri zjutraj je ruska težka artilerija iz doline, ki je ležala pred nami, izstrelila nekaj salv na nemške položaje. Težke granate so tuleče letele ravno nad mojim položajem. Padale so nekam daleč za naše položaje, tako da ni bilo čutiti detonacij. Ob tem tuljenju in zavijanju težkih granat nad glavo se mi je zdelo, da stojim pod železniškim mostom, ko čezenj vozi brzovlak. V naslednjih dneh sem bil dodeljen

k 82 mm minometalcu. Učili in vežbali so nas kar tam na položajih, ker je takrat vladalo na bojišču nekakšno zatišje, pred velikim neurjem, ki se je razbesnelo z dotedaj še neznanu silo in močjo šele julija 1943 pri Kursku.

Po štirinajstih dneh so našo četo umaknili s predstraže na glavno obrambno črto. Zasedli smo sektor v nekem naselju še dobro ohranjenih zidanih hiš, za katerimi je stal, kot osrednja, ključna točka, star, mogočen grad z metriskim zidovjem, stražnimi stolpi in globokimi, obokanimi kletmi. Obdajal ga je velik, zapuščen park s stoletnimi drevesi, pred njim pa se je razprostiral precej velik ribnik.

Tudi 14 dni na glavni obrambni liniji je ob lepem sončnem, spomladanskem vremenu razmeroma hitro, brez omembe vrednih dogodkov minilo. Zatišje, ki je takrat vladalo na večjem delu vse nemško-ruske južne fronte, je potem, ko sem se že privadil življenju v strelskih jarkih vzbudilo nekaj lagoden občutek, nekakšno lažno vero, da se da tudi na fronti živeti, celo lenariti. Da vse skupaj mogoče le ne bo tako strašno in nevarno, kakor sem mislil doslej. Oh! Kako hudo, kako strahovito sem se motil!

Četrty vod šeste motorizirane čete, kateri sem pripadal, je bil tedaj nastanjen v globoki, zidani in obokani kleti enonadstropnega zidanega poslopja, ki je skupaj z gospodarskim delom stavbe tvorilo proti cesti in ribniku odprt četverkotnik s pravokotnim dvoriščem. Ob ribniku je tekla cesta proti 150 metrov oddaljenemu staremu gradu. Pod streho in v gornjih prostorih gospodarskega dela poslopja je bilo polno slame. V hlevu je bilo pa v zabojih dva metra visoko naloženih stotine tankovskih in protitankovskih granat. Proti večeru zadnjega dne našega prebivanja tam smo zvedeli, da bomo naslednjega dne zgodaj zjutraj zamenjani. Določeno je bilo, da bo naš položaj zasedla druga enota. Nas pa bodo umaknili in nas poslali 15 km nazaj v zaledje fronte, na zaslužen odmor. Tam se bomo odpočili in uredili ter pripravili za boje, ki nas čakajo v prihodnosti.

Podrtija

Pri Grmu na Strojni

Ponoči od veselja in sreče zaradi skorajšnjega odhoda v zaledje dolgo nisem mogel zaspati. Komaj sem zaspal, me je prebudil alarm. Ura je bila šele dve. Alarm je bil lažen. Bil je zato, da bi se lahko pripravili na zamenjavo in naš organiziran odhod, ki naj bi se začel točno ob 6. uri zjutraj. Potekal pa naj bi tako, da tega Rusi ne bi opazili. V kleti smo zajtrkovali, potem pa pripravili vsak svoje stvari, katere smo morali odnesti. Bilo je še časa na pretek, zato smo polegli po slamah, da bi še malo zadremali. Ko sem legel, se mi je zdelo, da čutim, kako tla pod mano drhtijo in se tresejo. Nastavil sem uho na zemljo in zaslišal oddaljeno votlo bobnenje, ki se je naglo bližalo. Prav tako naglo je naraščalo tudi stresanje tal pod mano. Roka mi je kar sama segla po opasaču, ki sem si ga malo prej odpel. Če je to potres, bomo pa imeli sedaj resničen alarm, sem še pomislil in skočil pokonci. V istem hipu sem tudi že dobil odgovor. Na dvorišču je silovito treščilo in se zeleno posvetilo. Zračni pritisk, ki je nastal ob eksploziji težke granate zunaj na dvorišču, nas je v hipu pometel po tleh in pogasil luči v kleti. Klet je napolnil žgoči vonj po žveplu in eksplozivu. Vrh stopnic, ki so vodile v klet, se je pojavil kurir in zavpil: »Pozor! Bodite mirni! Ostanite vsak na svojem mestu v kleti. Nobene panike! Rusi nas obstreljujejo s težkim topništvo. Kmalu bo minilo!« Toda ni minilo, ni prenehalo. Pošastno bobnenje eksplozij se je medtem zunaj zlilo v eno samo, dih jemajoče grmenje, od katerega so me začeli boleti bobniči v ušesih. Zunaj pa je divjal ognjeni orkan. Eksplozije v vseh barvah mavrice so bile tako goste, da je bilo svetlo kot podnevi. Bučanje kanonade je bilo nepopisno. Zidovi kleti so se stresali in pokali, omet se je vsipal s stropa. Tedaj je nad nami nekaj zaporednih strahovitih udarcev in eksplozij pretreslo našo hišo. Pričela je goreti. Gorelo je tudi gospodarsko poslopje in slama, ki je je bilo polno. Goreča slama in tramovje je padalo na dvorišče, požar se je širil proti skladišču granat v hlevu. Nevarnost, da se vname strelivo, je od trenutka do trenutka rasla. Vtem se je artilerijsko obstreljeva-

nje premaknilo naprej proti levi strani od nas. Gostota zadetkov zunaj se je razredčila. V kleti je nastala neznosna vročina. Dim nas je dušil. Požar, ki je divjal nad nami in vse okoli nas, pa je grozil, da bomo živi zgoreli. To nas je navdalo z grozo in strahom. Tedaj je prišlo povelje: »Takoj ven iz kleti! Lepo po vrsti, drug za drugim. Ko prvi priteče do ceste, ki pelje proti gradu, steče za njim drugi in tako naprej. Kritje si poiščite v gradu in v tam izkopanih globokih jarkih in utrdbah. Tam počakajte nadaljnjih navodil«. Vtem se je pričelo tudi daniti, tako da se je vsaj nekaj malega že dalo razložiti. Tako smo pričeli tekmo za življenje. Marsikdo izmed nas ni prišel živ in zdrav do gradu, ker ga je med potjo zadelo. Še danes ne vem, kje sem dobil moč, da sem planil iz kleti, skozi goreče dvorišče na cesto in nizko sklonjen stekel po njej in ob ribniku proti rešilnemu gradu. Spominjam se, da sem videl, ko sem tekel ob vodi, kako voda kipi in bruha kot orjaški gejzirji v zrak, zaradi eksplozij granat, ki so padale v ribnik. Videti je bilo, kot da je nekdo zajel vso vodo naenkrat in jo vrgel visoko v zrak. Odrtgane veje, podrti drevesa in kraterji od eksplozivnih granat so me ovirali v tem mojem teku za življenje in smrt. Imel sem srečo! Nepoškodovan sem dosegel kritje v globokih obrambnih jarkih, izkopanih okoli gradu. Topniški ogenj pa ni ponehal. Ponovno je narasel in se zrušil prav na nas, ki smo čepeli in trepetali v naših globokih vkopanih zakloniščih. Večina, tudi starejših vojakov, ki so na ruski fronti že poprej marsikaj doživeli, je majala z glavami in trdila, da kaj takega še niso nikoli doživeli. »Človek«, je nekdo zavpil poleg mene: »Das ist russischer Trommelfeuer! Bobneči ogenj! Ivan nas hoče z njim uničiti. Tega ni več mogoče vzdržati«. Toda nič ni pomagalo. Tuljenje, zavijanje in grmenje je še naraščalo. Posameznih eksplozij, ki so v vseh mavričnih barvah trgale zemljo, sploh ni bilo več mogoče zaznati. Zlivalo so se v eno samo strašno rjovenje in bobnenje. Metallo nas je sem in tja. Prst se je usipala na nas. Pred očmi smo videli zvezde. Oglušeli smo in napol zadušeni od smodnikovega dima in smradu

po eksplozivu smo čepeli brez moči v svojem zaklonišču in čakali granate, ki bo s »polnim zadetkom« in eksplozijo, s svojo svetlobo hipoma zaslepila naše oči, da bomo v trenutku umrli in za zmeraj izginili. Nемеc poleg mene je nenadoma zavpil: »O, Bog pomagaj!« in začel moliti. Nekateri so ga posnemali. Drugi so v grozi nemo in brez moči strmeli predse. Nekdo je začel preklinjati. Drugi se je noro smejal. Groza in strah, ki sta naraščala, sta nas vse bolj hromila, živci so nam bolj in bolj popuščali. Neznosna napetost v nas je rasla in rasla, kajti obstreljevanje se je z vso silo nadaljevalo. Minute so se spreminjale v ure, konca pa še ni bilo. Nasprotno! Zdelo se je, da kolikor dalje traja, bolj bobnenje narašča. Da, to je »bobneči ogenj«, če ni še kaj hujšega, sem pomislil in se spomnil romana francoskega pisatelja Henrija Barbusseja »Ogenj«, kjer je tako pretresljivo in tako resnično popisal takšno artilerijsko obstreljevanje v prvi svetovni vojni na francosko-nemški fronti. Zase vem, da nisem vpil, jokal ali molil od strahu in groze. Bilo me je strah, vendar mi je bilo nekako vseeno. Kar bo, pač bo! Pomagati si itak ne morem. Pobegniti pa nimam kam. Sredi tega neskončnega čakanja na konec obstreljevanja, ali pa, da se bo zgodilo najhujše, mi je nenadoma prišlo na misel, kaj bi k temu grmenju in bobnenju porekel moj rajni dedij, ki je bil po mojem trdno prepričan, da je grmenje ob nevihtah izraz božje jeze, da nas s tem Bog kaznuje za grehe, ki smo jih storili. Bobneči ogenj eksplozij ruskih granat me je živo spomnil na to, kako je bilo pri nas doma pri Vužniku, kadar je ponoči divjala nevihta z bliskom in gromom. Dedij je takrat prižgal blagoslovljeno svečo in nas vse, ki smo bili v hiši, zbudil. Vstati smo morali, poklekni pred »božjo martro« v kotu in kleče na glas moliti rožni venec ter tako prositi Boga, da nam ne bi strela udarila v hišo. Babica je pa medtem v kakšni posodi prižgala na cvetno nedeljo v cerkvi blagoslovljeni les, v drugo posodo pa nalila blagoslovljeno vodo. S tem je stopila na prag hiše in od tam pokadila in poškopila proti nebu in Uršlji gori, kjer je divjala nevihta. Ja, zares. Kaj bi storil dedek, če bi bil sedaj tukaj z menoj. Bi tudi sedaj molil, prosil in blagoslovljal, ko namesto naravnih sil divjajo in vse od kraja rušijo razbesnele, podivjane človeške sile in moči. Še sem imel polno glavo teh misli, ko je nenadoma vse potihnilo in se umirilo. Nastala je takšna tišina, da me je zbolelo v ušesih in zazvonilo v glavi. Počasi, kakor da ne bi bili prav verjeli, da smo še živi, smo se zganili in pričeli lesti ven iz napol zasutega zaklonišča. Zunaj je bilo podobno pokrajini na mesecu. Le stari grad je še stal in kljuboval, četudi bolj porušen kot poprej. Zemlja je bila, kakor daleč je seglo oko, vsa preorana od granat. Povsod sami kraterji, ki so jih izkopale eksplozije. Parka ni bilo več. Namesto dreves so štrleli proti nebu tu in tam le še redki štori prelomljenih in razklanih dreves. Tam, kjer je bila hiša, kjer nas je v kleti presenetilo obstreljevanje, ni bilo ničesar več. Namesto nje je zijala globoka in široka jama, ki jo je povzročila eksplozija streliva v hlevu.

Zrak je napolnjeval sladkoben vonj, ki se ga ne da popisati. Vonj dima, smodnika in sveže krvi, pomešan med seboj. Ribnik je bil skoraj brez vode. Le tu in tam je bilo videti koga, ki je, tako kot mi, živ in zdrav prišel iz kritja. Imeli smo velike izgube. Mnogo je bilo mrtvih, še več teže in laže ranjenih. Samo naša četa je izgubila dve tretjini svojega moštva. Čez dan smo pobirali in izkopavali iz razbitih in zasutih jarkov in zaklonišč mrtve in ranjene. Ponoči pa smo pokopali mrtve. 46 mrtvih je bilo samo iz naše čete, ki je imela tudi 83 ranjenih.

To je bil prvi »bobneči ogenj«, ki sem ga doživel. Trajal je zelo dolgo, cele 4 ure in pol. Od pol štirih do osmih zjutraj. Po zatrevanju oficirjev je nad 500 ruskih topov vseh kalibrov zasulo z granatami našo obrambno črto na širini 3 do 4 km, in prav toliko v globino.

Zame je bil to strahoten dogodek, ki ga ne bom pozabil, dokler bom živ, da o mrtvih in ranjenih sploh ne govorim. Za nemško vojaško komando je bil pa to čisto vsakdanji, nepomemben dogodek. Tako je bil vsaj suhoparno opisan v časopisu, ki sem ga dobil v roke čez nekaj dni. »Na bojišču v Kurskem loku nič novega. Občasna obojestranska izvidniška dejavnost. Tu in tam kratkotrajni ruski artilerijski napadi na naše položaje«.

Jaz pa sem si sam pri sebi tedaj, ko sem to bral, mislil: »Le kako morejo o tem tako pisati. To je bil vendar tako močan »bobneči ogenj«, da hujši biti ne more.« Kako zelo sem se zopet zmotil. Še isto leto, čez slabe tri mesece, sem v doslej največji bitki vseh časov, pri Kursku, doživel še vse kaj hujšega. Tedaj nismo doživeli samo »bobnečega ognja«, pač pa tudi »ognjeni orkan in ognjeni valjal«. Ko je do 1000 ruskih topov obstreljevalo samo en km širine fronte. Nasproti pa si je stalo poleg vsega drugega, nekaj nad 20.000 ruskih in nad 17.000 nemških topov. Pa o tem morda kdaj drugič.

Marijan Mauko

Izpoved

Zbudim se prekrokan
prav pozno
in pljune mi sonce
v obraz,
da gledam ko kaki
mežurki
in se sprašujem,
sem to jaz.
O,
to bo kar držalo,
to je vse,
kar je od mene
od včeraj
ostalo.

Franci Telcer

Slovenski železarji na planinskih pohodih v letu 1988

Leto 1988 je bilo za slovenske železarje v znamenju 50. jubilejnega planinskega pohoda. Da ne bi šlo jubilejno število železarskih planinskih pohodov neopazno mimo naše javnosti, predvsem mimo neumornih in številnih pohodnikov, so si združeni slovenski železarski pohodniki zaželeli, da ta jubilej opravijo dovolj častno in pomembno za vse slovenske železarje, kakor tudi za vso slovensko planinsko javnost. Rezultat dobe — 19 let prirejanja združenih železarskih planinskih pohodov — je že 50 uspešnih pohodov. Najbolj razširjena in najmnožičnejša rekreacijska pagona železarjev je prav planinsko pohodništvo, ki že dolga leta združuje delavce, zaposlene v železarnah. Nešteto prijateljskih vezi, skupnih nalog in načrtov so železarji skovali prav na planinskih pohodih, ko so se po težkem delu srečevali v naravi. Od nastanka združenega podjetja Slovenske železarne se tudi srečujejo njih delavci na planinskih pohodih, to je ena najstarejših oblik druženja vseh zaposlenih. Od prvega skupnega pohoda na Triglav, kjer so si obljubili, da jih bo narava odslej družila, so držali obljubo in vedno več je združenih železarjev na pohodih, saj je sleherni pohod težko pričakovani dogodek.

V začetku je bil vsako leto po eden pohod, tri leta pozneje so se jeseniškimi organizatorjem pridružili tudi železarji z Raven, sedem let kasneje še železarji iz Štor. Leta 1983 so se trem organizatorjem pridružili predelovalci. V vseh dolgih 19 letih so združeni slovenski železarji za svoje ljudi pripravili že 53 skupnih planinskih pohodov, in sicer:

Železarna Jesenice 19, Železarna Ravne 16, Železarna Štore 12, Veriga Lesce 2, Plamen Kropa 2, Tovil Ljubljana 2.

Vsi organizatorji planinskih pohodov se vedno potrudijo, da poiščejo vrhove in predele, ki so zanimivi, privlačni in pomenijo novost za pohodnike.

Planinska družina železarskih pohodnikov je na ta način spoznala predele Julijcev, Kamniških in Savinjskih Alp, Karavanke in nekaj oddaljenih krajev in vrhov naše Primorske.

Udeležba na vseh planinskih pohodih je dobra, kar je odraz priljubljenosti in želja delavcev železarjev.

Vseh dosedanjih pohodov se je udeležilo 26.885 slovenskih železarjev. Povprečno je bilo na posameznem pohodu 507 pohodnikov ali 1415 pohodnikov vsako leto doslej.

Slovenske železarne so z organizacijo planinskih pohodov začele posnemati tudi druge delovne organizacije širom Slovenije. Zaradi železarskih planinskih pohodov se je začelo večati število članov planinskih organizacij ne samo na Koroškem, temveč tudi v ostalih predelih Slovenije.

V letu 1988 je združeno podjetje Slovenske železarne pripravilo štiri planinske pohode:

URŠLJA GORA

Prvi pohod je bil petdeseti jubilejni, organizirali so ga ravenski železarji, in sicer 26. maja 1988 na Uršljo goro. Gora je bila izbrana kot koroška lepota, že dobro in dolgo poznana vsem železarjem, v naši najbližji okolici in v času, ko je meseca majnika najlepša in ko je razgled z nje najjasnejši. Ravenski planinci in planinski vodniki so temu jubileju dali poseben, skromen, vendar prijateljski poudarek, popeljali so številne sodelavce po novih poteh in stezah na vrh Gore.

Veličasten in množičen sprejem pred Železarno Ravne v soboto zjutraj je dal slutiti, da bo to res množičen zbor slovenskih železarjev. Povsod veseli železarski obrazi, zadovoljstvo predvsem pri prevozu z novo sedežnico do lovske kočice na Ošvenu. Trdni prijemi žuljavih rok ob ogrođja sedežnice, jasni pogledi na novo pridobitev rekreacijskega centra ravenskih železarjev, odobravanje, da je bilo smotno vložiti razum in denarna sredstva v nove naprave, ki bodo služile za sprostitev železarjev in njihove mladine.

Po Kozjem hrbtu se še nikdar ni vzpenjala tako dolga kolona planincev kot tistega jutra. Narava je poskrbela za dobro počutje z lepim razgledom po vsej koroški krajini.

Vrh Gore je bil poln železarjev, ki so uživali v spomladanskem dnevu. Veselje, sprostitev, prijateljsko druženje je bilo slutiti na slehernem obrazu.

Vračali so se po južni strani Gore, po železarski poti, skozi gozdove, mimo kmeta Jurčka, Rožanka, pod sedežnico do Ivar-

Zbirališče pred glavnim vrtarjem Železarne

KAMNIŠKO SEDLO

Tretji planinski pohod slovenskih železarjev so pripravili železarji iz Štor v soboto, 20. avgusta 1988. Šli so iz Logarske doline, mimo Okrešlja na Kamniško sedlo in se po isti poti tudi vračali. Lepo, poletno vroče vreme je železarje spremljalo vse do Kamniškega sedla, kjer pa se je spremenilo v gosto meglo z mrzlim in neprijetnim vetrom. Koča je nudila zavetje številnim planincem, vendar je bila za vse premajhna, in ti so si morali iskati zavetje na prostem.

Vetrovno vreme je bilo vzrok, da so pohodniki hitro opravili s počitkom in se začeli vračati po poti proti Okrešlju. Nekaj drznejših pohodnikov je vztrajalo in so se podali še na Brano, nekaj skupin pa čez Planjavo do Klemenče jame in v Logarsko dolino. Na Okrešlju in v Logarski dolini je bilo spet sonce.

Štorski železarji so pripravili pri planinskem domu prijeten zaključek, železarsko veselje je trajalo vse do odhodov avtobusov. Kljub dopustniški sezoni se je pohoda udeležilo 339 pohodnikov, od tega 82 Ravenčanov.

SLEME

Zadnji planinski pohod v letu 1988 je bil 17. septembra 1988 v organizaciji Železarne Jesenice, in sicer iz Tamarja čez Sleme na Vršič.

Zelo lepo zamišljena planinska pot v enega najlepših gorskih kotičkov je bila žal

zaradi zgodaj zapadlega snega nekaj dni pred pohodom spremenjena.

Lepega sobotnega jutra smo se pripeljali v Planico in si pod velikankami ogledovali mojstrovine inž. Bloudka. Pot smo nadaljevali po dolini Tamarja, ki so ji pravi čar dajali od sonca obsijani gorski velikani Ponc, Travnika in v ozadju Jalovec.

Kot doline Tamar z lično planinsko kočico je bil cilj našega spremenjenega pohoda. Pohodniki so se povzpeli še do izvira Save Dolinke, Nadiže imenovane, in občudovali naravne krasote jesenskega dne. Nekateri so izrabili čas in se podali po dolini do snežne meje proti Jalovcu.

Z avtobusi smo se odpeljali nato skozi Kranjsko goro do hotela Erika, kjer je bil pripravljen zaključek pohoda.

Skrbni jeseniški organizatorji so imeli pri delu priprav pohoda veliko težav zaradi novo zapadlega snega, vendar je bila njihova odločitev glede varnosti na pohodu pravilna.

Na koncu je bilo vse v najlepšem redu, veselje, sprostitvev in porajali so se načrti za nove pohođe v prihodnjem letu.

Slabe vremenske razmere v zadnjih dneh pred pohodom so bile tudi vzrok za skromnejšo udeležbo.

Zadnjega planinskega pohoda se je udeležil 301 pohodnik.

Planinski pohodi v letu 1988 so zopet pokazali veliko privrženost in ljubezen do planinskih srečanj med slovenskimi železarji. Vedno več ljudi spoznava koristne in zdrave cilje zahajanja v naravo in življenja v njej.

čkega jezera, kjer je bil vesel zaključek pohoda.

Jubilejni planinski pohod železarjev je popestril tudi nastop folklornih skupin slovenskih železarjev.

Vsem planinskim pohodnikom, ki so prehodili vseh 50 pohodov, in onim, ki so pomagali pri razvoju dolgoletnega planinskega železarskega pohodništva smo podelili spominske plakete.

Prvi pobudnik planinskih pohodov slovenskih železarjev Gregor Klančnik je zbranim železarjem zaželel še mnogo srečnih in veselih planinskih pohodov.

Jubilejnega planinskega pohoda se je udeležilo rekordno število pohodnikov, in sicer 755.

RATITOVEC

Drugi planinski pohod slovenskih železarjev je organizirala Delovna skupnost Plamen iz Kropce, in sicer na Ratitovec v soboto, 25. junija 1988.

Zanimanje za pohod na Ratitovec je bilo med ravnimi železarji precejšnje, saj to je planinski vrh, oddaljen od naših krajev in za večino nepoznan. Prijavljencev je bilo več, kot jih sprejmeta dva avtobusa. Z nekaj nevolje v prepolnih avtobusih smo se odpeljali nepoznani gori naproti, polagoma je tudi to minilo, ko smo se skozi Škofjo Loko odpeljali v Selško dolino do Železnikov in dalje po strmi in ozki cesti do vasi Prtovč. Dolga avtobusa sta komaj rezala ostre ovinke, kjer so se izkazale šoferske veščine in drznosti. Vas Prtovč, ki leži že 1011 metrov, na strmini kot na otočku z nekaj hišami, je bil cilj vožnje.

Po lepi, zložni cesti smo nadaljevali pot proti zahodu in se vzpeli na vrh Ratitovca, ki je na višini 1666 metrov. Vrh s kočjo nas je pozdravil z meglo in hladnim vetrom. Koča na vrhu je premajhna za številne pohodnike, zato so si mnogi iskali zavetje pred vetrom v kotičkih ob koči in drugje. Polagoma so se zbrali na vrhu vsi, prvi pohodniki so že začeli zapuščati Ratitovec in se podali po poti proti Soriški planini. Po dobrih dveh urah hoje smo prispeli do končne postaje, kočje na Soriški planini. Soriška planina je poznana po obširnih smučiščih. Veselo druženje je trajalo vse do večernih ur, ko so se pohodniki napotili proti Bohinjski Bistrici in dalje proti svojim domovom.

Na Ratitovec je šlo 505 pohodnikov, od tega Ravenčanov 132.

Udeležba na pohodih slovenskih železarjev v letu 1988

Delovna organizacija	Uršlja gora	Ratitovec	Kamniško sedlo	Sleme	Skupaj
Železarna Jesenice	160	120	107	98	485
Železarna Ravne	362	132	82	58	634
Železarna Store	58	35	50	34	177
Veriga Lesce	50	64	32	37	183
Plamen Kropa	47	90	35	25	197
Tovil Ljubljana	20	18	11	8	57
Met. inst. Ljubljana	13	6	2	3	24
Žična Celje	45	40	20	38	143
Skupaj:	755	505	339	301	1900

Število planinskih železarskih pohodnikov je bilo v letu 1988 zopet večje kot leto poprej, in sicer za 89 pohodnikov.

Težji gospodarski in finančni položaj vseh delovnih organizacij združenega podjetja Slovenske železarne se je odrazil tudi pri organizaciji planinskih pohodov. Vedno večji stroški avtobusnih prevozov so bili vzrok za omejeno število pohodnikov. Za sleherni pohod je bilo zanimanje med zaposlenimi v ravninski železarni veliko, tako da ni bilo mogoče ustreči želji vseh prijavljenih.

Planinsko pohodništvo je med ravninskimi železarji zelo priljubljena rekreacijska oblika, zato naj bi mu tudi v prihodnje omogočili, da se še nadalje razvija.

PLANINSKI VODNIKI ŽELEZARJEV

Za dobro organizacijo, razvijanje planinske dejavnosti med železarji, za obveščanje, zbiranje udeležencev, in za varnost na samih pohodih so skrbeli planinski vodniki-železarji. Skrbeli so za dobro počutje vseh

udeležencev na pohodih. Izmed ravninskih planinskih vodnikov so se pohodom udeležili naslednji:

Uršlja gora

Vili Burjak
Toni Cifer
Ivan Cigale
Rudi Čerpnjak
Ferdo Igerc
Vinko Krevh
Franc Podmeninšek
Martin Pšeničnik
Franc Šisernik
Edvard Štruel
Jože Tevž
Štefan Vevar

Ratitovec

Toni Cifer
Ivan Cigale
Rudi Čerpnjak
Ferdo Igerc
Vinko Krevh
Franc Podmeninšek

Kamniško sedlo

Vili Burjak
Rudi Čerpnjak
Ferdo Igerec
Franc Podmeninšek
Franc Šisernik
Edvard Štruel

Sleme

Toni Cifer
Ferdo Igerec
Franc Šisernik
Štefan Vevar

POMOČ GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE

Na slehernem planinskem železarskem pohodu so bili navzoči tudi člani Gorske reševalne službe — postaje Prevalje, ki so skrbeli za varno hojo, pomagali pohodnikom iz vseh težav, na nevarnih mestih, jim svetovali pri hoji. Skrbeli so, da ni nihče zaostal, se izgubil ali krenil na drugo pot. Načrtna udeležba gorskih reševalcev na pohodih je potrebna in pohodniki so na nje že navajeni. Prav je tudi, da prikažemo njihovo udeležbo na pohodih:

Uršlja gora

Peter Bricman
Drago Horjak
Pavel Mandl
Jure Mavrič
Ferdo Pušnik
Karli Ritonja
Rajko Robnik
Jože Svetec
Slavko Štehar
Rok Zagernik
Marjan Emeršič
Ivan Plešnik

Ratitovec

Marjan Emeršič
Drago Horjak
Jure Mavrič
Jože Svetec
Rok Zagernik

Kamniško sedlo

Marjan Emeršič
Pavli Mandl
Jure Mavrič
Karli Ritonja
Jože Svetec

Sleme

Marjan Emeršič
Jure Mavrič
Rajko Robnik
Jože Svetec

Kljub budnosti in vsestranski pomoči pohodnikom na vseh pohodih so bili tudi primeri, da so se pohodnikom pripetile razne manjše nevarnosti. Gorski reševalci so vse te primere hitro in učinkovito rešili in pomagali pohodnikom nadaljevati pot.

1. Na Uršlji gori so pomagali v dveh primerih.

2. Prav tako je bila potrebna pomoč na pohodu na Ratitovec dvema pohodnikoma.

3. Planinski pohod z Okrešlja na Kamniško sedlo je tudi zahteval pomoč dvema pohodnikoma zaradi slabe opreme.

4. Na četrtem pohodu iz Tamarja je bila potrebna pomoč obolelemu pohodniku.

Planinski pohodi slovenskih železarjev v letu 1988 so bili uspešni.

Vsi organizatorji pohodov so se zelo potrudili, da so bili pohodniki zadovoljni.

Na vseh pohodih so udeleženci prejeli lepe spominske značke.

Vse želje številnih pohodnikov slovenskih železarjev so že uprte v leto 1989. Marsikdo vpraša, kam bomo organizirali nadaljnje pohode.

Posamezni organizatorji planinskih pohodov že načrtujejo nove pristope na še

nepoznane vrhove. Poimenski seznam planinskih pohodov za leto 1989 bo objavljen v naslednji številki Koroškega fužinarja.

Leto 1989 bo v znamenju 20-letnice prirejanja planinskih pohodov slovenskih železarjev in 10-letnice spominskih pohodov Janeza Jenka (umrli športni rekreator v Železarni Jesenice, eden pobudnikov planinskih železarskih pohodov).

Jubilejni spominski pohod bodo pripravili naši železarski tovariši Železarne Jesenice.

Franc Telcer

Železarski planinski pohodi v letu 1989

Planinsko pohodništvo v letu 1988 je pritegnilo veliko slovenskih železarjev v to zdravo vrst življenja ljudi v naravi. Tudi v ravenski železarni se je med zaposlenimi povečalo število pohodnikov in veliko je že zanimanja za nove pohode v letu 1989. Da se bodo številni pohodniki že sedaj lahko med seboj pogovorili in pripravili svoje zamisli in načrte za planinsko udejstvovanje, bom to na kratko opisal.

Rekreacijska komisija pri združenem podjetju Slovenske železarne je s posameznimi rekreacijskimi komisijami po podjetjih in na predlog planinskih vodnikov pripravila načrt planinskih pohodov za leto 1989.

Pripravljeni bodo zopet štirje planinski pohodi, organizirale pa jih bodo sledeče delovne organizacije.

Prvi planinski pohod bo v drugi polovici meseca maja in ga bo pripravila Železarna Ravne.

Na vse planinske vrhove naše ožje Koroške domovine so bili že opravljeni pristopi skoraj z vseh strani. Da bi spoznali še neobhojene strani, planinski vodniki predlagajo še dve smeri, in sicer:

Prva smer naj bi bila iz Črne, po dolini Bistre, do Mlinarskega, mimo Osojnika in čez planino Hlipovec na Travnik, ki je 1695 m visok, samo meter manj od naše Gore. Od Travnika bi nadaljevali pot proti Smrekovcu, si ogledali planinsko kočjo in se po počitku napotili po stezi do sedla Kramarca. Od tod bi šli po cesti do Pudgarskega, kjer bi bil zaključek. Do tod bi pripeljali avtobusi, s katerimi bi se vrnili proti Ravnam.

Planinski pohod bi bila lažja tura po travnikih in skozi gozdove.

Drugi načrt planinskega pohoda predvideva za izhodišče Solčavo, kamor bi se vsi pripeljali z avtobusi. Pohod bi usmerili proti sv. Duhu in obiskali planinsko postojanko

Slovenski železarji na Olševi, pogled z vrha proti zahodu

Pod Olševo. Od postojanke bi pot nadaljevali po stezi in čez travnike ob plotu in državni meji in se približali skrajnemu robu gore Olševe. Od tod je lep razgled na avstrijsko stran po dolinah Remšenika in Lepene. Kmalu nas idilična steza pripelje do znane Potočke zijalke, ki je velika naravna in arheološka znamenitost in je vredno ogleda. V njej so našli sledi pračloveka in jamskega medveda iz stare kamene dobe (več sto okstij). Jama je dolga okrog 115 metrov in 20 do 40 metrov visoka. Brez luči ni mogoče daleč v notranjost.

Od Potočke zijalke naprej je nekaj časa skalnata steza, ki kmalu preide v travnato stezo in je zelo razgledna in pestra zaradi skalnih stolpov in lepega cvetja.

Po slabi uri hoje od Potočke zijalke pride mo po stezi na vrh Olševe, 1929 metrov visoko. Odpre se nam lep razgled na vse strani. Očara nas bližina Kamniških in Savinjskih vrhov, Karavank, Pece in Uršlje gore, na vso širino se nam razpne Rađuha. Očarljivi so pogledi na koroške doline, visokogorske kmetije, jase, gozdne poti. Z vrha se bomo spustili proti vzhodu in po meliščih skozi Mrzli dol (kjer so železarji že dvakrat pristopili na Olševo) do Potočnikove lovske kočice. Od tod dalje po stezi do gornjih Kosovih travnikov in mimo izvira reke Meže, podrtje kmetije Kos, ob dereči Meži pod kmetijo Verdel, mimo bivše karavle, Potočnika, Pečnika in Lesjaka nas pot pripelje do križišča pri Lipoldu. Po samih lepih planinskih poteh in stezah, mimo idiličnih koroških kmetij in prijaznih ljudi bomo hodili. Ustavili se bomo pri osnovni šoli v Koprivni, kjer bi bil zaključek.

Obe predvideni planinski poti sta zelo privlačni, zato bomo o odločitvi še razmišljali in poslušali mnenja pohodnikov.

Drugi planinski pohod v letu 1989 bodo pripravili predelovalci, in sicer delovna organizacija Veriga iz Lesc. Pohod naj bi bil v drugi polovici junija 1989.

Organizator predlaga naslednjo varianto pohoda. Izhodišče Pokljuka. Do tod bi se pripeljali z avtobusi prek Gorij, Zatrnik do doma na Pokljuki. Pohod bi nadaljevali mimo kasarne in bi se povzpeli na 2050 metrov visoki Viševnik, znani vrh, na katerega ni težko priti, je odmaknjen od mnogih obiskov, kar mu daje poseben čar. Vračali bi se skozi Solnico do Jezerc (ki so že znana tistim, ki smo hodili proti Vodnikovim kočim) čez Konjščico (zelo lepa planina s planšarskimi kočami) in nazaj na Pokljuko, kjer bi bil zaključek pohoda. Izbira kraja za planinski pohod je zelo domiselna in je novost za vse pohodnike. Vrnili se bomo zopet z avtobusi nazaj skozi Bled ali Bohinjsko Bistrico.

Tretji planinski pohod bomo pripravili železarji iz Štor. Bo zopet v drugi polovici avgusta 1989.

Štorskim organizatorjem planinski vodniki predlagajo dve varianti pohoda, in sicer:

Prva predlagana smer pohoda bi imela izhodišče v Gornjem Gradu in bi vodila na Menino planino. Iz Gornjega Grada bi potovali čez sv. Florjan na Vetrnik, 1448 metrov visoko, in se povzpeli še na vrh Vivodnik, 1508 m. Vračali bi se po isti poti.

Predvidena planinska pot je zelo lahka, vodi skozi gozdne jase in po travnatih pobočjih.

Druga predlagana smer pohoda se razlikuje od prve po tem, da bi iz izhodiščne točke v Gornjem Gradu šli proti severu in ne proti jugu, kot v prvi varianti.

Celovška kočica pod Stolom, 1663 m, pogled na Celovško špico, 2163 m, v ozadju Veliki Stol, 2236 m

Iz Gornjega Grada bi se usmerili proti Zgornjemu in Spodnjemu Špehu in od tam na vrh Rogače, 1537 metrov visoko. Rogač je dobro viden vrh z Uršlje gore, vendar ga le redki planinci poznajo po imenu. Obiskovalci Rogača pravijo, da je zelo bogat po planinskem cvetju in lepi okolici. Z njegovega vrha bi se usmerili proti dolini Podvolovjeka, ki je tudi zanimiva, in dalje proti Lučam.

Tudi drugi predlagani planinski pohod bi bil za vsakogar zanimiv. Končno besedo bodo imeli planinski vodniki, ki si bodo obe smeri pohoda ogledali in ju tudi prehodili.

Zadnji planinski železarski pohod bodo pripravili jeseniški organizatorji, in sicer v drugi polovici meseca septembra, na že znani Stol (2236 metrov).

Stol je najvišji vrh Karavank, imenujejo ga zato tudi Veliki Stol. Železarskim pohodnikom je že poznan, saj so bili že dvakrat na njegovem vrhu, tudi pohod 100 železark je bil organiziran na Stol. Vsako leto so tudi zimski pristopi na vrh Stola, med pristopniki so tudi zelo številni železarji. Njegova impozantnost kot kralj Karavank, ki daje celi Gorenjski, posebno Bledu in blejskemu jezeru, pravi planinski značaj in krasoto, zgodovinski pomen v narodnoosvobodilni borbi in priljubljenosti med planinci so narekovali, da so ga jeseniški organizatorji izbrali tudi za kraj, kamor bodo letos popeljali slovenske železarje. Letošnji planinski železarski pohod na Stol bo povezan s proslavo 20-letnice prirejanja železarskih pohodov in proslavo ob 10-letnici spominskih pohodov Janeza Jenka (športni rekreator jeseniške železarne in eden prvih organizatorjev planinskih železarskih pohodov).

Ravenski železarji so na Stol enkrat pristopili z avstrijske strani, drugič iz Završnice. Tretjič naj bi potovali zopet skozi Koroško, do Bistrice v Rožu, skozi Medji dol, do Stouhütte, od tam navkreber do travnate jase Trate, že 1220 metrov visoko. Verjetno je do tod možno priti z avtobusi, gotovo pa do Stouhütte, ki je že tudi 960 metrov visoko.

Od travnate jase, Trate imenovane, bomo šli po kolovozu v zavojih ob vedno lepšem razgledu navkreber na Mačensko planino s

pastirskimi stani in dalje proti Celovski kočici (1663 m).

Na vrh Stola vodita dve poti:

Preden pridemo na Mačensko planino, še ob zadnjih drevesih zavije steza desno v melišče in se vzpne po zavarovani poti čez severno steno, se vije v serpentinah čez steno in izstopi zahodno od vrha na greben ob možicu, od koder je do vrha Stola še dobrih deset minut. Pot je precej strma, ima le nekaj izpostavljenih mest, vendar postaja ta pristop običajen s severa in je priporočljiv. Do vrha Stola potrebujemo dve do tri ure.

Komur bi se zdel omenjeni pristop težaven, bi se od odcepa prve poti čez steno povzpeli na levo proti Mačenski planini in proti Celovski kočici. Od Celovške kočice čez sedlo Belščica, kjer je državna meja, in dalje proti zahodu po skalnatih stezah in strmih meliščih do dolinice Med stoli. Od tod lahko nadaljujemo pot na vrh Stola ali k Prešernovi kočici.

Na vrhu Stola ali pri Prešernovi kočici se srečamo z vsemi pohodniki železarji.

Sestop vseh pohodnikov bo po južni strani Stola, verjetno proti Završnici, kjer bo zaključek pohoda.

Na zadnjem pohodu na Stol je bilo rekordno število ravenskih pohodnikov, in sicer 169.

Verjetno bo tudi za letošnji planinski pohod na Stol med ravenski železarji veliko zanimanja, saj je pohod na Stol bodisi poleti ali pozimi zanimiv in edinstven.

Vse predvidene planinske ture za pohodnike Slovenskih železarn v letu 1989 so zelo zanimive, bogate planinskih užitkov, gorskih lepote in priložnost za spoznavanje novih planinskih predelov.

Za datume planinskih pohodov bodo udeleženci zvedeli pravočasno. Želimo, da bi se dosedanjim pohodnikom pridružili še novi planinski prijatelji, da se bo število še povečalo, da bo še več ravenskih železarjev spoznalo lepote naših planin in narave.

Želim vsem, da bi na pohodih doživeli veliko iskrenih prijateljstev, medsebojne pomoči in veliko sonca.

Adolf Čepelnik

Da na Koroškem lahko gledamo TV program

Med mnoge načine obveščanja spada tudi televizor, ki je eden najpomembnejših prenašalcev besed in slike med poslušalce in gledalce. Za sam začetek in razvoj te komunikacije na Koroškem ve le malo kdo. Večina mlajših ne pomisli, kako smo do tega medija pri nas sploh prišli. Zanje je dovolj, da vklopijo televizor in se največkrat hudujejo nad slabim programom. V zasebnih hišah so poteškoče bolj opazne, ker pač morajo nameščati antene sami in je treba vložiti precej truda, posebno živcev, za dober sprejem, kjer imajo slabši signal. Da se ne bi nad vsako malo napako ali slabšim prenosom zgražali, obudimo nekaj spominov Ivana Pačnika iz prvih let, ko se je na Uršlji gori gradil pretvornik. Kako smo bili veseli prve slike, čeravno je bila precej snežena, televizijo pa smo le lahko gledali. Pred mnogimi leti se je le malo kdo odločil, da se je pozimi podal na Uršljo goro. Izjema so bili smučarji, ki so se udeleževali tekem v veleslalomu. To je bilo v letih 1955 do 1965.

Nekako čudno smo pogledali obisk v pozni uri v domu na Uršlji gori, na večer pred eno takšnih tekem. Bila sta dva možakarja, nič kaj smučarsko oblečena. Bolj malo nas je vedelo, da je na provizoričnem oddajniku, oziroma v kletnih prostorih posadka. Ko smo šli mimo, so se videli le kupi snega in nihče ni pomislil, da so pod snegom za takratne razmere kar primerni bivalni prostori in seveda tehnični prostor. Letos, sredi zime, ki je bila bolj skromna s snegom, se je zbrala precejšnja množica obiskovalcev, vendar ne smučarjev. Bilo je že V. kulturno srečanje. Ko je nekaj zanesenjakov prišlo s to idejo na svetlo, se je večina posmehovala, češ, kdo bo rinil pozimi v snegu na Goro, kdo bo izvajal kulturni program itd. Vemo, da so planinci skromni in dostikrat zadovoljni z malim, tako je bilo v začetku tudi s kulturnim srečanjem. Vsako leto pa je program bolj pester in kvaliteten, kar dokazuje vedno večje število obiskovalcev. Med to množico sem opazil Ivana, ki sem ga prej omenil, tu sva se tudi srečala pred več kot 25 leti. Ravno to srečanje je tudi povod za ta zapis. Iz najinega pogovora in mojih vprašanj sem izvedel marsikaj, kar mislim, da bi zanimalo tudi vas.

Ivan Pačnik z Leš nad Prevaljami ne pripoveduje rad, raje kaj naredi kot govori (kar je posebnost današnjega časa), toda vseeno sem iz pogovora marsikaj izvedel. Morda bom v spominih na ta pogovor kaj izpustil ali napak napisal, vendar upam, da bo tudi kaj zanimivega vmes.

Začelo se je z delom za postavitve TV pretvornika, prek katerega sprejemamo tudi radijske signale, leta 1960. Naslednje leto za 29. november je pričel delati UKV oddajnik n TV pretvornik brez posadke. Zato je bil signal, posebno TV, dostikrat prekinjen in tudi slabši. Omeniti moram

pomemben datum za nas vse RTV-jevce, marec 1962, ko je bil prvi evrovizijski prenos v svet iz Planice. Po vsem svetu so lahko gledali Bloudkovo mojstrovino in junake, ki so se spuščali čez odskočno desko, ter poleteli v globino doline Tamar.

Kot radioamaterja ga je to delo zanimalo, zato se je prijavil na razpis in je bil sprejet. Že leta 1961 je bil na Krvavcu na praksi, kjer je bilo lepo in zanimivo, vendar je bil daleč od doma. Naslednje leto, 14. maja, je bil kot prvi član posadke na Uršlji gori — Plešivec. Nastanili so se v planinski koči, kjer je bilo še vse provizorično, toda delali so. Delali so tudi gradbinci na sedanji stavbi. Za lažja dela, oziroma za dostavo gradbenega materiala je bila zgrajena tovorna žičnica iz slovenjgraške strani. Delo je kar dobro napredovalo, toda še vedno le pri temeljih in kletnih prostorih. Prva zima na gori; v ekipi sta bila po dva člana in so se menjavali vsakih 14 dni, delali pa so v koči planinskega društva Prevalje. Štirinajst dolgih dni in še daljših večerov, sama, včasih naveličana drug drugega. Dostikrat preveč ostre besede za prazen nič, tudi pri dobrih prijateljih, zaradi samote, zvenijo čisto drugače. Ker sta bila sama, brez kuharice, je bilo priložnosti tudi za smeh in zbadanje dovolj, ravno pri pripravi hrane. Bila sta kuharja amaterja, vendar vedno polna novih idej. Dosti izidov kuharskih spretnosti ni nikjer v receptih, pa tudi sama jih nista mogla patentirati, ker so končale v kanti za smeti. Naslednjo izmeno sta prišla zopet polna idej in zgodba se je ponavljala, vendar je vedno manj hrane končalo v smeteh. Prva preživeta zima na Gori mu je ostala v spominu kot najbolj osamljeni del njegovega življenja. Obiskovalci gora so bili v zimskem času zelo poredki, tako da se je prav veselil meseca marca, ko so se pričele smučarske tekme, saj je bilo tisti teden zelo živahno. Še bolj se je veselil, ker z marcem pride odjuga, sonce, toplota in vse več ljudi. Tako je lažji dostop in odhod z gore. V spominu mu je ostalo jutro koncem februarja; ko je hotel odpreti vrata, nikakor ni šlo. Čez noč je padal suh sneg, veter pa je pripomogel, da je zamedlo sneg ob kočjo in vrata, ki jih ni bilo mogoče odpreti. Zlezla sta na balkon v prvem nadstropju in ugotovila, da je od balkona kar ravno snega, se pravi okrog tri metre. V mladostni zagnanosti je skočil z lopato v roki v sneg, nakar se je pogreznil kar do glave, da ga je za trenutek obšla groza, da se bo zadušil, če bi se pogreznil še globlje. Po precej nerodnem kobacanju in prijateljevih nasvetih je le odmetal sneg od vrat in naredil nekakšne stopnice na plano. Jutro je bilo mirno, nebo brez oblaka, pa tudi sonce je kar prijetno grelo. Takšne spremembe so na gori reden pojav. Zgodilo se je tudi, da ves teden ni videl nekaj metrov oddaljene cerkve — zaradi goste me-

Na vrhu

gle. To so vtisi prve zime na gori — lepi in težki, zato pa nepozabni.

Hitro spomladi so se gradbena dela na objektu nadaljevala. Del objekta in začasen stolp so zgradili do jeseni. Vseljeni so bili le kletni prostori, za njih pa je bil to korak naprej. Zopet zima z dosti snega in nevšečnosti kot prvo leto, le vse nekoliko milejše, ker so bili tega že navajeni. To zimo si je zapomnil, ko se je odpravil sredi februarja v jutranjem svitu na Goro. Na Lešah je bilo snega okrog 40 cm. Steza je bila kar dobro izhojena do Ravnjaka, saj je bil v dobri uri že tam. Vsakič se je oglašil na kmetiji, tokrat pa je šel hitro naprej, ker je začel naletavati sneg in imel je nekakšen občutek, da ga čaka težka pot, preden bo prišel na vrh. Bolj ko se je vzpenjal proti krvavi peči, skoraj po celem snegu, bolj na gosto je padal sneg. Misli si je, samo da premagam to strmino, potem bo vse v redu. Kdor še ni šel s te strani na Goro, ne ve, kakšna je ta strmina. Tako znani Kozji hrbet je prav položen v primerjavi s to strmino. V snegu in vetru je bil že dobre tri ure. Od kmeta Godca do Ledin je poletel pol ure, on pa je hodil trikrat toliko. Tu je prvič pomislil, ali naj se vrne ali ne. Zmagala je volja in mladostna zagnanost. Snega je bilo vedno več, gazil je že do pasu. Na Lužah se je hotel vrniti, pa ga je bilo groza prehoditi pot nazaj v dolino. Pot nazaj bi bila daljša kot na vrh, zato je šel kar naprej, čeprav že čisto onemogel. Na vrhu es je nekako sprostil in se usedel v sneg, da bi si malo oddahnil, vendar je bila ta odločitev zanj skoraj usodna. V trenutku je zaspal, kako dolgo je dremal, pa še danes ne ve. Ko se je zbudil, je bil kar precej zameden v snegu. Po tem je sklepal, da njegov dremež ni trajal nekaj minut. Grozno težko se je premagal, da ni ponovno zaspal. Sam sebi je govoril, da ne sme zaspati, sicer se ne bo več prebudil. Po deseturni hoji je skoraj nezavesten padel skozi vrata, ki mu jih je odprl prijatelj, ki je prišel s slovenjgraške strani z dosti manjšimi težavami. Ta slaba preizkušnja je rodila zamisel, da se pozimi sam ne sme več podati na pot. Od takrat so bili

na voljo gorski reševalci za spremstvo v slabem vremenu. Minila je zima, poletja pa ne bi opisoval. Delalo se je veliko, gradbinci so dela dokončevali, montirala se je tehnika.

Radovednih obiskovalcev je bilo kar preveč, tako da se je kdaj kateremu tudi zameril, toda takšno je njegovo delo.

Pisalo se je leto 1964 pozno jeseni, ko se je tudi njihova posadka preselila v normalne bivalne prostore. Najbolj je bila zaželen centralna kurjava in seveda sanitarije. Pa še eno udobje so dočakali, dobili so kuharico. Razmere so se iz leta v leto izboljševale, tako kot je rasel tudi življenjski standard. Z menjavo izmene sedaj nimajo več težav. Poleti se vozijo z jeepom, pozimi pa z ratrakom ali motornimi sanmi. Še eno posebnost je treba omeniti. Pozimi se nabere na stolpu do meter debeline ledu ali zmrznjenega snega. Ko se led prične taliti

in odpadati, jim naredi dosti okvar, ko pade z vso težo na drugi, niže pritrjeni del sprejemne ali oddajne tehnične naprave. Prvi stolp je bil takšen, kot ga vidite na sliki iz leta 1963. Kasneje je bil zgrajen nov in stalno se je nekaj dograjevalo. Sedaj je pa že ta stolp in vsa tehnika zastrela in bo treba vse obnoviti. Seveda je treba tehniko zamenjati, je bolj zase dejal Ivan.

Vprašal se je, kaj pa on, saj je tudi sam tukaj že od vsega začetka, kar 26 let. Vsa ta dolga leta je Ivan prebil tudi ob svojem oddajniku, saj je radioamater dlje kot pa tukaj na gori. Ni eden povprečnih radioamaterjev, saj ima od 326 uradno prijavljenih po celem svetu kar 303 potrjene zveze. Ima cele gore dopisnic z značilnim ozadjem raznih držav in kontinentov. Za uspešno dolgoletno delo je prejel državno odlikovanje — zlato plaketo Nikola Tesla.

Marijan Mauko

Tatrmanova smrt

Znameniti tatrman pri Graufu propada. Korito je brez vode. Ta Graufov tatrman lahko vidite, ko greste iz Mežice na Peco. Znamenit je po tem, da presiha. O njem sem pisal v Viharniku, pa ni nobenega odziva. Gozdno gospodarstvo je dobilo samo od rudnika neprecenljivo vrednost v rudniških gozdovih, in to zastoj. In danes, ko propade en ubogi ploh, ga ni, da bi se zmigal in dal ta ploh, ki je potreben za obnovo Graufovega tatrmana. Bil sem v muzeju na Ravnah. Nimajo denarja. Moral bi pa stati kot koroška znamenitost na častnem mestu poleg kašte. V Ljubljani so mi rekli, da bi ga odkupili. Inja Smerdel iz etnološkega muzeja se je navdušila, ko sem pokazal nekaj slik tatrmana. Toda preden se bo Ljubljana zganila,

bo morda korito Graufovega tatrmana že v peči.

Vseeno pa Ljubljani vsaka čast. Namreč, ko sem ponudil direktorju hotela v Mežici, da bi za »turistični teden« obnovili izdelavo tatrmana, me je gledal, saj veste, kako.

Pa bi bila to kar prvovrstna zadeva. Pri Ježu je sveder. Pri Gotovniku je nekje založena koza. Nekaj moških je še, ki so vrtali cevi. In mogoče bi pavri dali les, pa bi bilo kaj videti.

Za Graufov tatrman — korito bi res rabili mogočen ploh. Pet metrov dolg in na tanjši strani bi moral biti debel več kot 70 cm. Pri Graufu ni takšnega drevesa. Mora pa biti macesen. Seveda je bolj trpežen hrast.

Gorica, kjer manjkata toplar (kozolec) in kašta

Predlagam, da predsednik kulturne skupnosti Ravne, namesto da sklicuje nesklepčne seje, povabi še štiri ugledne Korošce in naj poizkusijo rešiti, kar se da.

Pred leti je hodil neki »Avstrijec« in je poslikal (fotografiral) »ajzle«. Danes jih ni več. Nekateri so bili prave umetnine. »Viharnik« je pred leti poslikal mline. In jih tako rešil pozabe. Morda bo ta zapis v Koroškem fužinarju rešil tatrman pri Graufu?!

Marijan Mauko

„Šitl“ ni skodla

Vsak, ki se količkaj spozna na kritje streh z »lesom«, ve da je »šitl« tanka cepljena deščica za kritje strehe. Skodla pa je deska za kritje strehe. Šitl (šikl, šindl) je dolg nekaj čez meter, skodla pa le 60 cm. (To mi je povedal krovec Stanko Kos iz Bistre.)

Tudi tehnika pokrivanja je bistveno drugačna.

Šitl prekriva malo manj kot polovico spodnjega in se pribije. Na vrhu pa se zamakne najmanj za eno širino. Tako leži postrani. To je potrebno tudi zato, da se voda lepše prelije na spodnji šitl. Skodla pa se pribije druga zraven druge. In na to vrsto se na sredino pribije še ena vrsta skodel, ravno tako kot pri strešni opeki, ki nima roba.

Skodla je po atinsko scandula, šitl je po latinsko scindula.

To je navedeno v Časopisu za zgodovino in narodopisje v članku Karla Štreklja »Slovenski elementi v besednem zakladu štajerskih Nemcev«, stran 55, l. 1909.

Šitl je torej ravno toliko slovenska beseda kot toliko drugih, ki so nastale iz latinščine. In kot smo videli, skodla ni šitl.

Jože Pavše mi je povedal, da se cepi skodla po letnicah. Šitl se cepi skozi letnice. Je pa tudi skodla lahko cepljena kot šitl (Pikovo). Hoblali so skodle pozimi. Šitl je vsaj trikrat cenejši od skodla. Zato pa skodla vsaj enkrat dalj časa zdrži na strehi.

Janez Kos iz Črne je edini, ki si je pri novogradnji dal narediti streho po vseh predpisih koroške tradicije. Povedal mi je, da so skodle delali iz špevt. Na vsako stran skodle so vrezali žlep. Skodle so obtesali na kelo. Miha Fajmut pa je povedal, da so imeli hlev obit s špeutami, ki so bile tudi trideset centimetrov široke. Dolge pa so bile okoli štiri metre. Rekel je še, da so to delali pravi mojstri in da zdaj tudi takega lesa ni več.

Janez Kos je povedal, da je bila cerkev sv. Jakoba v Koprivni pokrita s skodlami več kot sto let. Spodnje skodle so bile kot nove. Prekrili so jo lani.

MISLI

Težka naloga je, ljudstvo moje, govoriti trebuhu, ki nima ušes.

PLUTARH

Tisti, ki se nikoli ne pritožujejo, nikoli ne vzbujajo usmiljenja.

AUSTIN

Mitja Šipek

Drobno gospodarstvo

Tako se je zgodilo pred nekaj leti, ko sem jo rezal v pošmiranem kombinezonu mimo Brančurnika proti papirnici. Zmanjkalo je namreč nekaj lat, ko sem popravljal škarpo na vhodu v garažo in je mojster sitnaril, naj jih pri priči priskrbim. »Lej ga, kuma sm te spoznal«, me je ogorvil znan glas za hrbtom in mi s težko šapo po ramenu voščil dobrodošlico: »A si ti tud pr komunali?« se je zadovoljno režal in stopil tik pred mene. Širok nos, nekoliko mavričnih barv, je zakrival par sivo-rjavih kocin pod nosom, oster duh po slabem žganju pa je izdajal, da je še pred nekaj minutami nabiral moči pri Brančurniku.

»A, ti si, Pepi, sem mislil, da si že davno pri Barbari. Ne, jaz nisem pri komunali, še delam v fabriki«, sem pojasnjeval nespoznan. Sumljivo me je gledal v ponošenem kombinezonu in videl sem, da mi prav nič ne verjame.

»Pa ka te bo sram«, me je bodril, »saj sm jaz tud pr komunali, na Barbari, toten-grobar«. To zadnjo besedo je še prav posebej poudaril, da bi me ohrabil. »No, saj sem te vprašal, če si že pri Barbari«, sem hotel zasukat pogovor, »nisem vedel, da si že v pokoju«.

»Kaki v pokoju, penzionist sm, tiste, ki so pokojni, jaz porihtam«, se je zarežal na vsa usta.

Vsi penzionisti grejo h komunali, če nočejo, da bojo pokojni, če ti še nisi, pa še boš me je poučil in me še enkrat, to pot z drugo roko, tresnil po ramenu, da sem klecnil v kolenih.

»Nimam cajta«, je še zamomljaj in se z okornimi koraki pognal v strmino proti Barbari. Po nekaj korakih se je ustavil in naredil močno uraden in skrivnosten obraz.

»Ti, neki mam zate, a boš kupu, se spva-ča«. »Kaj pa maš ti zame takega, da se tako splača«, me je pričela lomiti radovednost.

»Ti, ti, veš, robnike za grob mam, že dovgo jih šparam zate«, govoril je potih, kot bi izdajal vojaško skrivnost, pri tem pa tiščal kazalec na usta. »Pepi, kam pa jih naj dam, še ne mislim na smrt«, sem se izmikal širokosrčni ponudbi.

»Ja, pa nkol ne veš, vsak dan v hko pride«, je tiščal svoje, »pa ni glih zate, tvoja babca tud ni najbulšega zdravja, vsak cajt v hko kaj pride«, je bil vztrajen. Tedaj mi je prekipelo, da sem se razhudil in povzdignil glas:

»A, naj ji te robnike poklonim za rojstni dan ali kaj, pa ti svoji ponudi te robnike«. Skrivnosten nasmeh je šinil prek njegovega obraza, ko mi je pomenljivo razložil, da je tako tudi storil že pred leti, da pa so ostali neporabljeni, da bi čakal v nedogled, se pa tudi ne izplača.

V trenutku je pozabil, da nima časa in vse je kazalo, da se je odločil, da me bo prepričal o bližajoči se Matildi.

»Pepi, delo te čaka na Barbari«, sem ga skušal usmeriti proti pokopališču. »Ah,

kurc, ka pa ti veš, što ni fabrika. Mene je še vsak počaku. Grema na ohtlc«, me je povabil tako prepričljivo, da nisem imel nobenega izgovora več. V trenutku sem našel boljši predlog.

»Pepi, greva rajši kar k meni domov«, sem ga povabil in ni si dal dvakrat reči. Mojster Jaka naju je pričakal z zidarsko kelo v roki, navidez nejevoljen, ker sem prišel brez lat, v resnici pa zadovoljen, ker je vedel, da bo dopoldan minil brez pretiranega napora ob prijetnem kramljanju.

Mojster Jaka jih je imel že precej čez sedemdeset in se je postavljaj kot najbolj izkušen zidar v okolici, saj je dolga leta obzidaval ponovce pri peči še v stari martinarni, o čemer je rad pripovedoval, če je le imel sogovornika. Danes se mu je ponudila izvrstna priložnost in jo je takoj izrabil. Krepko je potegnil iz nalitega frakeljca, potem pa začel svojo stoto pripoved.

»Menda ste fabriko čisto zafurali«, je pribil in me prebodel z očmi, kot da sem jo samo jaz zafural.

»Čujem, da ni nobene komande. Včasih je bvo čisto drgač. Mojstr je mev besedo, ti boš še pumlov, Vedečnik pa Hanuš, pa tisti Lipuš. Če nisi pariru, ti je tako prma-zu črez ušete, da si vse zvezde vidu«.

Res sem se spomnil starega Lipuša, saj sem kot študent sam delal pri peči. Vedno je držal roke na hrbtu, med prsti pa obrobno jekleno šipko, s katero je pomešal po raztopljenem jeklu, preden se je odbila proba. Če pa je bilo treba, jo je uporabil kot vzgojni instrument za neposlušne topilce.

Ko se je proba napol ohladila, jo je na hitro pokoval pod parnim kladivom, jo ukrivil do zloma, potem pa z obema koncema kresnil drugega ob drugega, da so se vsule iskre in strokovno ocenil — finfar ali zeksar. Stari Jevžnikar je potem iz teh koncev naredil ogljik in po navadi mojstrovo oceno tudi potrdil, če pa je bila razlika, je Lipuš zamahnil z roko, češ, »ded je star, pa ne vidi dobro«, in obveljal je finfar, kot je rekel Lipuš.

Pepi je bil že ves živčen, ker ni prišel do besede. Jaka pa se ni dal. »Moje ponovce niso nikol točle«, je važno obujal spomin in opazoval, če mu bo Pepi pritrnil.

»Seveda niso, kadar so ble prazne«, ga je zavrnil Pepi. »Kejkr vem, nisi nikol trezen pršu na šiht. Takim, kot si ti, bi zdaj dali suspenz«. Pa še res je. Jaka je bil vedno nekoliko nabrglan in ni bilo malokrat, da so ga sodelavci potegnili iz ponovce, kamor se je postavil na glavo in se sam ni mogel rešiti. Res pa je tudi, da Jakanova ponovca ni nikoli točila.

Jaka je spremenil temo pogovora samo zato, da bi Pepiju ponagajal in se je obrnil k meni.

»A zdaj greš pa ti v penzion. Včasih je penzioniran inženir živel ko grof, zdaj pa

Gravfov presihajoči tatrman, (1988)

menda ne boš vejko na bolšem, ko pa jaz«. Nisem vedel, ali se mu smilim, ali pa si dela norca iz mene in nisem vedel odgovora. Mučno vzdružeje je prekinil Pepi.

»Zdaj ko eden drugemu v skledo gledate, včasih je blo drgače. Jaz pa Klančnik sma stopva vkop pa rekva: »Stemu tejko, vunemu tejko, pa je bil mir.« Tudi to je imel prav, pa kaj, ko so se časi tako spremenili.

»Veš, Pepi, zdaj imamo pa samoupravljanje, ko delavec sam odloča o svoji plači«, sem skušal braniti proizvod mojega štiridesetletnega dela v fabriki, pri tem sem gledal v tla, da se ne bi izdal, kaj zares mislim. Moja razlaga je očitno imela velik učinek. Mojster Jaka je na dušek izpraznil frakelje, me pomenljivo pogledal in pribil: »Gospod inženir, terc si bil pa terc boš ostal«, potem si je nalil še enega.

Nato je nastala mučna tišina, dokler se Pepi ni odločil, da jo prekine. Z izrazom skrbnega očeta na obrazu se je vrnil na prvotno ponudbo. »H komunalni pa le pridi. Vem, da nisi za težko devo, maš pa dovih jezik in menda znaš čudno lepo govorit. Take nucamo pr komunalni«.

Pričelo se mi je svitati, kam meri, pa vendar sem ga nedolžno vprašal, kaj naj jaz s svojim dolgim jezikom počnem pri komunalni.

»V kompanijo bi vsko stopva«, je zvito predlagal. »Ti bi na pogrebih govoru, jaz mam pa tehnični del čriez. Deva ne bo zmanjkavo, še nobedn ni ostav zuna. V cajtngah sm brav, da vsko zdaj vsak privat ustanovi svoje podjetje. Za cene se ti ne brigaj, to bom jaz zrihtu. Bol dovih govor — venč, bol kratek — manj, pa še bolj pravično bo. Zdaj takim ta višim govorijo čriez uro, pa pov ni ries, kar povejo, an bogi hudič pa ni vrieden, da bi ga pes oblajal, ko se stegne«. »Vse bo po reglcih, direktor bom pa jaz«, je še pribil. Pri tem se je videlo, da misli resno in celo socialni moment sem odkril v njegovem obrazu, pa sem ga vseeno vprašal, kako naj bi se najino podjetje imenovalo. Tudi za to je že imel pripravljen odgovor: »Slovenija — smrt, podružnica Barbara«, je naravnost in precizno povedal bodoče podjetje.

Mojster Jaka, ki pri tem pogovoru ni sodeloval in je sključen nad frakeljem napol dremal, je pričel rasti kot mišelinova reklama ter z odprtimi usti strmela v novega podjetnika. Pepi je začutil, da vidi v njem dodatno delovno silo, pa mu je takoj ponudil roko: »Jaka, ti boš pa robnike obzidaval, gospod inženir jih je že kupu«.

Kakršnakoli podobnost z osebami je zgolj slučajna.

Marija Knez

BRATA

V tihu pomladno noč je nenadoma zabrnal zvonec na vratih naše nove hiše. Le kdo bi mogel biti ob tej pozni uri?

»Luka je umrl!« je vsa objokana hitela s sporočilom sestra Malka.

Bil je najstarejši izmed nas šestero otrok. S svojo vitko postavo, črnimi očmi in nežnim, skoraj dekliskim obrazom je bil ponos staršev, bratov in sester. Med sosedi in prijatelji pa še posebno drag in spoštovan. Tudi pel je rad in nemalokrat odigral še svoj izmišljeni skeč, zato smo ga mi mlajši bratje in sestre imeli zelo radi in komaj čakali, da je imel čas za svoje norčije.

Prišla je vojna in konec je bilo vsega lepega. Komaj sedemnajstletnega so ga odpejlali v nemške kraje, ga tam izurili za dobrega, obenem pa naivnega vojaka. Poslali so ga še naprej v prve vrste hudega boja, kjer mu je granata odtrgala in razmesarila njegovo levo nogo. Telesno in duševno prizadet se je nekega lepega poletnega dne vrnil med nas drugačen, čudaški.

Z materjo, ki jo je imel najraje, sta se ob snidenju le rokovala, do nas bratov in sester pa je bil kar nekam zadržan in tudi nezapljiv. Kljub temu smo se ga vsi razveselili in mu skušali v vsem ustreci. Njegove zahteve pa so postajale vse večje in pogostejše. Po vsem tem je kmalu prišlo do prepira in pretepa med Lukom in najmlajšim bratom Tonetom. Fant je bil že vseh teh bravovih ukazov sit, zato se je starejšemu nenadoma uprl. Takrat je Luka pobesnel in v hudi jezici zgrabil za mladeničev tanek vrat in ga z vso svojo močjo stiskal in stiskal. Le s težavo smo ju razdvojili in od takrat sta ostala in živela kot sprta brata.

Po enoletnem bivanju med nami si je Luka končno našel zaposlitev. Postal je vratar v neki veliki tovarni.

Tudi Tone je moral tega leta zdoma. Oče ga je namenil k rudarjem, češ, naj vsaj eden od sinov poskusi delo v jami, kamor je hodil tudi sam več dolgih let. Tak poklic pa Tonetu nikakor ni bil všeč. To svetlolaso, živahno in zelo zgovorno bitje je hotelo med ljudi, take ljudi, ki se povsod srečujejo, potujejo in mešetarijo. Postal je vajenec v eni izmed velikih trgovskih hiš v domačem kraju. Luka mu je bil na tistem nevoščljiv in že kar prepričan, da so trgovci zgolj goljufi, ki včasih opetnajstjo še brata ali sestro. Tako in podobno govoričenje je Toneta zelo jezilo in kmalu se je odseli v bližnjo Štajersko deželo, kjer si je kmalu našel službo in poleg trgovanja postal tudi zelo dober kmetovalec.

Po odhodu našega najmlajšega se je usoda, ki nikoli ne potrka na nobena vrata, ustavila na pragu Lukovega bivališča, kjer si je sedaj ustvaril in prebival s svojo kar številno družino. Iz zajetnih dokumentov, ki jih je prejel po pošti, je bilo razbrati, da mu je, kot nemškemu invalidu, dovoljeno odpotovati v daljno Nemčijo, kjer bo odslej prejemal odškodnino za svojo invalidnost.

Leta so tekla in Luka ni pozabil svojih domačih. Materi je tu in tam poslal še kakšno marko, nam sestram pa kakšen kos obleke. Imel nas je kljub vsemu rad, mi pa tudi nismo pozabili nanj. Mnogo lepih spominov nanj je oživel v nas posebno takrat, ko smo se spomnili pesmi, ki sta jo z materjo najraje zapela. »Zabučale gore« je čestokart odmevalo po celi soseski. Še danes je slišati pohvale na to petje, ki se je razlegalo z le-

Eva Šater

Otroške pesmi

CEPECEPETAVČEK

Cecepetač je kot kakšen mavček, rad izbira damice, nima pa pidžamice.

MIHA ŽUPOPIHA

Miha župopiha je mačeho imel, ker mu ni dala kruha, je raje sam živel.

KJE SO IGRAČE

Igrače so v košari, omari, na polici, v sobici, v smeteh in na tleh.

MAČEK IN MIŠ

Maček miš lovi. Miš pa mu zbeži. Maček se razjezi in glavobol dobi.

SLIKA

Slika ponosno na steni visi, lep vzgled v sobi drži. Ko pa slika se zavrti, pade in vzgleda v sobi več ni.

senega »ganka« velike starinske hiše. »Pri Koroščevih že zopet pojejo.« je bilo slišati po soseski.

Po nekaj letih smo se le spet zbrali vsi bratje in sestre. Prišli smo na pogreb naše drage mame. V vseh nas je tlelo upanje, da si bosta sprta brata tega dne le segla v roke. Na vrtu bližnje in preproste domače gostilne smo se namenili imeti sedmino. Posedli smo po navadnih lesenih klopeh. Na skrajnem levem koncu mize je molče zasedel klop naš Luka, na desni strani pa sta Tone in njegova žena v napetem in negotovem pričakovanju, da bi se le vse posrečilo, nemirno sedla in strmela v nas. Kot dober in skrben gospodar je imel Tone vedno dovolj domačih dobrot, zato je tudi ob tej priložnosti prinesel s seboj sveže pečen črn kruh in prav zajeten kos mesa. Vsakemu izmed nas je urezal kar precejšen zalogaj iz mizo pred svojega brata. »Ta smrkolin mi že ne bo rezal kruha,« je ves bled in mrk zarenčal Luka in v jezi brnil kruh po mizi, da se je razletel in pristal na tleh. Po vsem tem ju je skušala pomiriti še sestra Marica, češ, da je že skrajni čas, da Luka neha trmoglaviti, saj je vendar najstarejši, vendar je tudi njo zavrnil in tokrat za vedno odšel nazaj — v tujo deželo, med tuje ljudi.

Danes, ko te ni več med nami, te šele razumemo. Kriva je bila vojna in lahko nam verjameš, da smo te kar vsi imeli radi in tudi ti si nas moral imeti vedno in povsod v svojem srcu.

Janez Fajmut

Kratka zgodovina kramarice

Kramarca leži na vzhodu Ludranskega vrha, na nadmorski višini 1137 m, na meji s Štajersko; tam je glavno križišče, ki povezuje poti na Bele vode k sv. Križu, na Smrekovec, Sleme in v Črno. Na Kramarci stoji večja kapelica, tam je zdaj vsako leto maša, ima jo župnik iz Črne. Kapelica stoji ravno na meji med Štajersko in Koroško.

Iz vogla v voglu mejita: Pet metrov od kapelice je križišče dveh cest, iz štajerske strani je speljana od Belih vod, iz koroške pa iz Črne mimo Pudgarskega na Smrekovec.

Naj opišem še kmetije in bajte okrog Kramarce. Na štajerski strani sta bili samo dve bajti, ki ju danes ni več, to sta bili Tinčeva in Šuštarjeva bajta, 10 m oddaljena od kapelice. Pri Tinčevi bajti se je rodila moja mati, ki so jo klicali za Tinčevo Maričko, dekliški priimek pa je imela Mlinar. Na koroški strani so še štiri domačije, ki jih je Möderndorfer opisal v pripovedkah iz Mežiške doline l. 1924, in sicer kmet Silvester, Lukačeva bajta, Grabnarska bajta in Prevnik, ki je bil nekdanji večji kmet, kasneje prodan grofu Thurnu v stari Avstriji.

Teh bajt ni več; pet metrov od kapelice, pri bajtni njivi, so še sledi starega zidovja. Višje, petnajst metrov od kapelice, je bil kmet Planinc, tudi prodan grofu Thurnu. Okrog Silvestra so bile še tele bajte, ki so bile mejaši: Planinčeva, Kristl, Hribar, Petrovc in zadnja pri Toniju, tam je nazadnje stanoval Miha Goltnik.

Pri Silvestru sem se jaz rodil leta 1914. Nisem še bil star pet let, a se še dobro spominjam leta 1919, ko so se borci za severno mejo pod močnim pritiskom avstro-ogrske vojske morali umakniti iz Črne čez Kramarco na štajersko stran. Zadrževali so se okrog Kramarce. Pri umiku se je nekaj borcev ustavilo tudi pri nas (pri Silvestru), tedaj jim je moja mati nalivala mleko v čutarice, ki so jim rekali »feld flaše«. Ko so se vračali proti Črni, smo otroci stali na okenskih policah in gledali kolono. Imeli so precej konj za prenos trave, v Javorski graben do Fikarja pa so Avstrijci pripeljali dva težka topa.

Kolikor mi je znano, je v Črni padel samo en vojak. Pod Kramarco se je zdaj v svobodi precej moderniziralo. Gozdno podjetje iz Črne je obnovilo staro cesto od Male Črne do Silvestra, nekaj nove ceste so napravili tudi proti Premšaku, odcep ceste je pred Lukačevo bajto proti Ciganiju pod Kramarco, naprej nad Silvestrom, Prevnikom in v osrčje Ludranskega vrha. Leta 1981 pa jim je v tem predelu prvič zagorela električna luč. Starejši ljudje so vedeli povedati, da je Kramarca dobila ime po tem, ker so nekoč tam čez hodili kramarji iz Šoštanja in Mozirja na sejem v Črno.

Med Silvestrom in Kramarco, se pravi Ciganijo, so nekdanje živeli neki »ravbarji«, pravili so jim pa cigani. Po pripovedovanju

so ti cigani ubili nekega kramarja ter ga pokopali na vrhu, na meji med Štajersko in Koroško, ter tam zazidali kapelico. V drugi svetovni vojni je tudi Nemcem prav prišla ta kapelica, saj so jo uporabili za bunker. Nemci so navadno do Silvestra prišli v večji skupini, tam so se utaborili, od tam pa odšli na zasede na vse strani.

Največje zasede so imeli na vrhu Kramarce, saj so se še kasneje, v svobodi videla razna zaklonišča, obzidana s kamnom, kjer je večkrat prišlo do spopadov med partizani in Nemci. O tem še danes priča grob ob kapelici, kjer so pokopani štirje partizani. Te borce so spomladi 1945. leta našli okrog Kramarce, Zveza borcev Črna pa jim je postavila spomenik.

Pripomniti moram še to, da je bila moja mati drugič poročena, s svojim možem je stanovala v Planinčevi bajti in mi je pripovedovala, kar vam bom sedaj opisal. Enkrat so se pojavili Nemci, enkrat partizani, enkrat pa so se Nemci oblekli v raztrgance in so se priplazili po cesti proti bajti. Mati, ki jih je zagledala, je mislila, da so partizani, ter jim je začela pripovedovati, da se jim ni treba bati, da sta tam že dva partizana. Takrat se eden od raztrgancev zadere: »Olte papum baba!« In raztrganci so dva partizana ujeli. Domačim pa takrat raztrganci niso storili nič. To je bilo sredi poletja 1944. Mati mi je večkrat rekla tole: »Rada bi si čakala, kakšen bo konec te vojne.« In prišel je usodni mesec oktober 1944.

Bilo je 8. oktobra, ko so se Nemci vračali iz zased na Kramarci. Požgali so Planinčevo kmetijo, poslopje je bilo prazno, saj so Štifterjeve Nemci selili v internacijo že leta 1942, Franc in Kristi sta se leta 1945 vrnila iz Dachaua, starši so za vedno ostali tam.

Tisti dan so se Nemci oglasili tudi pri Planinčevi bajti, pri moji materi in očimu, ter zahtevali, da jim pripravita jesti. Mati in oči sta se uprla, da še sami nimajo bogve kaj. Nemci so napravili hišno preiskavo in ugotovili, da imajo še kar dobro zalogo in naslednji dan, 9. oktobra, je nemška policija z vozom odpeljala vse, kar je bilo pri hiši; poklali so tudi svinje, krave pa odgnali. Dobro zalogo so imeli tudi črničevega šnopsa, kar 70 litrov, ki so ga prav tako odpeljali. Nemci so s seboj iz Črne pripeljali tudi domačega izdajalca. Tako je bil tisti dan usoden, moje starše in sestro. Katico so odgnali, hišo pa zažgali.

Brat Ožbi, ki je bil takrat v partizanih nekje na Smrekovcu, je ravno takrat prišel mimo, ko je bajta do tal pogorela, videl pa ni, kaj so s starši in sestro naredili.

Mater, očima in sestro so Nemci internirali na Bavarsko, srečno so se vrnili po osvoboditvi nazaj, a doma ni bilo več.

Tako so prispevali ljudje izpod Kramarce svoj delež k svobodi, nekaj jih je bilo v partizanih, nekaj pa interniranih.

IZREKI

Bogat ali reven, močan ali slaboten, vsak brezposelni meščan je lopov!

Rousseau

Tisti, ki se hočejo nekaj naučiti, niso nikdar brezposelni.

Montesque

Lenoba: navada, počivati prej, preden nastopi utrujenost.

Jules Renard

Pri nas je malo brezposelnih, zato pa več brezdelnežev.

B. Novak

Z lenobo še nihče ni postal nesmrten.

Salustij

Na občinski meji

Andrej Grošel, Blaž Mavrel, 1981

Mirko Kumer

Lisice in steklina

Pred leti, ko je naše kraje zajel val stekline, je bilo na splošno razburjenje kar precejšno. Saj je ta pojav za občane predstavljal nekaj novega, nekaj zastrašujočega, čeprav se je ta kužna nalezljiva bolezen pojavila le pri lisicah. Saj lisica živi izven naselbin in pred vsakim človekom zbeži; pred lovцем pa celo bliskovito odskoči marsikdaj še preden jo dosežejo šibre. Sploh je lisica — če je zdrava — zelo nezaupljiva do človeka.

Povsem drugače pa se vede, če je bolana — stekla. Številni so primeri, da je stekla lisica napadla psa-čuvaja pri kmetih; zdrava tega nikoli ne stori. Stekla pred človekom ne zbeži, če pa se ji približaš, lahko zelo hitro pride do ugriza. Stekla lisica je torej zelo nevarna človeku, saj njen ugriz zahteva **takojšnje** zdravniško pomoč — večkratno cepljenje proti steklini. Če bi bilo cepljenje prepozno in je steklina v človeku že napredovala do možganov, človek umre v nepojmljivih mukah. (Filmi o steklini te muke človeka nazorno prikazujejo.)

Predlani in lani spomladi smo že lovci pozabili na steklino, meseca aprila pa so že bili prvi primeri iz okolice Kotelje. Vsega pa je bilo lani v naši občini kar 26 steklih lisic, v Dravogradski in Slovenjgraški pa okrog 40. Največ jih je bilo na Veterinarsko postajo Prevalje prineseno iz področja Kotlje—Brdinje—Tolsti vrh—Stražišče (20), posamezni primeri pa še iz Suhega vrha, Loma in izza Uršlje gore.

Dejstvo je, da se je steklina — po invaziji leta 1979 (32 steklih) in leta 1980 (36 steklih) — spet razširila po vseh krajih naše občine. Vsled tega je pozornost do te nevarne bolezni spet na mestu. Tu mislim predvsem na podučitev otrok-šolarjev, ki hodijo v ali iz šole izven naselij (čeprav se lahko

stekla lisica pojavi tudi sredi stanovanjskih blokov), na poletno nabiranje gozdnih sadežev, sprehajanja v naravi in slično. Verjetno se bo kdo tudi obregnil ob lovce, češ, zakaj to divjad z lovom ne razredčite tako, da steklina radi redkosti (3 lisice na 1000 ha) sama po sebi preneha. Da se lovcem ne gre samo za kožuhe (kar je seveda tudi določena stimulacija za odstrel) je dokaz, da je lani 2/3 od 125, bilo oddanih na V. p. v času, ko je kožuh brez vrednosti.

S steklino se lovci in znanost soočajo skoraj v vseh evropskih državah že dolgo let in ugotovljeno je, da s samim odstrelom, jamarjenjem in celo plinjenem brlogov lisic ni možno razredčiti in razredčene držati na tako nizkem številu, da bi steklina prenehala. Vsled tega so zahodne države uspele izdelati vabe, iz katere pri ugrizu lisice, vbrizgane cepivo v sluznico ustne votline (ta postopek se imenuje oralna imunizacija) in tako postane žival imuna na steklino. Te vabe so v ZRN in Švici uporabili že v letih 1984/85, v Avstriji 1986/87 in 1988 ter s tem zelo omejili val stekline. Tudi na avstrijskem Koroškem so lani položili 48.000 vab, in pridružili so se tudi slovenski lovci na Gorenjskem, kjer so položili 8800 vab. Tudi letos bodo nadaljevali v Sloveniji z vabami. Seveda vse to pa veliko stane in je potrebna finančna podpora vse družbe. Lovci pa morajo pri polaganju vab z vso vestnostjo in strokovnostjo sodelovati, saj morajo vabe biti načrtno položene na lisicje stečine zelo skrbno na širšem območju in nato kontrolirane do izginotja.

Ali bo prišlo tudi v loviščih občine Ravne in sosednih občin do polaganja vab, zavisi od finančnih sredstev (deviz) in usmerjanju republiških ustanov. Vsekakor pa je potrebno pri sedanjem valu stekline izvajati vse preventivne mere, da ne pride do najhujšega.

Zmago Čeh

Človek, delo in kultura

Naša mati zemlja nosi na svojih plečih pestro množico raznih človeških ras, katerih raznolikost se zrcali v globinah preteklosti, v kateri so nastajali in razvijali razne kulture in običaje. Nekatere rase so živele v boljših življenjskih razmerah, njih naravno okolje je bilo veliko ugodnejše od drugih, zato jim je v nekaj tisočletjih ob sočasnem razvoju raznih pripomočkov uspelo najti nekaj več časa za razmišljanje o smislu bivanja. Krutost narave, ki jim je bila edina učiteljica in jim je na vsakem koraku prikazovala boj za obstanek med živalmi in trdo življenje v boju z drugimi vrstami živih bitij, vse to je napajalo kri naših pra-pra prednikov z zagrizeno borbostjo in željo po nadvladi, tudi nad pripadniki človeških ras. Tako je prišlo že v obdobju plemenske ureditve do zaslužjevanja premagancev, ki so v potu svojega obraza dvigali revni standard in lajšali zemeljsko življenje svojih gospodarjev.

Privilegirani človeški stan, za katerega so skrbeli zaslužjenci, se je predajal razmišljanju o biti, in to na podlagi pestrih sprememb v naravi. Garaško delo sužnjeve je torej omogočalo, da so vzkli prvi zametki kultur, ki so se ohranjali v raznih zapisih ustnega izročila in v trajnih gradnjah, kot so npr. piramide. Še danes marsikateremu turistu zastajal dih ob pogledu na veličastno zapuščino antične Grčije, iz katere veje dih minulih stoletij in marsikateri znanstvenik današnjega časa si je zadal za življenjsko nalogo razkrivanje skrivnostnih poti preteklosti, katere pajčolan zavija veličastnost kulturnih spomenikov v megleno skrivnost. Današnji človeški rod se deli na razne skupine, ravno na podlagi specifičnosti kulturnih tokov preteklih obdobij. Nekatere kulture so se globlje vkoreninile, in to iz raznih vzrokov. V današnjem času, ko je tehnika omogočila živahne prelive med ljudstvi, je še posebno pomembno, da se vsako ljudstvo in narod še posebej močno oklepa svojega kulturnega izročila, na podlagi katerega se tudi zaveda svojega izvora in svoje pripadnosti. Moč spoznanja o pripadnosti pomaga vsakemu ljudstvu, da očuva svoje pravice in se ne da izkoriščati od drugih ljudstev. Tudi jugoslovanski narodi so se v obdobju zadnje vojne vihre jasno zavedali svojih dolžnosti in svojega izvora in s pomočjo tega spoznanja so stopili na pot osvoboditve in si danes z lastnim delom krojijo lepšo prihodnost.

IZREK

ŽENA

Ustvarjena žena je prišla na svet samo zaradi dveh stvari, ki moreta edini razviti njene resnične, velike in odlične vrednosti, to sta ljubezen in otrok.

Rok Gorenšek

ČEKONOV PEPI

Nimam časa! Mi je zaklical še prej, kot sem ga lahko kaj vprašal, ko sva se srečala na trgu na Ravnah. Ali ne veš, da sem upokojen! Upokojenci pa nimamo časa, se mi je nasmejalo in mi stisnil roko. »Pa še res je! Jaz časa v svojem življenju pravzaprav nikoli nisem imel. Štirideset let in dva meseca sem delal v Železarni Ravne. Zgradil sem tri hiše, zase in za otroke, vmes sem pa zmeraj našel čas za harmoniko, družbo in dobro voljo. Nihče mi tudi ne verjame, da sem redno, starostno upokojen. Preveč vesel in mladosten sem še. Res pa je, da se počutim dobro, da sem vedno rad dobre volje in nasmejan. Ljubim šale in gavdo. Udeležujem se srečanj, izletov. Imam ogromno poznanstev najrazličnejših ljudi po celi Sloveniji. Poznaj me kot veseljaka, zato si me vsak želi pri sebi. V juniju sem bil 14 dni z invalidi na Rabu, na morju. Kar pozabili so, da so invalidi, tako smo se presmejali. Res je pa tudi, da je dobra volja pol zdravja. Septembra sem bil tri dni s harmoniko v Portorožu, Kopru in Trstu. Z osebjem doma za ostarele v Črnečah smo se prelepo imeli na Rogli in v Konjicah. Vmes so družabni večeri, ovseti, godovanja, razne prireditve in tako dan za dnem. Čas mi vse prehitro mineva, ti rečem. Prijatelji in znanci me vprašujejo: Ti Pepi! Kaj pa kaj žena reče k temu, ker te nikoli ni doma. Odgovarjam jim, da imam doma dva kovčka. V enem je harmonika, v drugem pa uniforma. Ko moram kam iti in me žena vpraša in se zadere: »Kam pa že spet greš?« Odgovorim: »Na orožne vaje moram!« in pograbilim kovček z inštrumenti. Na vprašanje: »Kdaj se vrneš domov?« Odgovorim: v treh dneh, ali enem tednu, če vojske ne bo! Če bo pa vojska, boš pa že zvedela, kdaj bo končana! Otroci me drugače tudi ne vidijo več, kot samo še po televiziji. Tedaj vsi veseli vzklikajo: »Mama, ata je še živ. Bo se še že vrnil domov!«

Vse to mi je skoraj v eni sapi, ves nasmejan in dobre volje povedal na trgu Jože Čekon, ki ga ljudje daleč naokrog poznajo in imajo kar za Čekonovega Pepija, ki je letos spomladi zares učakal 60 let. Jože Čekon se je rodil 18. marca 1928. leta blizu Judenburga v Avstriji. Mladost je preživel na Ravnah na Koroškem. V železarni na Ravnah je pričel delati leta 1942. Pet let je delal skupaj z očetom v valjarni, nato pa v obratu Stroj in deli še 35 let. Spominja se kako je bilo takrat, ko je začel delati v železarni. Skoraj povsod samo ročno delo. Delavci so staro valjarno imenovali kar »ho-ruk partija!« Železarna je od tistih časov zares neverjetno napredovala in se modernizirala. Današnjega dela sploh ni mogoče primerjati z nekdanjim. Nihče, ki tega ni sam skusil in videl, si tega ne more prav predstavljati, je povedal Jože. Ob upokojitvi je prejel tudi tovarniško priznanje za dolgoletno delo.

»Ko sem spoznal svojo ženo Poldiko iz Žerjava, je bila stara 22 let. Sedaj pa sva že 38 let srečno poročena. Razen tu in tam krajšega »poslabšanja vremena« se imava

v zakonu kar dobro, se razumeva in rada imava. Rodili so se nama trije otroci: Silvo, Janko in Rozika. Vsem trem sem pomagal zgraditi hiše, vsi trije pa imajo tudi glasbeno šolo. Z ženo sva tudi že dedek in babica, saj imava že vnuke,« je povedal Pepi.

»Triinštirideset let sem pa tudi že muzikant, harmonikar samouk. Brez harmonike ne morem biti. To je poleg moje žene in družine moje življenje. Imam dve harmoniki. To so sedaj zelo drage stvari, saj se njihova cena približuje polovici stare milijarde. Moje prirojeno veselje do glasbe so nasledili tudi moji otroci. Sin Janko igra že skoraj 20 let pri godbi Železarne Ravne.«

»V svojem 43 let dolgem »godčevskem« življenju, sem mnogo igral. Igral sem povsod, kjer so želeli. Želeli pa so povsod in si me še zmeraj želijo. Ohceti, godovanja, srečanja, fantovščine, prireditve, praznovanja, steljeraje, izleti in še bi lahko našteval. Igral sem Dolancu in Popitu pri Korošu v Šentanelu ob njunem obisku pri nas. Dolanc me je takrat vprašal, kako to, da sem tako dobre volje. »Zato,« sem mu odgovoril, »ker se bom danes lahko brez strahu najedel, kolikor bom hotel, saj me stražijo!« Se res vidi, da si muzikant,« se mi je nasmejalo Dolanc. Igral sem tudi v Avstriji. Tri leta sem igral v vojski, bil sem pravi vojaški partizanski muzikant s harmoniko.

Kot partizanski harmonikar sem nastopil tudi na prireditvi v Okrogli dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Zaigral sem eno partizansko in seveda našo koroško himno, »Hotuljsko polko!«. Doživel sem viharen, dolgotrajen aplavz in priznanje, kar mi je bilo še v posebno zadoščenje.

Na fotografiji je videti pokal in dve plaketi. Teh priznanj sem bil najbolj vesel. Pokal sem prisluzil v Avstriji, kjer sem takrat prejel tudi denarno nagrado. Srebrno in bronasto plaketo pa sem prejel na srečanju harmonikarjev v Ljubecni. Udeleževal sem se tudi vseh srečanj harmonikarjev za prvi maj v Ljubljani. Aktivno pa sodelujem in sem član društva Koroških harmonikarjev na Ravnah na Koroškem.

Ko sem odhajal v pokoj, me je takratni direktor železarne Ravne vprašal, če imam že izbranega namestnika, ker drugače ne bo nič z odhodom v penzijo. To mi je rekel zato, ker je vedel, da sem igral za delavce pri vseh priložnostih, po vseh obratih, z upravo vred. Bilo je to za staro leto, za pusta, za prvi maj, kadarkoli je bilo pač potrebno. Vedno so si me želeli, in še danes si me želijo. Kaj si hočem, sem pač muzikant in veseljak.«

Ko sem ga proti koncu najinega razgovora povprašal, kako je kaj tedaj, tiste prve trenutke, ko se vrne spet po dolgem času domov k ženi, kako jih prestane in preživi, mi je zvito pomežiknil in mi smejoč se odgovoril. »Ti, to pa je dobro, da si me vprašal. Veš, varnostno čelado, tisto, brez katere nisem smel biti v fabriki, imam

Jože Čekon, »Čekonov Pepi«, 60 let. Srebrna in bronasta plaketa srečanja harmonikarjev v Ljubecni. Med plaketama pokal iz Avstrije

sedaj doma. Ti ne veš, kako prekleto prav mi pride! Ko pridem nenapovedan s potepanja po svetu domov, jo nataknem na metlin držaj in previdno, pred seboj pomolim v hišo. Če kaj pade ali od kod prileti, pade in prileti po čeladi. Moja glava pa ostane cela...«

Mi vsi, kar nas je takih, ki Čekonovega Pepija poznamo in radi imamo, lahko vse, kar je povedal le potrdimo in dodamo le to, da se je zlagal le toliko, ker ni po pravici povedal, da se je rodil tako, da je harmoniko držal pod pazduho, se na vse pretege drl in že tedaj pridno uporabljaj svoj »dolgi in ostrji jezik«. Povejmo še enkrat, da je naš Pepi zares prava koroška korenina, ki skrbi, da nam ne postane dolg čas. Njegova harmonika nas razveseljuje, on pa jo s svojimi šalami lepo dopolnjuje. Prav tak je, kot mora biti pravi slovenski Korošec. Vesel, prijazen in dober kot kruh!

Se na mnoga zdrava, srečna leta!

Priznanje gorskim reševalcem

Planinska zveza Slovenije je članom Gorske reševalne službe — postaje Prevalje podelila priznanja za dolgoletno požrtvovalno in humano delo, skrb za človeka, za lastno usposabljanje in izobraževanje in za nenehno pripravljenost pomagati človeku.

Zlati častni znak PZ Slovenije so dobili: Oto Čegovnik, dr. Janez Gorjanc, Ivo Gregl, Karel Mostner, Ivan Plešnik in Ferdo Pušnik.

Srebrni častni znak je PZS podelila Viktorju Pavsodu, Karlu Ritonji in Roku Zagerniku, bronastega pa Petru Bricmanu, Marjanu Emeršiču, Milanu Golobinku, Dragu Horjaku, Pavlu Mandlu, Juretu Mavriču, Zdravku Moličniku, Marku Teraku, Jožetu Polanštu, Rajku Robniku, Jožetu Svetcu, Slavku Šteharniku in Zdenku Žagarju. Jure Mavrič je prejel še plaketo organov za notranje zadeve.

Odbor za pripravo 50. planinskega pohoda slovenskih železarjev je prizadevnim gorskim reševalcem — spremljevalcem slovenskih železarjev na planinskih pohodih — podelil spominske plakete.

Ivanu Greglu, Dragu Horjaku, Juretu Mavriču, Karlu Ritonju, Rajku Robniku, Jožetu Svetcu, Slavku Šteharniku in Roku Zagerniku.

Vsem čestitamo!

Ajnžik

Množičen pobeg

Dvorana Kulturnoprosvetnega doma je prva leta po vojni dobro služila svojemu namenu. Kraji so jo pridno uporabljali za vse vrste nastopov, iger, sestankov in množičnih zborovanj. Ljudje so bili še nerazvjaveni, zato so vse prireditve obiskovali množično. Dom je bil zgrajen nekaj let pred vojno, zato je bil še precej dobro ohranjen, čeprav sila skromen v zgradbi kakor tudi v opremljenosti. Stari, škripajoči stoli so bili vsakokrat polno zasedeni.

Za tisto februarско nedeljo je bil sklican sestanek kmetov. Aktivisti, ki so raznašali vabila, so poudarjali, da je sestanek zelo važen, za obvezno oddajo namreč gre, so namignili. Tudi brez tega namiga bi kmetje uganili, za kaj gre; o tem se je že nekaj časa šušljalo. Kmetijske delovne zadruge! To je napeto viselo v zraku in spravljal kmečke ljudi v strah in negotovost.

Dvorana je bila za to priložnost primerno okrašena. Na dolgi pogrneni mizi, namenjeni predsedstvu, je stala vaza s šopkom, na žametnem zastoru je bila razpeta državna trobojnica; poleg nje slika predsednika republike, pod njo velik napis: »Vse sile za petletko!«

Kmečki ljudje, ki so se po prvem opraviilu porazgubili po gostilnah, pri sorodnikih in znanih, so začeli prihajati v gručah in posamič. Prvi so obsedeli zadaj pri izhodnih vratih. K njim so prisedali drugi, tako se je dvorana polnila od zadaj. Pri takih sestankih ne mara nobeden v ospredje, vsak raje opazuje in spremlja od daleč; tudi v razpravi, za katero ni rojen vsak, se tako laže izogneš.

Delovno predsedstvo je že zasedlo svoja mesta. Na sredini je sedel predsednik krajevnega ljudskega odbora. Mož je bil močne postave, temnega, strogega obraza, kar so še bolj poudarjale močne ruse in debela očala. Živahno se je pogovarjal z moškimi, ki je sedel poleg njega in ga nihče ni poznal. Ozek, podolgovat obraz, sive, bliskajoče se oči, majhne in skrbno negovane ruse, tako je soseska ocenila neznanca, o katerem je slutila, da je nekaj več. Pričakovali so, da jim bo neznanec povedal stvari, ki jim ne bodo po volji. Na predsednikovi levici je sedel, bolj reče-

no, čepel občinski tajnik. Močna stekla očala so dajala njegovim očem čuden lesk; tepki podoben nos pa mu je na obrazu zavzemal kar precej prostora. Mož je prekladal neke papirje, si tu in tam nekaj zapisal; očitno je delal to zato, da bi prikriil nervozo.

Dvorana je oživila. Čedalje glasnejši pogovor je preglasil škripanje starih stolov; ljudje so bili že nestrpni, želeli so si, da bi se čim prej pričelo in hitro končalo; radi bi že vedeli, pri čem so.

»Tovarišice in tovariši!« je končno prišel odrešilni pozdrav.

»Otvaram razširjeni sestanek kmetov in vas lepo pozdravljam. Posebej pozdravljam našega gosta, zastopnika z okraja!«

Za uvod je razlagal težke razmere v stari Jugoslaviji. »Delovni ljudje so bili zatirani, kmete in delavce, vse je grdo izkoriščal kapitalizem. Brezpravna raja smo bili vsi, ki smo si morali z delom svojih rok služiti kruh. Toda prišel je zgodovinski trenutek, ko smo imeli priložnost prijeti za orožje in se boriti za svobodo: za nacionalno in socialno. V tej borbi smo zmagali, otresli smo se tujih in domačih zatiralcev in izkoriščevalcev. Svobodni smo v svoji domovini, sami smo gospodarji v svoji hiši, hlapci ne bomo nikomur več!«

Govornik je za trenutek obmolnil. Kot da bi hotel ugotoviti učinek svojih besed, si je dal opravka z očali, ki jih je brisal z žepnim robcem; pri tem se je njegov pogled sprehajal po dvorani. Poslušalci so bili pazljivi; sledili so govorniku in skrbno pazili, da ga niso motili s kašljem, usekovanjem ali s škripanjem starih stolov. Če ne bi bil zimski čas, bi se prav gotovo čulo brenčanje muh.

»Vendar, naše borbe s tem še ni konec,« je nadaljeval predsednik z nekoliko višjim glasom. »Pred nami še stoji borba, sicer nekrvava, toda trda in huda: vztrajna borba za gospodarsko osamosvojitve. Če si hočemo sami rezati kruh, si ga moramo tudi sami pridelati! Za to imamo vse pogoje,« je skušal razvijati misli po domače in vsem razumljivo. Uvodoma je namreč obljubil, da bo govoril kar se da po domače in preprosto,

Suzana Praper

Vprašala se je

Rekla je,
da ljubiš me
in jaz sem se smejala.

Rekla je,
da me videti želiš
in jaz sem se smejala.

Vprašala je,
če ljubim te,
jaz pa sem jokala.

*Razdejanje
je v meni*

Ne divjaj, vihar!
Razdejanje je v meni
in nihče ga nikoli
ne bo mogel spraviti v red.

V meni je razdejanje,
a golob z izmaličeno nožico
lahko še vseeno vzletel.

Pozabljeno

vendar te obljube ni mogel držati v polni meri. Tu in tam mu je ušla učena ali tuja beseda, za katero je le malokdo vedel pravi pomen.

Preproste glave so čedalje manj razumele. Da moramo tudi v kmetijstvu preiti na nov, sodoben način proizvodnje, tak, ki bo temeljil na socialističnih načelih. Zasebna lastnina ni važna, poglavito je to, da iz zemlje dobimo čim več. Kmetje vložijo zemljo, živino, stroje in delo, dobiček si razdelijo po vložnem delu in sredstvih. S tem so pridelovalni stroški znatno nižji, kmetom bo ostalo več denarja, imeli bi pa tudi več prostega časa, ki bi ga koristili za izobraževanje in oddih.

Opisoval je vse v najlepši luči, tako, da bi v stvar kar ugriznil.

V dvorani je zavladala napetost. Čutiti jo je bilo v zraku, nad preprostimi, zabitimi glavami. Po prostoru je šel polglasni val negodovanja, nekateri so se začeli sproščeno usekovati in kašljati; nobeden se ni več potrudil, da bi se zadržal. Škripanje starih stolov se je ponovno oglasilo. Pozornost je očitno popustila. To je opazil tudi govornik; krivo je pogledal izpod očal, kretneje rok so mu bile nemirne. Od časa do časa je umolnil in s svinčnikom nervozno potrkal po mizi.

Tudi zastopnik okraja je bil vidno vznemirjen; potem se je spet zaril v papirje. Tajnik je še bolj zlezal na kup; plašno je gledal po dvorani, njegov ostrí pogled je nekajkrat preletel dvorano, kot da bi se bal nevihte.

Predsednik je končal in pozval k razpravi. Ta poziv je moral še ponoviti, kajti v vzkípeli, raz-

burjeni dvorani se ni maral nobeden oglasiti prvi; govorili so le polglasno drug drugemu in si tako dajali korajžo.

»Kaj pa mislite? Če bomo delali skupno enkrat pri enem, drugič pri drugem kmetu, bomo veliko zamudili s hojo, samo letali bi od hiše do hiše. Ne bo pravega reda, pač pa veliko jeze in prepira,« se je čulo že bolj razločno iz vznemirjene množice.

»Pustite vsakega, da na svojem freta, kakor ve in zna! Kmetu je treba v redu plačati pridelke, pa bomo imeli vsi kruha!« je priletelo iz ozadja dvorane.

»Zadruga, zadruga! Že ime pove, da moraš delati za druge.« Tanek, piskajoč glas je bil že precej glasen.

»Mene ne pridobi nobeden za tako skupnost,« je priletel hripav glas izpod oblaka cigaretne dima, ki se je čedalje bolj gostil nad glavami, ki niso hotele ničesar razumeti.

Medtem ko je prej predsednik vzpodbujal k razpravi, je moral zdaj že miriti, da niso govorili vsevprek.

»Počasi, počasi! Samo eden naj govori! Vsak ima pravico, da govori, vendar vsi naenkrat ne morete,« je miril. S tem je sicer utišal hrup, vendar ne toliko, da bi lahko nemoteno razpravljali.

»Jaz pa rečem, jaz pa rečem, iz te moke ne bo kruha. Naj grem k sosedu spravljat seno, doma pa mi bo ostalo na travniku, da mi ga ponoči ali drugi dan zmoči dež!« Zategel, preženeč glas je bil tako močan, da je iz zadnjega konca dvorane segel do mize.

»Ta kruh se bo skazil.« Sploh ne bo shodil.« »Mednce se bodo skisale.« »Razmes se bo sesedel.« »Na zobe se bo basal.« Take in podobne opazke so letele od vsepovsod izpod oblaka cigaretne dima.

Predsednik in zastopnik okraja sta spet postala slabe volje. Razprava se ni odvijala v tisto smer, kot sta si želela. Dobivala je oster, nasprotujoč ton. Na tihem si je predsednik očital, da ni pravilno tolmačil, čeprav se je na ta sestanek temeljito pripravil, kot mu je bilo naročeno. Eno je dajati navodila, kako postopati, tolmačiti ljudem; drugo pa je res prav povedati, razložiti tem preprostim, trdim glavam, ki znajo misliti tudi z lastno pametjo! Te puste misli so nadlegovale predsednika; dal si je opraviti s kupom papirja pred seboj, prekladal ga je in nekako boječe poslušal trušč, ki se ni hotel pomiriti. Nič boljše se ni godilo zastopniku, tajnik pa je bil podoben kupu nesreče.

Dolžnost predsednika je bila, da je miril množico, ki je že govorila vsevprek; vsaka plodna razprava je bila nemogoča.

»Zdaj dajem besedo zastopniku okraja. Prosim vas, pomirite se, poslušajte in ga ne prekinjajte!« To prošnjo in opozorilo je močno ponovil dvakrat in uspeh je bil vsaj tolikšen, da je uspelo drobnim, suhim postavim poleg predsednika priti do besede. Predirljiv pogled se je nekaj trenutkov sprehajal po dvorani, kot da bi jo hotel pridobiti za sebe. Kdo bi slutil, da more iz take drobne postave priti tako močan in skoraj strog glas!

Tudi on je uvodoma govoril o porušenih domovini, ki jo moramo čimprej obnoviti z lastnimi sredstvi in močmi. Najprej moramo postaviti na noge industrijo, šele potem pridejo na vrsto druge gospodarske veje, med njimi tudi kmetijstvo. Hrano nam morajo zagotoviti kmetje, na vsak način; tudi oni si morajo zagotoviti pas. »Pri tem bomo nepopustljivi. Kmetom je treba naliti čistega vina!« Zadnji stavek je močno poudaril.

To so bile tudi njegove zadnje besede. Tedaj se je namreč zgodilo nekaj, česar nihče ni pričakoval. Prav spontano. Nobeden ni dal ukaza: »Vstani, beži!« Nihče ne tedaj ne pozneje ni vedel, kdo je bil prvi, ki je vstal, udaril z nogo ob tla kot huda ovca in treščil proti izhodnim vratom. Tega se ni dalo ugotoviti zategadelj, ker ni bil sam, za njim so se množično vsuli drugi. Stari stoli so ropotali, težka zimska obutev je delala trušč, da je odmevalo izpod visokega stropa. Vse je drlo proti izhodu; več kot dva metra široka vrata so komaj požirala vznemirjeno množico, ki je imela samo en cilj: ven, na prosto! »Počakajte, počakajte, tukaj imate še odločbe!« je klical predsednik, vendar ga ni nihče poslušal.

Na prostem je napetost med množico popustila; čutili so olajšanje in vsem se je zdelo, da so ravnali prav.

Alojz Janežič

Ludviku Bavčetu

Ping-pong, ping-pong, ping-pong odzvajajo udarci loparjev po neposlušni, igrivi, drobni beli žogici. Vsem tistim, ki poznajo ta zven, le-ta pomeni razgibano, mladostno življenje, vtakano v ring zelene mize.

V ta ring je Ludvik vstopil kot štirinajstletni nadebudnež, nemirnega duha, šaljivec, ki je na njemu svojstven način vsa ta leta znal priklicati solze neustavljivega smeha, solze sprostivne, vedrine in veselega razpoloženja vsem, ki so ga poznali in z njim živeli. To pa so zagotovo ob njegovih svojcih in železarjih bili predvsem tudi številni namiznoteniški igralci in delavci širom Slovenije in Jugoslavije. Iz tega ringa Ludvik izstopa na nepričakovan, boleč način.

Izhajajoč iz skromne, v pravem pomenu besede številne proletarske, obenem pa športne družine Bavče, je Ludvik leta 1954 začel svojo namiznoteniško pot kot igralec v namiznoteniškem klubu Fužinar, ki si je v začetku šestdesetih let začel ustvarjati svoje ime. Zasvojen z belo žogico je Ludvik sredi šestdesetih let kot ljubiteljski trener začel vzgajati mlade fužinarje in fužinarke, vendar ne samo za pingponkaške, ampak tudi za življenjske spopade. Učil je druge in izpopolnjeval sebe.

Leta 1975 je med prvimi v Sloveniji opravil zahteven izpit za mednarodnega sodnika. S svojim, do sebe in dostikrat tudi do svoje štiričlanske družine, neizprosnim in obvezujočim pristopom si je Ludvik pridobil neizbrisljiv sloves med namiznoteniškimi sodniki, organizatorji, trenerji in igralci v ožji in širši domovini, pa tudi med zamejskimi Slovenci. Prepotoval je skoraj celo Evropo. Sodil je na številnih mednarodnih tekmovanjih doma in v tujini. Sodil je tudi tri finala svetovnih prvenstev. Kot soavtor Namiznoteniškega priročnika je leta 1987 skoraj neopazno avtoriziral svoje znanje kot dediščino namiznoteniškimi rodovom. Če bi se namiznoteni-

Ludvik Bavče

ška sodniška organizacija kdaj morala osebno poimenovati, potem bi zagotovo moralo nositi ime Ludvik Bavče.

Dragi Ludvik — prijatelj!

V svoji, tebi lastni neizprosnosti, do sebe in v doslednosti spoštovanja dane besede si se v soboto, 4. decembra, podal na svojo zadnjo pingponkaško, žal tudi zadnjo življenjsko pot. Dosleden sebi si se že bolan namesto v posteljo odpravil v Kočevje, kjer si, kdo bi to verjel, zadnjič usposabljal namiznoteniške sodnike. Vrnil si se v nedeljo, dan zatem pa omahnil in odšel brez slovesa.

Nepripravljeni, nebogljeni in skrušeni smo ob tvojem nepričakovanem, za nas krutem slovesu. Nimamo pravice te pozabiti, ampak ti moramo obljubiti, da bo zven namiznoteniške žogice tista melodija iz pingponkaških ringov širom Slovenije, ki bo nenehno zvenela tudi zate zaradi sadov tvojega dela.

Spoznanje, da smo te izgubili, da se poslavljamo za vedno, je bridko. Solze vesele in smehe, ki si jih s svojo šegavostjo izvabljal iz nas, so pregnale solze grenkega spoznanja in žalosti, ker si tako nenadejano prenehal biti z nami.

Zahvaljujem se ti v imenu sodniške organizacije Namiznoteniške zveze Jugoslavije, v imenu vseh organov in članov Namiznoteniške zveze Slovenije, posebej pa še v imenu športnikov ŠD Fužinar in stotnije sedanjega in prejšnjih rodov namiznoteniških igralcev, njihovih staršev in članov odbora NTK Fužinar.

Da, tudi sebi moramo izreči sožalje, da bi se tolažili in vsaj malo ublažili bolečo izgubo Ludvika: sina, moža, očeta, dedka, brata, strica, zeta in svaka. Dragi svojci, predvsem pa Majda, Mirjana, Nataša, dragi mali Nejko, dedijev ponos, vedite, da neizmerno sočustvujemo in žalujemo z vami.

Jože Šater

Katjuša Pušnik

Odkar se je tistega zgodovinskega 16. decembra lanskega leta z dvema briljantnima vožnjama zavihtela takoj za vse kaže, letošnja sezono nepremagljivo Švicarko Šnajderjevo, na odlično drugo mesto v slalomu v Altmarktu v Avstriji, smo o njej zvedeli v kratkem pravzaprav vse. Čez noč je postala znana ne samo športnemu občinstvu, ampak širšemu krogu gledalcev in bralcev naše televizije in naših časopisov. Na popularnosti je še pridobila na njenem simpatičnem, sproščenem in nevsiljivem nastopu pred TV kamerami brez smučk, ko sta z Rifletom, kot star, uigran tandem zelo dobro opravila svoje poslanstvo pri žrebanju »Podarim — dobim«. Da je odlična smučarka, je kasneje dokazala še v Mariboru in v Grindelwaldu, da tekem za evropski pokal niti ne omenjamo.

S »Puško« sem se pogovarjal po njenem največjem uspehu, ko je za dva dni prišla domov in še prav dojeti ni mogla, da je dosegla tako imeniten rezultat. Bila je še pod vtisom sprejema pred skupščino občine Ravne na Koroškem in v domači Črni na Koroškem, kjer po turističnem tednu še ni videla toliko ljudi skupaj, in pod vtisom čestitk, ki so kar deževale od povsod in za katere se vsem najlepše zahvaljuje. Ne pozabi na svoje Črnjane in jim izreka pohvalo in zahvalo za nepozaben sprejem.

Katjuša Pušnik se je rodila 31. januarja 1969. leta v Slovenj Gradcu, stanuje pa v Črni na Koroškem, Center 11. Mati je defektologinja v Zavodu, oče tehnik pri Gozdni, ima pa še 13-letno sestro Marušo. Osnovno šolo

je Katjuša končala v Črni na Koroškem, srednjo šolo TNPU na Ravnah na Koroškem, sedaj pa je študentka I. letnika pravne fakultete v Ljubljani.

Pripoveduje, da je s smučanjem začela zgodaj, s štirimi leti, ko jo je oče kar na »ruksok« odnesel na Raduho, »skije« pa ji je prinesel dedek Mraz. Na Raduhi so takrat bili smučarji kluba in njen poznejši prvi trener Plesec jo je nekako nagovoril, da je pristopila v klub, zdelo se je »fajn« in tako se je začelo.

Na prvih tekmah ji ni šlo, vedno je morala odstopiti, ko pa je prvič pravilno prismočala v cilj — je zmagala in takrat se ji je odprlo. V sezoni 1979/80 jo že najdemo v občinski alpski selekciji in takoj tudi v pionirski reprezentanci SRS, kjer je bila do leta 1984, nato eno leto v mladinski in od takrat naprej je stalna članica ženske A alpske reprezentance Jugoslavije.

In kdo ji je največ pomagal na tej uspešni poti od pionirskih in mladinskih zmag do smučarke svetovnega pomena, na poti, ki je predvsem od nje zahtevala največ, od trdega neprekinjenega garanja do samoodpovedovanja in dokazovanja, kjer po Vogrincu ne manjka koroške trme, ki pa bi jo jaz prej imenoval srčnost, borbenost in vztrajnost?

Mami in atiju bi se najprej zahvalila, če ni šlo, sta ji vedno stala ob strani. Nikoli pa nista silila ali kaj prepovedovala. Usmerjala sta in svetovala, odločitev pa je bila vedno njena. In seveda tudi vsem njenim trenerjem od Plesca, Pustoslemška in Waltla, Gartnerja in sedaj Drobniča.

Kljub temu, da mi na vprašanje, zakaj se vsaj tu pri nas več deklic ne odloča za tekmovalno smučanje, odgovori, da je **smučanje trd šport** in da starši svoje otroke raje usmerjajo drugam, je za njo sedaj SMUČANJE ŠTEVILKA 1. Seveda bi rada končala tudi študij in trudi se, da bi vsaj nekaj izpitov opravila sproti.

Smučanje ji vzame ogromno časa. Na leto je doma 2 do 3 mesece, in še to občasno. Takrat v domačem kraju poišče svoje prijatelje in prijateljice.

Pravi, da je v reprezentanci »super« vzdruže, da so zelo dobro delali in da se na treningih med količki počuti sposobno in to kažejo tudi doseženi časi, ki stopnjujejo samozavest. Vendar pa je tekma nekaj drugega kot trening in želja (vsaj dosedaj) je bila priti v prvem teku med trideset najboljših in se kvalificirati za drugi tek.

Največje razočaranje in največje veselje?

Večjega razočaranja pravzaprav še ni bilo. Seveda je hudo, če napraviš napako ali ko ti ne gre, vendar to hitro pozabiš. Največje veselje pa je bilo, razumljivo, po osvojenem 2. mestu v Altmarktu.

In želje za naprej?

Da bi na tekmah peljala tako kot zna, kot na treningih, samozavestna...

Naši brhki Korošci, ki je koroškemu športu prismočala dosedaj največji športni dosežek vseh časov, iskreno želimo tudi mi, da bi se ji uresničile vse želje na smučiščih in tudi drugod in da bi nas še dolgo razveseljevala z dobrimi rezultati.

Katjuša, kjer koli boš tekmovala, Korošci smo s teboj in ti za uspeh in srečo stiskamo pesti.

Fotografije so prispevali: Katjuša Pušnik (naslovno), Franc Rotar, Mojca Potočnik, Franc Uranc, (diagrame), Franc Ocepek, Milivoj Zajc, Patrik Kolar, Mirko Šostarič (nalepnice), Milan Vošank (risba), Andrej Gradišnik, Franc Telcer, Stanko Lodrant (lesorez), Jerica Skrivarnik, Adolf Čepelnik, Marjan Mauko (skica), Rok Gorenšek, fotokrožek SŠ TNPU, Majda Bauče in fotoarhiv Koroškega fužinarja.

Listnica uredništva: Za naslednjo številko bomo sprejemali članke najkasneje do 20. marca 1989. Ponovno ponavljamo, da rokopisov in fotografij ne vračamo. Prispevki naj bodo natipkani z razmikom 1 1/2 (približno 30 vrstic na eni strani). **Prispevke pošljite na naslov: Jože Šater, 62390 Ravne na Koroškem, Malgajeva 2.**

Izdaja DS Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Majda Verčko, Milan Švajger, Ana Pavše, Ivan Vušnik in Jože Šater. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861-639, int. 5497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, TOZD Mariborski tisk.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov UO tudi: Boris Florjančič, Marta Kos, Emil Mori, Janez Mrdavšič in Silva Sešl.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.

Uspel skok